

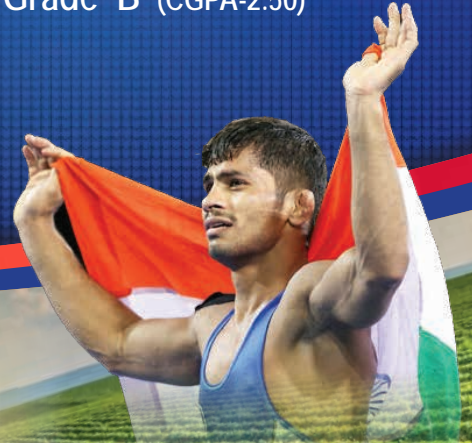
राजे रामराव महाविद्यालय, जत

रामविजय

२०१७-१८

राजे रामराव महाविद्यालय, जत

NAAC Re-accredited with Grade 'B' (CGPA-2.50)

**STOP
TERRORISM**

वार्षिक नियतकालिक स्पर्धा २०१६-१७ मध्ये रामविजय अंकास मिळालेल्या तृतीय क्रम अंकाच्या पारितोषिकाचा शिवाजी विद्यापीठाचे प्र.कुलगुरु प्रा.डी.टी.शिर्के यांच्या हस्ते स्वीकार करताना प्र.प्राचार्य डॉ.व्हि.एस.ढेके व संपादक डॉ. श्रीकांत कोकरे, यावेळी उपस्थित उप-कुलसचिव डॉ.व्हि.एन.शिंदे

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

शिवाजी विद्यापीठ संलग्न महाविद्यालयीन
नियतकालिक स्पर्धा - सन २०१६ -२०१७

प्रशस्तिपत्र

राजे रामराव महाविद्यालय

जत, जि. सांगली

या महाविद्यालयाने शिवाजी विद्यापीठ संलग्न
महाविद्यालयीन नियतकालिक स्पर्धा-सन
२०१६-२०१७ बिगर व्यावसायिक महाविद्यालये या
गटातील **तृतीय** क्रमांकाचे पारितोषिक प्राप्त
केल्याबद्दल हे प्रशस्तिपत्र गौरवपूर्वक प्रदान करण्यात
येत आहे.

स्थळ : कोल्हापूर
दि. ०३/०२/२०१८

Estd : 1962
NAAC 'A' Grade

**SHIVAJI UNIVERSITY,
KOLHAPUR**

Shivaji University Affiliated Collegiate
Magazine Competitions 2016-2017

CERTIFICATE

This Certificate is being gracefully awarded to

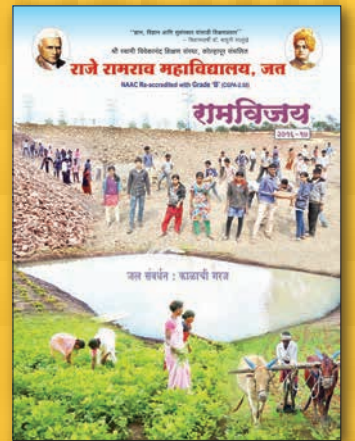
RAJE RAMRAO COLLEGE

Jat, Dist. Sangli

for having won the **THIRD** Prize under the
category of **Non-Professional Colleges** in
Shivaji University Collegiate Magazine
Competition 2016-2017.

Venue : Kolhapur
Date : 03/02/2018

Prof. (Dr.) Devanand Shinde
Vice Chancellor

“ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षणप्रसार”

- शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी साळुंखे

राजे रामराव महाविद्यालय, जत

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर संचलित

राजे रामराव महाविद्यालय, जत

जि.सांगली. (महाराष्ट्र)

Ph. no. 02344-246251, Email: rajeramrao@gmail.com, Web: www.rrcollege.org

वार्षिक
अंक

रामविजय

सन
२०१७-१८

- संपादक मंडळ -

प्र. प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. ठेकळे

अध्यक्ष

डॉ. श्रीकांत कोकरे

संपादक

- विभागीय संपादक -

मराठी विभाग :	(वरिष्ठ)	रमेश शिंदे
	(कनिष्ठ)	दिनेश वसावे
हिंदी विभाग :	(वरिष्ठ)	हिरामण टोंगारे
	(कनिष्ठ)	आफताब खतीब
इंग्रजी विभाग :	(वरिष्ठ)	रानोबा कारंडे
	(कनिष्ठ)	बाबासाहेब पाटील
विज्ञान विभाग :	दिपक कुंभार
पदवित्तर विभाग :	मल्लाप्पा सज्जन
मुखपृष्ठ संकल्पना :	डॉ.श्रीकांत कोकरे

* मुद्रक : सप्तक प्रिंटींग सर्व्हिसेस, कोल्हापूर. *

राजे रामराव महाविद्यालय, जत

‘संस्थामाता’

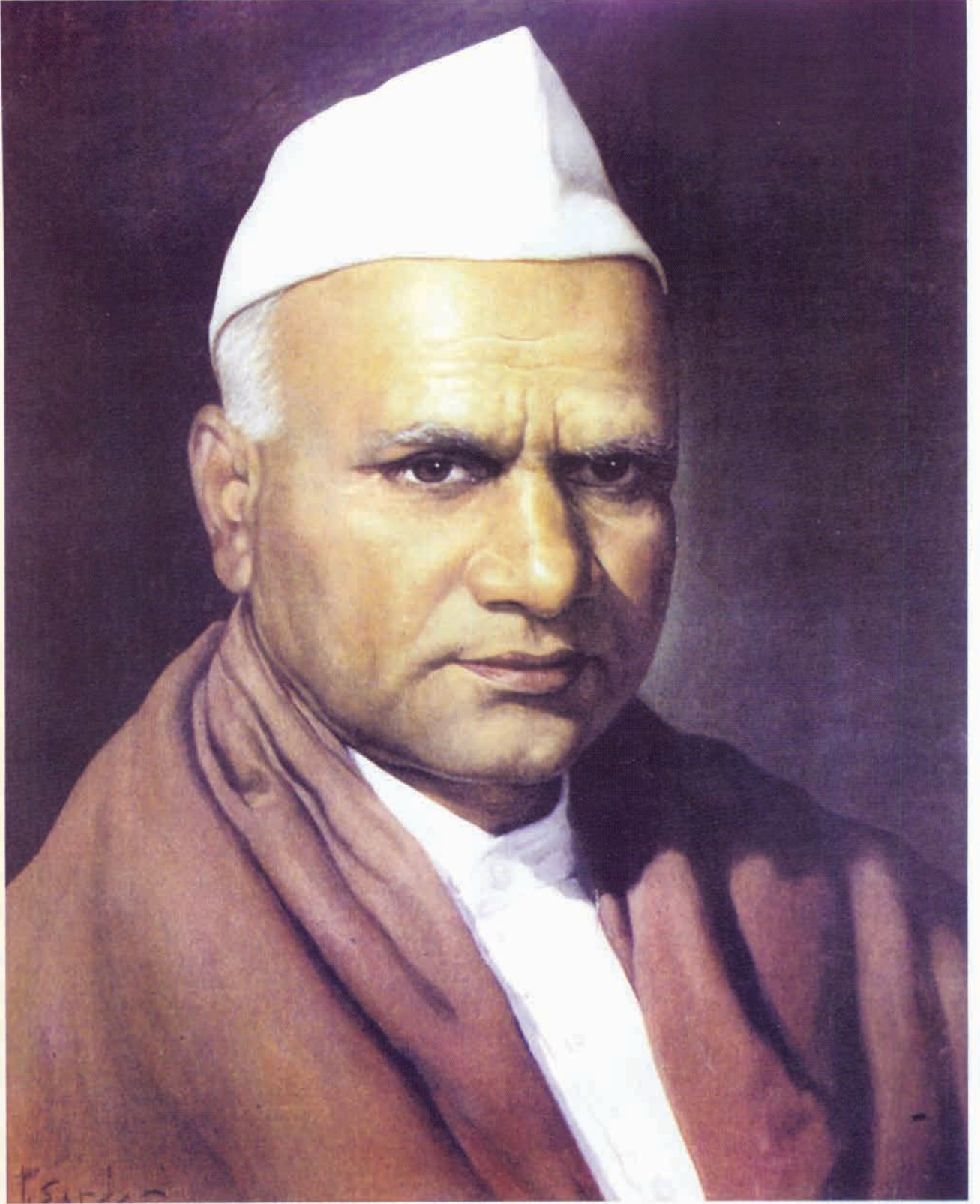
श्रीमती सुशीलादेवी गोविंदराव साळुंखे

जन्म : ४ सप्टेंबर १९२७

महानिर्वाण : २२ ऑक्टोबर २०१३

राजे रामराव महाविद्यालय, जत

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार ॥

शिक्षण महर्षी **डॉ.बापूजी सालुंखे**

संकल्पक संस्थापक 'श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था', कोल्हापूर
जन्म-९ जून १९१९

महानिर्वाण - ८ ऑगस्ट १९८७

जाणता राजा

कै. श्रीमंत रामरावराजे डफळे
संस्थानाधिपती, जत

आमचे आश्रयदाते

कै. श्रीमंत विजयसिंहराजे डफळे

संस्था पदाधिकारी

अध्यक्ष

मा. ना. चंद्रकांत (दादा) पाटील

महसूल, मदत आणि पुनर्वसन,
सार्वजनिक बांधकाम मंत्री, महाराष्ट्र राज्य

कार्याध्यक्ष

मा. प्राचार्य अभयकुमार गो. साळुंखे

उपाध्यक्ष
मा. संपतराव रा. जेधे

उपाध्यक्ष
मा. रघुनाथ मनोहर शेठे

सहसचिव-अर्थ
मा. प्राचार्य डॉ. आर. व्ही. शेजवळ

सहसचिव-प्रशासन
मा. पुंडलिक शा. वव्हाण

संस्था पदाधिकारी

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

सचिव

मा. प्राचार्या सौ. शुभांगी मुरलीधर गावडे

कुलगुरु

मा. डॉ. देवानंद शिंदे

महाविद्यालयाचे कुशल नेतृत्व

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्र. प्राचार्य

मा. डॉ. व्ही. एस. डेकळे

प्र-कुलगुरु

मा. डॉ. डी. टी. शिंदे

राजे रामराव महाविद्यालय, जत

अभिनंदन

डॉ. ए.के.भोसले
अभ्यास मंडळावर
निवड

सौ. निर्मला मोरे
आदर्श शिक्षिका
पुरस्कार

डॉ. शिवाजी कुलाळ
संशोधन अर्थसहाय्य

डॉ. संजय लठ्ठे
जपान व चीन दौरा

डॉ. संजीव दलवाई
यशस्वी जपान दौरा

दिपक कुंभार
संशोधन अर्थसहाय्य

डॉ. अर्जुन कोकरे
पी.एचडी पदवी

डॉ. बालाजी खोगरे
पी.एचडी पदवी

राजाराम सुतार
यशस्वी जपान दौरा

राजेश सावंत
सेट परीक्षा उत्तीर्ण

वैभव चांदवले
सेट परीक्षा उत्तीर्ण

कु. जयश्री मोटे
नगर सेविका निवड

विद्यार्थी संसद २०१७-१८

अक्षता सुतार
सचिव

कोमल बाबर
बी.ए.भाग १

भाग्यश्री माळी
बी.एस्सी.भाग ३

चैतन्या बिरादार
बी.ए.भाग ३

दिपाली माने
बी.एस्सी.भाग ३

नंदकुमार बिराजदार
बी.ए.भाग २

जकाप्पा पांडरे
बी.सी.ए.भाग १

सुरज सुर्यवंशी
बी.ए.भाग १

मिरासाब अपराध
बी.कॉम.भाग ३

मिरासाब जमादार
बी.ए.भाग १

हर्षदा चव्हाण
बी.कॉम.भाग १

निलम घार्गे
एम.एस्सी. भाग १

पल्लवी कुंभार
बी.एस्सी.भाग २

प्रियांका कोळी
बी.कॉम.भाग ३

राजश्री जाधव
बी.एस्सी.भाग २

बिरादार श्रीदेवी
बी.एस्सी.भाग २

स्मिता इरळे
बी.कॉम.भाग २

सुजाता पाटील
बी.सी.ए.भाग २

कविता पुजारी
बी.एस्सी.भाग १

तेजश्विनी शिंदे
एम.एस्सी. भाग २

संपादकीय...

अभिव्यक्ती : एक मूलभूत गरज !

अभिव्यक्ती ही सर्वच सजिवांची मूलभूत गरज आणि नैसर्गिक प्रक्रिया आहे. प्रत्येक सजिवांना अभिव्यक्त होणे ही त्याची नैसर्गिक गरज असते. उदाहरणच द्यायचे झाले तर वनस्पतीची पाने जेव्हा कोमेजतात तेव्हा ती पाण्यासाठी आक्रोशच करीत असतात आणि जेव्हा ती पीके हिरवीगार होऊन वाऱ्यावर डोलतात तेव्हा ती आनंदोत्सव साजरा करतात. प्राणीसुद्धा अभिव्यक्त होतच असतात. घर जेव्हा आकाशातून धिरट्या घालते तेव्हा कोंबड्या त्यांच्या पिलांना धोक्याचा इशारा देतातच. वासरू दूर गेलं की गाय हंबरते. या सगळ्या घटना हेच सांगतात की वनस्पती, प्राणी, पक्षी या सगळ्यांना अभिव्यक्ती असते. त्यांची व्यक्त होण्याची रूपे वेगळी असतील पण त्यामागची प्रेरणा ही नैसर्गिकच असल्याचे जाणवते.

आता प्रश्न असा आहे की, जर या सर्व सजिवांना अभिव्यक्तीची गरज असेल तर मानवाच्या अभिव्यक्तीचं काय? बुद्धीमान, समाजप्रिय आणि सुसंस्कृत मानला गेलेल्या मानवाला अभिव्यक्ती गरज ही अन्न, वस्त्र आणि निवारा या प्राथमिक गरजांइतकीच महत्वाची आहे. एका चायनिज भाषेतील म्हणीचा अर्थ असा आहे की, जर तुमच्याकडे एक रूपया असेल तर पन्नास पैशाची भाकरी विकत घ्या आणि पन्नास पैशाचं गुलाबाचं फूल विकत घ्या. पन्नास पैशाची भाकरी तुमच्या शरीराची भूक भागवेल तर पन्नास पैशाचं गुलाबाचं फूल तुमच्या मनाची भूक भागवेल. याचा अर्थ असा की शरीराच्या भूकेइतकेच महत्व मनाच्या भूकेलाही आहे. मानवाच्या उत्क्रांतीच्या वाटचालीत अभिव्यक्तीचा वाटा मोलाचा आहे. या अभिव्यक्तीमुळेच आजचे वैज्ञानिक जीवनमान उदयास आले आहे.

कल्याणकारी राज्याच्या व्यवस्थेत अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याला अनन्य साधारण महत्व आहे. किंबहुना अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याची गळचेपी करणे म्हणजे गुलामगिरी, हुकुमशाही, सरंजामशाही, राजेशाही या सारख्या बिगर लोकशाही राज्यव्यवस्थेचा पुरस्कार करण्यासारखे आहे. त्यामुळे लोकशाही राज्यव्यवस्थेचा मूळ गाभा कोणता असेल तर तो अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याचा आदर करणे हा होय. या कल्याणकारी राज्यातील जनतेला अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याची जाणीव होण्यासाठी एकमेव अत्यावश्यक बाब कोणती असेल तर ती म्हणजे शिक्षण आहे. शिक्षणाने माणूस घडला जातो असे म्हणतात

डॉ. श्रीकांत कोकरे

याचा अर्थच असा आहे की त्याच्यात अभिव्यक्तीची जाण आणि भान निर्माण होते.

मानवाच्या अभिव्यक्तीची रूपे अमर्याद स्वरूपाची आहेत. हास्य, वेदना, राग यांसारख्या भाव-भावनांपासून ते निदर्शने, मोर्चे, बंद, उपोषणे, आंदोलने यांसारख्या लोकशाही मार्गांच्या प्रक्रिया अभिव्यक्तीची रूपेच असतात. खून, दरोडे, लुट, मारामाच्या यासारखे प्रकारही अभिव्यक्तीचीच रूपे असतात. पण यांना समाज मान्यता आणि शासन मान्यता नसते. अभिव्यक्तीची कोणती रूपे समाजहिताची आणि कोणती रूपे समाज विघटनाची असतात याचे ज्ञान शिक्षणाने येते. त्यामुळे समाजातला प्रत्येक माणूस शिकला पाहिजे याची जाणीव ज्या महामानवांना झाली त्यात डॉ. बापूजी साळुंखे, कर्मवीर भाऊराव पाटील, पंजाबराव देशमुख, मामासाहेब जगदाळे या सारख्यांची नावे प्राधान्याने घ्यावी लागतात. त्यातूनच मग शिक्षण संस्था, शिक्षक आणि विद्यार्थी यांच्या सहयोगातून लिखित स्वरूपातल्या अभिव्यक्तीचे एक नवे माध्यम खुले झाले.

वाचकहो! 'रामविजय' २०१७-१८ हा अंक त्याच प्रक्रियेला लागलेले एक सुमधूर फळ आहे. राजे रामराव महाविद्यालयाच्या इतिहासात प्रथमच 'रामविजय' या अंकाने शिवाजी विद्यापीठ पातळीवरच्या पुरस्काराला गवसणी घातली. या पुरस्काराचे श्रेय संपादक म्हणून मला मिळाले असले तरी या यशाचे खरे मानकरी तुम्ही विद्यार्थी आहात. तुमच्या अभिव्यक्तीमुळेच 'रामविजय' वर्षानुवर्षे बहरत जातो आहे. तो उत्तरोत्तर अधिक बहरावा यासाठी महाविद्यालयाने तरुणांच्या अभिव्यक्तीला 'रामविजय'च्या निमित्ताने जे व्यासपीठ निर्माण करून दिले आहे त्यात मी संपादक या नात्याने निमित्तमात्र आहे. बाकी गतवर्षाप्रमाणे याही वर्षी तुकोबांच्याच शब्दांत सांगायचे झाले तर मी इतकेच म्हणून,

**फोडिले भांडार, धन्याचा हा माल
मी तो हमाल, भार वाही!**

प्राचार्यांचे मनोगत...

शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे यांनी 'ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार' या ध्येयाने प्रेरित होऊन श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेची स्थापना केली. शिक्षणाने मानवाचे परिवर्तन होते. त्याचा विकास होता अशी बापूजींची धारणा होती. शिक्षणाची ज्ञानगंगा तळागाळापर्यंत पोहोचावी हा बापूजींचा ध्यास होता. त्यासाठीच त्यांनी संस्थेच्या माध्यमातून शिक्षण प्रसाराचे व्रत स्वीकारले होते. बापूजींनी शिक्षणाचे हे व्रत प्रामाणिकपणे स्वीकारले, पावित्र्याने जोपासले, निस्वार्थी भावनेने आपलेसे केले व अखेरीस याच ज्ञान यज्ञात ते समाधीरूपाने विलीनही झाले.

शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे यांच्या शिक्षण प्रसाराची तळमळ म्हणजे आज महाराष्ट्राच्या १२ जिल्ह्यातील व कर्नाटकाच्या बेळगाव जिल्ह्यातील संस्थेची ४०६ संस्कृती केंद्रे की, जी आज ज्ञानदानाचे पवित्र कार्य पर्यायाने मानवी विकासाचे कार्य करीत आहेत. यातीलच एक महत्वाचे संस्कृती केंद्र म्हणजे राजे रामराव महाविद्यालय, जत हे होय.

जत सारख्या दुष्काळी आणि शैक्षणिकदृष्ट्या दुर्गम भागात गोर-गरीबांच्या मुलांसाठी शिक्षणाची सोय व्हावी ही बापूजींची तळमळ होती. याचा परिपाक म्हणून जत संस्थानचे अधिपती श्रीमंत विजयसिंह राजे डफळे यांच्या उदार दातृत्वातून दि. १५ जून १९६९ रोजी राजे रामराव महाविद्यालयाची जत येथे राजवाडयाच्या बाजूच्या परिसरात स्थापना झाली आणि जत भागातील विद्यार्थ्यांसाठी उच्च शिक्षणाचे दार खुले झाले. श्रीमंत विजयसिंह राजे डफळे सरकार यांनी संस्थेला २३ एकर एवढी विस्तृत जागा आणि काही इमारत उपलब्ध करून दिली.

आज हे महाविद्यालय ४९ वर्षे पूर्ण करीत आहे. या काळात या महाविद्यालयाने समाजासाठी अनेक नव रत्ने शिक्षण, कला, क्रिडा, उद्योग अशा विविध क्षेत्रांना उपलब्ध करून दिली आहेत.

महाविद्यालय नागरी वस्तीपासून दूर आणि राजवाडा परिसरात आहे. त्यामुळे त्याचा बाज निराळाच आहे. जत शहर व तालुक्यातील विविध गावे, वाड्या-वस्त्यांमधून आप-आपल्या सोयीने येणारे विद्यार्थी, प्रामाणिकपणे ज्ञानार्जनाचे कार्य करतात. विद्यार्थी उपस्थिती विद्यार्थ्यांचा प्रामाणिकपणा आणि निष्ठेने ज्ञान ग्रहण करण्याची आस ही आमच्या गुरुदेव कार्यकर्त्यांना अध्यापन प्रक्रियेत झोकून

प्र.प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. डेकळे

देण्यासाठीची प्रेरणाच ठरते.

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेची संस्कृती केंद्रे आर्थिकदृष्ट्या सक्षम, दर्जेदार व्हावीत, विद्यार्थ्यांना काळानुरूप आवश्यक ते शिक्षण मिळावे याचा ध्यास असणारे 'विवेकानंद' परिवाराचे प्रमुख आणि संस्थेचे कार्याध्यक्ष आदरणीय प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे यांनी दि. १ जून २०१७ पासून माझ्यावर या महाविद्यालयाच्या प्रभारी प्राचार्यपदाची जबाबदारी सोपविली. त्यांचा संस्था प्रशासनाचा कुशल अनुभव, सुक्ष्म निरीक्षण, खंबीर नेतृत्व, सततचे मार्गदर्शन आणि पालकांच्या भूमिकेतील आम्हा गुरुदेव कार्यकर्त्यांवर असलेली माया या बाबी संस्थेच्या संस्कृतीकेंद्रावर काम करीत असताना आम्हास सतत प्रेरणादायी ठरतात. संस्थेच्या सचिवा मा. प्राचार्या सौ. शुभांगीताई गावडे यांचे वेळोवेळी मिळणारे मार्गदर्शन तसेच शाखेवर काम करीत असताना येणाऱ्या अडचणींबाबतची विचारणा या बाबी आमच्या काम करण्याच्या उत्साहात सातत्याने भर घालतात.

शिवाजी विद्यापीठाशी संलग्नित ग्रामीण भागातील सर्व महाविद्यालयांच्या तुलनेत या महाविद्यालयातील शैक्षणिक व क्रीडा विभागाने गुणवत्ता आणि लौकिक सिद्ध केलेला आहे, हे 'रामविजय- २०१८' च्या अंकावरून लक्षात येईलच.

प्राचार्य डॉ. एस. वाय. होनगेकर यांनी या महाविद्यालयाच्या प्राचार्य पदाचा कार्यभार संस्थेच्या निर्देशानुसार माझेकडे सुपूर्द केला. यावेळी काही मूलभूत सुधारणा आणि पायाभूत सुविधा सुरू केलेल्या होत्या. विशेषतः नविन प्रयोग शाळा इमारत पहिला मजला काहीसा पूर्णावस्था तर दुसऱ्या मजल्याचा आराखडा तयार होता. इन डोअर स्पोर्ट्स फॅसिलिटी हॉल चेही ५०% काम पूर्ण

झालेले होते. ही दोन्ही बांधकामे याच वर्षात पूर्ण झाली असून यासाठी संस्थेने वेळोवेळी निधी उपलब्ध करून दिला, म्हणूनच हे शक्य झाले. आज या महाविद्यालयाची स्वतंत्र प्रयोग शाळा इमारत सुसज्ज अवस्थेत कार्यरत असून महाविद्यालयाच्या क्रीडांगणावर इनडोअर स्पोर्ट्स फॅसिलिटी हॉल विद्यार्थ्यांसाठी खुला झाला आहे.

गतवर्षी महाविद्यालयामध्ये पदव्युत्तर विभागाकडे एम. एस्सी. पदार्थ विज्ञान विभाग सुरू झाला. या वर्षी एम्. एस्सी. रसायनशास्त्र विभाग सुरू झालेला आहे. जत सारख्या दुर्गम भागात विज्ञान शाखेकडील दोन पदव्युत्तर अभ्यासक्रम विद्यार्थ्यांसाठी उपलब्ध झालेले आहेत. गतवर्षी वरीष्ठ विभागाकडील विद्यार्थ्यांसाठी 'गणवेश' ही योजना लागू करणेचा निर्णय झाला त्याची या वर्षापासून अंमलबजावणी सुरू केली. परिणामी गणवेशात असलेला विद्यार्थी वर्ग पाहिला की, या परिस्थितीतील शिस्त आणि एकोपा नजरेत भरल्याशिवाय रहात नाही.

महाविद्यालय परिसरात दोन इमारती मुलींच्या वसतिगृहासाठी बांधलेल्या होत्या. पैकी एक इमारत वसतिगृहासाठी वापरात होती. दुसऱ्या वसतिगृहाची इमारत विद्यार्थिनींच्या निवासासाठी यावर्षी पासून उपयोग आणली त्यामुळे सुमारे तीस अधिकच्या विद्यार्थिनींसाठी वसतिगृहाची सोय उपलब्ध झाली.

महाराष्ट्र शासनाच्या ४ कोटी वृक्ष लागवड उपक्रमात सहभागी होऊन महाविद्यालयाने याही वर्षी ४०० वृक्ष लागवड केली आहे. लागवड केलेल्या वृक्षांसाठी ठिबक सिंचनाद्वारे पाणी पुरवठा केला असून हे सर्व वृक्ष संवर्धित आहेत. या उपक्रमासाठी माजी विद्यार्थी संघटनेने विशेष व मोलाचे सहकार्य केले आहे. यावर्षी राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विशेष श्रमसंस्कार शिबिर महाविद्यालय परिसरात घेण्यात आले. महाविद्यालय परिसरात पाझरतलाव बांधकामास सुरुवात केली होती. पाझर तलाव राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या स्वयंसेवक व गुरुदेव कार्यकर्त्यांच्या श्रमदानातून पूर्ण करण्यात आल्यामुळे महाविद्यालयाच्या परिसरातील पाणी वाहून न जाता अडविले जाऊन जमिनीतील पाणी पातळी वाढणेस मदत होईल. हे काम सामान्यपणे ४५ लाख रुपये किंमतीचे होईल.

मागील चार वर्षांचे AQAR 'नॅक' बेंगळूरु यांचे कडे सादर झालेले होतेच. सन २०१६-१७ चा AQAR वेळेत 'नॅक' कडे सादर करून महाविद्यालयाचा स्वयंअध्ययन अहवाल

(SSR) वेळापत्रकानुसार 'नॅक' बेंगळूरु यांचेकडे सादर केलेला आहे. येणारे शैक्षणिक वर्ष सुरू होण्याआधीच हे महाविद्यालय 'नॅक' च्या तपासणीस सामोरे जाण्यास सज्ज आहे.

शैक्षणिक वर्षामध्ये एक राज्य पातळीवरील अर्थशास्त्राची परिषद, दोन राष्ट्रीय पातळीवरच्या प्राणिशास्त्र व अर्थशास्त्रावरील परिषदा आणि पदार्थ विज्ञान विभागाची दुसरी आंतरराष्ट्रीय परिषद आयोजन करण्यात आले. इंग्रजी विभागाने जत तालुक्यातील माध्यमिक शिक्षकांसाठी व्याकरणावर कार्यशाळा आयोजित केली. सुट्टीच्या दिवशी काम करून डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम, माजी राष्ट्रपती यांना अभिवादन करणेची प्रथा कायम ठेवली. 'रामराव डे' निमित्त प्रमोद पोतनीस यांचे 'जत संस्थानाचा इतिहास' या विषयावर व्याख्यान झाले.

महाविद्यालय विकास समितीच्या बैठका नियमानुसार आयोजित करण्यात आल्या. यासाठी महाविद्यालय विकास समितीकडील सदस्य मा. श्रीमंत इंद्रजित राजे डफळे, मा. श्रीमंत शार्दुलराजे डफळे, डॉ. श्रीपाद जोशी, श्री.चंद्रशेखर गोब्बी या सदस्यांनी मोलाच्या सूचना व्यवस्थापनाकडे केल्या. यावर्षी महाविद्यालयातला शिक्षणक्रम पूर्ण करणाऱ्यांना त्यांच्या भावी वाटचालीस शुभेच्छा देतो.

शैक्षणिक वर्ष २०१८-१९ हे या महाविद्यालयाचे सुवर्णमहोत्सवी वर्ष तर डॉ. बापुजी साळुंखे जन्मशताब्दी वर्षे असणार आहे. या निमित्ताने काही संकल्प, प्रकल्प, कार्यक्रम आणि योजना राबविण्याचा मानस आहे. या सर्वांसाठी आपण सस्नेह निमंत्रित आहोत. आपण या नव्या वर्षाच्या उपक्रमाचे साक्षीदार आणि भागीदार होण्यास महाविद्यालयात यावे असे अगत्यपूर्वक निमंत्रण देतो.

महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या सुप्त गुणांना वाव मिळावा, त्यांच्यातील कलावंत जागृत होऊन त्यांना प्रेरणा मिळावी, त्यांच्या सर्जनशीलतेस व्यासपीठ उपलब्ध व्हावे म्हणून महाविद्यालय दरवर्षी 'रामविजय' या वार्षिक नियतकालिकाचे प्रकाशन करते. 'रामविजय' चा हा अंक आपल्या हाती देताना मनस्वी आनंद होत आहे. वाचक या अंकाचे निश्चितच स्वागत करतील अशी अपेक्षा व्यक्त करून माझ्या मनोगतास विराम देतो.

धन्यवाद!

डॉ. व्ही. एस. डेकळे
प्रभारी प्राचार्य

संस्थेची प्रार्थना

हरे राम हरे राम राम राम हरे हरे ।
हरे कृष्ण हरे कृष्ण कृष्ण कृष्ण हरे हरे ॥
राम कृष्ण रहीम ख्रिस्त
बुद्ध इस्तुफ़् ।
महावीर मानव संत मानव्यांचे दीपस्तंभ
लीन दीन होऊन त्यांचे
तंदुया चरण ।
सत्य, शील, प्रामाणिकता,
त्याग, पिळवणुकीस आळा,
मानव्यांचे अधिष्ठान ईशतत्त्व दर्शन ।
यांचे ज्ञान नि विज्ञान हाच सुसंस्कार
विवेकाच्या आनांदाचा लाभ शिक्षणात ॥
- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

अने नय सुपथा राये आस्मान्
विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो
भूयिष्ठां ते न उक्तिं विधेम ॥
- ईशावास्योपनिषद्

प्रकाशन व मालकी संबंधी माहिती फार्म नं. ४ उपविधी नं. ८ प्रमाणे

प्रकाशन स्थळ : राजे रामराव महाविद्यालय, जत
प्रकाशन काळ : वार्षिक
प्रकाशक : प्र.प्राचार्य डॉ. विठ्ठल शंकर डेकळे
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : राजे रामराव महाविद्यालय, जत
(ता. जत, जि. सांगली)
संपादक : डॉ. श्रीकांत राजाराम कोकरे
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : राजे रामराव महाविद्यालय, जत
(ता. जत, जि. सांगली)
मुद्रक : सप्तक प्रिंटींग सर्व्हिसेस, कोल्हापूर
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : राजारामपुरी ९ वी गल्ली, ओमेगा टॉवर
२ रा मजला, कोल्हापूर.
दूरध्वनी : ०२३१-२५२२८२८

मी प्र.प्राचार्य डॉ. विठ्ठल शंकर डेकळे जाहीर करतो की, वर दिलेली माहिती माझ्या माहिती व समजुतीप्रमाणे खरी आहे.

स्थळ : जत

दि. १ मे २०१८

प्र.प्राचार्य डॉ. विठ्ठल शंकर डेकळे

प्रकाशक

* मुखपृष्ठाविषयी *

प्रत्येक नाण्याला दोन बाजू असतातच. त्याचप्रमाणे समाजात दोन्ही प्रकारची माणसे आणि त्याबरहुकूम दोन्ही प्रकारच्या घटना घडताना दिसतात. कधी त्या सकारात्मक आणि समाज हिताच्या असतात तर कधी त्या समाजविघातक आणि नकारात्मक विचारसरणीचा परिपाक असतो. याच भाव-भावनांचा आधार घेत "रामविजय २०१७-१८" चे मुखपृष्ठ सजले आहे. या वर्षभरात जगतविख्यात शास्त्रज्ञ यांचे निधन, दुष्काळ आणि पाण्यासाठी होणारी सामान्य माणसाची वणवण, आंतरराष्ट्रीय पातळीवरच्या दहशदवादापासून ते गावगुंडांच्या दादागिरी पर्यंतचा प्रवास, महिलांच्यावर आणि विशेषता बालिकांच्यावर होणारी अमानवी अत्याचार यासारख्या नकारात्मक गोष्टी घडल्या असल्या तरी, जलसंवर्धनाने निर्माण केलेली हिरवळ, मराठी भाषेच्या मुळाक्षरात घातलेली दोन अक्षरांची भर, राष्ट्रकुल स्पर्धेच्या इतिहासात देशाने तिसऱ्या क्रमांकावर घेतलेली झेप आणि त्यात मराठी माणसाचा ठसा, विशेषता कोल्हापूरकरांचा अभिमान असणाऱ्या तेजस्वीनी सावंत हिची किमया मुखपृष्ठावर स्थान मिळवून गेल्या. तंत्रज्ञानाच्या विकासाने माणसाच्या हातातले काम हिसकावून घेतले आहेच. पण त्याहुन महत्वाचे म्हणजे त्याची कलाही हरवत जाते आहे. स्वतःच्या पुर्वजांचे चित्र काढणारा माणुस आता यंत्रवत झाला आहे. हाच संदेश चित्रकार आणि यंत्रचित्रकार देत आहेत. पण या सगळ्यात अंतिम सत्य, शांती असल्याचा संदेश आकाशात मुक्तपणे विहार करणारा पक्षी देतो आहे.

सर्व विभागीय संपादकांनी ज्या त्या विभागातील लेखनाची निवड, संपादन आणि मुद्रित शोधन केले आहे.

या अंकातील लेख, कथा, कविता इत्यादी साहित्याशी संपादक मंडळ सहमत असेलच असे नाही.

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर

व्यवस्थापक मंडळ	
सन २०१५-२०१८	
मा. ना. चंद्रकांत (दादा) बच्चु पाटील	अध्यक्ष
मा. रघुनाथ मनोहर शेते	उपाध्यक्ष
मा. संपतराव रामचंद्र जेधे	उपाध्यक्ष
मा. प्राचार्य अभयकुमार गोविंदराव साळुंखे	कार्याध्यक्ष
मा. डॉ. पुंडलिक नामदेव काळभोर	कार्याध्यक्ष
मा. प्राचार्य सौ. शुभांगी मुरलीधर गावडे	सेक्रेटरी
मा. प्राचार्य डॉ. अशोक आबा कारंडे	सहसचिव प्रशासन
मा. प्राचार्य पुंडलिक शामराव चव्हाण	सहसचिव अर्थ
मा. रविंद्र रामचंद्र चव्हाण	सदस्य
मा. अविनाश दिनकर पाटील	सदस्य
मा. संपत बंडू मोरे	सदस्य
मा. सदाशिव कृष्णा कुंभार	सदस्य
मा. प्राचार्य डॉ. राजेंद्र विश्वनाथ शेजवळ	सदस्य
मा. प्राचार्य डॉ. युवराज अंबादास भोसले	सदस्य
मा. सिताराम महारु गवळी	सदस्य
मा. प्राचार्य डॉ. हिंदुराव बाबुराव पाटील	सदस्य
मा. श्रीराम शरदचंद्र साळुंखे	सदस्य
मा. अविनाश नामदेव कदम	सदस्य
मा. कृष्णा गणपती बिसले	सदस्य

आजीव सेवक समिती	
१) मा. प्राचार्य डॉ. राजेंद्र विश्वनाथ शेजवळ	अध्यक्ष
२) मा. पुंडलिक शामराव चव्हाण	सेक्रेटरी
३) मा. प्राचार्य सौ. शुभांगी मुरलीधर गावडे	सदस्या
४) मा. प्राचार्य डॉ. अशोक आबा कारंडे	सदस्य
५) मा. प्राचार्य डॉ. युवराज अंबादास भोसले	सदस्य
६) मा. सिताराम महारु गवळी	सदस्य
७) मा. भाऊसाहेब नानासाहेब सांगळे	सदस्य
८) मा. हिंदुराव बाबुराव पाटील	सदस्य
९) मा. कृष्णा गणपती बिसले	सदस्य
१०) मा. मारुती निवृत्ती सोनवणे	सदस्य
११) मा. अशोक विठोबा रामुगडे	सदस्य
१२) मा. संभाजीराव बाळकृष्ण पाटील	सदस्य
१३) मा. प्रकाश शंकर टेके	सदस्य
१४) मा. सखाराम सत्याप्पा कांबळे	सदस्य
१५) मा. बाळासाहेब निवृत्ती माळी	सदस्य
१६) मा. डॉ. सिताराम यल्लुप्पा होनगेकर	सदस्य
१७) मा. शशिकांत यशवंत काटे	सदस्य
विश्वस्त मंडळ : सन २०१५-२०१८	
मा. प्राचार्य अभयकुमार गोविंदराव साळुंखे	कार्याध्यक्ष
मा. प्राचार्य सौ. शुभांगी मुरलीधर गावडे	सचिव
मा. पुंडलिक शामराव चव्हाण	सहसचिव अर्थ

महविद्यालयीन विकास समिती		सन २०१७-२०२२	
मा. प्राचार्य अभयकुमार गोविंदराव साळुंखे	अध्यक्ष	मा. श्रीमंत इंद्रजितराजे डफळे	सदस्य (शिक्षण क्षेत्र)
मा. प्राचार्य सौ. शुभांगी मुरलीधर गावडे	सदस्य/संस्था प्रतिनिधी	मा. श्रीमंत शार्दूलराजे डफळे	सदस्य (सामाजिक क्षेत्र)
मा. प्रा. के.के. रानगर	सदस्य (प्राचार्य नियुक्त विभाग प्रमुख)	मा. डॉ. श्रीपाद जोशी	सदस्य (संशोधन क्षेत्र)
मा. सौ. एन. व्ही. मोरे.	सदस्य (प्राध्यापक प्रतिनिधी महिला)	मा. चंद्रशेखर गोब्बी	सदस्य (उद्योग क्षेत्र-माजी विद्यार्थी)
मा. सुरेश पराप्पा धरीगौडा	सदस्य (प्राध्यापक प्रतिनिधी)	मा. डॉ. श्रीकांत राजाराम कोकरे	सदस्य (IQAC, Cordinator)
मा. डॉ. श्रीकांत राजाराम कोकरे	सदस्य (प्राध्यापक प्रतिनिधी)	मा. कुमारी अक्षता सुतार	सदस्य (विद्यार्थी प्रतिनिधी)
मा. बिराप्पा केराप्पा पुजारी	सदस्य (शिक्षकेत्तर कर्मचारी)	मा. प्र. प्राचार्य व्ही. एस. ढेकळे	सचिव

भावपूर्ण श्रद्धांजली...

विवेकानंद शिक्षण संस्थेचे आजीव सेवक व भारती विद्यापीठाचे कुलपती मा. डॉ. पतंगराव कदम, शास्त्रज्ञ स्टिफन हॉकिंग, सिनेअभिनेता विनोद खन्ना, सिनेतारका श्रीदेवी, श्री. समीर शेख यांचे पिताश्री अब्दुल कय्युम, कु. जयश्री बाळिकाई यांचे पिताश्री ईरगोंड, श्री. सर्जेराव तळेकर यांच्या मातोश्री द्रोपदी, डॉ. श्रीपाद जोशी यांच्या स्नुषा पोर्णिमा, बी.एस्सी. भाग ३ चा विद्यार्थी श्रीकांत सुतार यांच्यासह वार्षिक अंक कालावधीत थोर नेते, आजी-माजी मंत्री, जवान, उद्योजक, सहित्यिक कलाकार, शास्त्रज्ञ, खेळाडू, सामाजिक कार्यकर्ते व हितचिंतक दिगंत झाले त्यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली...

Staff List 2017-18

Senior College		Junior College		Administrative Staff	
Name	Subject	Name	Subject	Name	Designation
I / C Principal Dr. Dhekale Vitthal Shankar	Commerce	Mr. Waghmode Pandurang R.	Commerce	Mr. Ankalgi Mayur Shankar	Physics
Mr. Kumbhar Dharmraj Sharnappa	History	Mr. Dhangond Kadappa M.	Chemistry	Dr. Khogre Balaji Trimbak	Chemistry
Mr. Chavan Shivaji Damodar	Geography	Mr. Savant Pandurang A.	Chemistry	Mr. Shitole Raju Mahadev	Chemistry
Mr. Thombare Shrimant Devappa	Physical Director	Mr. Mane Bhanudas L.	Marathi	Kum. Mali Vidya C.	Chemistry
Mr. Shinde Ramesh Jayram	Marathi	Mr. Shaikh Sameer A.	Physics	Kum. Bobade Nikita Ramdas	Chemistry
Dr. Loharkar Sambhaji Narsingrao	Economics	Mr. Patil (Bhende) Babasaheb B.	English	Dr. Kokare Arjun Namdev	Chemistry
Mr. Shinde Anil Trimbakrao	Geography	Mr. Bamane Suresh Maruti	Physics	Kum. Kokare Ashwini M.	Chemistry
Mr. Manepatil Chandrasen Yasahwantrao	Political Science	Mr. Teli Ashok Dhanappa	Biology	Mr. Gugwad Santosh K.	Chemistry
Mr. Chavan Sidraya Sukhadeo	Physical Education	Mr. Khatib Afatab Nasaruddin	Hindi	Kum. Khot Vasundhara Vilas	Botany
Mr. Karande Ranoba Dnyanoba	English	Mr. Javanjal Namdev Abasaheb	English	Kum. Saptal Lalita P.	Zoology
Smt. More Nirmala Vasantrao	Marathi	Mr. Vasave Dinesh C.	Marathi	Kum. Deshmukh Sangeeta B.	Zoology
Mr. Patil Ramchandra Bhimrao	Geography	Mr. Lokhande Sachin Ashok	Biology	Kum. Ankalagi Priyanka P.	Zoology
Mr. Herwade Ashok Rachgonda	Commerce	Mr. Kesarkar Dattatray Annappa	Sociology	Mr. Patil Abhaykumar A.	Librarian
Dr. Dahalake Bhimashankar Madhusudan	Political Science	Mr. Jadhav Manoj Arun	Political Science	Kum. Pujari Yogita Shamrao	Zoology
Mr. Bansode Ramdas Shamrao	English	Mr. Patil Shilpa Ganpati	Environmental Science	Kum. Jagtap Mamata Ashok	Botany
Mr. Tongare Hiranam Devram	Hindi	CHB Staff			
Dr. Kale Somnath Vishnu	Economics	Name	Subject		
Mr. Choudhary Pundalik Jaypal	History	Mr. Sannake Tukaram U.	English		
Mr. Bogulwar Ashok H.	Economics	Mr. Shaikh Suval M.	English	Mr. More Manohar Aba	Head Clerk
Mr. Dharigauda Suresh Parappa	Statistics	Mr. Kudalkar Omkar Dilip	English	Mr. Shinde Ramchandra Shivaji	Sr. Clerk
Mr. Karenavar Mahadev Huchappa	Zoology	Kum. Deshmukh Yogita B.	Hindi	Mr. Rajmane Sanjay Dhanpal	Jr. Clerk
Mr. Rangar Krishna Kondiba	Chemistry	Mr. Padolkar Satishkumar J.	Hindi	Mr. Nalavade Suhas Sampatrao	Jr. Clerk
Dr. Kokare Shrikant Rajaram	Physics	Mr. Ingale Kumar Vasant	Marathi	Mr. Moin Shivaram Bhausaheb	Lib. Clerk
Dr. Bhosale Appasaheb Kundlik	Physics	Mr. Shinde Yavraj Sitaram	Geography	Mr. Pujari Suresh Shankar	Lab. Assistant
Mr. Sajjan Mallappa Bhimappa	Zoology	Mr. Gore Rajaram J.	Commerce	Mr. Pujari Birappa Kenchappa	Lab. Assistant
Dr. Lavate Rajendra Ananda	Botany	Mr. Chandavale Vaibhav V.	Mathematics	Mr. Talekar Sarjerao Vitthal	Lib. Attendant
Dr. Kulal Shivaji Rauba	Chemistry	Kum. Gheji Savita V.	Mathematics	Mr. Salunkhe Satish Yashwant	Lib. Attendant
Dr. Jadhav Vijay Shankar	Zoology	Kum. Biradar Kavita Suresh	Mathematics	Mr. Sadakale Jalindar Martand	Lib. Attendant
Mr. Salunkhe Govind Devidas	Chemistry	Kum. Gherde Ashwini Shivaji	Statistics	Mr. Kolekar Mhalappa Dnyanu	Lab. Attendant
Mr. Kumbhar Deepak Ananda	Chemistry	Kum. Patil Varsharani Suresh	Statistics	Mr. Chavan Maruti Dhondiram	Lab. Attendant
Dr. Latthe Sanjay Subhash	Physics	Kum. Chougule Dipali M.	Physics	Mr. Heagade Gorakhnath Madappa	Lab. Attendant
		Mr. Salunkhe Abhijit Gopal	Physics	Mr. Khude Namdev Tukaram	Lab. Attendant
		Kum. Kalal Rajashri Laxman	Physics	Mr. Shingade Tukaram Ananda	Lab. Attendant
		Kum. Pattanshetti Suman P.	Physics	Mr. Imade Rajkumar Nanasaheb	Lab. Attendant
				Mr. Shirgire Abaso Babu	Lab. Attendant
				Mr. Korade Rajesh Nagnath	Lab. Attendant
				Mr. Ghugare Adhik Maryappa	Peon

मराठी विभाग

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	शीर्षक	विद्यार्थ्यांचे नाव	पान नं.
१	डॉ. बापूजी साळुंखे	पूनम तेगीमाळी, बी.एस्सी. - भाग १	८
२	फेसाटी : एक ग्रामीण वास्तवचित्रण	स्नेहल साळे, बी.ए. - भाग ३	९
३	वाचन संस्कृती : सद्यःस्थिती	विकास खरात, बी.एस्सी. भाग २	११
४	माय मराठीचा महिमा	कविता मराठे, बी.ए. भाग १	१२
५	बालपण देगा देवा	प्रगती म्हमाणे, बी.एस्सी. भाग ३	१३
६	परी (कविता)	विकास खरात, बी.एस्सी. भाग २	१४
७	जी. एस. टी	सुधांशू कांबळे, बी.एस्सी. भाग २	१५
८	मंतरलेले दिवस	प्रियांका कोळी, बी.कॉम. भाग ३	१७
९	परिस्थितीनं आलेलं शहाणपण	प्रणाली पाटील, बी.ए. भाग १	१८
१०	संगतीत पुस्तकाच्या जगणे सुसह्य झाले	मनिषा माने, सीमा गायकवाड, बी. एस्सी. भाग ३	१९
११	विश्वशास्त्रज्ञ : स्टिफन विल्यम हॉकिंग	अश्विनी नाईक, बी.एस्सी. भाग २	२१
१२	हॅलो ...! हे कांदा भज्जी सेंटर?	स्वाती चौगुले, बी.एस्सी. भाग २	२३
१३	ती	प्रगती म्हमाणे, बी.एस्सी. भाग ३	२४

(चरित्रात्मक लेख)

खादीची टोपीही त्यांना शोभून दिसे. गोविंदराव जसे अभ्यासू तसेच विवादपटू होते. पांढऱ्या शुभ्र पोषाखात जसे गोविंदराव वेगळे आणि उठून दिसत त्याचप्रमाणे वादविवादात ते नेहमीच सरस ठरत.

महात्मा गांधींची शिकवण आणि प्रेरणा घेऊन ज्या व्यक्ती समाजसेवेत व्यग्र झाल्या, त्यापैकी डॉ. बापूजी साळुंखे हे एक होत. समाजातील तळागाळातील माणसांना शिक्षण मिळाल्याशिवाय सारा समाज स्वाभिमानाने आणि स्वावलंबनाने ताठ उभा राहणार नाही, असा विचार करून त्यांनी ज्ञानदानाला वाहून घेतले. स्वातंत्र्य चळवळीत स्वतःला झोकून दिले. समाजप्रबोधन आणि लोकशिक्षण हाच महत्त्वाचा धागा त्यांनी पकडला. महाराष्ट्राच्या कानाकोपऱ्यात दूरवर, दुर्गम, डोंगराळ, मागासलेल्या भागातील, उपेक्षित खेड्यात आपल्या संस्थेमार्फत विद्यादानाची सांस्कृतिक केंद्रे त्यांनी निर्माण केली.

महाराष्ट्रातील सुसंस्कृत आणि प्रतिष्ठित घराण्यात एका असामान्य बालकाचा जन्म ९ जून १९१९ च्या शुभदिनी सातारा जिल्ह्यातील रामापूर नामक छोटेखानी गावी झाला. ज्ञानोजी साळुंखे यांना पाच पुत्र आणि दोन कन्या होत्या. ज्ञानोजींना पदरी पडलेलं शेवटचं आणि सुमधूर फळ म्हणजे गोविंद आणि गोविंद म्हणजे साळुंखे वंशाचा कुलदीपक. हा बालक एक वर्षाचा असतानाच माता 'तानूबाई' देवाघरी गेल्या आणि बाराव्या वर्षी ज्ञानोजींनी या बालकाची सोबत अर्ध्या वाटेतच सोडली.

माता-पित्याच्या वियोगानंतर गोविंदाने प्रतिकूल परिस्थितीशी सामोरे जात आपले प्रथमिक शिक्षण रामापुरात पूर्ण केले. ज्ञानोजींच्या मृत्यूनंतर साळुंखे कुटुंबीयांची आर्थिक स्थिती फारच खालावली. सातवी उत्तीर्ण झालेल्या गोविंदाने नोकरी करावी, अशी वडीलबंधू महादेव यांनी इच्छा व्यक्त केली. पण गोविंदाला त्याचे शिक्षण पूर्ण करण्यासाठी आणि त्याचे पुढील भवितव्यासाठी आपले जन्मगाव रामापूर सोडून वडीलभाऊ परशुराम यांच्याकडे इस्लामपुरात प्रवेश केला. गोविंदाने हायस्कूलच्या तीन इयत्ता इस्लामपुर येथे पूर्ण केल्या. सत्य, अहिंसा, ईश्वरप्रेम, राष्ट्रभक्ती, मानवप्रेम या गांधीजींच्या तत्त्वांचा त्यांच्यावर मोठा पगडा होता. ते सफेद सदरा, धोतर असा अगदीच साधा पोषाख वापरीत. खादीची टोपीही त्यांना शोभून दिसे. गोविंदराव जसे अभ्यासू तसेच विवादपटू होते. पांढऱ्या शुभ्र पोषाखात जसे गोविंदराव वेगळे आणि उठून दिसत त्याचप्रमाणे वादविवादात ते नेहमीच सरस ठरत. त्यांची ही कृती पाहून

डॉ. बापूजी साळुंखे

पूज्य तेगीमाळी, बी.एस्सी - भाग १

श्री. आर. डी. पाटील यांनी सर्वप्रथम गोविंदरावांचे बापूजी असे नामकरण केले आणि सर्वजण त्यांना 'बापूजी' म्हणू लागले. आज सगळेच त्यांना 'बापूजी' म्हणूनच ओळखतात.

क्रांतिसिंह नाना पाटलांच्या सोबतीने बापूजींनी १९४२ च्या स्वातंत्र्य संग्रामात स्वतःला झोकून दिले. साताऱ्यातील प्रतिसरकारात बापूजींनी न्यायदानाचं काम पाहिले. बापूजींच्या स्वातंत्र्य संग्रामातील उठावदार कार्यामुळे भारतीय संघ शासनाने स्वातंत्र्यसैनिक म्हणून सन्मानपत्र बहाल करून, तर महाराष्ट्र राज्याने भूमिगत आंदोलनातील सहभागामुळे बापूजींना सन्मानपत्र देऊन गौरविले होते. राजकारणात आणि समाजकारणात प्रभावी कार्ये करीत असतानाच बापूजी १९४५ साली बी.ए. झाले. आणि त्याच वर्षी सातारा जिल्हा विद्यार्थी काँग्रेसचे व कर्मवीर भाऊराव पाटील गौरवनिधी समितीचेही अध्यक्ष झाले. बापूजींनी पाच खंड नव्वद बंद पृष्ठात सातारा जिल्ह्याच्या 'क्रांती इतिहासात' क्रांतिकारकांच्या रोमांचकारी कथा विशेष परिश्रमाने लिहिलेल्या आहेत. २७ नोव्हेंबर १९४८ या कर्मवीरांना गौरवनिधी अर्पण सोहळा दिनापूर्वी बापूजींनी रयत शिक्षण संस्थेच्या सातारा येथील महाराजा सयाजीराव महाविद्यालयात शिक्षक म्हणून प्रवेश केला होता. बापूजी हाडाचे शिक्षक होते. शाळा वाढवित असतानाच बापूजी १९४९ साली बी.टी. झाले. १९५० साली दहावी, तर १९५१ ला ११ वीचा वर्ग काढला आणि अवघ्या तीन वर्षात हायस्कूल पूर्ण केले. यावरून बापूंच्या कामाचा आवाका ध्यानात येतो. रयत शिक्षण संस्थेतून बाहेर पडल्यानंतर १९ ऑक्टोबर १९५४ साली नवीन संस्था स्थापण्याचा विचारविनिमय बापूजींनी केला आणि त्यासाठी स्वामी विवेकानंदाचे नाव स्वीकारण्यात आले.

अशा प्रकारे विवेकानंद संस्थेच्या निर्मितीन्वये खेड्यापाड्यातील लाखो विद्यार्थ्यांपर्यंत विद्यादानाची सांस्कृतिक गंगा नेऊन उदात्त चारित्र्यातून उज्वल, त्यागी आणि आदर्श विचार रुजविणाऱ्या या महान तत्त्वचिंतक शिक्षण महर्षीने पडत, उठत, धडपडत, जीवनध्येये आणि जीवनमूल्यां शेंवटपर्यंत जपली.

बापूजी! "तुम्ही तुमच्या कृतीतून समाजाला जे दाखवून दिलंत, ते आमच्या उक्तीतून तरी साधता येईल का ?

(पुस्तक परीक्षण)

‘फेसाटी’ म्हणजे मेंढरांना चाऱ्यासाठी काट्याच्या फांजऱ्या तोडल्या जातात. मेंढरांनी पाला खाल्ल्यानंतर त्या काट्यांच्या फांजऱ्या एकमेकावर रचून ठेवल्या जातात. त्याला ‘फेसाटी’ म्हणतात. पण या कादंबरीच्या शीर्षकातील ‘फेसाटी’ हा शब्द मेंढपाळ समाज जीवन व्यवस्थेशी निगडित आहे.

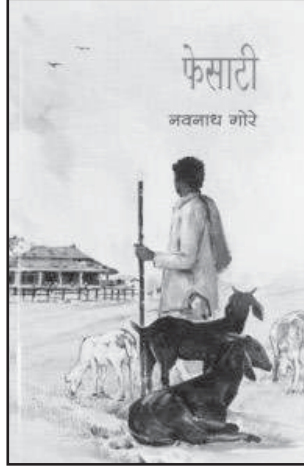
मराठी साहित्यात कादंबरी या साहित्य प्रकाराला प्रदीर्घ परंपरा आहे. अगदी बाणभट्टाच्या दीर्घ कथेपासून (कादंबरीचा) तिचा प्रवास अखंड चालू आहे. तसा तो वाचकप्रियसुद्धा झाला आहे. कारण कादंबरी ही मानवी जीवनाची समांतरता प्रकट करणारी असते. त्याचबरोबर लेखकाची ती एक संवेदनशील मनाने सारी जीवनसृष्टी घडविण्यात लेखणी परिणामकारक काम करीत असते. कारण साहित्य ही कलावंताची वैयक्तिक निर्मिती असते. तो लेखक त्या समाजाचा एक घटक असतो. त्यामुळे त्याच्या भवताली तो बदललेल्या घटना सामाजिक संदर्भानुसार साहित्यात मांडीत असतो. सुरवातीच्या काळात अद्भूत रम्यता व मनोरंजनाच्या चौकटीतून मराठी कादंबरी बाहेर पडली आणि आता जागतिकीकरणाच्या गुंतागुंतीच्या व्यवस्थेत सामान्य माणसाचे दुःख व समस्या कादंबरीत नवीन विषयाच्या अनुषंगाने येऊ लागली. तसेच वास्तवाचे चित्रण करते आहे. त्यामुळे तिची मागणी आजही कमी झालेली नाही.

समकालीन साहित्यात मराठी कादंबरी ही ‘पाडा’ अशोक कौतिक कोळी, तर ‘तहान’ सदानंद देशमुख, ‘पांगिरा’ विश्वास पाटील या साहित्याप्रमाणे ‘फेसाटी’ ही नवनाथ गोरे यांची कादंबरी ही खेड्यातील समाजाची व्याधी कथा आहे. म्हणून तिला आज महत्त्व प्राप्त झाले आणि अनेक पुरस्कारही मिळाले. या पुस्तकाचे परीक्षण करताना मला विशेष अभिमान वाटतो. कारण लेखक माझ्या भागातला म्हणजे जत तालुक्यातील आहे.

या कादंबरीला दिलेले शीर्षकही समर्पक आहे. कारण ‘फेसाटी’ म्हणजे मेंढरांना चाऱ्यासाठी काट्याच्या फांजऱ्या तोडल्या जातात. मेंढरांनी पाला खाल्ल्यानंतर त्या काट्यांच्या फांजऱ्या एकमेकावर रचून ठेवल्या जातात. त्याला ‘फेसाटी’ म्हणतात. पण या कादंबरीच्या शीर्षकातील ‘फेसाटी’ हा शब्द मेंढपाळ समाज जीवन व्यवस्थेशी निगडित आहे. तसेच या

फेसाटी : एक ग्रामीण वास्तवचित्रण

स्नेहल साळे, बी.ए. - भाग ३

कादंबरीचे मुखपृष्ठही कथानकाला साजेसे असेच आहे. नायक एका मोठ्या कौलारू घराकडे पहात आहे. कदाचित त्याला असे वाटत असेल, की आपल्यालाही भविष्यात कधी असे मोठे घर राहायला मिळेल का? ते मुखपृष्ठ पाहिल्यावर मला विट्टल वाघ यांच्या एका कवितेतील काही ओळी आठवल्या.

“आम्ही जन्मलो मातीत
आमच्या जन्माची झाली माती
खापराच्या दिव्यात या

कधी पेटणार वाती”

या कवितेप्रमाणे लेखकाच्या संघर्षमय जीवनाची ही गाथाच आहे. त्यामुळे या कादंबरीची अर्पण पत्रिकाही अस्मानी संकटाशी सामना करीत उभी ह्यात मातीमोल झालेल्या ज्यांच्या दारात शिक्षणाची गंगा येऊनही परिस्थितीमुळे त्या शिक्षणगंगेच्या पाण्याची चव घेऊ न शकलेल्या म्हणजे परिस्थितीच्या कचाट्यात सापडलेल्या तसेच ज्यांच्या फेसाटी झालेल्या लेखकाच्या वर्तमान पिढीस ही कादंबरी अर्पण केली आहे.

या कादंबरीची सुरवात आपल्या पारंपरिक जीवनाचा पट मांडताना ‘सुंबरान’ या आख्यान काव्याने मांडला आहे. त्याला अनुकूल असे कथानक आहे. त्यामुळे या कादंबरीच्या कथानकाला अनेक स्तर आहेत. खरे तर या कादंबरीचे स्वरूप आत्मकथनपर आहे, असे म्हटल्यास वावगे ठरणार नाही. ‘फेसाटी’ या कादंबरीचा नायक हा अल्पभूधारक, पशुपालन करणारा, दुष्काळाच्या सावटाखाली राहणार आहे. त्या प्राप्त परिस्थितीला समर्थपणे संघर्ष करणाऱ्या तरुणाची ही कहाणी आहे. नाना गोरे या तरुणाचा शालेय जीवनाचा प्रवास या कादंबरीत आलेख रुपाने मांडला आहे. ‘सुंबरान’ म्हणजे स्मरण आपल्या जीवनातील भूतकाळाची. तसेच निसर्गाच्या कृपेचे स्मरण असते.

मेंढपाळ समाजातील नवनाथ गोरे यांची ही कादंबरी २०० पानांची व वीस प्रकरणांची आहे. 'फेसाटी' या कादंबरीला महाराष्ट्र राज्य साहित्य अकादमीचा पुरस्कार प्राप्त झाला. संस्कृती मंडळाच्या नवलेखक अनुदान योजनेत प्रसिद्ध झालेली ही पहिली कादंबरी आहे. अर्थातच नवनाथ गोरे यांच्या वाङ्मय वेलीवरील हे पहिलेच फूल आहे. त्यामुळे साहित्य असो, की कोणतीही कला यांची निर्मिती जशी महत्त्वाची असते, त्याप्रमाणे माणसाचं जगणंही महत्त्वाचे आहे. समकालीन साहित्यात माणूस किंवा व्यक्ती जसा महत्त्वाचा तशी या कादंबरीत माणसे महत्त्वाची आहेत. म्हणून ही कादंबरी समाजातील तळागाळातील सर्वसामान्यांचे प्रतिनिधित्व करणारी अशी आहे. त्यामुळे वास्तवाचे बहुस्तरीय आवाज तिच्यातून प्रकट होतात.

या कादंबरीचे कथानक म्हणजे एक आख्यान काव्यच आहे. यात प्रसंगाची रेलचेल आढळते. 'सुंबरान' या आख्यान काव्याने या कादंबरीच्या कथानकाला सुरवात होते आणि त्याचा शेवटी सुंबरानच्या शेवटच्या ओव्यांनीच होतो. नाथा हा कादंबरीचा नायक आहे. तो रानात मेंढ्या, गुरे राखत शिक्षणही घेत असतो. भारतीय समाज व्यवस्थेतील कुटुंब व्यवस्था व त्यांचा संघर्ष यातून व्यक्त होताना दिसतो. दारिद्र्य, अज्ञान, कर्जबाजारीपणा, सावकारी पाश यामुळे ग्रासलेल्या कुटुंबाची ही व्यथा कथा आहे. पण या कुटुंबाची जगण्याची अविरत धडपड दिसून येते. कोणत्याही परिस्थितीत कुटुंबाला सावरणारी नायकाची आई सुबाक्का ही खंबीर आहे. तशीच ती कष्टाळू, समंजस, प्रसंगी खमकी असल्याचेही दिसते.

नायकाच्या कुटुंबात अनेक मुली जन्माला आल्या. पण वंशाला दिवा पाहिजे म्हणून मुलगा होण्याची वाट पाहून बऱ्याच वर्षांनी नाथाचा जन्म होतो. त्यामुळे परिस्थिती नसतानाही नाथाला लाडाकोडाने वाढविले जाते. पण नाथाला शिक्षण घेण्याचा कंटाळा येतो. पण त्याला त्याची आई सुबाक्का प्राप्त परिस्थितीची जाणीव करून देते. आयुष्याचे तत्त्वज्ञान सांगते. मास्तरांच्या माराला कंटाळून नाथा शाळेपासून पळवाट शोधतो.

पण आई मात्र तसं होऊ देत नव्हती. नाथा सांगलीला पळून जातो. हॉटेलमध्ये काम करतो. मात्र तेथून आजारी पडतो. परत घरी येतो. त्यांच्या कुटुंबाची ओढाताण होत असते. मित्रांच्या संगतीने तो व्यसनी बनतो. तशातच बहिणीचे लग्न होते. पण बहिणीला जाच करून तिचे सासरचे लोक मारून टाकतात. दुसरीलाही फारच सासूरवास होतो. अपंग भाऊ शासकीय मदतीने दुकान टाकतो. पण तेही चोर फोडतात. सावकारी कर्ज घेऊन शेतात बोअर मारतात. बोअरला मोठे पाणी लागते. त्यावेळी या कुटुंबाची जगण्याची आशा पल्लवीत होते. पण त्याचे दुर्दैव पाठ सोडत नाही. ऊसाची लागण केलेली असते, पण हातातील घास नियती हिरावून नेते. त्यावेळी उभ्या ऊसाला आग लागते. यातून घरही वाचत नाही. भावकीच्या वादातून चुलतेच हे काम करतात. त्यावेळी घरात ठेवलेले चाळीस हजार रुपयेही जळून राख होतात. पण याही परिस्थितीत नायक खंबीरपणे उभा राहतो. छोटी-मोठी कामे करू लागतो. याचे कारण भाळी दारिद्र्याचा शाप आहे.

कुटुंबाच्या अस्तित्वासाठी आणि मुलाच्या शिक्षणाचे ध्येय उराशी बाळगणाऱ्या आईची ही संघर्ष गाथाच आहे. बाहेरचे जग कसे आहे, याचा अनुभवही नाथाला घराबाहेर पडल्यावरच कळले आहे. याचे वास्तव चित्रण या कादंबरीत आढळते. या कादंबरीत वाङ्मयीन सौंदर्याचे विविध पैलू रेखाटले आहेत. नायकाच्या जन्मापासून ते आतापर्यंतच्या जीवनाचा घटनाक्रम २२ प्रकरणात मांडला आहे. कथानकाला साजेशी ग्रामीण बोलीभाषा व नेमके शब्द, वाक्प्रचार व म्हणी, काव्यांच्या पंक्ती यांचा वापर नेमका आणि चपखल केला आहे. त्यामुळे ही कादंबरी सरळ आणि साधी वाटते. आशय आणि अभिव्यक्तीच्या पूर्ण बदलामुळे अल्पावधीतच या कादंबरीची लोकप्रियता म्हणून या कादंबरीला अनेक पुरस्कार मिळाले आहेत.

लेखक: नवनाथ गोरे, पाने २००. आवृत्ती: पहिली
प्रकाशिका: प्रियांका प्रशांत पटवर्धन

(चिंतनात्मक लेख)

तुम्ही जर ऑनलाईन जाऊन पुस्तक खरेदी केलं तर २४ तासांच्या आत पुस्तक आपल्या हातामध्ये मिळतात. ध्वनिमुद्रित पुस्तक टेलिग्रॉमच्या माध्यमातून ऐकायला मिळतात. काही प्रमाणात वाचक झपाटल्यासारखं वाचतात. मग्न होतात.

पुस्तकाद्वारे समाजातील रुढी, परंपरा, चालीरिती सोबतच आपल्याजवळील ज्ञान पुढच्या पिढीपर्यंत पोहोचवले जाते. साहित्य हे प्रत्येक व्यक्तीला समाजासोबत जोडण्याची, विचारांचे आदान-प्रदान करण्याची व आपली भारतीय संस्कृती जपण्यामध्ये महत्त्वाची भूमिका बजावताना दिसते. वाचनामुळे ज्ञानात, कौशल्यात वाढ होते. इतकेच नाही, तर आपल्या वागण्या-बोलण्यातही परिवर्तन घडून येते आणि याद्वारेच आपण सभ्य, सुसंस्कृत नागरिक बनतो. वाचनाचे खरे महत्त्व समाजात अजूनही म्हणावे तसे रुजलेले दिसत नाही. यामध्ये विशेषतः आदिवासी पट्टा तसेच शहरातील झोपडपट्टी व नेहमी स्थलांतर करणारे समाज यांचा समावेश होतो. आपण केवळ आपल्या प्राथमिक गरजा व उपलब्ध साधन सामग्रीपर्यंत पोहोचलो आहोत. अशा वंचित समाजातील मुलांना वाचनाचे महत्त्व पटवून देणे गरजेचे आहे.

तरुण मुलांच्या बाबतीत बोलायचे झाले तर तरुण मुलांचा वाचनाकडे ओढ कमी आहे. त्यांना काय हवंय? याचा जर आपण विचार केला, तर त्यांचे पुस्तकापेक्षा जास्त प्रेम मोबाईल, लॅपटॉप या तंत्रज्ञानावर आहे. त्यांना पुस्तक मोबाईलवर किंवा लॅपटॉपवर वाचायला जास्त आवडतं. इंटरनेटवर असल्या पुस्तकांचं प्रमाण अतिशय कमी आहे. संपूर्ण साहित्य त्यांना इंटरनेटवर उपलब्ध करून दिलं, तर युवा पिढी ते नक्की आवडीनं वाचेल. समाजामध्ये सोशल नेटवर्किंगचा वापर वाढत चालला आहे. त्यामध्ये कथा कविता शेअर केल्या जातात, त्या वाचतात किती जण याबद्दल थोडी शंका वाटते. रोज टी.व्ही.वर येणारी एखादी मालिका किंवा आठवड्याला प्रदर्शित होणारा चित्रपट याबाबतीत जास्त वेगळ्या पद्धतीनं बोललं जातंय. मात्र, समाजामध्ये अमूक-अमूक लेखकांचं पुस्तक फार छान आहे. वाचलंस का नाही, ते नक्की वाच. फार छान आहे. वाचलास, असा संवाद होणं जास्त गरजेचा वाटतोय. सहजच चित्रपटाचा विषय निघाला आहे, तर मला एक मित्र कॉलेज संपल्यानंतर अचानक कॉलेजच्या ग्रंथालयाकडे घेऊन जाऊ लागला नि त्याला म्हटलं, आज काय खास आहे का? तू ग्रंथालयाकडे चालला आहेस. त्याचं उत्तर ऐकून मला थोडं वेगळं वाटलं. चित्रपटसुद्धा वाचक वाढवायला कारणीभूत ठरतात. अथवा विविध घटकांचा वाचन संस्कृतीवर

वाचन संस्कृती : सद्यःस्थिती

विकास खयत, बी.एस्सी. भाग-२

चांगला व वाईट असा परिणाम होत असतो. आज जे वाचक आहेत, त्यांच्यासाठी आता कोणत्याही लेखकाचं पुस्तक मिळवणं सहज शक्य झालं आहे. तुम्ही जर ऑनलाईन जाऊन पुस्तक खरेदी केलं तर २४ तासांच्या आत पुस्तक आपल्या हातामध्ये मिळतात. ध्वनिमुद्रित पुस्तक टेलिग्रॉमच्या माध्यमातून ऐकायला मिळतात. काही प्रमाणात वाचक झपाटल्यासारखं वाचतात. मग्न होतात. खरंच गरज आहे आत्मवाचकांची.

विद्यापीठामध्ये कॉलेजची वाचन संस्कृती वाढविण्यासाठी 'वाचन कट्टा' सारखे उपक्रम आयोजित केले जातात. त्यामध्ये विद्यार्थी मोठ्या प्रमाणात सहभागी होताना दिसतात. त्यांचा हा मोठ्या उत्साहानं वाचन संस्कृती वाढविण्यासाठी केलेला सकारात्मक प्रयत्न म्हणावा लागेल. वाचन संस्कृती वाढविण्यासाठी पडलेले महत्त्वाचे पाऊल म्हणजे सातारा जिल्ह्यात भिलोर गाव हे देशातील पहिलं पुस्तकाचं गाव म्हणून ओळखलं जाणार आहे. या गावातील मंदिर व घरामध्ये विविध विषयांचं साहित्य ठेवलं गेलं आहे. ते वाचनासाठी विनामूल्य उपलब्ध होणार आहे. तिथे राहायची पण सोय आहे. पण जेवणासाठी मात्र शुल्क द्यावे लागेल. निसर्गरम्य वातावरणात जाऊन पुस्तक वाचनाची आवड जोपासण्यासाठी व वाढविण्यासाठी वाचकांना ही एक संधी उपलब्ध होणार आहे. आपल्या वाचन संस्कृतीत, प्रत्येकाने वाचनाचा छंद जोपासला पाहिजे. वाचनातून विशिष्ट अशा प्रकारचं मानसिक स्वास्थ्य लाभेल. धावपळीच्या जीवनात वाचनासाठी सर्वांनी कमीत कमी दोन ते अडीच तास वेळ दिला पाहिजे. वाचनाने व्यक्ती बहूश्रुत होतो, असे म्हणतात.

जेव्हा आपला संपूर्ण समाज वाचनाकडे वळलेला पाहायला मिळेल, तेव्हा आपली वाचन संस्कृती समृद्ध होईल. तो ज्ञानाधिष्ठित समाज वाढला, की अंधश्रद्धेची फोफावलेली पाळेमुळे आपोआप उपसून निघतील. त्याचा फायदा मानवाच्या उन्नतीसाठी होईल.

वाचकांच्या संख्येमध्ये हळूहळू वाढ होत चालली आहे. भविष्यात आपली वाचन संस्कृती नक्की विस्तारलेली दिसेल.

(चिंतनात्मक लेख)

आपली मातृभाषा ही इतकी गोड आहे, की तिच्यासमोर सगळी दुःखे विसरून तिच्यात प्रत्येकजण विरघळून जातो. मराठी ही मातृभाषा प्रत्येकाचा श्वास आहे, आवाज आहे. तिच्यात प्रत्येक जण गुंतलेला आहे. दंगलेला आहे.

माझा मराठाची बोलू कौतुके ।
परि अमृतातेहि पैजासी जिंके ।
ऐसी अक्षरे रसिके । मेळवीन ॥

महाराष्ट्राशी नाळ जोडलेली आणि आपल्या मातीत रुजलेली आपली मातृभाषा म्हणजे मायबोली मराठी. मराठीचा महिमा अगाध आहे. या मायभूमीत राहणाऱ्या प्रत्येकाशी या मायबोली मातृभाषेची नाळ जोडलेली आहे. माणूस कितीही शिकला, कितीही मोठा झाला, तरी त्याला जशी आपल्या आईची ओढ असते, तशीच आपल्या मातृभाषेची ओढ असते.

“नाद मराठी, नाळ मराठी
सप्तसुराचातलं मराठी”

मराठी भाषा ही इंडो युरोपियन भाषा कुलातील भाषा आहे. भारतातील प्रमुख २२ भाषांपैकी मराठी ही एक भाषा आहे. महाराष्ट्र आणि गोवा या राज्यांची मराठी अधिकृत राजभाषा आहे. मराठी मातृभाषा असणाऱ्या लोकसंख्येनुसार मराठी ही जगातील १५ वी व भारतातील चौथी भाषा आहे.

जागतिक मराठी भाषा दिवस, मराठी भाषा दिन २७ फेब्रुवारी हा दिवस मराठी साहित्याचा मानदंड वि.वा. शिरवाडकर यांचा जन्मदिवस. हा दिवस मराठी भाषा दिवस म्हणून साजरा केला जातो.

काळजाचा ठोका मराठी
लक्ष गाठणारा मराठी
साद मराठी, प्रतिसाद मराठी

मराठी ही आपली सर्वोत्कृष्ट भाषा आहे. मराठीला आपण मायबोली असेही म्हणतो. आपण हिला मायबोली का म्हणतो. कारण आपल्या मातृभाषा मराठीत आईचा स्पर्श आहे. आपण जसे आपल्या आईचा आदर करतो, त्याचप्रमाणे प्रत्येकाने आपल्या मातृभाषेचा आदर केला पाहिजे. आपली भाषा इतकी प्रेमळ, गोड, आपुलकीची आहे, की ती प्रत्येकाला आधार देते, प्रत्येकाला एकमेकांशी जोडते. आपले भाग्यच म्हणून आपली भाषा मराठी आहे.

“लाभले आम्हांस भाग्य बोलतो मराठी
जाहलो खरेच धन्य ऐकतो मराठी
धर्म, पंथ, जात एक जाणतो मराठी
एवढ्या जगात माय मानतो मराठी.”

माय मराठीचा महिमा

कविता मशटे, बी.ए. भाग-१

मराठी ही आपली मातृभाषा अशी आहे, की तिथे धर्म, पंथ, जात हे काहीही पाहत नाही. ती कोणीही बोलू शकतो, कोणीही लिहू शकतो.

पाहुणे जरी असंख्य पोसते मराठी
आपुल्या घरात हाल सोसते मराठी
बोलतो मराठी, ऐकतो मराठी
जाणतो मराठी, मानतो मराठी

सुरेश भट हे महान कवी यांनी या काव्यातून आपल्याला असे संबोधित केले आहे, की मराठीचा अभिमान जागृत करायचा असेल, तर एक अहिंसक व्यासपीठ असणं गरजेचं आहे आणि संयुक्तिक माध्यम संगीतापेक्षा आणखी दुसरं काय असू शकते. दुभाषिक लोकांना किंवा मराठी लोकांना आपल्या मायबोलीचा म्हणजेच आपल्या मराठी भाषेचा आदर करायला सांगण्यासाठी मराठी लोकांमध्ये अभिमान जागृत करण्याची गरज आहे.

आपली मातृभाषा ही इतकी गोड आहे, की तिच्यासमोर सगळी दुःखे विसरून तिच्यात प्रत्येकजण विरघळून जातो. मराठी ही मातृभाषा प्रत्येकाचा श्वास आहे, आवाज आहे. तिच्यात प्रत्येक जण गुंतलेला आहे. दंगलेला आहे. मराठीचा महिमा इतका अगाध, अथांग आहे, की कवी सुरेश भट यांनी असे म्हंटले आहे, की -

आमुच्या पिलापिलात जन्मते मराठी
आमुच्या लहानग्यात रांगते मराठी
आमुच्या मुला-मुलींत खेळते मराठी
आमुच्या घरा-घरांत वाढते मराठी

तर यातूनच समजतं, की आपल्या मातृभाषेचा महिमा किती अगाध आहे ते. खरंच मला माझ्या मराठीचा सार्थ अभिमान आहे. मी माझं भाग्यच समजते, की मी मराठी आहे. माझी माय मराठी आहे आणि शेवटी मी एवढंच लिहिते, की-

लाभले आम्हांस भाग्य बोलतो मराठी
जाहले खरंच धन्य ऐकतो मराठी
आमच्या कुला-कुलात नांदते मराठी
आमुच्या नसा-नसांत नांचते मराठी

मी मराठी, माझी माय मराठी
माझा अभिमान मराठी, माझं स्वप्न मराठी
माझं ध्येय मराठी!

(ललित लेख)

मी पहिलीत गेल्यावर खुद्द बाईंनी आम्हाला खूप सारी गाणी शिकवली. पहिली आणि दुसरीचा वर्ग खुद्द बाई सांभाळायच्या आणि तिसरी व चौथीचा वर्ग रोकडे सर व रोकडे बाई सांभाळायच्या.

तो होता रविवारचा दिवस. माझ्या आईच्या पोटात दुखायला सुरवात झाली होती. साधारणतः ती सकाळची वेळ असावी, असं वाटतं. आईचा चेहरा वेदनेमुळे उतरला होता. त्यामुळे माझ्या आजीने तिची विचारपूस केली. तेव्हा आईनं आजीला सांगितलं, की तिच्या पोटात दुखतंय म्हणून. पण माझी आजी ती जरा जुन्या विचारांची. तिनं आईला थोडं सहन कर म्हणून सांगितलं आणि ती रानात भाजी आणण्यासाठी निघून गेली. आईनं तशा अवस्थेतसुद्धा स्वयंपाक केला. एका तासाभरानंतर आजी रानातून भाजी घेऊन परत आली, तर आईला वेदना असह्य झालेल्या तिला जाणवल्या. तिने लगेचच माझ्या आजोबांना बैलगाडी घेऊन शेजारच्या गावातून हितापे बाईंना घेऊन यायला सांगितलं. साधारणतः सकाळचे नऊ ते साडेनऊ झालेले असावेत आणि त्यावेळेस त्यांनी आईच्या बाळंतपणाला सुरवात केली.

रविवारी सकाळी साडेदहा वाजले होते आणि आईच्या त्या असह्य होणाऱ्या वेदना संपल्या आणि माझा जन्म झाला आणि हितापे बाईंनी मला उचलून त्यांच्या हातात घेतलं. मी माझा गोंडस असा पाय त्यांच्या गालावर मारला. तेव्हा त्यांनी गोड स्मितहास्य केलं. तेव्हा मला पहिल्यांदा जाणवलं, की लाथ मारल्यानंतरही कोणी तरी गोड असं स्मितहास्य करतं. माझा तो गोरा गोमटा आणि गोड, सुंदर चेहरा पाहून सगळ्यांनाच फार आनंद झाला होता. पण माझ्या आईला आणि आजीला मात्र म्हणावा तितका आनंद झाला नव्हता. शेवटी किती जरी झाले, तरी मी एक मुलगी होते आणि माझी आजी ती तर एक जुन्या विचारांची व्यक्ती होती. तिला नातू हवा होता. मुलगा म्हणजे वंशाचा दिवा, असं ती म्हणायची. पण मुलगी

बालपण देगा देवा

प्रगती म्हमाणे, बी.एस्सी. भाग ३

ही वंशाची पणती असू शकते, हे तिला कधी उमगलंच नाही. आता पुन्हा तुम्हा सगळ्यांना असं वाटत असणार, की हे सगळं मला कसं ठाऊक. मी तर तेव्हा खूपच लहान असणार. पण जरा धीर धरा सांगते, मी हे सगळे तुम्हाला सांगते. कारण माझ्या आईने मला हे सगळे सांगितले आहे....

मी अजून लहानच होते. तेव्हा माझी ताई, दादा आणि दीदी हे सगळेच चालत-चालत शाळेला यायचे. तेव्हा आम्ही आमच्या गावापासून दूर शेतावर रहायचो. आमच्या शेतातून गावाचं अंतर साधारणतः तीन-एक किलोमीटर असेल. मी रडत रडत माझ्या ताईला म्हणायचे, की मीही येणार तुझ्याबरोबर. पण गाव खूपच दूर असल्यामुळं माझी आई मला नाही पाठवायची त्यांच्याबरोबर. मग मी थोडा वेळ रडून नंतर झोपी जाणार. झोपून उठल्यावर सगळं काही विसरून जाणार आणि आईबरोबर शेतात छानपैकी मजा करणार. रोजचाच असा माझा दिनक्रम असणार. माझी ताई पाचवीला जाईपर्यंत आम्ही शेतातच राहात होतो. ती रोज शेतातून चालत शाळेसाठी यायची. मी कधी चालत शेतातून शाळेसाठी आलेच नाही. कारण मला शाळेत दाखल करेपर्यंत आम्ही सगळेच गावात रहायला आलो.

मला अक्षरांची ओळख तरी काय असते, ते माझ्या अंगणवाडीच्या बाईंनी करून दिली. मी पहिलीत गेल्यावर खुद्द बाईंनी आम्हाला खूप सारी गाणी शिकवली. पहिली आणि दुसरीचा वर्ग खुद्द बाई सांभाळायच्या आणि तिसरी व चौथीचा वर्ग रोकडे सर व रोकडे बाई सांभाळायच्या. या सगळ्यांनी शिकवलेली सर्व गाणी आजही मला व माझ्या सर्व वर्ग मित्र-मैत्रिणींना आठवतात.

भैया माझा चांगला,
भांग पाडतो वाकडा,
हातात डबा कडीचा,
पायात बूट पिपिचा,
रस्ता पकडतो शाळेचा...

अशा खूप साऱ्या कविता आम्ही शिकलो. पण गावामध्ये हिंदी भाषिक जास्त असल्यामुळे आम्हाला हिंदी भाषा खूप लवकर शिकायला मिळाली. त्याचं एक उदाहरण.

एक कौआ प्यासा था ।
घडेमें पानी कम था ॥
कौआने डाला पत्थर ।
पानी आया उपर ॥
कौआने पिया पानी ।
खतम हुई कहानी ॥

अशा प्रकारची गाणी आम्ही शिकलो. खूप मजा यायची. नंतर हळूहळू आम्ही मोठे होऊ लागलो. पाचवीला गेलो. नवीन वर्गात बसायला खूप छान वाटायचं, पण म्हणतात ना नवी नवतीचे नऊ दिवस असतात. तसंच काहीसं समजा मागच्या वर्गाची आठवण ही यायचीच. पण पुढच्या वर्गाची आस असायची...

सहावी, सातवी, आठवीची वर्षे ओलांडून आता आम्ही नववीच्या वर्गात पदार्पण केलं होतं. बालपण संपून आता तरुणपणास सुरवात झाली होती. तसेच आमचे सर्व शिक्षक नेहमी सांगत असायचे, की अभ्यास करा. दहावीला बोर्डाची परीक्षा असते आणि ती खूप अवघड असते. दहावीचं वर्ष तो अभ्यासक्रम. असं सगळं करत असतानाच आमचं बालपण कधी संपलं, हे कळलंच नव्हतं. पण आता तरुणपणात पदार्पण झालेलं होतं. पण आजही ते बालपणातले दिवस आठवले, ना, की खूप आनंद होतो. की कसं आम्ही नाक एका हातानं पुसत-पुसत रडायचो. ताईच्या मागे मीही जाणार म्हणून रूसून बसायचो. जेव्हा लहान होतो, तेव्हा कधी एकदा मोठे होऊन खूप काही करेन, असे वाटायचं. पण आता सर्व जलद जीवन बघून असं वाटतं, की बालपण किती मस्त होतं. पण आता काही केल्या बालपण परत येत नाही. येतात त्या फक्त त्या आठवणी... ही बालपणीची गोष्ट.... ऐकताच गेलात ना तुम्ही पण तुमच्या रम्य बालपणात. गेलात ना... पण आता कुठे राहिले आहे ते रम्य बालपण आणि आयुष्यातला सर्वात आवडता आणि मस्त भाग पण.... आता त्या आठवणींना वेळ

अपुरा पडतो. पण आठवणी थांबत नाहीत, असं होतं माझं बालपण. खूपच सुंदर, खूपच आनंदमय... आता शेवटी फक्त एवढंच माझ्या मनाला वाटतं, की....

लहानपण देगा देवा ।
मुंगी साखरेचा रवा ॥१॥
ऐरावत रत्न थोर ।
त्यासी अंकुशाचा मार ॥२॥

परी

कधी कधी तु मला भासतेस परी,
कसं गं तुझ्या लक्षात राहतं ?
अगदी माझ्या वाढदिवसापासून ते माझं आवडत्या
गाण्या पर्यंत
कितीही कामाचा त्रास असला तरी, होत नाही
हसु तुझ्या चेहऱ्यावरचे कमी
कमी होत नाही तेज तुझ्या चेहऱ्यावरचे
समजावून कसं घ्यायचं ते शिकावं तुझ्याकडून
मला सावरलेस तू कधी कळत-नकळत आलीस तु
माझ्या आयुष्यात मला बदलण्यासाठी
प्रत्येक वेळी शाबासकीची थाप पडली माझ्या पाठीशी
श्रेय फक्त तुलाच
माझ्या आयुष्यात आल्यापासून
रोजच गाठतो प्रगतीची नवनवीन शिखरे,
तू आहेस तर जगण्याचा आनंद आहे
तुझे शब्द सहज जाऊन भिडतात माझ्या हृदयाला
म्हणूनच तर कधी कधी भासतेस तू मला परी

- विकास खरात
बी.एस्सी. भाग २

(एकांकिका)

काका ० टक्के म्हणजे कोणताच कर लागत नसेल ना? अन् यामध्ये सर्वसाधारण रोजच्या वापरातील गोष्टी येतात ना. जसे की मासे, चिकन, अंडी, दूध, ताक, पालेभाज्या, फळे, धान्य, धान्याचे पीठ, मीठ इत्यादी व सर्व काही.

सीमा : रिना! अगं आवरलं का? अगं इथेच उशिर करतेस का आता? चल, बरं लवकर!

रिना : अगं हो! हो! सीमा. आले, आले!! मला खूप सारी शॉपिंग करायची आहे. चल, आपण खूप फिरायचं हं!

सीमा : अगं हो हो! किती हा उतावळेपणा? कर तुला हवी तेवढी शॉपिंग.... आता निघायचं का? चल लवकर

रिना : हो चला मॅडम, चला.

(काही वेळाने दोघीही मॉलमध्ये शॉपिंग करण्यासाठी पोचतात, तिथे दुकानातून थोडी शॉपिंग करतात आणि बिल देऊन निघतात)

रिना : अगं! सीमा तू पाहिलंस का? हे बघ १५ टक्के जीएसटी लागलाय या वस्तूंवर!

सीमा : हो गं, तुला माहीत नाही का जीएसटीबद्दल?

रिना : थोडं थोडं ऐकून आहे जीएसटीबद्दल. पण पूर्णपणे माहीत नाही गं. तू सांग ना मला हे जीएसटी काय आहे ते.

सीमा : हो, सांगेन ना. सध्या खूप ऐकलंय मीही जीएसटीबद्दल. अन् बातम्याही सध्या त्याच्याच आहेत. अन् तू तर प्रश्नांचं भांडार आहेस. तुला हा प्रश्न पडणं साहजिकच आहे.

रिना : काय गं सीमा तू पण! आता तूच समजाव बाई मला हे जीएसटी काय आहे. मला आज समजलंच पाहिजे जीएसटीबद्दल.

सीमा : हो, सांगते अन् सांगावच लागेल. ऐक जीएसटी म्हणजे 'Goods Service Tax' आपल्या भारतात दोन प्रकारे टॅक्स घेतला जातो. एक प्रत्यक्ष आणि दुसरा अप्रत्यक्ष अन् जीएसटी हा अप्रत्यक्ष कर आहे. जीएसटी हा टॅक्स १ जुलै २०१७ पासून भारतात सगळीकडे लागू झाला.

रिना : अच्छा! अगं सीमा मग यामुळे सरकारी कामामध्येसुद्धा खूप बदल करावा लागला असेल ना? कारण जीएसटी हा शब्द मी विकत घेणाऱ्या प्रत्येक गोष्टीसाठी ऐकतेच.

सीमा : हो, अगदी बरोबर! जीएसटी लागू करण्याआधी भारताच्या राज्य घटनेमध्ये दुरुस्ती करून नवीन कायदे करण्यात आले आणि हा सगळा कारभार पाहण्यासाठी एक वेगळी समिती आली. त्याचबरोबर त्याचे प्रमुखही निवडण्यात आले.

रिना : कुठली समिती आहे गं? अन् त्याचे प्रमुख कोण आहेत गं?

सीमा : Goods and Service Council ही समिती

जी. एस. टी.

सुधांशू कांबळे, बी.एस्सी, भाग २

जीएसटीचा कारभार पाहते. अन् भारताचे 'अर्थमंत्री' प्रमुख आहेत. रिना : अगं मग या आता सध्या सुरू झालेल्या जीएसटी या प्रकारामुळे खूप गोष्टीत बदल झाला असेल ना गं? कारण कुठल्याही एका गोष्टीसाठी हा जीएसटी मुळीच नाही. हा कर प्रत्येक विकत घेतल्या जाणाऱ्या गोष्टीला लागू होतो.

सीमा : हो तर, जीएसटीमुळे खूपसे कर बंद झाले. त्याचबरोबर ही जीएसटी हा प्रत्येक गटातील लोकांसाठी वेगवेगळ्या पद्धतीने आकारला जातो.

(इतक्यात तिथे मि. देसाई येतात)

मि.देसाई : अगं मुलींनो कसली चर्चा चालली आहे? अन् तीही इतकी गंभीरपणे.

रिना : नमस्ते देसाई काका! तुमच्याकडेच येत होतो आम्ही. मला तुमच्या दुकानामध्ये खूप सारी शॉपिंग करायची आहे. अन् आम्ही आता इथूनच सुरवात करणार आहोत.

मि.देसाई : हो हो नक्कीच, स्वागत आहे तुमचं. पण तुमच्या मगाशीच्या बोलण्यातला तो गंभीर विषय कळेल जरा मलाही?

सीमा : हो हो का नाही! काका मी रिनाला जीएसटीबद्दल सांगत होते. तुम्हाला तर माहीतच आहे जगातील सगळी उत्तरं संपली तरी रिनाची प्रश्नं काही संपत नाहीत. मी जितकं रिनाला जीएसटीबद्दल सांगू शकत होते. तितकं सांगायचा प्रयत्न केलाय. पण आता हिच्या पुढच्या प्रश्नांची उत्तरे तुम्हीच द्या.

मि.देसाई : हो हो का नाही. मला जितकं जमेल तितकं सांगेन बरं का रिना मॅडम. तुमच्या प्रश्नांचा अंतच होत नाही कधी.

रिना : काय हो काका तुम्हीही? बरं काका सांगा ना जीएसटी कुठे कुठे अन् कसा कसा लागू होतो.

मि.देसाई : हो हो ऐक, हे बघ जीएसटीमुळे १७ विविध प्रकारचे कर बंद झाले. भारताची लोकसंख्या, व्यापारी वर्ग, उद्योजक वर्ग आणि सामान्य जनता या सगळ्यांचा विचार करून ५ विविध टक्क्यांमध्ये जीएसटी कर आकारला जातो.

रिना : अच्छा. किती टक्के अन् कशाप्रकारे?

मि.देसाई : हो, जीएसटी अंतर्गत १ जुलै २०१७ पासून ० टक्के, ५ टक्के, १२ टक्के, १८ टक्के आणि २८ टक्के असे कर दर आकारण्यात आले.

सीमा : काका ० टक्के म्हणजे कोणताच कर लागत नसेल ना? अन् यामध्ये सर्वसाधारण रोजच्या वापरातील गोष्टी येतात ना. जसे की मासे, चिकन, अंडी, दूध, ताक, पालेभाज्या, फळे, धान्य, धान्याचे पीठ, मीठ इत्यादी व सर्व काही.

मि.देसाई : अगदी बरोबर! सीमा ० टक्के मध्ये कुठलाच कर लागत नाही.

रिना : मग या ५ टक्के करामध्ये पण असंच रोजच्या गोष्टी येत असतील ना?

मि.देसाई : हो, यामध्ये हवाबंद खाद्यपदार्थ, पनीर, कॉफी, चहा, चटकदार पदार्थ, ब्रेड, आवडता पिझ्झा त्याचबरोबर रेल्वेची तिकिटे या सगळ्या गोष्टी येतात.

सीमा : १२ टक्के मध्ये बटर, चीज, तूप, ड्रायफ्रूट, नमकीन्स या गोष्टी येतात. बरोबर काका?

मि.देसाई : अगदी बरोबर, पण त्याचबरोबर मोबाईल फोनस्, इलेक्ट्रॉनिक वस्तू, आयुर्वेदिक औषधे आणि छोटी मोठी कॉन्ट्रॅक्टस् येतात.

रिना : ओ अच्छा! मग १८ टक्के मध्ये कोणत्या गोष्टी येतात?

मि.देसाई : १८ टक्के मध्ये बिस्किटे, कॉर्नफ्लेक्स, पास्ता, सूप, पेस्ट्री, आईस्क्रीम यांसारख्या खायच्या गोष्टी येतात. अन् बाकीच्या गोष्टी पाहिल्या, तर इलेक्ट्रिक वस्तू, जसे की सीसीटीव्ही कॅमेरा, ऑप्टिकल फायबर ग्लासेस, टेलिफोन सर्व्हिसेस, फायनान्शियल सर्व्हिसेस इत्यादी गोष्टी येतात.

सीमा : आणि २८ टक्के मध्ये हेअर शॅम्पू, deodorants, dies, colour mates and Sun Creames या गोष्टी येतात. बरोबर काका.

मि.देसाई : वा! हे मला माहितीच होतं तुला माहितीच असणार. पण याव्यतिरिक्त Chewing gum, automobiles, ATM, factories & Movies Tickets हेसुद्धा येतात.

रिना : अरे बापरे! इतका सगळा गोतावळा आहे तर जीएसटीचा. (इतक्यात देसाई काकांचा मुलगा राज तिथे येतो)

राज : मॅडम, इतकंच नाही पुढची माहिती 'मि. फरफेक्ट राज' कडून ऐक.

रिना : हो का सर? मग सांगा तुम्हीच.

राज : पेट्रोल, डिझेल, पेट्रोलियम प्रॉडक्टस्, वाईन या गोष्टींना जीएसटीमधून वगळण्यात आले आहे.

मि.देसाई : हो हो, या गोष्टीबद्दल तुलाच जास्त माहीत असणार. अगदी बरोबर आणि महत्त्वाचा मुद्दा भारताची करप्रणाली ही 'कॅनडा'च्या करप्रणालीवर आधारित आहे.

सीमा : जीएसटीमुळे वस्तूंचा दर कमी झाला, बरोबर ना?

राज : हो, जीएसटीमुळे बरेचसे व्यवहार ऑनलाईन होऊ लागलेत. अन् त्याचबरोबर भारताची अर्थव्यवस्था सुधारली.

रिना : हा कर सगळ्यांसाठी असतो का?

मि.देसाई : हो, हा कर सामान्य जनतेपासून ते व्यापारी, उद्योगी वर्ग या सगळ्यांसाठी आहे. या करापासून कोणही वाचू शकत नाही. हा कर सगळ्यांनाच द्यावा लागतो.

रिना : पण सामान्य जनता अन् व्यापारी उद्योगी वर्ग यांच्यात किती फरक येतो. तसा मग त्याच्या करामध्येही खूप फरक येत असेल ना?

राज : पण सामान्य जनतेकडून हा त्याच्या सोयीनुसार आणि एकसमान कर घेतला जातो. अन् त्याचबरोबर व्यापारी वर्गाकडून तीन भागामध्ये हा कर आकारला जातो.

रिना : तीन भाग कशासाठी?

मि.देसाई : हो. तीन भाग जसं की १) पहिल्या भागात ते व्यापारी वर्ग असतो, ज्यांचे वार्षिक उत्पन्न २० लाखांपेक्षा कमी आहे. या वर्गाकडून कोणत्याही प्रकारचा कर घेतला जात नाही. २) दुसऱ्या भागात येणाऱ्या व्यापारी वर्गाचे वार्षिक उत्पन्न हे २० ते ७५ लाखांपर्यंत असते. त्यामुळे या लोकांकडून १ ते ५ टक्के कर भरावा लागतो. ३) आणि आता राहिलेला शेवटचा अन् तिसरा वर्ग. या वर्गात येणाऱ्या लोकांचं वार्षिक उत्पन्न ७५ लाखांपेक्षा जास्त असतं. मग अशा लोकांना कॉम्प्युटरद्वारे कर आकारला जातो अन् कॉम्प्युटरद्वारे कर घेतला जातो.

रिना : म्हणजे एकंदरीत या कराचा बराचसा फायदा आहे म्हणायचा.

राज : हो हो फायदा तर नक्कीच आहे.

सीमा : बहुतेक रिनाला फायदा कळलेला दिसतोय. सांग बरं रिना या कराचा फायदा काय आहे.

रिना : हे बघ जीएसटीमुळे जास्तीत जास्त कर गोळा होईल अन् तो कर आपल्या देशाच्या विकासासाठी वापरला जाईल हो की नाही?

मि.देसाई : अगदी बरोबर रिना! समजल तुला जीएसटी काय आहे ते? तुझ्या सर्व प्रश्नांची उत्तरे मिळाली का तुला?

रिना : हो, तर मला समजलं अन् माझ्या सगळ्या प्रश्नांची उत्तरेही मिळाली.

सीमा : आता जायचं का शॉपिंगला?

रिना : हो, मग चल ना. मला खूप सारी शॉपिंग करायची आहे. धन्यवाद देसाई काका, राज दादा. तुमच्यामुळे मला जीएसटी पूर्णपणे कळाली.

सीमा : अगं चल आता...

(प्रवास वर्णन)

प्रसन्न अशा वातावरणात खूप छान वाटलं. दमट हवामान, मोरांचा आवाज, माकडांची इकडून तिकडं धावपळ फार छान. हळूहळू सगळ्यांशी ओळख झाली. दुसऱ्या दिवशी पहाटे तीनलाच उठवले व काही सूचना देण्यात आल्या.

राष्ट्रीय सेवा योजनेअंतर्गत शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथे सिलेक्शन कॅम्पला जाण्यास सहा जणांची निवड झाली. पण यापूर्वी विद्यापीठ कधीच पाहिलेलं नव्हतं. सात दिवसीय कॅम्पला आम्ही तयार झालो. शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर एवढंच माहिती होतं. ३ ऑगस्ट दिवशी कॉलेजचा व घरचा निरोप घेऊन निघालो. पहिल्यांदाच असं कुटुंबाला सोडून सात दिवस जावं लागणार होतं. निघालो सकाळी नऊच्या बसने कोल्हापूर स्टॅडवर पोहोचलो. तेथून शिवाजी विद्यापीठाला रिक्षाने पोहोचलो. बाहेरून एखादं पर्यटन स्थळ पाहावं इतकं छान वाटत होतं. आमच्या सरांनी सांगितले होते, की येथे मोरांची संख्या खूप आहे. अशा प्रसन्न वातावरणात पहिलं पाऊल टाकून खूप छान वाटलं. विचारत तसेच बोर्ड वाचत आम्ही चार मुली लेडिज हॉस्टेलजवळ गेलो. दोन्ही मुलेही विद्यार्थी वसतिगृहाकडे गेल्यानंतर मंडमना आम्ही आमच्या कॉलेजचं पत्र दाखवून प्रवेश केला व पुढे मोठा हॉल होता. बऱ्याच मुली बसलेल्या होत्या व मंडम काही सूचना देत होत्या. त्याही कॅम्पच्या संदर्भात होत्या. पहिल्या दिवशी काहीच करमेना, फार आठवण आली घरची. दुसऱ्या दिवशीपासून कॅम्पचा पहिला दिवस सुरू होणार होता. आम्हाला आठ वाजता मेन रोडवरती बोलावून सर्वांची ओळख करून घेतली. सिनेट हॉलला नेले व प्रत्येक कॉलेजचे वेगवेगळे विद्यार्थी व विद्यार्थिनी केले. एक-दोन-तीन असे दहाचे गट केले व सगळ्या मैत्रिणी वेगवेगळ्या गटामध्ये. जास्तीच वाईट वाटलं सगळ्या मैत्रिणी वेगवेगळ्या जिल्ह्यांतून आलेल्या होत्या. पहिल्यांदा सगळ्यांच्या नावांची व कॉलेजची ओळख करून घेतली. तसेच त्याच दिवशी 'एनएसएस' कामकाजासाठी लागणाऱ्या साहित्याचं वाटप केलं. त्या दिवशीपासून आमचं काम सुरू झालं. प्रसन्न अशा वातावरणात खूप छान वाटलं. दमट हवामान, मोरांचा आवाज, माकडांची इकडून तिकडं धावपळ फार छान. हळूहळू सगळ्यांशी ओळख झाली. दुसऱ्या दिवशी पहाटे तीनलाच उठवले व काही सूचना देण्यात आल्या. पहाटे पाच वाजता परत मेन रोडवर वेगवेगळी योगासने शिकवण्यात आली. हे साडेसातपर्यंत घेतले व पुढे आठ वाजता विद्यार्थी वसतिगृह 'कमवा व शिका' या ठिकाणी आम्हाला अगदी शिस्तीने नेण्यात आले. नाष्टा व चहा देण्यात आला. पुढे त्यानंतर विद्यापीठाच्या परिसरात वेगवेगळ्या ठिकाणी प्रत्येक गटाला स्वच्छतेसाठी नेण्यात आलं. प्रत्येक गटामध्ये एक सर

मंतरलेले दिवस

प्रियांका कोळी, बी.कॉम. भाग ३

होते. असं दोन तास काम केल्यानंतर दुपारी एक वाजता जेवायला नेले. रोज एका गटास स्वयंपाकगृहात मदतनीस घेऊन स्वतः स्वयंपाक बनवायला लावलं. त्यानंतर अडीचला परत हॉस्टेलमध्ये. मग परत चार वाजता सिनेट हॉलमध्ये. मंडम मुलींची अतिशय काळजी घ्यायच्या. फार शिस्त होती. जर बोललात, चुकीचे वागल्यास सर्व विद्यार्थिनींना शिक्षा करण्यात यायची. त्यामुळं शांततेचं वातावरण होतं. सिनेट हॉलमधून नऊ वाजता भोजनास न्यायचे आणि तेथून परत हॉस्टेलवर हे आमचं रोजचं चालू होतं. आम्हाला पन्हाळा, रंकाळ्यावर नेण्यात आलं. तिथला कचरा काढला. तसंच कोल्हापूर रेल्वे व बसस्थानकावरही नेण्यात आलं. रोजच्या नियमाप्रमाणे परत सिनेट हॉलला आलो. कला, रांगोळी, पथनाट्य, एकपात्री नाटक, लावणी, डान्स, गीत अशा विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली. आम्ही चार मैत्रिणी गेलो आणि परीक्षा हॉलमध्ये माझं सिलेक्शन झालं. पथनाट्य भूमिकेत घेण्यात आलं आणि आम्ही चारही जणी रोज उत्कर्ष पथनाट्य शिकवत खूप मस्त प्रत्येक वेगवेगळा गळ्याचा आवाज ऐकायला मिळायचा. खूप छान वाटायचं. संध्याकाळी चार ते दहापर्यंत आम्ही तिथेच बसून एक मस्त अनुभव घ्यायचो. एकेदिवशी आम्हाला सिनेट हॉलमध्ये बसवले. एक छानसं 'दमलेल्या बापाची कहाणी' हे गाणं लावण्यात आलं. डोळ्यातून पाणी यावं तितकं आलं. एकही विद्यार्थी असा नव्हता जो रडलाच नाही. सगळे विद्यार्थी-विद्यार्थिनी रडत होते. हे मी पहिल्यांदा अनुभवलं. अशा प्रकारे कॅम्पमधील दिवस संपले. विद्यापीठाविषयी माहिती सांगितली. 'एनएसएस' कामकाज माहिती विविध कॅम्पविषयी माहिती देण्यात आली. सामाजिक कार्य प्रत्येकाच्या अंगी ठसवले. त्यातून शिस्त, समाधान, बोलणे या गोष्टी शिकलो. तसेच या सगळ्या गोष्टींची सवय झाली आणि यातच रमून गेलो. ८ ऑगस्टला रक्षाबंधनादिवशी एकूण ३०० मुला-मुलींनी रक्षाबंधन सण साजरा केला. नवीन भावांची ओळख झाली. हाही प्रत्येकाच्या आयुष्यातला वेगळा आठवणीतला क्षण ठरला. पहिल्याच दिवशी सरांनी म्हंटलं होतं, की तुम्ही शेवटच्या दिवशी आम्हाला सोडून जाताना रडाल आणि तसंच घडलं. प्रत्येक ठिकाणची फार आठवण येत होती. परत जतला यायचं. पण येऊच वाटेना. कसेतरी पाय उचलून आलो. अशा प्रकारे हा कॅम्प अविस्मरणीय क्षणच ठरला.

(चिंतनात्मक लेख)

ज्यावेळी इतर मुले खेळत बागडत असतात, त्यावेळी या मुलांना दोन वेळच्या भाकरीसाठी अहोरात्र काबाडकष्ट करावं लागतं. त्यांना वाटत नसेल का, की आपणही इतरांसारखं मनसोक्त बागडावं?

हो... परिस्थितीनं आलेलं शहाणपणच म्हणावं लागेल याला. कारण जे वय खेळण्या-कुदण्याचं असत, त्याच वयात एक जबाबदार व्यक्ती म्हणून राहावं लागलं, तर ते अगदी कोवळ्या वयात आलेलं परिस्थितीचं भानच म्हणावं लागेल ना...

असं म्हंटलं जातं, की परिस्थितीची जाणीव असली, की मुलं चुकीच्या मार्गांनी भरकटत नाहीत. हे जरी खरं असलं, तरी अगदी कोवळ्या वयात परिस्थितीची जाणीव होणं म्हणजे त्या मुलाचं स्वातंत्र्य हिरावून घेणं असतं. जरा आजूबाजूला पाहिलं, तर हेच दिसतं, की माणसाची आर्थिक परिस्थिती बिकट असेल, तर त्या घरात भरडली जातात ती कोवळी पोरं. अहो, त्या आई-बापांचा तरी काय दोष? पण त्या बिचाऱ्या मुलांचा काय गुन्हा असतो. म्हणून देव त्यांना अशी शिक्षा देतो. ज्यावेळी इतर मुले खेळत बागडत असतात, त्यावेळी या मुलांना दोन वेळच्या भाकरीसाठी अहोरात्र काबाडकष्ट करावं लागतं. त्यांना वाटत नसेल का, की आपणही इतरांसारखं मनसोक्त बागडावं? पण वाटून करणार तरी काय, नको त्या वयात परिस्थितीनं शहाणपण जे आलेलं असतं.

परवाच एक वाक्य वाचलं ते असं, “परिस्थिती जेव्हा परीक्षा घेते, तेव्हा जिद्द जन्माला येते”. हे अगदी बरोबर

परिस्थितीनं आलेलं शहाणपण

प्रणाली पाटील, बी.ए. भाग - १

आहे. कारण खरं सांगायचं म्हणजे माझ्या आयुष्यात तर त्या जिद्दीनं केव्हाच जन्म घेतलाय. मित्रहो, सांगण्याचं तात्पर्य एवढंच, की प्रत्येकाच्या आयुष्यात अशा छोट्या-छोट्या समस्या येतच राहतात. पण त्यामुळे खचून न जाता आपण त्या परिस्थितीवर मात केली पाहिजे. आणि हो, मला तरी वाटतं या छोट्या-मोठ्या समस्या अगदी रस्त्यावरच्या स्पीडब्रेकरप्रमाणे असतात. या समस्याच एखाद्या मोठ्या संकटापासून आपलं संरक्षण करतात. म्हणूनच वाईट परिस्थितीला, संकटांना न घाबरता, त्यातून मार्ग काढायला शिकायला हवं. एक छोटसं उदाहरण सांगते, माणूस दोन्ही बाजूनं कसा विचार करतो पहा. एक अर्धा पाण्याने भरलेला ग्लास आपल्यासमोर ठेवला, तर काही जण म्हणतील, की हा अर्धा पाण्याने भरलेला ग्लास आहे. काही जण म्हणतील, तो अर्धा रिकामा ग्लास आहे. दोन्हींचाही अर्थ तोच, पण विचार करण्याची पद्धत वेगळी. सांगायचं एवढंच होतं, की संकट आलं, की घाबरून जायचं का त्याच्या सोबत लढत जगायचं, हे ज्याचं त्यानं ठरवायचं. खरंच मित्रांनो, याचा थोडा तरी विचार करा. कारण वाईट परिस्थिती माणसाला जितकं रडवते, त्यापेक्षा जास्त जगायचं कसं हे शिकवते. म्हणूनच वाटतं, परिस्थितीनं आलेलं शहाणपणच माणसाला जगणं शिकवते.

(मुलाखत)

मला शाळेत जाण्याची खूप इच्छा असूनही जाता येत नव्हते. कारण लहानपणापासून मी दोन्ही पायांनी अपंग मुलगा. मला जन्मतःच अपंगत्व नाही, मला पोलिओमुळे आलेलं अपंगत्व आहे. यामुळे मला शिक्षणक्षेत्रात खूप त्रास झाला. मी घरच्यांना मला शाळेत पाठवा म्हणून सारखा भुणभूण लावायचो.

कृपया तुमची ओळख करून द्याल का ?

- मी महादेव बाबासाहेब बुरुटे, रा. शेगांव, ता. जत, जि. सांगली मी कविता, बालकविता, कथा, शब्दकोडी, बालशब्द कोडी, विविध लेख लिहितो.

आपलं बालपण कसं गेलं ?

- माझा जन्म जून १९६७ मध्ये झाला. जत तालुक्यातील शेगाव या ग्रामीण भागातील आमचं शेतकरी कुटुंब. घरातील मोठी माणसं सकाळी

सकाळीच रानामळ्यात जायची. सकाळी माझे भाऊ शाळेत निघून जायचे. मी अंगणातल्या लिंबाच्या झाडाखाली काहीतरी खेळत बसायचो. घराजवळूनच जाणाऱ्या रस्त्यावरून लहान मुलं किलबिलत, खेळत शाळेत जायची. मला शाळेत जाण्याची खूप इच्छा असूनही जाता येत नव्हते. कारण लहानपणापासून मी दोन्ही पायांनी अपंग मुलगा. मला जन्मतःच अपंगत्व नाही, मला पोलिओमुळे आलेलं अपंगत्व आहे. यामुळे मला शिक्षणक्षेत्रात खूप त्रास झाला. मी घरच्यांना मला शाळेत पाठवा म्हणून सारखा भुणभूण लावायचो. अखेर मला शाळेत पाठवू लागले. वडील त्यांच्या कामातून वेळ काढून मला दररोज शाळेत नेऊ-आणू लागले. कधी माझा थोरला भाऊ मदत करायचा. सुताराकडून दोन लाकडी चाके असलेली एक दांडी व वर फळी बसवून एक गाडी केली होती. त्यावर बसवून कधीकधी पोरं घेऊन जायची अशा प्रकारे माझं बालपण संकटावर मात करत चाललं होतं.

तुमचे शिक्षण कोठे व कसे झाले आहे ?

- माझे शिक्षण आमच्या ग्रामीण भागात शेगाव मधील 'न्यू इंग्लिश स्कूल शेगाव' येथे दहावीपर्यंतचे झाले. पहिली ते दहावीपर्यंत मी कधीही पहिला क्रमांक सोडला नाही. मला शिक्षक व वर्ग मित्रांची मनापासून साथ लाभली. शिक्षकांनी तर माझ्यावर पुत्रवत प्रेम केलं. दहावीला ८०.२९% गुणांनी मार्च १९८३ ला

संगतीत पुस्तकाच्या जगणे सुसह्य झाले

मनिषा माने, सीमा गायकवाड,

बी. एस्सी. भाग ३

विशेष प्राविण्यात पास झाला. नंतरच्या शिक्षणाची गावात सोय नव्हती. पुढे काय हा प्रश्न सतावू लागला. अखेर मनाचा हिऱ्या करून इ. १२ वी साठी बहिस्थ विद्यार्थी म्हणून 'राजे रामराव महाविद्यालय, जत' येथे फॉर्म भरला. घरीच स्वतः अभ्यास केला आणि लहान भावाच्या सहाय्याने माझ्या शेगांव पासून तेरा किलोमीटर असलेल्या जत या तालुक्याच्या ठिकाणी तीनचाकी सायकल वरून जाऊन परीक्षा दिली. परीक्षेला जाताना जीवघेणा अपघात

झाला. तरीही न हटता त्याच दिवशी असलेला भूगोल विषयाचा पेपर उजव्या डोळ्यावर पूर्ण बॅडेज लावून केवळ डाव्या डोळ्याच्या सहाय्याने लिहिला आणि प्रथम प्रयत्नात प्रथम श्रेणीत १२ वी कला पास झालो. शारीरिक स्थितीमुळे बाहेरगावी जाता न आल्यामुळे पुढील शिक्षण थांबले.

तुम्हाला वाचनाची आवड कशी निर्माण झाली व लेखनास नक्की केव्हा व कशी सुरुवात केली ?

- मला लहानपणापासूनच वाचनाची खूप आवड होती. मला कोणताही पेपर मिळाला की मो तो पूर्ण वाचून काढत असे व नंतर तो तसाच पेटीमध्ये जपून ठेवत होतो. मी इयत्ता सातवी असताना वि. स. खांडेकर यांची 'ययाती' ही कादंबरी वाचली. तेव्हा मनात विचार येऊन गेला की आपणही लेखन करू शकतो आणि सातवीमध्ये माझी पहिली कविता 'खंबीर नेता' ही साप्ताहिक 'जत समाचार' मधून प्रकाशित झाली आणि यासाठी मला मोलाचे मार्गदर्शन लाभले ते म्हणजे डॉ. सुभाषचंद्र मलाणी यांचे. नंतर 'निर्मला' नावाची हुंडाबळीवर आधारित एकदम छोटी कथा लिहिली. ती संपादकांनी 'आंतरराष्ट्रीय अपंग वर्षात एका अपंग विद्यार्थी लेखकाने आपल्या लेखनाचा शुभारंभ केला आहे.' अशा टीपेसह जनसमाचारमध्ये छापली आणि माझा लेखनाचा प्रवास चालू झाला.

तुम्हांला कोणाकडून व कशी प्रेरणा मिळाली?

- माझ्या वाळवंटी जगण्यात अक्षरे हिरवळ बनून ओएसिस फुलवत आली. अनेक मित्र मान्यवर भेटले. दूरदूरचे चाहते भेटायला येऊ लागले. त्यांच्याकडून नवे विचार, नवा दृष्टिकोन मिळू लागला. 'सुख पहाता जवापाडे दुःख पर्वताएवढे' ही भावना बदलून 'ग्लास रिकामा आहे म्हणण्यापेक्षा तो हवेने भरलेला आहे.' असे म्हणण्याची सकारात्मक दृष्टी निर्माण होण्यास मदत झाली. तसेच मला 'ययाती' मुळे प्रोत्साहन मिळाले. 'कोळशातील निखारा चमकण्यासाठी वर साचलेली राख निघून गेली पाहिजे. त्याचप्रमाणे मी ययाती वाचली आणि मनात मुळात असलेली आवड जागृत झाली आणि लिहू लागलो.

कवी/लेखकाला लोकशाहीचा चौथा स्तंभ मानला जातो. सध्याच्या परिस्थितीतून ती आपली भूमिका निभावताना तुम्हांला दिसते का?

- दिसते. पण ५०% लोक निभावताना दिसतात. सत्य स्थिती मांडताना कवितेतील काव्य हरवत चालले आहे. कविता उदंड होत आहे. लिहिणाऱ्यांनी कवितेतील काव्य जपायला हव असं मला वाटतं.

तंत्रज्ञानाच्या युगात समाजातील वाचनाची आवड कमी होताना दिसते आहे का?

- होय दिसते आहे, कारण वाचनाव्यतिरिक्त अनेक साधने उपलब्ध झाली आहेत. त्यातून सहजासहजी माहिती व स्रोत वाढतो आहे. त्यामुळे वाचनाची आवड कमी झालेली आहे. परंतु लिखित वाचन हे महत्त्वाचे आहे. कारण त्यातील विचार खोलपर्यंत जावून मनात घर करून राहतात. तसेच दृश्यश्राव्य माध्यमातील विचार जास्त वेळ स्मरणात राहू शकत नाही.

तुम्ही निसर्ग कवी/ लेखक आहे असं समजलं. परंतु सध्या जो निसर्गाचा न्हास हाताना दिसत आहे तर तुम्ही त्याकडे कसे बघता, त्यावर तुम्हाला लिहायला आवडेल का?

- हो, निसर्ग हा सजिवांचा गुरू आणि दाता आहे. तो जपायलाच पाहिजे. माणसांकडून जो निसर्गाचा न्हास होत आहे तो वेळीच थांबला पाहिजे. अन्यथा Global warming चा धोका नक्कीच वाढेल यात काही शंका नाही. काळाची पावले आपण आत्ताच ओळखून निसर्गाचा न्हास थांबवलाच पाहिजे.

तुम्हांला कोणकोणते पुरस्कार मिळालेले आहेत?

- मला सांगली येथील ८१ व्या अ. भा. मराठी साहित्य

संमेलनात निमंत्रित कवी म्हणून सहभाग मिळाला. महाराष्ट्र शासनाच्या सांस्कृतिक विभागात कलाकार म्हणून नोंद झाली, रंगयज्ञ कलामंच, सांगली यांचा प्रौढसाक्षरता काव्यस्पर्धा प्रथम पुरस्कार तसेच अनेक राज्यस्तरीय पुरस्कार - दीपा निसळ स्मृती जाणीव काव्य लेखन २०००, इंदिराबाई दोंदे काव्य लेखन, पुरस्कार, अमरावती, एकलव्य काव्यलेखन पुरस्कार जि. वाशीम, अश्व साहित्य सेवा पुरस्कार, औरंगाबाद तसेच आकाशवाणी मुंबई तर्फे 'आदर्श जीवन प्रणाली' लेख स्पर्धेत महाराष्ट्रात दुसरा क्रमांक, आकाशवाणी सांगलीचा 'नभोवाणी शेतीशाळा' दोन वेळा प्रथम पुरस्कार, 'पोस्ट कार्ड कथालेखन प्रथम पुरस्कार' रत्नदीप टाइपरायटिंग इन्स्टिट्यूट, सांगली.

तुमचे कोणते लेखन प्रकाशित झाले आहे?

- दैनिक सकाळ, पुढारी, तरुणभारत, केसरी दिव्य मराठी, महासत्ता अशा अनेक नियतकालिकातून माझे विविध प्रकारचे लेखन प्रकाशित झाले व होत आहे. 'रानपालवी' हा महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळाने प्रकाशित केलेला व ख्यातनाम साहित्यिका शांता शेळके यांची प्रस्तावना लाभलेला पहिला काव्यसंग्रह, 'साधुची युक्ती व इतर बालकथा' हा बालकथा संग्रह व 'ऋतुरंग' हा काव्यसंग्रह, ही माझी तीन पुस्तके प्रकाशित झाली असून अनेक नामवंत. नियतकालिकातून दिवाळी अंकातून सुमारे चारशेच्या वर कविता, बालकविता, कथा, बाल कथा, लेख, आत्मलेख, ऋतुरंग हे वर्षभर निसर्ग कवितांचे व इतरही काही सदरांचे मान्यवर नियतकालिकातून लेखन, शब्दकोडी, बालशब्द कोडी इत्यादी अनेक प्रकारचे लेखन प्रकाशित झाले आहे.

आजच्या नवोदितांना लेखकांना काय सांगू इच्छिता?

- नवोदितांना संदेश द्यावा इतपत मी मोठा नाही. एक मित्रत्वाच्या भावना मनात ठेवून मी एवढच सांगू इच्छितो की, साहित्य हा अंतःकरणाचा आरसा असावा त्यात साहित्यिक मूल्ये उतरलेली असावीत.

आमच्या कॉलेजच्या युवा-युवतींना काय संदेश द्याल?

- जास्त आतताईपणा न करता संस्कारशीलपणे विचारपूर्वक वाटचाल करायला हवी. वाचनाची आवड असणे म्हणजे सर्व आयुष्य सुखद होऊ शकत. माझ्याच शब्दांत सांगतो,

पंखा शिवाय जगणे, जगणे असह्य झाले,

संगतीत पुस्तकांच्या जगणे सुसह्य झाले!

धन्यवाद!

(चरित्रात्मक लेख)

महाविद्यालयात त्या काळी ठराविक पध्दतीचे कपडे घालण्याची प्रथा होती पण स्टिफन यांना साचेबद्ध आयुष्य जगणं पसंत नव्हतं. ते नेहमी रंगीबेरंगी कपडे घालून महाविद्यालयात यायचे.

विश्वशास्त्रज्ञ आणि भौतिकशास्त्रज्ञ स्टिफन हॉकिंग यांचा जन्म ८ जानेवारी १९४२ रोजी ऑक्सफर्ड, इंग्लंड येथे झाला. त्यांचे वडील डॉ. फ्रँक हॉकिंग, जीवशास्त्रज्ञ संशोधक होते. त्यांची आई इझाबेल ऑक्सफर्डची पदवीधर होती. त्यांना फिलीपा आणि मेरी या दोन बहिणी आणि एडवर्ड हा दत्तक भाऊ अशी भावंडे होती. हॉकिंग यांच्या जन्माच्या वेळी डॉ. फ्रँक आणि इझाबेल या दांपत्याने उत्तर लंडनहून ऑक्सफर्डला स्थलांतर केले कारण त्यावेळी दुसरे महायुद्ध चालू होते. त्याची परिस्थिती बेताची होती. लहानपणी हॉकिंग यांना वाचनाची खूप आवड होती ते शाळेत शिकत असतानाच त्यांचे वर्गमित्र त्यांना आईनस्टाईन या नावाने बोलवत होते. स्टिफन हॉकिंग यांची दोन लग्न झाली. त्यांना दोन पत्नी होत्या. जेन वाइल्ड, इलेनी मेसन, स्टिफन हॉकिंग यांना दोन पुत्र रॉबर्ट, तिमोथी आणि एक कन्या लुसी अशी तीन अपत्ये होती.

१९६२ मध्ये हिवाळी सुट्टीसाठी २० वर्षांचा स्टिफन घरी आला होता. तो आनंदात होता. कारण त्याचा २१ वा वाढदिवस जवळ येत होता. त्याचं हे आनंद कदाचित निर्यातला मान्य नसावे. २१ व्या वाढदिवसादिवशी स्टिफन यांना एक असाध्य रोग झाल्याचे स्पष्ट झाले. स्टिफन यांना झालेल्या रोगाला इंग्लंडमध्ये मोटार न्यूरॉन डिजीज (MND) तर अमेरिकेत अमायो ट्रॉपिक लॅटरल स्क्लोरोसिस (A.I.S.) असे म्हणतात. स्टिफन हॉकिंग यांना डॉक्टरांनी जेमतेम दोन वर्षे जगतील असे सांगितले होते. स्फिटन खूपच निराश झाला. स्टिफन यांचे एकएक अवयव निकामी होत होते. इस्पितळात असताना त्यांनी एका रोग्याला असाध्य रोगाशी झगडताना पाहिले. त्या रोग्याला पाहू स्टिफनला देखील आशेचे किरण दिसू लागले. त्याने देखील झगडायचे ठरवले आणि काय आश्चर्य २ वर्षात मरणारा माणूस आजही जिवंत...

अवयव निकामी झाल्याने स्टिफन यांना चालण्या-फिरण्यासाठी व्हीलचेअरचा आधार घ्यावा लागला. मग या व्हीलचेअरलाच एक संगणक जोडण्यात आला. फक्त एका बोटावर स्टिफन हवे ते का करू शकत होता. १९८५ साली

विश्वशास्त्रज्ञ : स्टिफन विल्यम हॉकिंग

अश्विनी नाईक, बी.एस्सी. भाग - २

स्टिफन यांना न्युमोनिया रोग झाला. केवळ श्वासनलिकेलाच छिद्र करून शस्त्रक्रिया होऊ शकणार असल्याने तशी शस्त्रक्रिया हॉकिंग यांच्यावर करण्यात आली. पण त्यामुळे हॉकिंग यांचा आवाज कायमचा गेला. यावर संगणकात बोलण्याची करून दिली. त्यामुळे संगणकाच्या आवाजाच्या माध्यमातून बोलणे हॉकिंग यांना शक्य झाले.

✽ संशोधन

एकदा लंडन मध्ये गणिततज्ञ रॉजर पेनरोज यांचे भाषण ऐकायला स्फिटन हॉकिंग गेले. ताऱ्यातील इंधन संपल्यावर तो बिंदूवत होतो असे निष्कर्ष पेनरोज यांनी या भाषणात मांडले होते. यावरून स्टिफन हॉकिंग यांनी स्वतंत्र अभ्यास करून संपूर्ण विश्वाचीही ताऱ्याप्रमाणेच अंत होऊ शकतो असा निष्कर्ष काढला. या प्रबंधावर स्टिफन हॉकिंग यांना डॉक्टरेट पदवी मिळाली. याच प्रबंधाचा पुढचा भाग 'सिंग्युलॅरिटीज अँड दी जीओमेट्री ऑफ स्पेस टाईम' हा प्रबंध स्टिफन यांनी लिहिला. या प्रबंधासाठी १९६६ साली एडम्स प्राईज त्यांना मिळाले.

स्टिफन हॉकिंग यांनी नंतर कृष्णविवर या विषयाकडे आपले लक्ष वळवले. यावर आईनस्टाईनच्या सापेक्षता वादाच्या सिध्दांताची जोड देऊन गृहिते मांडणे सुरू केले. त्यावेळी हॉकिंग आपल्या शरीराची हालचाल करू शकण्यास असमर्थ होत गेले. एवढी अवघड गणिते त्यांनी केवळ मनातल्या मनात सोडवली. १९७४ साली हॉकिंग यांनी 'पुंज यामिक' आणि सापेक्षतावादाच्या 'सिध्दांताची सांगड घालून दोन सिध्दांताना एकत्र आणण्याचा प्रयत्न केला. स्टिफन हॉकिंग यांच्या प्रबंधाला आधी जोरदार विरोध झाला पण नंतर त्यांचे मत पटल्यावर त्या नव्या निष्कर्षाप्रमाणे होणाऱ्या किरणोत्सर्जनाला 'हॉकिंग उत्सर्जन' असे नाव देण्यात आले. त्याच वर्षी हॉकिंग यांचा कृष्ण विवर या विषयावरील प्रबंध इंग्लंडच्या नेचर या नियतकालिकेत प्रसिध्द झाला आणि त्यांची रॉयल सोसायटीचा फेलो म्हणून निवड झाली.

१९८० च्या दशकात हॉकिंग यांना ऑक्सफर्ड विद्यापीठ प्रिन्स्टन विद्यापीठ, न्यूयॉर्क विद्यापीठ, लॅकेस्टर, विद्यापीठ या विद्यापीठानी डॉक्टरेट देऊन त्यांचा सन्मान केला. विज्ञान विषयात काम करीत असतानाच हॉकिंग यांनी अपंग लोकांसाठी त्यांच्या सोयीसाठी आणि त्यांच्यावरील अन्यायासाठी लढा दिला. यासाठी हॉकिंग यांना १९७९ साली 'मॅन ऑफ द इअर' हा किताब देण्यात आला. त्याच 'अ ब्रिक हिस्टरी ऑफ टाईम' हे पुस्तक जगातील बेस्ट सेलर बुक्सच्या यादीत येते.

स्टिफन म्हणतात-

'मी चालू फिरू शकत नाही, मला काँप्युटरच्या माध्यमातून बोलाव लागत, पण माझा मेंदू विचारांनी स्वतंत्र आहे.'

खरंच आहे मित्रांनो आपल्याकडे सर्व अवयव असून आपण डोक्याने स्वतंत्र नाही आणि स्टिफन सारखे लोक डोक्याने स्वतंत्र असतात.

त्यांच्याकडे पाहता आपल्या जीवनातल्या कोणत्याही प्रकारच्या अडचणी बाबतीत आपल्याला तक्रार करण्याचा अधिकारच नाहीये. कारण स्टिफन हॉकिंगसारख्या लोकांच्या तुलनेत आपले दुःख आणि अडचणी यांना कसलेच महत्त्व नाही. अशा या स्टिफन हॉकिंग यांचा मृत्यू १४ मार्च २०१८ रोजी कॅंब्रिज, इंग्लंड येथे झाला. हॉकिंग २००१ मध्ये भारतात आले तेव्हा त्यांनी मूलभूत संशोधनाचं महत्त्व आवर्जुन सांगितलं होतं. ते लक्षात घेऊन आपल्या देशात मूलभूत संशोधनास महत्त्व दिलं जाईल. तर तिच खरी हॉकिंगना श्रद्धांजली ठरेल....

हॉकिंग यांच्या रंजक गोष्टी -

* महाविद्यालयात त्या काळी ठराविक पध्दतीचे कपडे घालण्याची प्रथा होती पण स्टिफन यांना साचेबद्ध आयुष्य जगणं पसंत नव्हतं. ते नेहमी रंगीबेरंगी कपडे घालून महाविद्यालयात यायचे.

* शाळेत असताना त्यांना 'आईनस्टाईन' या टोपण नावानं ओळखलं जायचं.

* शाळेत असताना आपल्या काही वर्गमित्रांच्या मदतीने त्यांनी टाकाऊ वस्तूचा वापर करून चक्क काँप्युटर तयार केला होता.

* ब्रह्मांडातल्या अनेक गूढ गोष्टींची उकल करणाऱ्या या शास्त्रज्ञाना जेव्हा एका मुलाखतीत विश्वातील सर्वात गूढ गोष्ट

कोणती? असा प्रश्न विचारला होता तेव्हा 'स्त्री' ही जगातील गूढ गोष्ट असल्याचं मत त्यांनी मांडल होतं.

* आजारपणामुळे त्यांच्या शारीरिक हालचाली बंद झाल्या, फक्त त्यांना एका हाताच्या काही बोटांची हालचाल करता येत होती.

* स्टिफन यांनी लहान मुलांसाठी लिहिल्या गेलेल्या अनेक पुस्तकांसाठी सहाय्य देखील केलं.

* २००७ साली स्टिफन यांनी शून्य गुरुत्वाकर्षण शक्तीचा अनुभव घेतला. त्यावेळी कित्येक वर्षांनी प्रथमच ते आपल्या व्हिलचेअरवरून उठले होते आणि हवेत तरंगण्याचा सुंदर अनुभव घेतला होता.

* एलियन्स असू शकतात अस मानणाऱ्या शास्त्रज्ञांपैकी स्टिफन एक होते.

हॉकिंग यांचे १० प्रेरणादायी विचार -

१) गंमती नसतील तर आयुष्य एक शोकांतिका ठरेल.

२) जरी मी हालचाल करू शकत नसलो, मला बोलण्यासाठी काँप्युटरची मदत घ्यावी लागत असली तरीही मी माझ्या मनापासून मुक्त आहे.

३) नेहमी आकाशातील ताऱ्याकडे पाहा, आपल्या पायाखाली पाहू नका. जे पाहाल त्याचा अर्थ समजण्याचा प्रयत्न करा. कुतूहल जागरूक ठेवा.

४) आयुष्य कितीही कठी असलं तरीही, त्यावर तुम्ही मात करू शकताच. तुम्ही यशस्वी व्हाल..!

५) आपल्याला जे जे करता येईल ते सर्व करायला हवं. मात्र जे आपल्या हातात नाही त्याबाबत पश्चाताप करू नये.

६) लक्षात ठेवा आत्मा आणि शरीर दोन्हीही अपंग होऊ देऊ नका.

७) आक्रमकता मनुष्याची वाईट सवय आहे. आक्रमकता सभ्यतेचा नाश करते.

८) कधीही करू शकत नाही असं काहीच नाही.

९) जे आपल्या बुद्धांकाबद्दल /खट बदल दावा करतात ते अयशस्वी असतात.

१०) ब्रह्मांडापेक्षा मोठं आणि जुनं काहीच नाही.

(विनोदी लेखन)

सर! तुमच्या मुलीने पाच तासापूर्वी व्हाट्सअप डीपी चेंज केलाय आणि ट्वीट केलयं “माय पप्पा इन न्यू लूक”. सर मग पालक भज्जीची ऑर्डर घेऊ ना?

हॅलो! हे कांदा भज्जी सेंटर आहे का?

नाही सर, हे गुगल सर्चिंस सेंटर आहे.

मी चुकीचा नंबर डायल केला नाही ना?

नाही सर, तुम्ही अगदी योग्य तोच नंबर डायल केला आहे.

अहो, पण मला तर कांदा भज्जीची ऑर्डर द्यायची होती. आणि फोन तर गुगल सर्चिंस सेंटरला लागलाय.

त्याच काय आहे सर, तालुक्यातील सगळीच भज्जी सेंटर आता गुगल सर्चिंस सेंटरला कनेक्ट झालीत. त्यामुळे तुम्हाला हव्या असणाऱ्या कांदा भज्जीची ऑर्डर तुम्ही आमच्याकडे नोंदवा.

ते खरं आहे. पण मला विशिष्ट प्रकारचीच कांदा भज्जी लागतात.

सर गेल्या तीन महिन्यात आपण अकरा वेळा भज्जी घेतलीत आणि त्यापैकी नऊ वेळा तुम्ही पांढू भज्जी घेतलेत. बरोबर ना?

अरे! हे तुम्हाला कसं माहित?

सर! तुमच्या कॉलर आयडीनुसार आपण दर रविवारी भज्जी ऑर्डर करता, असा सर्व्हे रिपोर्ट आहे. पण मी तुम्हाला पालक भज्जी ऑर्डर करण्याबाबत सूचवू शकते का?

हॅलो ...! हे कांदा भज्जी सेंटर?

स्वाती चौगुले, बी.एस्सी. भाग - २

तुम्ही काय वाटेल ते सुचवाल हो. पण मला आवडायला पाहिजे ना.

सर! जिभेच्या आवडीसोबत शरीराची गरजही पाहिली पाहिजे.

माझ्या शरीराला कशाची गरज आहे हे तुम्ही नका सांगू.

रागावू नका सर! पण गेल्या तीन वर्षांच्या रक्त तपासणीवरून आपल्या शरीरातील कोलेस्ट्रॉलचे प्रमाण वाढत असल्याचे दिसते.

माझं वाढलेलं कोलेस्ट्रॉल तुम्हाला कसे माहित?

आपल्या विम्याच्या सगळ्या पॉलिसी गुगल सर्चिंस सेंटरला लिंक आहेत. त्यातील एक पॉलिसी आपल्या आरोग्याची काळजी घेते.

ते राहू द्या तुमचं पॉलिसी पुराण बाजूला. मी माझे कोलेस्ट्रॉल कमी करण्यासाठी औषधे घेत असतो. तुम्ही तुमचं काम करा आणि माझी कांदा भज्जीची ऑर्डर घ्या.

सर! तुम्ही औषधे घेत आहात हे खरं. पण गेल्या दोन महिन्यात तुमच्या नावे मेडिकल स्टोअरमध्ये औषधे घेतल्याची नोंद दिसत नाही.

अरे ही काय कटकट. मी नेहमीच्या दुकानातून औषधे

घेतली नाहीत. तर दुसऱ्या दुकानातून घेतली आहेत.

माफ करा सर, पण अन्य कोणत्याही मेडिकल स्टोअर्समधून आपण औषधे घेतल्याचे रेकॉर्ड आपले क्रेडिट कार्ड दाखवत नाही. अहो, मी क्रेडिट कार्ड वापरलेलेच नाही तर मी रोख पैसे देऊन औषधे घेतली आहेत. तुमचं काय म्हणणं आहे?

सर, माझं काहीच म्हणणे नाही. पण बँकेच्या म्हणण्यानुसार तुम्ही औषधे खरेदी करण्यासाठी पैसे काढलेले नाहीत.

अहो, बँकेतूनच पैसे कशाला काढायला हवेत. माझ्याकडे दुसरेही पर्याय आहेत पैशाचे.

सर माफ करा. पण तुमच्या टॅक्स रिटर्न फॉर्म मध्ये नोकरीशिवाय इतर कोणतेही उत्पन्नाचं साधन तुम्ही लिहलं नाही. अशा उत्पन्नाच्या साधनाची माहिती लपवली या कारणास्तव आपल्यावर कारवाई होऊ शकते. आणि हो तुम्ही जो आज निळ्या रंगाचा शर्ट घातला आहात ना तो फारच छान आहे.

अहो पण हे सगळं तुम्ही कसं काय सांगताय?

सर! तुमच्या मुलीने पाच तासापूर्वी व्हाट्सअप डीपी चेंज केलाय आणि ट्वीट केलयं “माय पप्पा इन न्यू लूक”. सर मग पालक भज्जीची ऑर्डर घेऊ ना?

अरे या पालक भज्ज्याचा मालक कोण आहे? हेच कळत नाही. या गुगल वाल्यांनी डोकं गोल-गोल फिरवलंय. फेसबुकवाले माझ्या फेससमोर तर येऊ देत, बघतो एकेकांचं. राहू देत कांदा भज्जी आणि पालक भज्जी, यापेक्षा मला गुगल, फेसबुक, ट्वीट, व्हाॅसअप, इंटरनेट या सगळ्यापासूनच मुक्ती हवी आहे. मला आता अशा एका ठिकाणी जायचं तिकीट द्या की ज्या ठिकाणी या सगळ्यापासूनच मुक्ती मिळेल.

सर! असं एक ठिकाण आहे, आमच्या पाहण्यात, ते आहे उत्तर अमेरिकेतील एक सुरेख बेट. ज्या बेटावर तुम्ही आनंदानं जाऊ शकता.

अरे व्वा. छान. मग हवे तितके पैसे घ्या, पण मला लवकरात लवकर त्या बेटावर जाण्याचं तिकीट द्या.

माफ करा सर. तिकीटे भरपूर शिल्लक आहेत आणि ती ही तुम्हाला परवडेल या दरात. पण तुम्हाला तुमचा पासपोर्ट

रिन्यूव्ह करावा लागेल. ज्याची सहा महिन्यापूर्वीच मुदत संपली आहे.

अरे देवा... यापेक्षा पालक भज्जी खाल्लेलीच परवडली. घ्या! घ्या! पालक भज्जीची ऑर्डर घ्या! आणि ठेवा फोन.

ती...

सोन्याहून पिवळी ती...
खजिन्यातला हिरा ती
पहाटेचा दवबिंदू ती
स्वप्नातली परी ती
स्वर्गातली अप्सरा ती
रात्रीची पांढरी शुभ्र चांदणी ती
हृदयातली रागिणी ती

मनाची मोहिनी ती
डोळ्यातील आसु ती
ओठावरचे हासु ती
गालावरची खळी ती
माझ्या स्वप्नांची सुंदरी ती
लाखांमध्ये फक्त एकटीच ती
सूर्याचे पहिले किरण ती
ओल्या मातीचा गंध ती
पावसाची पहिली सर ती
हिवाळ्याची गुलाबी थंडी ती...

- प्रगती म्हमाणे,
बी.एस्सी. भाग ३

गुणवंत विद्यार्थी

Student of the Year 2017-18

कला शाखा

चैतन्या बिराजदार
B.A. III (English)

वाणिज्य शाखा

हिना शेख
B.Com. III

विज्ञान शाखा

दिपाली माने
B.Sc. III (Chemistry)

वर्षा पाटील
एम. एस्सी. भाग १

मयुरी सुतार
एम. एस्सी. भाग १

चंद्रकांत बरकडे
बी. एस्सी. भाग २

बाजीराव ओलेकर
एस.टी.टी
राष्ट्रीय कॅम्प पूर्ण

जून २०१८ मध्ये टोकियो युनिव्हर्सिटी ऑफ सायन्स अँड टेक्नॉलॉजी, जपान येथे
३ आठवड्यांच्या संशोधन दौऱ्यासाठी निवड

प्रशांत यादव
मध्यवर्ती युवा महोत्सव
वक्तृत्व स्पर्धेत यश

पल्लवी गुढे

गुरुराज तेली

योगेश कुळकर्णी

रोहिणी शिंदे
प्रा. तेरासीमा-फुजीसीमा
आंतरराष्ट्रीय अँवॉर्ड

मध्यवर्ती युवा महोत्सव प्रश्न मंजुषा स्पर्धेतील यशस्वी संघ

अनिता येडगे

सुप्रिया महाजन

धनश्री कुळकर्णी

दशरथ गोडसे

अक्षय जुंदळे

रामविजय २०१६-१७ तील लेखनास शिवाजी विद्यापीठाचा पुरस्कार

टाटा मेमोरीयल फेलोशिप

वस्तू व सेवाकर या विषयावर व्याख्यान देताना
मा. चंद्रशेखर गोब्बी

कॉमर्स विभागाच्या भितीपत्रिकेचे उद्घाटन करताना
महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. ढेकळे

विमा व्यवसायातील संधी या विषयावर बोलताना
मा. आनंद कुलकर्णी

महाराष्ट्र उद्योजकता परिचय शिबीर प्रसंगी मार्गदर्शन करताना
एम.सी.ई.डी.चे प्रकल्प अधिकारी आनंद खडककर

स्पर्धा परिक्षा या विषयावर मार्गदर्शन करताना समाजकल्याण
वसतीगृहाच्या अधिकािका सौ. सविता खारतोडे

स्वयं रोजगार व पशु संवर्धन या विषयीच्या चर्चा सत्रात
मार्गदर्शन करताना डॉ. शुभांगी गावकर

महाविद्यालयाच्या परिसरात वृक्षारोपण करताना महाविद्यालयाचे मा. प्राचार्य डॉ. व्ही.एस. ढेकळे सोबत
वनाधिकारी मा. शंकर गुगवाड व मा. मोहिते साहेब

इंग्रजी विभागाच्या वतीने आयोजित काव्यवाचन कार्यक्रमात बोलताना मा. रामदास बनसोडे

स्वच्छता करंडक वक्तृत्व स्पर्धेत उद्घाटन प्रसंगी स्पर्धकांना मार्गदर्शन करताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य

प्राध्यापक प्रबोधिनीच्या वतीने आयोजित 'नॅक मुल्यांकन: एक नवी पद्धत' या विषयावर व्याख्यान प्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही.एस. ढेकळे

प्राध्यापक प्रबोधिनीच्या वतीने आयोजित सुखी जीवनात आहाराचे महत्त्व या विषयावर व्याख्यान प्रसंगी व्यासपिठावर प्राचार्य डॉ. व्ही.एस. ढेकळे, पत्रकार मनोहर कोकळे

भूगोल विभागाच्या भितीपत्रीकेच्या उद्घाटन प्रसंगी विद्यार्थी व विद्यार्थिनी

हिंदी विभागाच्या वतीने भितीपत्रीकेचे उद्घाटन करताना मा. प्राचार्य डॉ. व्ही.एस. ढेकळे सोबत माजी प्राचार्य काळे

इतिहास विभागाच्या वतीने आयोजित भितीपत्रीकेच्या उद्घाटन प्रसंगी प्रा. कट्टीमणी, इतिहास विभाग प्रमुख धर्मराज कुंभार

माजी विद्यार्थी आयोजित सामाजिक सोहळा कार्यक्रमाच्या प्रसंगी व्यासपिठावर महाविद्यालयाचे प्राचार्य, जतचे पोलीस अधिकारी व माजी विद्यार्थी अजित पवार

खो-खो सांगली झोनल तृतीय क्रमांक व इंटरझोन सहभाग संघ

क्रॉस कंट्री व झोनल स्पर्धेतील सहभागी खेळाडू

ज्युनिअर विभागाचा कबड्डी संघ

ज्युनिअर विभागाचा फूटबॉल संघ

ज्युनिअर व सिनिअर विभागातील खेळाडू

शालेय स्तरावरील क्रिडा स्पर्धांच्या उद्घाटन प्रसंगी बोलताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. देकळे

महाविद्यालयीन विकास समितीच्या बैठकीत मार्गदर्शन करताना श्रीमंत इंद्रजितराजे उफळे, संस्था प्रतिनिधी मा. प्राचार्य डॉ एस.वाय.होनगेकर व इतर मान्यवर

हिंदी विभाग

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	शीर्षक	विद्यार्थ्यांचे नाव	पान नं.
१	सांप्रदायिक संघर्ष का ऐतिहासिक दस्तावेज : कितने पाकिस्तान	आरती गुट्टे, बी.ए.- भाग १	२६
२	वह बचपन की यादें (कविता)	प्रियंका शेटे, बी.एस्सी. - भाग २	२७
३	नारी विमर्श - समाज और मीडिया	पुजा शिंदे, बी.ए.- भाग १	२८
४	डरना मना है ।	पल्लवी गुट्टे, बी.एस्सी.- भाग ३	२९
५	बाप नाम का बकरा	साक्षी कोळी, बी.ए.- भाग १	३२
६	गांधी जीवनदर्शन की तस्वीर : गोडसे@गांधी.कॉम	प्रतिक्षा चव्हाण, अंजुम खतीब, बी.एस्सी.- भाग २	३३
७	जरा सोचिए तो....(कविता)	अल्पिया मकानदार, बी.ए. भाग २	३४
८	माँ (कविता)	सविता घाटगे, बी.ए. भाग १	३४
९	सपना	प्रणाली पाटील, बी.ए.- भाग १	३५
१०	दुनिया के मुसाफिर (कविता)	सलमान मुल्ला, बी.सी.ए. भाग २	३५
११	ज्ञानपीठ पुरस्कारसे अलंकृत लेखिका - कृष्णा सोबती	आसमा मिरजकर, बी.ए.- भाग २	३६
१२	जिंदगी और आखिरत (कविता)	सलमान मुल्ला, बी.सी.ए. भाग २	३७
१३	बेटियाँ (कविता)	राबिया इनामदार, बी.ए. भाग २	३७
१४	स्वच्छता हमारा नारा है ।	दिपीका कोरे, बी.ए. भाग १	३८
१५	मुझे भी जीने दो ।	रूपाली मठपती, बी.कॉम. भाग ३	३९
१६	ग्लोबल हिन्दी	अल्पिया मकानदार, बी.ए. भाग २	४१
१७	मेरा देश	प्रियांका काटे, बी.ए. भाग १	४१
१८	पद्मावत - साहित्य एवं सिनेमा	सविता हुपरे, समृद्धी माने, बी.एस्सी. भाग २	४२
१९	साक्षरता का महत्व	शितल सावंत, बी.कॉम.- भाग २	४५
२०	लोहगड ट्रेकिंग : एक फैंटसी	विकास शिंदे, बी. ए. भाग ३	४६
२१	सवाल करती हूँ ।	अक्षता काटे, बी. ए. ३	४७
२२	इंसान और.... ?	लक्ष्मी कांबळे, बी. ए. भाग ३	४८

(अनुसंधानपर लेख)

लेखकने अपनी साहित्य कृति कि संस्करण कम दामों में बाजार में बिकने लगे इस खबर के मालूम होने पर कमलेश्वर कहते हैं - प्रकाशक के लिए वह सूचना सुखद नहीं थी लेकिन मेरे लिए यह मेरे जीवन की एक सुखदत्त सूचनाओं में थी ।

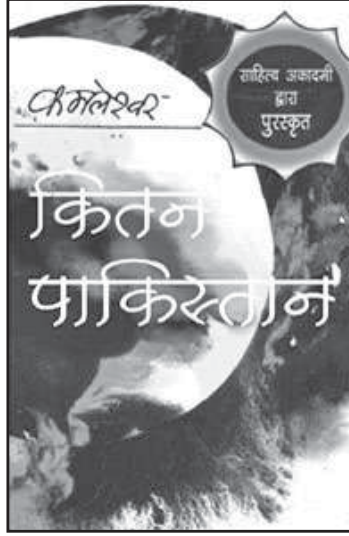
हिन्दी साहित्य जगत के सुप्रसिद्ध लेखक कमलेश्वर कृत 'कितने पाकिस्तान' एक विलक्षण उपन्यास है। लेखक का यह साहसी उपन्यास इतिहास- भूगोल को उभारते हुए मानवजाती के लिए वैचारिक दृष्टि प्रदान करता है। लेखक ने उपन्यास के पारंपारिक शिल्प विधान को खारिज करते हुए नया शिल्प विधान सामने रखा है। उपन्यास में नायक- नायिका प्रधान नहीं है। कमलेश्वर लिखते हैं मेरी दो मजबूरिया भी इस लेखन से जुड़ी हैं। एक तो यह कि कोई नायक या महानायक सामने नहीं था, इसलिए मुझे समय को ही नायक - महानायक और खलनायक बनाना पड़ा।

और दूसरी मजबूरी यह कि इसे लिखते समय लगातार यह एहसास लगा रहा कि जैसे यह मेरी पहली रचना हो... लगभग उसी अनकही बेचैन और अपनी असमर्थता के बोध से मैं गुजरता रहा । नायक- नायिका प्रधान औपन्यासिक कृतियों के शिल्पविधान से हटकर नया शिल्पविधान लेखक ने रचा है। जो विस्मयकारी है जिससे लेखक का सृजनात्मक रूप उचागर होता है। ऐतिहासिक घटनाओं को कल्पना किस्सागोई से बखुबी नये अंदाज में रखा गया है। औपन्यासिक शिल्प विधान में विशिष्ट बदलाव दृष्टिगत होता है। कथा- फलक सामान्य कथा की तरह ना होकर श्रृंखला की विभिन्न कड़ियाँ हैं जो कभी टूटती तो कभी जुड़ती हैं। हिन्दी कथा साहित्य में अत्यंत गंभीर, वैचारिक दृष्टि से प्रधान उपन्यास है। 'कितने पाकिस्तान' एक विलक्षण एवम् विमर्श महान कृति है जो अविस्मरणीय है। लेखक को देश-विदेश की समस्याओं की जड़ को खोजने की कोशिश उल्लेखनीय है। सम्प्रदायिक सवालों के जवाब के लिए अतीत की गहराई को तलाशने का प्रयास किया गया है। अनेक रहस्यों की पर्तें-दर पर्तें को खोला है।

उपन्यास में सशक्त मुद्दों, घटनाओं का चित्रण गम्भीर

सांप्रदायिक संघर्ष का ऐतिहासिक दरतावेज : कितने पाकिस्तान

आरती गुट्टे, बी.ए.- भाग १

सोच से पाठक वर्ग प्रभावित होता है। कितने पाकिस्तान २००० में प्रथम प्रकाशित हुआ, गौरतलब बात है की मई २०१३ तक इसके अठराह संस्करण प्रकाशित हो चुके हैं। सामान्य पाठकों की रुचि और उपन्यास की विशेष लोकप्रियता जान पड़ती है। इसके फोटोस्टेट (पाइरेटेड)

लेखकने अपनी साहित्य कृति कि संस्करण कम दामों में बाजार में बिकने लगे इस खबर के मालूम होने पर कमलेश्वर कहते हैं - प्रकाशक के लिए वह सूचना सुखद नहीं थी लेकिन मेरे लिए यह मेरे जीवन की एक सुखदत्त सूचनाओं में थी । एक फोटोस्टेट पाइरेटेड प्रति मुझे देखने को मिली वह मेरे लेखन की अस्मिता का अप्रतिम प्रमाण - पत्र बन गई ।

कमलेश्वर ने कितने पाकिस्तान में इतिहास, भूगोल से जुड़ी संस्कृति सभ्यता, वैश्विक युद्ध, संघर्ष, चिंतन को विस्तृत फलक उपस्थित किया है। मानवीय समाज की ५००० वर्ष की सभ्यता को वर्तमान के कटधरे में खड़ा किया है। कमलेश्वर को उपन्यास पूरा करने के लिए नौ- दस वर्ष का समय लगा । इस उपन्यास को सीमा से बांधना अनुचित होगा । क्योंकि उपन्यास वैश्विक चिंतन की गतिविधियों से व्याप्त है। लेखक ने पाकिस्तान निर्मिती की वजहों को तलाशते हुए अतीत को भी झकझोर के रख दिया है। ५००० वर्षों की सभ्यता को वैचारिक सोच से जांचा परखा है। विश्व के विस्तृत फलक में आर्यों के भारत आगमन सिंधु घाटी सभ्यता, बैबिलोनियम, मैसोपोटोनियम, प्राचीन सभ्यता, सुमेरी - अक्कारी सभ्यताओं की जांचपडताल करते हुए राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय स्तरों पर उभरती समस्याओं, संघर्ष, आतंकवाद के अनेक प्रकरण निहित कारणों को पडताला है । समाज में व्याप्त व्यक्ति शोषण, नारीशोषण, दैन्यता, गरीबी, जातीभेदभाव, युद्ध संकट, भ्रष्टाचार, गरीबी, राजनैतिक षड्यंत्र आदि सभी कोनों

को लेखकने स्पर्श किया है।

कितने पाकिस्तान उपन्यास में अदीबे आलिया नामक पात्र अपना दरबार लगता है और उस दरबार में अतीत के मुर्दे अपने पर लगे इलजाम संबंधी बयान देने के लिए विश्व के किसी भी कोने से कभी भी कब्र से उठकर चले आते हैं। अतीत के मुर्दा या वर्तमान समय के जिंदा लोगों को लाने

का काम अर्दली करता है। अदीब की न्यायालय, सच उजागर करती है। यह न्यायालय इन्सानियत की न्यायालय है जो कि विशेष है। न्यायालय के कामकाज के लिए वर्तमान में अतीत का प्रवेश होता है। इस प्रकार के शैल्पिक प्रयोग से उपन्यास का कथाक्रम अतीत से वर्तमान समय के विभिन्न दौर को दस्तक देता है और सवाल - जवाब करता है।

वह बचपन की यादें

वह बचपन की यादें
पिताजी की ऊंगली थामें
चलते थे कितने शान से
अहसास का यह दौर कितना खास था....

कहीं किसी भीड में जाते
तो मजबूती से पकड़ते
ऊंगली कहीं छूट न जाए।
चलते थे कदम से कदम मिलाकर।

ढेर सारी आशाओं के साथ और आज....
दुनिया के इस मेले में
वह ऊंगली कहीं छूट गई।
दुनिया की भीड में भटक
रहे दर-ब-दर।

चलते चलते कदम क्यों
रुक जाते हैं।
मंजिल की राह में यह कदम
क्यों थक जाते हैं।
मकान पास होते हुए भी
कदम क्यों लड़खड़ा जाते हैं।

अपनों को छोड़कर यह
कदम क्यों चल पड़ते हैं।
खालीपन का एहसास
कदमों को स्तब्ध कर देता है।

वो मंजिल ही जहाँ अपनों
के कदम साथ ना चले।

क्या वो कदम वापस
लौटकर आ सकते हैं।
क्या वापसी से कदमों
को राहत मिल सकती हैं।
या ऐसे कदमों को ठुकराया
गया तो क्या?

कदम ना चलने के काबील हैं।
ना ही पिछे मुड़ने के।
कदमों का सफर क्या
यही तक था।

जो चल ना सके वो
कदम ही क्या
जो खुद पर विश्वास
रख नहीं सके वह
कदम ही क्या।
संघर्ष की स्थिति से
घबराये वो कदम ही क्या।

प्रियांका शेटे
बी.एस्सी. भाग २

(ललित लेख)

“स्त्री अधिकारों की कट्टर पैरोकार अनामिका वैसे तो उपन्यास लेखिका नहीं है। किन्तु उनके विचार ‘स्त्री विमर्श’ की तस्वीर को साफ जरूर करते हैं। वे स्त्री उत्पीड़न का अपराधी पुरुष को नहीं मानती।

इक्कीसवीं सदी में जीता भारत अपने आप को आधुनिक संबोधने लगा है। क्या वास्तविक दृष्टि से सच में भारतीय समाज आधुनिकता की राहपर है, या सिर्फ उपरी दिखावट। आधुनिकता का चौला ओढे, यह समाज अपने अंदर वही पुरानी रुढ़ी, परम्परा को संभाले बैठा है। इस तरह दौगली नितीपर चलता समाज प्रगति की ओर बदला जा रहा है। या बर्बरता की ओर। हमारे रहन, सहन में बदलाव आया, भौतिक सुखसुविधा की भरमार होने लगी, क्या ऐसे परिवर्तन को हम आधुनिकता का नाम देंगे, क्या हमारी भारतीय मानसिकता में परिवर्तन आया है? ऐसे सवाल को झकझोर के रख देते हैं और हमें सोचने पर विवश कर देते हैं।

आज भी भारतीय समाज नारी को देवी मानकर उसे पुजता है, उसकी भक्ती में लीन होकर अपनी मुक्ती की मनोकामना में मग्न रहता है। एकतरह नारी को देवी बनाकर सरपर बैठालिया तो दूसरी तरह दासी बनाकर कदमों में झुकादिया। नारी कही देवी तो कही रानी ऐसे गौरवपूर्ण एवम् सम्मानपूर्ण सम्बोधन से संबोधी जाती है तो दुसरी और घर में उसका वजुद नौकरानी का होता है। हर सदी में नारी जीवन हाशियों पर खड़ा मिलता है, क्या यह विडम्बना नहीं है। काल कौनसा भी नारी जीवन शोषण, त्रासदीयुक्त रहा है। प्रचीन काल से लेकर आज के आधुनिक काल में नारी का स्थान दुय्यम माना जाता है। प्रताडना, शोषण से तो स्वयम सीता, द्रौपदी जैसी नारी भी अछूती नहीं रही। त्रासदीयुक्त, जीवन नारी की नियती नहीं रही। नारी को नारी बनाया जाता है, उसके स्वतंत्र रूप को स्विकारा नहीं जाता।

देवेंद्र मिश्रा की कविता

माँ, बहन, बेटी, सुपुत्री, देवी, भवानी,

नारी विमर्श - समाज और मीडिया

पुजा शिंदे, बी.ए.- भाग १

महारानी, प्रताडना के जाल, पुचकार

मान के जंजाल, पहले प्यार की फुहार, रात का डर अँधेरा और बलात्कार, जिंदा जलनो के औजार, और अंत में उसकी आत्मा मन पर चोट चरित्रहीन कुलटा यह कविता भारतीय समाज यथार्थ बोध करवाती है। नारी पहले

इन्सान है इस मानसिकता को समाज नहीं स्वीकारता। सदीयों से उसे माँ, बहन, पत्नी, बेटी आदि अनेक आदर्श रूपों में गढा गया। नारी के आदर्श रूपों का सम्मान होता है। तो दुसरी तरफ उसके स्वतंत्र व्यक्तित्व का नकारते हुऐ उसका शोषण होता है।

साहित्य और सिनेमा दोनों ही समाज की छबी को प्रस्तुत करते हैं। दोनोंने ही नारी विमर्श में अपना योगदान दिया है। स्त्रीवाद या स्त्री-विमर्श स्त्रियों के अस्तित्व सम्पन्न होने की प्रक्रिया है। स्त्री चेतना का उत्कर्ष साहित्य एवम् सिनेमा में दृष्टीगोचर होता है। महिला लेखिका कृष्णा सोबती, उषा प्रियवंदा, मन्नु भण्डारी, मैत्रेयी पुष्पा, कृष्णा अग्निहोत्री, चित्रा मुद्गल, नासिरा शमी, मेहरुन्निश परवेज आदि ने स्त्री चेतना के कार्य में सक्रिय योगदान दिया।

“स्त्री अधिकारों की कट्टर पैरोकार अनामिका वैसे तो उपन्यास लेखिका नहीं है। किन्तु उनके विचार ‘स्त्री विमर्श’ की तस्वीर को साफ जरूर करते हैं। वे स्त्री उत्पीड़न का अपराधी पुरुष को नहीं मानती। वरन दोष तो पितृसत्तात्मक समाज को है जो किंचित पूर्वग्रहों और कडीशनिंग (प्रशिक्षण दोष) के कारण पुरुषों को भेडिया और स्त्रियों को भेड बनाती है।”

महिला लेखन में समाज का विस्तृत फलक प्रतिफलित होता है।

(एकांकी)

लगता तो बहुत कुछ है, जी चाहता है उनकी आंखे नोच दूं, हाथ काट दूं, पुलिस में जाकर शिकायत कर दूं पर क्या करूं रेखा? डर तो है मुझे मेरा कालेज बंद होने का ।

पहला दृश्य

(सबरे के छह बजे है। बस स्थानक पर बस रुकी है । छाया, मीना, गीता और रेखा कॉलेज पहुंचने के लिए बस में जल्दी चढ़ जाती है। बस में भीड़ होने के कारण वे खड़ी ही रहती है। कंडक्टर बेल बजाता है। बस निकलती है।)

कंडक्टर - टिकट ... टिकट... टिकट ... ! अरे सुनायी नहीं देता है ?

छाया - सुनायी तो देता है, काका, पर हमारे पास तो 'पास' है, पास ५५५ ... !

कंडक्टर - पास ..? तो दिखा दो ।

(छाया, मीना, गीता, रेखा पास दिखाती है ।)

गीता - अरे मीना ... ! जरा मेरी बैग तो पकड़ लेगी ?

मीना - क्यों रे? तुझसे अपनी बैग भी संभाली नहीं जाती

गीता - अरे मीना ! यहाँ मैं तो ऐसी जगह खड़ी हूँ, जहाँ पर मैं खुद को भी संभाल नहीं पा रही हूँ, समझी? (चेहरे पर कुछ तनाव सा और असहायता का भाव है।)

रेखा - तो मीना, मेरे पास दे दो अपनी बॅग ।

(गीता रेखा के पास बॅग देती है ।)

कंडक्टर - चलो गुड्डापूर वाले आगे चलो । अरे बाबा, जरा फटाफट चलो ना, यहा हर किसी का रौब, बस अपने ही बाप की है ऐसा ही होता है ।

(कंडक्टर घंटी बजाता है। बस रुक जाती है। कुछ लोग नीचे उतर जाते है। ठीक उसी समय चार लडकों का बस में प्रवेश हो जाता है। एक लडका गीता के पास आकर खडा

डरना मना है ।

पल्लवी गुप्ते, बी.एस्सी.- भाग ३

रहता है। कंडक्टर डबल घंटी बजाता है और बस निकलती है।)

कंडक्टर - चलो बोलो टिकट ... !

लडका नं. १ - (कंडक्टर की ओर देखकर) टिकट? (जोर से उनका मज्जाक उडाते हुए हसता है) टिकट मांगता है साला ... ये लो पास ।

कंडक्टर - क्या ? (सिर्फ उस लडके की तरफ देखता रहता है)

गीता - अरे भैया, थोडा दूर खडे रहो ।

लडका नं. १ - कहाँ खडा रहूँ? मुझे तो यडी खडा रहना है।

लडका नं. ३ - क्यों रे बडा मजा आ रहा है ना? (विचित्र अंदाज से)

लडका नं. १ - क्या बात दूं यार - (बायीं आंख दबाकर कामुक हावभाव करता है)

गीता - (गुस्से से) एक बार कहां है ना तुम्हे? मुझसे दूर हटो !

लडका नं. १ - इसमें इतना क्या है मेमसाब? यों ही जरासा (चेहरे पर अजीबसा भाव है।)

लडका नं. २ - अरे यार ! जरा हमें भी मजा चखने दो । (गीता की तरफ देखते हुए)

गीता - घर में माँ - बहन नहीं है ? (गुस्से से) वहा जाकर मजा चखना ।

लडका नं. ४ - अरे यार ! ये तो हाय होल्टेज आयटम है।

(यह सब बातें सुनकर रेखा बस की घंटी बजाकर बस रोक देती है।)

रेखा - कंडक्टर काका, इन लफंगो को नीचे उतार दो

। (आवाज का स्वर ऊंचा करके)

कंडक्टर - (कुछ मालूम नहीं है इसी अंदाज में) पर बात क्या है? क्यों नीचे उतार दूं इन्हें?

रेखा - क्या आपको आँखे नहीं है? दिखाई नहीं देता कि- (बात बीच में काट देती है)

गीता - छोड़ दो रेखा, जाने दो । (अभावग्रस्त अंदाज में)
(बस स्थानक पर पहुँचती, सब लोग उतरते हैं और पर्दा गिरता है)

* दूसरा दृश्य -

(बस स्थानक पर उतरकर छाया, मीना, गीता और रेखा कॉलेज के लिए पैदल निकलती है।)

रेखा - (तैश में आकर) क्यों रे गीता? लगता है तुझे ये सब सहन करने की आदत पड़ गयी है। क्यों रोक दिया मुझे? इन लफंगो को आज सबक ही सीखा देती ।

गीता - छोड़ दो यार । ये कभी नहीं सुधरेंगे ।

रेखा - क्या तुम्हें कुछ नहीं लगता ? इन लफंगों के अनचाहे स्पर्श से... ?

गीता - (भावुक होकर) लगता तो बहुत कुछ है, जी चाहता है उनकी आँखे नोच दूं, हाथ काट दूं, पुलिस में जाकर शिकायत कर दूं पर क्या करूं रेखा? डर तो है मुझे मेरा कालेज बंद होने का ।

छाया - (तैश में आकर) क्यों? क्यों बंद हो जाएगा तेरा कॉलेज?

गीता - (भावुक होकर) एक तो भैया और आबा मुझे पढ़ाना नहीं चाहते हैं। मैं जिद्द करके कॉलेज आ रही हूँ । अगर ये बात उन तक पहुँच जायेगी तो -

छाया - तो क्या ?

गीता - मेरी पढ़ाई बंद और हफ्ते भर में हाथ पिले हो जायेंगे । (स्वर भर जाता है, छाया और रेखा उसे संभालती है।)

गीता - (गुस्से और आंसू के साथ) ये सब भेड़िए है, भेड़िए। उनकी नजर में हर एक लड़की भोगने के लिए है। वे कभी शरीर से परे भी हमें जानते हैं?

छाया- गीता, कल लेक्चर में टोंगारे सर ने कितनी अच्छी कविता पढ़ाई थी । क्या तुझे याद है?

गीता - हाँ, वह निर्मला पुतुल की ?

छाया - हाँ ।

गीता - हाँ, याद आ गयी ।

(गीता कविता सुनाती है।)

तन के भूगोल से परे

एक स्त्री के

मन की गाँठ खोलकर

कभी पढा है तुमने

उसके भीतर का खौलता इतिहास ?

अगर नहीं

तो फिर जानते क्या हो तुम

रसोई और बिस्तर के

गणित से परे

एक स्त्री के बारे में....?

(बातचीत करते- करते छाया, मीना, गीता और रेखा कॉलेज में पहुँचती है। पर्दा गिरता है।)

* तीसरा दृश्य -

(सबरे के पावणे आठ बजे हैं। हिंदी ऐच्छिक का लेक्चर शुरू है । छाया, मीना, गीता और रेखा कक्षा में प्रवेश करती है। प्रोफेसर टोंगारे सर स्त्री विमर्श विषयक अमृता प्रितम की कविता पढ़ा रहे हैं।)

प्रोफेसर टोंगारे सर - कविता पढते हैं- वह कहता था, वह सुनती थी

जारी था एक खेल, कहने- सुनने का ।

खेल में थी दो पर्चियाँ । एक में लिखा था कहो

एक में लिखा था सुनो ।

अब यह नियति थी या महज संयोग ?

उसके हाथ लगती रही वह पर्ची

जिसपर लिखा था 'सुनो'।

* * *

राजा ने कहा, जहर पियो

तह मीरा हो गई ।

ऋषि ने कहा, पत्थर बनो वह अहिल्या हो गई । चिता

से निखली चीख किन्ही कानों ने नहीं सुनी । वह सती हो गई।
घुटती रही उसकी फरियाद, अटके रहे शब्द, सिले रहें
होंठ, रंधा रहा गला ।

उसके हाथ कभी नहीं लगी वह पर्ची
जिस पर लिखा था, कहो ।

गीता - (सवाल पूछती है) सर, मीरा को जहर क्यों
पिलाया था ?

प्रोफेसर - देखो बेटा, मीरा की कोई गलती नहीं थी ।
बस्स उसने पुरुषसत्ता को नकारा था ।

छाया - सर, ये सिर्फ औरतों के साथ ही क्यों होता है ?

प्रोफेसर - (समझाते हुए) देखो बेटा, पुरुष आज तक
औरतों को अपनी संपत्ती समझते आये हैं और उनके मर्जी के
खिलाफ औरत कुछ नहीं कर सकती । अगर किसी औरत ने
विद्रोह किया तो उसका हश्र मीरा, अहिल्या जैसा कर दिया
जाता है।

(तासिका खत्म होने की घंटी बजती है। प्रोफेसर
निकलकर जाते हैं। पर्दा गिरता है।)

❖ चौथा दृश्य -

(सुबह के ग्यारह बजे है।) कॉलेज से बस स्थानक की
ओर छाया, मीना, गीता और रेखा निकली है। गेट के बाहर
निकलते ही चार लडके उनका पीछा करते हैं।

गीता - देखो न छाया, ये लफंगे हमारा पीछा कर रहे हैं।

रेखा - जाने दो पागल है।

लडका नं. १ - सिट्टी बजाता है। (गीता की ओर
देककर) हाय... हाय .. क्या आयटम है। एक बार हाथ लग
जाये तो -

लडका नं. २ - सच्ची यार । (छाया की ओर इशारा

करके) दूसरी तो चिकनी चमेली ही है। पूछना जरा कितना
लेगी ?

गीता - चलो जल्दी , ये पागल हो गये है।

लडका नं. ४ - हाँ हाँ... चिकनी चमेली, हम तो
बस्स आपके जिस्म के दीवाने हैं।

छाया - (गीता से धीमे स्वर में) आज तो इनको सबक
सिखाना ही पडेगा ।

गीता - पर, कैसे सिखाओगी ?

छाया - देख लेना । (छाया मोबाईल के प्रतिसाद अँप
पर जाकर पुलिस को खबर देती है ।)

गीता - तुम मोबाईल में क्या कर रही हो पगली ?

छाया - देख लेना अब पाँच मिनट में

गीता - पगली ऐसा - वैसा कुछ मत करो ।

हमारा कॉलेज आना बंद हो जाएगा ।

छाया - कुछ नहीं होगा गीता ।

(उसी समय निर्भया पथक की गाडी आ जाती है और
उन चार रोडरोमियों को पकड लेती है।)

पुलिस - (चार लडकों के पिछवाडे पर लाठी से मारते
है।) क्यों रे । घर में माँ, बहन नहीं है? बहुत मस्ती आयी है
न? चलो टायर में डालकर पूरी मस्ती उतार देते है ।

छाया - (पुलिस को धन्यवाद देती है ।)

गीता - (लडकों को सुनाती है) देख लेना, अब तुम्हारे
माँ बाप पूछेंगे कितना लगे साहब ?

(छाया, मीना, गीता और रेखा जोर से चिल्लाती है,
डरोगे तो परेशन रहोगे, डरना मना है।)

(पर्दा गिरता है ।)

समापन

(कहानी)

उसके चेहरे पर वासना की छाया स्पष्टता से झलक रही थी। वो बोला, अरे! ये मजदूर तो अपनी घर में इतनी कीमती चीजें रखते हैं, और कहते हैं हमारे पास कुछ नहीं है। अगर एक महीने के अंदर पैसा नहीं लौटाया तो मेरे पास वसूलने के कई मार्ग हैं।

वह सीर पर हाथ धरे अपने घर की दहलीज पर बैठी थी। पास में बैठी उसकी माँ अपने और बेटी के भाग्य को कोस रही थी। घर में खाने के लाले पड़ चुके हैं और दो छोटी लडकियाँ रोटी के लिए माँ के अगल-बगल में रो रही थी। घर में पाँच जीव रहते थे। उनमें से गीता बड़ी बेटी और उसकी माँ ही काम पर जाती थी। वे दोनों एक ठेकेदार के पास मजदूरी करती थी। जिस दिन काम नहीं मिलता, घर में खाने के लिए कुछ भी नहीं होता था। बड़ती महंगाई और नोटबंदी ने तो और भी कमर तोड़कर रखी थी। अक्सर उन्हें ठेकेदार से पैसे उधार लेने पड़ते, जिसे वे तीन गुना अधिक चुकाते थे।

ठेकेदार की देनदारी दिन-ब-दिन बढ़ रही थी। पुरखों से प्राप्त थोड़ी सी जो जमीन जायदाद थी वो पंडा ने अपने रंगीन शौक में पहले ही बेच डाली थी। बचा तो था एक छोटासा मकान। अगर मकान बेच दिया तो रहने का संकट और बढ़ जाता। इस विपत्ती से बाहर निकलने का कोई रास्ता नहीं था। घर चलाने की चिंता से गीता और उसकी माँ दिन-ब-दिन कमजोर हो रही थी। साथ ही ठेकेदार पैसों के लिए बार-बार उनके घर आ रहा था। गीता की माँ ने अपनी असाहयता का पूरा पाठ ठेकेदार के सामने बयान किया ठेकेदार कुछ भी सुनने के मुड में नहीं था। गीता घर में शेष थोड़े से आटे की रोटी बना रही थी। माँ और ठेकेदार की बातें सुनकर वो बाहर आ गयी। कमसीन उम्र, भुरे बाल, काली आँखें, गोरे बदन की गीता पर ठेकेदार की नजर पड़ी। उसे देखते ही ठेकेदार ने आपनी जिह्वा को होठों पर निर्लज्जता के साथ फेर दिया। उसके चेहरे पर वासना की छाया स्पष्टता से झलक रही थी। वो बोला, अरे! ये मजदूर तो अपनी घर में इतनी कीमती चीजें रखते हैं, और कहते हैं हमारे पास कुछ नहीं है। अगर एक महीने के अंदर पैसा नहीं लौटाया तो मेरे पास वसूलने

बाप नाम का बकरा

साक्षी कोळी, बी.ए.- भाग १

के कई मार्ग हैं।

गीता और उसकी माँ को ठेकेदार की नियत मालूम हो गई थी लेकिन ठेकेदार से बचने का कोई भी चारा उनके पास नहीं था। रात के दस बज चुके थे। इसी चिंता में माँ-बेटी खाली पेट ही सो चुकी थी। उसी समय शराब के नशे में मदमस्त पंडा लडखडाते हुए घर में आ गया। आते ही उसकी नजर गहरी नींद में सोयी गीता पर पड़ी। थकी माँ की चिंताग्रस्त गीता का फ्रॉक उपर तक आ गया था। गोरी-गोरी जाँघे देकर पंडा की जिह्वा लपलपाई, वासना के कोई भी लक्षण वो छीपा नहीं पाया। वो पूरी

रात गीता के विरोध के बावजूद उसके जिस्म पर भैडिए की तरह टूट पड़ा था।

बेरोजगारी और गरीबी से गीता और उसकी माँ पहले ही टूट चुकी थी। अब उनकी जीने की इच्छा ही मर गई थी। लेकिन छोटे बच्चों के लिए जीना माँ को जरूरी लगा। पति के इस कुकर्म की शिकायत भी वह अपनी असाहयता के कारण नहीं कर सकी थी। लेकिन गांव के कुछ बुजुर्ग रिश्तेदारों के कान पर यह बात उसने डाली थी। शुक्रवार के दिन सभी रिश्तेदारों ने आकर पंडा को घटना संदर्भ में जवाब मांगा। पंडा को अब भी होश नहीं था। वो अब भी वासना की आग में झुलस रहा था। उसने कहा आप होते कौन हो? मुझे पुछनेवाले। निकलो यहाँ से..। यह कौनसा न्याय है? पेड लगायेंगे हम, पानी डालेंगे हम। उसकी हिफाजत करेंगे हम और फल कोई और खायेगा? यह मुझे मंजूर नहीं।

डबडबाई आखों से गीता ने पिता की ओर देखा और जोर से चिल्लाई बाप नहीं है तू 'बाप नाम का बकरा है'।

(पुस्तक समीक्षा)

वर्तमान समाज में एकक - दूसरे की प्रति अविश्वसनीयता का भाव बढ गया है जैसे की प्रसिध्द शायर बशीर बद्र लिखते है -
'कोई हाथ भी न मिलाएगा, जो गले मिलोगे तपाक से ये नये मिजाज का शहर है, जरा फासले से मिला करो।'

वर्तमान समय में खत्म हो रही वाद, विवाद और संवाद की प्रक्रिया को बनाये रखना आज की आवश्यकता बन गयी है। अगर संवाद प्रक्रिया को बनाये रखना है तो उसके लिए विचारगत सहिष्णुता होना जरूरी है। आज इक्कीसवीं सदी के यांत्रिक युग का मानव संवादहीन बन गया है। उसके लिए सामाजिक, राजनीतिक, धार्मिक, आर्थिक बातें जिम्मेदार है। अगर संवाद प्रक्रिया खत्म हो गयी तो उसके साथ मानवी विकास एवं मानवीयता का खत्म होना लाजिमी है। इस संदर्भ में अनेक विचारकों ने चिंता प्रकट की है। कार्ल मार्क्स ने तो वाद, प्रतिवाद के साथ संवाद की वकालत की है। भौतिक उन्नति के कारण आज का मानव आत्ममुग्ध एवं स्वार्थी बन गया है। व्यक्ति-व्यक्ति के बीच संवाद नहीं हो पा रहा है। वे बोलते भी है तो मुंह फेरकर। संवाद होता है तो आभासी और इस आभासी संवाद के कारण व्यक्तियों में अजनबीपन एवं अकेलापन आ रहा है। वर्तमान युगीन इसी संवादहीनता पर आक्रोश करनेवाले रचनाकारों की आवाज बौखलाए हुए आदमी का एकालाप बनना इंसानियत की दृष्टि शर्मनाक बात है। इसी कारण गजानन माधव मुक्तिबोध जैसे कवियों ने आत्मसंवाद पर बल दिया।

समकालीन प्रसिध्द नाटककार 'असगर' वजाहत द्वारा लिखित गोडसे @ गांधी. कॉम नाटक की मुल संवेदना संवादधर्म को बनाये रखना है संवादधर्मिता गांधी जीवनदर्शन का प्रमुख मूल्य है। प्रस्तुत नाटक में प्रार्थना सभा में नथुराम गोडसे द्वारा चलायी गेली के हमले से गांधीजी बच निकलते है और उसके उपरांत हमले की मीमांसा करनेवाला गोडसे और गांधीजी के संवाद की कल्पना की गयी है। वर्तमान समाज में एकक - दूसरे की प्रति अविश्वसनीयता का भाव बढ गया है जैसे की प्रसिध्द शायर बशीर बद्र लिखते है -

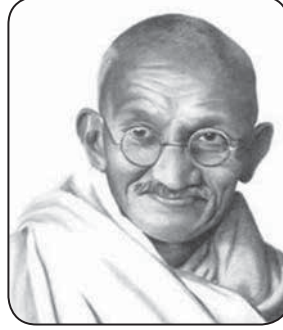
'कोई हाथ भी न मिलाएगा, जो गले मिलोगे तपाक से ये नये मिजाज का शहर है, जरा फासले से मिला करो।'

गांधी जीवनदर्शन की तस्वीर :

गोडसे @ गांधी. कॉम

प्रतिक्षा चव्हाण, अंजुम खतीब

बी.एस्सी.- भाग २

ऐसी स्थिति में गांधीजी अपने हमलेवार से क्यो संवाद करना चाहते है। इसी प्रकार का सवाल भी हमारे सामने उपस्थित हो सकता है। इसका उत्तर है, महात्मा गांधी संवाद प्रक्रिया में विश्वास करते थे। उन्होंने अपने विचारगत विरोधीयों के साथ भी संवाद किया और उनका हृदय परिवर्तित करने की

भरकस कोशिश की। गांधीजी व्यक्ति को बुरा नहीं मानते थे उनके अंतर्मन में स्थित प्रवृत्तिगत बुराईयों के वे विरोधी थे। वे अंग्रेजों की भी एक व्यक्ति के रूप में घृणा या विरोध नहीं करते थे। उन्हें तो अंग्रेजों की वर्चस्ववादी एवं साम्राज्यवादी प्रवृत्ति के प्रति घृणा थी। वे लिखते है, हम खुद भी, हममें से एक - एक का जीवन बुराई से भरा हुआ है। लेकिन हम चाहते हैं कि, संसार हमारे

साथ धैर्य से काम ले, हमें क्षमा करता रहे, हमारे साथ नम्रता बरते। मैं चाहता हूँ कि अंग्रेजों के साथ भी हम ऐसा ही व्यवहार करें। प्रस्तुत उदाहरण में गांधीजी प्रवृत्तिगत बुराईयों के विरोध करने के पक्षधर है। प्रस्तुत नाटक में गांधी जीवन मूल्यों का प्रभाव स्पष्ट रूप से दिखाई देता है। नाटक में प्रयुक्त विचारात्मक संवाद प्रमुखतः गांधीजी और सावरकरजी के विचारों का अंतर्द्वंद्व है। गांधीजी और सावरकर के विचारों का अलगपन प्रसिध्द इतिहासकार 'रामचंद्र गुहा' के शब्दों में कहना उचित होगा। रामचंद्र गुहा लिखते है, सावरकरजी का लेखन और भाषण समाज को कृतिशील बनाने के उद्देश्य से किया है तो दूसरी ओर गांधीजी का लेखन और भाषण सामाजिक संवाद को प्रोत्साहित करनेवाला है। वे लिखते है, सावरकरजी ने अपने पाठकों एवं श्रोताओं को अतिभावुकता में अपील की है, तो गांधी जी पाठकों से कानाबाती करते है। गांधीजी की बाते पाठकों को आत्मचिंतन की ओर ले जाती है वे बाते सावरकरजी जैसी आत्मगौरव, कर्कश एवं कठोर तेवर की नहीं है।

आलोच्य नाटक प्रमुखतः अठारह दृश्यों में विभाजित है। प्रत्येक दृश्य परिवर्तन के साथ विषयवस्तु में भी बदलाव आ

जाता है। प्रस्तुत नाटक में गांधी, गोडसे, बावनदास, सुषमा शर्मा, प्यारेलाल, जवाहरलाल नेहरू, सरदार पटेल, मौलाना आजाद, नाना आपटे और विष्णु करकरे आदि बारह प्रमुख पात्र हैं। ऐतिहासिक यथार्थ को कल्पना के साथ जोड़कर वर्तमान जगत की समस्याओं को उद्घटित करने का प्रयास प्रस्तुत नाटक के माध्यम से 'असगर वजाहत' ने किया है। गांधीजी के जीवन से संबंधित विभिन्न घटनाओं के माध्यम से गांधीजी प्रयुक्त जीवनदर्शन की तार्किक पडताल 'असगर वजाहत' ने की है।

गांधीजी के सबसे बड़े वैचारिक विरोधी के रूप में सावरकरजी को माना जाता है। सावरकर जी भारतवर्ष को हिंदू राष्ट्र बनाने के समर्थक थे। नथुराम गोडसे वीर सावरकर के विचारों से प्रभावित था। उसे ऐसा लग रहा था गांधीजी भारत को हिंदू राष्ट्र बनाने के रास्ते का सबसे बड़ा रोड़ा है। उसे ऐसा भी लगता था गांधीजी मुसलमान एवं पाकिस्तान के समर्थक हैं। गांधी राजनीति एवं विचारों का प्रतिरोध हिंदुत्व के पक्षधर नहीं कर सकते थे। अपने हिंदू राष्ट्र बनाने के मार्ग

से गांधीजी को हटाने का उनके सामने एक ही विकल्प था, गांधी हत्या गांधीजी खुद भी एक कट्टर हिंदु थे और गोडसे भी। एक हिंदु ने दुसरे हिंदु की हत्या क्यों की? इस सवाल के जवाब की तलाश में नाटक को शुरुआत हो जाती है।

आलोच्य नाटक में गांधीजी के ग्रामसुधार संबंधी विचार, प्रेम तथा ब्रह्मचर्य संबंधी विचार, स्वच्छता संबंधी विचार एवं कृति, हिंदू धर्म एवं धार्मिक कट्टरता संबंधी विचार, हिंदू राष्ट्र संबंधी विचार, राष्ट्रीय कांग्रेस संबंधी विचार आदि बातों की वाद, विवाद एवं संवाद प्रक्रिया के द्वारा तर्कपूर्ण पडताल की है। सशक्त नाटकीय संवाद, विचारगत अंतर्विशेष एवं विरोधाभ्यास नाटक का प्राण है। नाटक में चरित्रों का उद्घाटन जीवंतता के साथ किया है।

संक्षेप में गोडसे @ गांधी.कॉम गांधी जीवनदर्शन का तर्कपूर्ण एवं ऐतिहासिक दस्तावेज है।

पुस्तक : गोडसे@गांधी.कॉम, असगर वजाहत, भारतीय ज्ञानपीठ, दिल्ली; प्रथम संस्करण - २०१२

जरा सोचिए तो....

कौन हिंदू, कौन मुसलमान
कौन सिख सरदार है?
फिर कर देखिए रगों में
एक खून की धारा है।
परवाह नहीं मुझे
सारा जमाना खिलाफ हो।
मैं वही रास्ता चलूँ
जो सिधा और साफ हो।
जिंदगी में नेकी कर बंदे
मुफ्त का खाना छोड़ दे।
न होता किसी का भला
तो बुरा भी करना छोड़ दे।
मजहब नहीं सिखाता आपस में बैर रखना।

अल्फिया मकानदार, बी.ए. भाग २

माँ

माँ तुम्ही ईश्वर हो
सबका जीवन दाता हो
तुम्ही राम, तुम्ही सीता हो।
बहुत मुल्य है जीवन में
जो दिया है हमको उसने
वो जान से भी चाहती है हमको
माँ तुम्ही ईश्वर हो।
जखम कहीं होता है,
दर्द होता है उन्हे
हम तो सिर्फ तुम्हें ही चाहते हैं
माँ तुम्ही ईश्वर हो।

सविता घाटगे
बी.ए. भाग-१

(संस्मरण)

कोई नींद में सपना देखता है, तो कोई दिन में सपना देखता है। पर दोस्तो, मुझे ऐसा लगता है की जो जी - जान लगाकर अपने सपने को पुरा करता है, वो ही जिंदगी में कामयाब होता है।

सपना तो हर एक का होता है, लेकिन सबका सपना एक जैसा नहीं होता। कोई नींद में सपना देखता है, तो कोई दिन में सपना देखता है। पर दोस्तो, मुझे ऐसा लगता है की जो जी - जान लगाकर अपने सपने को पुरा करता है, वो ही जिंदगी में कामयाब होता है।

आप सब की तरह मेरा भी एक सपना है। जिसे मैं हर पल देखती हूँ। लेकिन दोस्तो, वो सपना ही कुछ ऐसा है, जिसे पुरा करने के लिए शायद ये जिंदगी कम पड जाए। वो सपना और कुछ नहीं, बस मेरे माँ की खुशी है। जी हाँ, मेरे लिए इस दुनिया में माँ की खुशी से बढकर और कुछ भी नहीं है। वो हमेशा मुस्कुराती रहे, यही मेरा एक सपना है।

आजतक मैंने अपनी माँ को कभी दिलसे मुस्कुराते हुए नहीं देखा। हालात ही कुछ ऐसे है, जिसके कारण वो कभी खुश ही नहीं रह सकती। जिंदगी में परेशनियाँ ही इतनी है, जिसके कारण उसे कभी हँसने का मौका ही नहीं मिला। लेकिन वो खुश रहने का मौका आज मैं अपने माँ को देना

सपना

प्रणाली पाटील, बी.ए. - भाग १

चाहती हूँ। एक नन्ही सी आशा है इस दिल में कि, अपनी माँ को खुश रख पाऊँ।

कभी कभी मैं भगवान से शिकायते करने लगती, कि उसने मेरी माँ को ऐसी जिंदगी क्या दी ? जिसमें वो ना अपनी मर्जीसे जी सकती है, ना मर सकती है। लेकिन आज मैं भगवान से शिकायत नहीं करना चाहती। बल्की भगवान को शुक्रिया कहना चाहती हूँ, की उसने मुझे इतनी प्यारी माँ दी। बस अब उस प्यारीसी माँ-को खुश रखना ही मेरा काम है।

बहुत सी परेशानियाँ है, जो मुझे अपना सपना पुरा करने नहीं देती। अक्सर मैं उनसे तंग आकर जीने की असली वजह ही भूल जाती। पर अब मुझे पता चला है कि, मेरे जीने की असली वजह मेरी माँ है। इसलिए अब इस नन्हे से दिल को मैंने कह दिया है, कि रास्ते में कितनी भी परेशानियाँ क्या ना आए, लेकिन, हर परिस्थिती में उम्मीद का दामन थामे रहे। और इसी उम्मीद के साथ आज मैं जी रही हूँ। भगवान से बस यही दुवा है, कि मेरा सपना पुरा हो जाए।

दुनिया के मुसाफिर

दुनिया के आये मुसाफिर
मंजिल तेरी कबर है
तय कर रहा है जो तू
दो दिन का ये सफर है

जब से बनी है दुनिया
लाखों करोड़ों आये
बाकी रहा न कोई
मिट्ठी में सब समा हैं

इस बात को न भुलो
सब का ही हशर है
आँखों से तुने अपने
कितने जनाजे देखें

हाँथों से तूने अपने
दफनाये कितने मुर्दे
अंजान से तु अपने
क्यों इतना बेखबर है

ये आलिशान बंगले
किस काम के नहीं हैं
महलों में सोने वाले
मिट्ठी में सो रहे है

दुनिया के आये मुसाफिर
मंजिल तेरी कबर है।
सलमान मुल्ला
बी.सी.ए. भाग २

(व्यक्तिचित्र)

वो समकालीन में सबसे उत्पीडित वर्गों में से एक स्त्री के जीवन और उसकी विडंबना को रेखांकित करती है। इसके बावजूद वो स्त्रीवादी होने का दंभ नहीं भरती है। वो कह चुकी है कि स्त्री या पुरुष लेखन कोई अलग - अलग चीज नहीं है।

प्रस्तुत लेखिका को २०१७ साल के सर्वोत्कृष्ट साहित्य पुरस्कार ज्ञानपीठ से नवाजा गया है।

हिंदी की प्रसिद्ध महिला उपन्यासकार कृष्णा सोबती को २०१७ साल के भारतवर्ष के सर्वोच्च ज्ञानपीठ साहित्यिक पुरस्कार से नवाजा गया। ९० साल से ज्यादा उम्र की कृष्णा सोबती को यह पुरस्कार जीवन के अंतिम पड़ाव में मिला है। पाकिस्तान में चिनाब नदी के किनारे छोटे से पहाड़ी कस्बे में १८ फरवरी १९२५ को कृष्णा सोबती का जन्म हुआ था। वो इस समय हिंदी में जीवित सबसे वयोवृद्ध महिला रचनकार है और शायद सबसे बूढ़ी उपन्यासकार भी। पिछले कुछ समय से बीमार कृष्णा सोबती उम्र के इस पड़ाव में भी अपनी अदम्य जिजीविषा और रचना जीवट के लिए जानी जाती है। हाल में उनका एक आत्मकथात्मक उपन्यास आया है, गुजरात पाकिस्तान से गुजरात हिन्दुस्थान तक। इस उपन्यास में कृष्णा सोबती ने विभाजन की यातना और जमीन से अलग होने की त्रासदियों के बीच अपने युवा दिनों के संघर्ष की दास्तान सुनाई है। तत्कालीन राजनीतिक हालात, रियासतों को विलय के विलय को लेकर उधेड़बुन, रियासतों के आंतरिक संघर्ष और दिल्ली की नई संस्कार की पेचीदेगियों का बड़े ही रोचक अंदाज में कृष्णा सोबती ने इस किताब में जिक्र किया है। राजस्थान की एक रियासत की ये दास्तान अपनी भाषाई मिठास और एक करून थ्रिल में गुंथी हुई है। लेखन के द्वारा आत्मसंवाद को केंद्र में रखनेवाली कृष्णा सोबती हिंदी साहित्य के प्रतिष्ठित उपन्यासकार निर्मल वर्मा और बलदेव वैद की समकालीन रही है। उपन्यास 'मित्रो मरजानी' में संयुक्त परिवार में ब्याही एक औरत अपनी यौन इच्छाओं को तृप्त न कर पाने के लिए अपने पति को फटकार देने से भी गुरेज नहीं करती है। साठ के दशक में प्रकाशित इस उपन्यास ने हिंदी साहित्यजगत में उस समय तहलका ही मचा दिया था। 'जिंदगीनामा' सोबती

ज्ञानपीठ पुरस्कारसे अलंकृत लेखिका कृष्णा सोबती आसमा मिरजकर, बी.ए.- भाग २

द्वारा रचित महाकाव्यात्मक उपन्यास माना जाता है। पंजाब के एक गांव की कहानी का आख्यान दशकों की दास्तानों में गुंथा हुआ है और भाषा बोलीयों का तो ये अद्भुत संसार ही है। इसी उपन्यास की बदौलत कृष्णा सोबती हिंदी में साहित्य अकादमी पुरस्कार प्राप्त करनेवाली पहली महिला लेखिका बनी। स्त्री और पुरुष की बराबर निगाह से अपनी रचनाओं में जीवन अनुभवों का वर्णन

करनेवाली कृष्णा सोबती ने 'हम हशमत', 'पुरुष छदमनाम' से लिखी हुई रचना है जो अपने समकालीनों पर एक जीवंत और रोचक डॉक्युमेंटेशन है। 'डार से बिछुड़ी', सुरजमूखी अंधेरे के, समय सरगम उनके अन्य उपन्यास है। 'सिक्का बदल गया' जैसी कालजयी कहानी लिखकर कृष्णा सोबती प्रसिद्धी के बुलंदियों पर पहुँची। अनायास नहीं है वह साहित्य नोबल पुरस्कार की हकदार रही है।

कृष्णा सोबती ने एक विलक्षण गद्य भाषा हिंदी को दी है जो अपने आंतरिक सौंदर्य में तो पाठक को चमत्कृत करती है, अपनी साहसिक, सामाजिक, नैतिक दृष्टि की वजह से भी अभिभूत करती है। उनकी रचनाएँ एक ऐसे आधुनिक समय की वेदना और यथार्थ को सामने लाती हैं जिन्हे विकास और अन्य चहलपहल में अनदेखा ही किया जाता रहा है। वो समकालीन में सबसे उत्पीडित वर्गों में से एक स्त्री के जीवन और उसकी विडंबना को रेखांकित करती है। इसके बावजूद वो स्त्रीवादी होने का दंभ नहीं भरती है। वो कह चुकी है कि स्त्री या पुरुष लेखन कोई अलग - अलग चीज नहीं है। अपने एक साक्षात्कार में उन्होंने अपना किस्सा बताया था - किसीने उनसे पूछा कि औरत होना क्या होता है तो उनका जवाब था : औरत होने का अर्थ है ये है कि उन्हें संविधान में पुरुषों जैसे ही अधिकार प्राप्त है।

दक्षिण एशियाई फलक पर अगर साहित्य में देखे तो कुरतुल एन हैदर, इस्मत चुगताई, अमृता प्रीतम जैसी दिग्गज

पूर्ववर्ती लेखिकाओं से अलग, कृष्णा सोबती अपनी रचनाओं में एक विशिष्ट संवेदना, मुहावरे और बहुत स्थानिक पर्यावरण की खुशबू संजोए हमें उद्देलित, विचलित और रोमांचित करती है। लेखन से इतर सामाजिक जीवन में भी कृष्णा सोबती सक्रिय और मुखर रही है। ९० पार की उम्र में अस्वस्थता के बावजूद २०१५ में कृष्णा सोबती ही थी जिन्होंने हिंदी साहित्यिक विरादरी की ओर से देश में अहिष्णुता के खिलाफ

आवाज उठायी थी और हिंसाओं का विरोध एवं कड़ी निंदा करते हुए धार्मिक कट्टर पंथ और हिंसाओं का विरोध करते हुए अपना साहित्य अकादमी पुरस्कार वापर कर दिया था।

ऐसी हिंदी की बहुप्रतिष्ठित, प्रतिभासंपन्न महिला लेखिका को भारतवर्ष के सर्वश्रेष्ठ साहित्यिक सम्मान 'ज्ञानपीठ' से अलंकृत किया है। जिनके लेखन और आचरण में कोई अंतर नहीं है।

जिंदगी और आखिरत

जिंदगी एक अनमोल रतन है
हम सब उसके पिछे पडे हुए हैं
जरा सोच के देखो हम क्या कर रहे हैं
जिंदगी का कोई मकसद नहीं,
सब आखिरत का मकसद है,

आज हम सब पैसों के पिछे पडे हुए हैं
हम लोग फकिरों, गरिबों कि मदत नहीं कर रहे हैं,
हम अल्लाह, भगवान, ईश्वर को भूल रहे हैं।
ये बहुत पेचिदा बात है
हम इन्सानियत भूल रहे हैं
फिर इन्सान किधर हैं इस दुनिया में

इसलिए,
जरा सोच के देखो हम क्या कर रहे हैं
हमको बदलना होगा,
सब के साथ मिल जुलकर रहना होगा
सब के सुख दर्द में शामिल रहना होगा

चाहे वो गरिब हो या अमिर
सीधी राह पर चलेंगे हम,
बुराई से बचेंगे हम
नेक आमाल ले जायेंगे

इस दुनिया से हम,
और इस दुनिया में हम
खाली हात आये हैं
खाली हाथ जायेंगे

सलमान मुल्ला, बी.सी.ए. भाग २

बेटियाँ

बहुत चंचल बहुत खुशनुमा सी
होती है बेटियाँ
नाजुक सा दिल रखती है।
मासुम सी होती है बेटियाँ
बात बात वह रोती है।
नादान सी होती है बेटियाँ
रहमत से भरपुर
खुदा की नेमत है बेटियाँ
घर महक उठता है जब
मुस्कुराती है बेटियाँ
अजीब सी तकलीफ होती है।
जब दुसरे घर जाती है बेटियाँ
खुशी की झलक
बाबूल की लाडली होती है बेटियाँ
ये हम नहीं कहते
ये तो रब कहता है।
कि जब मैं बहुत खुश
होता हूँ तो जनम लेती है।
प्यारी सी बेटियाँ।

राबिया इनामदार,
बी.ए. भाग २

(प्रबोधनात्मक लेख)

दूसरा आदमी - भारतमाता माफ कर दो, आप सही कह रही हो, हमने आपका गौरव, सौंदर्य को खराब कर दिया है। हम आज से शपथ लेते है कि हम स्वच्छता को महत्व देंगे ।

प्रसंग - १

समूह - भारत माता की जय ।

भारत माता की जय ।

भारतमाता - कानपर हात रखकर कहती है

बस करो मेरा जयजयकार

एक आदमी - भारतमाता क्यों ऐसा कह रही है,

क्या भूल हुई हमसे?

भारतमाता - तुम सुनना चाहते हो क्या बात है? तो सुनो ...

भारतमाता के सौंदर्य को तुम सब देशवासियों ने कलंकित किया है ।

जहाँ नजर डालो वहाँ सिर्फ कचरा, गंदगी ही नजर आती है ।

दूसरा आदमी - भारतमाता माफ कर दो, आप सही कह रही हो, हमने आपका गौरव, सौंदर्य को खराब कर दिया है। हम आज से शपथ लेते है कि हम स्वच्छता को महत्व देंगे ।

समूह - भारत हमारा देश है ।

स्वच्छता हमारा नारा है।

प्रसंग - २

महाविद्यालय बेल बजती है, टण टण.. टणsss

कक्षा में सभी छात्र आते है। अध्यापक भी कक्षा में आते है ।

सभी छात्र - प्रणाम अध्यापक जी ।

अध्यापक - प्रणाम छात्रो, अच्छा यह बताओ कक्षा में इतना कूडा- कचरा क्यों है?

एक छात्र - शायद कल यहाँ कुछ समारोह हुआ होगा इसलिए ।

अध्यापक - तो इस कक्षा का क्या करे?

दूसरा छात्र - मैं चपरासी को बुलाके लाता हूँ सरजी ।

अध्यापक - नहीं नहीं हम सब मिलकर स्वच्छता करते है

स्वच्छता हमारा नारा है ।

दिपीका कोरे, बी.ए.- भाग १

चलो...

(सभी छात्र और अध्यापक कक्षा स्वच्छता करते है।)

अध्यापक - अरे छात्रो स्वच्छता करना यह हमारी भी जिम्मेदारी है। इस सामाजिक जिम्मेदारी का यहसास हमेशा रहना चाहिए ।

प्रसंग - ३

एक आदमी तंबाखू खाकर रस्ते पर थूंकता है

दूसरा आदमी - अरे कितनी गलत बात है।

पहला आदमी - तुझे क्या करना है... यह देश मेरा है मैं कुछ भी कर सकता हूँ ।

दूसरा आदमी - तूम जैसे लोगोंने देश की हालत खराब कर दी है। बस स्टॉप, रेल्वे स्टेशन, सडक, बाजार, हर जगह गन्दगी ही गन्दगी फैलकर रखी दी है।

(वहा तिसरा आदमी यह सब संवाद सुनता है और वह भी कुछ कहता है)

तिसरा आदमी - अरे अरे, सच कहा तूमने (वह पहले आदमी से कहता है।)

अरे भाई, जरा अपने घर के अंदर थूंक ना जहा चाहो वहाँ, जैसे की पलंग पर दीवारों पर, टीव्ही पर, रसोई में और कही पर भी थूंकना ।

पहला आदमी - नहीं नहीं मैं घर में नही कर सकता ऐसा मेरी पत्नी तो मारेगी मुझे और मेरा घर में क्यों गंदा करूँ?

दूसरा आदमी - घर तेरा है तो देश किसका है।

पहला आदमी - देश मेरा है।

तिसरा आदमी - घर की तरह देश को भी स्वच्छ सुंदर रखना हमारा अहम कर्तव्य है।

पहला आदमी - सही कहाँ तुमने मुझे माफ करो.... आज से स्वच्छता मेरा नारा और कर्तव्य है।

(आत्मकथनपर लेख)

मानव ने बनाया हुआ कानून कोई भी तोड़ सकता है। लेकिन कुदरत का नियम कोई बदल सकता है? ये सब लोग भली भौती जानते हैं। हमे यह समझने की कोशिश करनी चाहिए कि जितने हमारे लिए लड़के जरूरी हैं, उतनी ही जरूरी लड़कियाँ भी।

सुन लो मेरी यह पुकार देखने दो मुझे संसार, जब माँ के गर्भ में पलती हूँ, जीने के सपने देखती हूँ, जब होता है गर्भपरिक्षण डर लगता है, क्षण-क्षण, जब पता चल जाता है, वो लड़की, तब भर जाती है सबको कड़की, उस समय से लिया जाता है हत्या का निर्णय, तभी से धीमी हो जाती है दिल की धड़कन, सुन लो मेरी ये पुकार देखने दो मुझे संसार।

यह पुकार है गर्भस्थ शिशु बेटी की। कहाँ गई वह इन्सानियत। कहाँ गई वह मानवता? प्यार? अपनापन? लगाव? ममता? क्या हर बार वही सब बातें करने को रह गई है? क्या इसके आगे चल कर हम कुछ नहीं कर सकते? इन्सान इन्सानियत भूलता जा रहा है। इसका उदाहरण है - स्त्री भ्रूणहत्या।

इन्सान अपने दिमाग का उपयोग करके चाँद पर चला गया। उसने विज्ञान के क्षेत्र में अपना कदम आगे बढ़ाया है। शिक्षा के अवसर प्राप्त कर उसने सारी बातों पर अपना वर्चस्व स्थापित किया है। फिर भी वह पूरी तरह से इन्सान नहीं बन पाया है। हम कहते हैं, ना अहं ब्रह्मास्मि - इन्सान ब्रम्ह तो बन गया पर वह पूरी तरह से इन्सान नहीं बना है। हम सब स्वतंत्र भारत में जी रहे हैं। हमारे भारतीय संविधान ने स्वतंत्र जीने का अधिकार हमें प्राप्त करा दिया है। आज हम जी रहे हैं। पर हमारी सोच देखी जाए तो हम सभी भी परतंत्रता में जी रहे हैं। आज भी हमारे यहाँ लड़कियों के पैदा होने पर कहते हैं अरे रे! लड़की पैदा हुई है। आज भी हमारी सोच वही पुरानी है-हमें अपना वंश बढ़ाने के लिए लड़का ही चाहिए। और इस चाहत में न जाने कितनी नवजात बालिकाएँ इस दुनिया में आने से पहले ही उन्हें माँ के पेट में ही मार दिया जाता है। आखिर उस गुडिया का क्या कसूर था जो उसे इस दुनिया में आने से पहले ही मार डाला?

क्या उसे जीने की चाह नहीं होती?

बेटा घर का चिराग होता है, और बेटी बाती। दिवा सबको रोशनी देता है, लेकिन दिया जलाने के लिए बाती

मुझे भी जीने दो।

रूपाली मठपती, बी.कॉम.- भाग ३

चाहिए। जब बाती जलती है, तब जाके उजाला होता है। सबको दिए का उजाला दिखाई देता है। लेकिन उसके पीछे जलनेवाली बाती किसी को दिखाई नहीं देती। बाती ही ना हो तो उजाला कहाँ से आएगा? कहने का तात्पर्य यह है कि, बेटी को हम कई वर्षोंसे कम समझते हैं। भ्रूणहत्या करके हम अपनी ही माँ का गला घोट रहे हैं। जरा सोचो हमारी माँ की हत्या उसके जन्म से पहले ही की गई होती तो? हम कहाँ से पैदा होते? उसे भी भगवान के यहाँ वेटिंग लिस्ट में अपने नंबर का इंतजार करना पड़ता। तो हमें किसने यह अधिकार दिया कि हम अपनी ही बेटी की हत्या करें? क्या जिसकी हत्या हम कर रहे हैं आगे चलकर वह हमारी ही जीने की चाह बन जाएगी।

‘वो जमाना तो गुजर गया,
लेकिन लड़कियों को देखने का,
नजरिया वही है, और शायद होगा’।

कई पुराण कथाओं में जैसे सत्यनारायण की कथा में भी पूजाग्रंथ के रूप में लिखा है, लड़कियाँ देवी समान होती हैं। उनका आदर करना चाहिए। ये तो थी लोगों की भावनिक श्रद्धा लेकिन इसके पीछे का असली कारण कुछ और था। वह यह था कि, स्त्री को कम समझना या उनकी हत्या रोकना। स्त्री का अस्तित्व इतना ही होता है। जन्म लो एक बेटी बनो, अपनी माँ - बाप के एहसान तले दबे रहो, फिर शादी होने के बाद अपने पति, सास-ससुर की सेवा करती रहो। इसमें उसका अपना पूरा जीवन व्यतीत हो जाता है। वह सारे दुःख दर्द चुप-चाप सह लेती है। क्योंकि उसपर कुछ जिम्मेदारी होती है। जिम्मेदारी कहने से अच्छा कुछ मानव निर्मित बंधन लगाए होते हैं।

आज बड़ी संख्या में स्त्री भ्रूणहत्या हो रही है। उसे रोकने के लिए सामाजिक परिवर्तन की आवश्यकता है। यह जो लड़को का भूत मन पर सँवार है, उसको मिटाना जरूरी है। सबसे बड़ी बात महिलाओं को पहले परिवर्तन करना

चाहिए। उनमें इतनी शक्ति है कि, वे यह सब रोक सकती हैं। आज १००० लड़कों के पीछे ९८७ लड़कियाँ हैं। यह संख्या दिन-ब-दिन कम होती नजर आ रही है। स्त्री भ्रूणहत्या ज्यादातर भारत में ही हो रही है। क्योंकि यहाँ के लोग पुरानी विचारधारा के अनुसार विचार करते हैं। राजनेताओं में से राष्ट्रवादी की खासदार सुप्रिया सुळे ने बेटियाँ बचाओ अभियान शुरू किया है। क्यों इतना अत्याचार लड़कियों पर किया जाता है? क्या लड़कियोंका अपना जीवन नहीं होता? क्या उनके कोई अरमान; कोई उम्मीदे, कोई सपने नहीं होते? अपने सारे सपने दबाकर जीने के बदले में क्या उसको इतना भी अधिकार नहीं है कि, वह इस दुनिया में जन्म ले सके? क्या उसका एक अधिकार भी उससे छीन लिया जाएगा?

मैं हूँ नन्ही सी कली, जो नहीं चाहती मुरझाना
कितनी क्रूर है यह मानवजाती, जो बेटा-बेटी में भेद मानती

ना मेरा है, ना ही आपका कसूर है,
यह तो कुदरत का लेखा-जोखा है
की नर-नारी से ही यह दुनिया चलती है।

मानव ने बनाया हुआ कानून कोई भी तोड़ सकता है। लेकिन कुदरत का नियम कोई बदल सकता है? ये सब लोग भली भौती जानते हैं। हमें यह समझने की कोशिश करनी चाहिए कि जितने हमारे लिए लड़के जरूरी हैं, उतनी ही जरूरी लड़कियाँ भी। लड़की होने के बाद पता नहीं क्यों दुख होता है, क्यों सबके मुँह तेड़े हो जाते हैं? वह भी एक जान है। उस नन्ही सी जान को क्या पता कि वह जिस दुनिया में जन्म लेनेवाली है उस दुनिया में उसका स्थान कुछ भी नहीं है।

क्यों लड़कियों को इतना कम और दुर्बल माना जाता है? जो कि वे नहीं हैं। कही पुरुषप्रधान संस्कृति को डर तो नहीं लग रहा है कि यह संस्कृति स्त्री संसार प्रधान ना हो जाए। जैसा कुदरत का नियम है वैसे ही स्त्री कितनी भी, आसमान छू ले वह अपनी मर्यादा कभी छोड़ेगी नहीं।

महाराष्ट्र में २००१ में स्त्री-पुरुष अनुपात था ९२२ है वह २०११ में वह ८८३ तक गया। महाराष्ट्र में रत्नागिरी में सर्वाधिक अनुपात था, वह था ११२३। सबसे कम माना तो मुंबई में थी वह थी ८३८। भारत में सबसे जादा थी आबादी केरल में है। १०८४ और सबसे कम है दमण-दीव में ६१८।

सर्वाधिक स्त्री-पुरुष अनुपात वाले जिले

रत्नागिरी - ११२३, सिंधुदुर्ग - १०३७,

गोंदिया - ९९६, सातारा - ९८६,

भंडारा - ९८४,

यह अनुपात हमें बदलना होगा। इसलिए हमें स्त्री भ्रूणहत्या रोकनी होगी। अगर हमने स्त्री-भ्रूणहत्या नहीं रोकी तो उसके विपरित परिणाम हमें जरूर झेलने पड़ेंगे। उठो, जागो, बदलो अपनी सोच। जैसे कली खिलने के बाद वह फूल बहुत ही मोहक और खुशबूदार होता है। ठीक उसी तरह अगर हम स्त्री भ्रूण को जन्म देते हैं तो हमें उसपर गर्व होगा और आप अपना सीना तान के कहेंगे - यह मेरी बेटी है। जिन्होंने अपनी बेटी की हत्या की है, वे अपने आप पर तरस खाते हुए कहेंगे काश इस जगह मेरी बेटी होती

आप क्या बनना चाहेंगे? मानव या दानव?

फैसला आपका है। आइए हम सब 'मानव' बनकर जिएँ।

(माहितीपर लेख)

आज दुनिया के अधिकांश विश्वविद्यालयों में हिंदी भाषा है उसके विविध कोर्स है। दुनिया के प्रसिद्ध विश्वविद्यालयों में आज हिंदी भाषा पढाई जा रही है यह भाषा सिर्फ भाषा नहीं है, यह रोजगार की भाषा बन गई है।

ऐसा कहा जाता है कि वही भाषा सन्मान पाती है, जिसमें ज्ञान मिलता है। आज दुनिया के अधिकांश विश्वविद्यालयों में हिंदी भाषा है उसके विविध कोर्स है। दुनिया के प्रसिद्ध विश्वविद्यालयों में आज हिंदी भाषा पढाई जा रही है यह भाषा सिर्फ भाषा नहीं है, यह रोजगार की भाषा बन गई है।

१) येल युनिव्हर्सिटी - इस विश्वविद्यालय में १९९९ से सेंटर फॉर लैंग्वेज स्टडीज में हिंदी कोर्स शुरू किया। यहाँ विभिन्न पाँच कोर्स हिंदी के पढाएँ जाते हैं।

२) बोस्टन युनिव्हर्सिटी - इस विश्वविद्यालय के साहित्य विभाग में हिंदी और उर्दू भाषा पढाई जाती है। यहाँ के साहित्य व मिडीया के विभिन्न भाषावाले स्कॉलर्स कम्प्युनिटी के लिए जानेमाने जाते हैं।

३) नॉर्थ कैरोलिना स्टेट - यहाँ पर हिंदी - उर्दू पढाई (यूनिव्हर्सिटी) जाती है। यहाँ हिंदी सिखने के बाद यहाँ रोजगार के अवसर भी उपलब्ध है।

४) स्टेनफोर्ड युनिव्हर्सिटी - यहाँ हिंदी भाषा के लिए तीन लेवल के कोर्स उपलब्ध है। यहाँ हिंदी के बोलने, लिखने और उसके व्याकरण के लिए विशेष प्रयत्न किए जाते हैं।

५) एस ओ एस युनिव्हर्सिटी ऑफ लंदन - इस विश्वविद्यालय में एशिया, अफ्रिका और मिडील ईस्ट के विषय व भाषाएँ पढाई जाती है। यहाँ हिंदी के कई कोर्स उपलब्ध हैं।

६) नेशनल युनिव्हर्सिटी, सिंगापुर - यहाँ चायनिज, जर्मन के साथ हिंदी भाषा भी पढाई जाती है। यहाँ दो साल के कोर्स में हिंदी पढाई जा रही है।

७) युनिव्हर्सिटी ऑफ, सिडनी - ऑस्ट्रेलिया की इस विश्वविद्यालय में प्राचीनता के साथ उसके वर्तमान बदलाव और मॉडर्न तरीके को भी पढाया जाता है। यहाँ हिंदी भाषा के १० तरह के अलग-अलग कोर्सेस उपलब्ध है।

८) युनिव्हर्सिटी ऑफ टेक्सास - यहाँ तो हिंदी भाषा

ग्लोबल हिन्दी

अल्फिया मकानदार, बी.ए.- भाग २

के प्राथमिक ज्ञान से लेकर उसकी विशेषता तक कई कोर्स उपलब्ध है। हिंदी के शुरुआती ज्ञान के ५ कोर्स है।

मेरा देश

मेरे देश में मंगल हो या न हो,
दंगल जरूर होती है
दस बीस मिनटों का खेल है
दंगल में सौ-दो-सौ मरते ही है

मेरे देश में शिष्टाचार हो या न हो
भ्रष्टाचार जरूर होता है
हजार पाँच-सौ तो घंटी का खेल खेलते है
दंगल में करोड़ों का नुकसान होता है

मेरे देश में इन्सानियत हो या न हो
बेईमानी जरूर होती है
इन्सान बनना सालों का खेल है
बेइमान बनना कुछ पलों का खेल है

बस....
अब हमें दंगल से छुटकारा चाहिए
मेरे देश को आगे बढाने की नयी आस चाहिए
धर्म नहीं, हमें इन्सान चाहिए
भगवान नहीं, हमें विज्ञान चाहिए
भारत देश को प्यार का पैगाम चाहिए

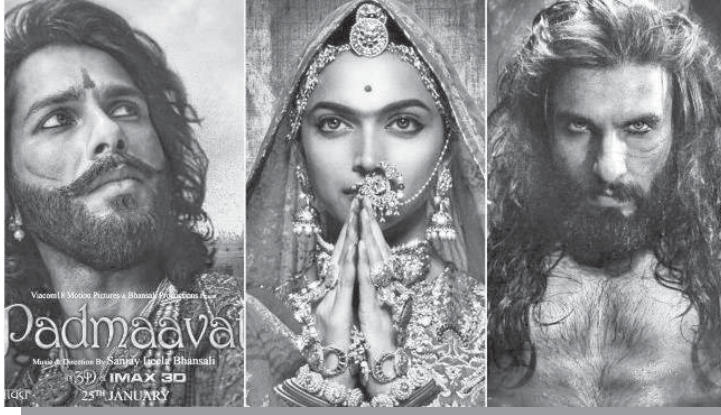
प्रियांका काटे
बी.ए. भाग १

(सिने समीक्षा)

जायसी कृत पद्मावत की कथा में इतना परिवर्तन करके भंसाली कौनसे उद्देश्य की प्राप्ति करना चाहते हैं? वैसे तो मलिक मुहम्मद जायसी का महाकाव्य पद्मावत प्रेमख्यानक काव्य परंपरा की महत्तम रचना है। इस रचना का प्रचार प्रसार करते हैं।

संजय लीला भंसाली की सिनेमा पद्मावत काफी विवादास्पद रही। सिनेमा के शूटिंग के दौरान एवं प्रदर्शन के समय सिनेमा को बहुत सारी मुसिबतों का सामना करना पड़ा। हिंदी बेल्ट की राजनीति भी इस विवाद में शरीक हुई। उसी दौरान पहली बार सेंसर बोर्ड के सामने निर्देशक संजयलीला भंसाली ने कहा कि उनकी बहुचर्चित एवं विवादास्पद सिनेमा ऐतिहासिक न होकर सूफी संत कवि 'मलिक महम्मद जायसी' द्वारा रचित महाकाव्य 'पद्मावत' (१५४०) पर आधारित है। संजय लीला भंसाली का यह बयान भी दबाव की राजनीति का एक हिस्सा है।

साहित्यिक कृतियाँ पर सिनेमा निर्माण की प्रक्रिया सिनेमा के उद्भव काल से ही रही है। भारत में दादासाहेब फालके द्वारा निर्देशित। पहला सिनेमा भी साहित्यिक रचना पर आधारित होने की मान्यताएँ हैं। साहित्यिक रचना पर आधारित होने की मान्यताएँ हैं। साहित्यिक कृतियों का सिनेमा में रूपांतरण की प्रविधि के संदर्भ में विभिन्न मान्यताएँ हैं। उसका स्पष्ट रूप अब भी हमारे सामने नहीं आ पाया है। बहुचर्चित साहित्यिक रचनाओं पर आधारित फिल्में बॉक्स ऑफिस पर फ्लॉप होती नजर आयी है। इस संदर्भ में गहरी पडताल करने की आवश्यकता है। बहुत सारे निर्देशकों ने फिल्मांतरण करते समय साहित्यिक कृति की संवेदनाओं के साथ छेड़छाड़ की है। इसी कारण क्लासिक साहित्यकार बाजारीकरण के इस दौर में भी अपनी कृति पर फिल्म निर्माण सोच से दूर भागता हुआ नजर आया है। इसका मतलब यह नहीं है साहित्यिक रचनाओं के आधार पर बनी हुई सभी फिल्में असफल हुई है। साहित्यिक रचनाओं पर सफल फिल्म बनाने के लिए मणिकौल जैसा

पद्मावत - साहित्य एवं सिनेमा

सविता हुपरे, समृद्धी माने, बी.एस्.सी. - भाग २

सिद्धहस्त निर्देशक की आवश्यकता हैं।

मलिक मुहम्मद जायसीकृत पद्मावत और संजय लीला भंसाली कृत सिनेमा 'पद्मावती' कथा एवं कथानक के धरातल पर एक दूसरे से बहुत दूर है। सबसे पहले हम मलिक महम्मद जायसी कृत पद्मावत की कथा एवं कथ्य के संदर्भ में चर्चा करेंगे।

'मलिक मुहम्मद जायसी' ने 'पद्मावत' की रचना अपनी प्रतिभा की कल्पनाशक्ति से किया है। इस कथानक में

ऐतिहासिकता की खोज करना व्यर्थ है। पद्मावत का ढाँचा मुख्य रूप से उस कहानी से निर्मित हुआ है, जो उत्तरी भारत में जायसी के पहले से विद्यमान थी। पद्मावती की ही नहीं, मृगावती, मधुमालती, मुग्धावती, चित्ररेखा आदि की कहानियाँ भी इस रूप में कथकों, कहानीकारों द्वारा लोक में प्रचलित चली आ रही थी। इन्हीं कहानियों में काल्पनिक कथानकों का आवश्यक संयोजन करके अनेक काव्य ग्रंथ लिखे गए। पद्मावत ऐसा ही एक काव्यग्रंथ है। जायसी ने स्वयं लिखा है - 'सुना सहिगढ छेका आयी' - अर्थात् ऐसा सुना जाता है। और 'आदि अंत जरा गाथा अहैं' आदि से अंत तक जैसी गाथा हैं- कहानी हैं, उसी को मैं चौपाइयों में लिख रहा हूँ। गाथा और इतिहास में अंतर होता है। गाथा वह कहानी है जो गायी जाती है।

कहानी के अनुसार सिंहल व्दीप के राजा गंधर्वसेन की रानी चंपावती की एक पद्मावती नाम की कन्या थी। वह जब सयानी हुई तो राजा को उसके विवाह की चिंता हुई। पद्मावती के पास हिरामन नाम का एक तोता था। वह

पिंजड़े से उड़कर वन में भाग गया और बहेलिये के हाथ पड़ गया। बहेलिये ने उसे चित्तौड़ की ओर जाते हुए एक ब्राम्हण व्यापारी के हाथ बेच दिया। ब्राम्हण चित्तौड़ पहुँचा तो चित्तौड़ के राजा रत्नसेन ने एक लाख रुपये देकर उस तोते को ब्राम्हण से खरीद लिया एक दिन राजा आखेर खेलने गया था। उसकी रानी नागमनी जे शृंगार सजाकर दर्पण में मुख देखा और तोते से पूछा क्या संसार में मेरे समान कोई सुंदर स्त्री हैं? तोते ने कहा पद्मावती के सामने तुम्हारा रूप कुछ भी नहीं है। रानी क्रोध में आ गयी। और तोते को मार डालने की आज्ञा दी। दासी वदारा तोता बच गया और उसने रत्नसेन के सामने पद्मावती के नखशिख वर्णन किया जिसे सुनते ही राजा राजपाट छोड़कर योगी बना गया। और पद्मावती के प्राप्ति हेतु सिंहलगढ़ की ओर चल दिया। सोलह हजार सैन्य भी उसके साथ हो लिये निकट मार्ग तथा सात समुद्र भी सुके पार करके वह सिंहलगढ़ पहुँचा। महेश पार्वती ने सहायता की और उसका विवाह गंधर्वसेन की पुत्री पद्मावती से हो गया। कवि ने जो सात समुद्रों का वर्णन किया है, वह साधना- पथ की विघ्न - बाधाओं का वर्णन है। स्थान- स्थान पर गाथा में जो आध्यात्मिक झलकियाँ आती गयी हैं, उनमें आध्यात्म प्रेमियों का मन रमता रहा है।

विवाह के पश्चात कुछ दिन रत्नसेन ने पद्मावती के साथ सिंहलगढ़ में ही व्यतित किये। इधर उसकी प्रथम परणीता पत्नी नागमती का विरह वर्णन कवि के स्नेहल हृदय की विविध पार्श्वभूमियों का चित्रण है जो हिंदी - साहित्य में अद्वितीय माना जाता है। रत्नसेन सिंहलगढ़ से विदा लेकर चित्तौड़ की ओर चल पड़ता है, समुद्र के मध्य में पहुँचकर वह अपनी संपदा पर जैसे ही गर्व करता है, वैसे ही नांव डूब जाती है। रत्नसेन और पद्मावती तो समुद्र की बेटी लक्ष्मी द्वारा बचा ली जाती है। पर रत्नसेन बेसुध एक पाट पर बहता हुआ किनारे जा लगा। समुद्र और लक्ष्मी की सहायता से दोनों फिर मिल गये। समुद्र ने विदा करते समय अमृत, हंस, राजलक्ष्मी, शार्दूल और पारस- पाँच पदार्थ रत्नसेन, को भेंट में दिये। दोनों सकुशल चित्तौड़ पहुँच गये।

चित्तौड़ में राघव चेतन नाम का एक पंडित रहा था जिसे यक्षिणी सिद्ध थी। वेद विरुद्ध आचरण करने के कारण राजा ने उसे देश से निष्कासित कर दिया। एक गुणी पंडित देश से निकाल दिया जाय, यह पद्मावती को अच्छा नहीं लगा। राघव को प्रसन्न करने के लिए उसने अपना जडाऊ कंकण उसे दे दिया। इसे लेकर राघव

चेतन अल्लाउद्दीन के पास दिल्ली पहुँचा और उसे चित्तौड़ पर आक्रमण करने के लिए तैयार कर लिया। तो अल्लाउद्दीन ने पद्मावती की माँग की, फिर चित्तौड़ पर चढ़ आया। आठ वर्ष तक घेरा पड़ा रहा। पर अल्लाऊ दिन चित्तौड़ लेने में सफल नहीं हुआ। अंत में उसने संधी का प्रस्ताव किया। राजा ने समुद्र से प्राप्त हुए पाँच रत्न उसे दे और बंदलेमे चंदेरी का गढ़ ले। राजाने स्वीकार कर लिया, यद्यपि गौरा बादल संधी के पक्ष में नहीं थे। दुर्ग का फाटक खुल गया। बादशाह प्रीतिभोज में संम्मिलिखीत हुआ। फिर शतरंज का खेल चला। आकस्मिक दर्पण में अल्लाउद्दीन को पद्मावती का प्रतिबिंब दिखायी दिया, जिसमें वह मूर्छित हो गया। जब होश में आया तो राजा रत्नसेन उसे गढ़ के बाहर विदा करने आया। तब छलपूर्वक वह बंदी बना लिया गया और उसी दशा में दिल्ली पहुँचा। इधर कुम्भलनेर के राजा देवपाल ने पद्मावती को फुसलाने के लिए दूती भेजी। अल्लाउद्दीन की एक वेश्या भी उसे बहलाने के लिए पहुँची, किंतु भेद खुलने पर मारपीट कर भगा दी गयी।

पद्मिनी ने रत्नसेन को छुड़ाने के लिए गौरा बादल को तैयार किया। उन्होंने सोलह सौ पालकियों में एक - एक सशस्त्र राजपूत बिठाया। कहार भी सैनिक थे। दिल्ली पहुँचकर अल्लाउद्दीन के पास संदेश भेजा गया की पद्मिनी दिल्ली आ गयी है। वह राजा को दुर्ग की चाबी सौंपकर अल्लाउद्दीन के पास आयेगी, अल्लाउद्दीनने संदेशपर विश्वास कर लिया। परिणामस्वरूप बंदीगृह में जाकर पद्मिनी वेषधारी लुहार ने राजा की बेडियाँ काट दी और राजा पहले से तैयार एक घोड़ेपर बैठकर अपने सैनिकों के साथ चित्तौड़गढ़ की ओर चल दिया। अल्लाउद्दीन को भी इस चाल का पता लग गया। उसकी सेनाओं ने राजपूत सेना आँका पीछा किया। घमासान, युद्ध में गौरा को वीरगति प्राप्त हो गयी, परंतु बादल राजा के साथ चित्तौड़ पहुँच गया। राजा ने देवपाल के कुचक्र की कथा सुनी तो कुम्भलनेर पर चढ़ाई कर दी जिसमें देवपाल और रत्नसेन दोनों मारे गये। अल्लाउद्दीन की फौज जब तक चित्तौड़ पहुँची, तब तक दुर्ग में पद्मिनी सहित सभी स्त्रियाँ जौहर करके चिता में भस्म हो गयी। अल्लाउद्दीन को चित्तौड़ मिल गया। दुर्ग का दरवाजा तोड़कर जब वह पहुँचा तो उसे केवल रानियों की भस्म मिली।

मलिक मुहम्मद पायसी के पद्मावती की कथा और उसी महाकाव्य पर आधारित संजय लीला भंसाली की फिल्म की कथावस्तु में बहुत सारा अंतर है। साहित्यिक कृतियों के

फिल्मांतरण में फिल्म निर्देशक को कितनी आजादी होनी चाहिए इसी प्रकार का सवाल भी इस बहाने उपस्थित हो जाता है। यहां पर हम सिनेमा और महाकाव्य की कथावस्तु के दो-तीन पक्षों के संदर्भ में यहाँ चर्चा करेंगे। जैसे की राजा रत्नसेन को छुड़ाने के लिए जायसीकृत महाकाव्य में पद्मिनी रुपी लुहार और सोलह सौ पालकियाँ में एक-एक सशस्त्र राजपूत गये थे। जायसी पद्मावत में रानी पद्मावती का दिल्ली जाने का कोई भी संकेत नहीं मिलता है। भंसालीकृत पद्मावत में रानी पद्मावती राजा को छुड़ाने दिल्ली जाती है। घटना एवं कथावस्तु में बहुत सारा परिवर्तन घटना एवं कथावस्तु में बहुत सारा परिवर्तन यहाँ पर संजयलीला भंसाली ने किया है।

दूसरी घटना का यहांपर उल्लेख का देना आवश्यक है, वो घटना है, नागमती का विरह नागमति वियोग खण्ड पद्मावत का महत्वपूर्ण पक्ष है। जिसके कारण मलिक मुहम्मद जायसी के महाकाव्य को अपार प्रसिद्धी प्राप्त हुई है। अपने प्रिय के वियोग में व्याकूल नागमती कहती है।....

पिऊ सो कहेड, संदेसडा। हैं मौरां काग।

सो घनि बिर हैं जरि मुई, नेहिक हुआ हम लाग।।

जायसी द्वारा प्रत्येक मास की प्राकृतिक दशा के साथ नागमति के हृदय के शोक और हर्ष की अभिव्यंजना की गई है। वस्तुतः अनुपम है। लेकिन नागमती की वियोग दशा का वर्णन एवं चित्रण भंसाली कृत पद्मावत में न के बराबर है। पद्मावत के इतने महत्वपूर्ण पक्ष को नजर अंदाज करना जायसी के महाकाव्य की हत्या करने की बराबर है।

महाकाव्य के अंत में जायसी कृत पद्मावत में कुम्भलनेर के राजा देवपाल और रत्नसेन दोनों की मृत्यु हो जाती है। रत्नसेन के मृत्यु के बाद पद्मिनी सहित सभी रानियां जौहर कर देती है। तदुपरान्त चित्तौड पहुँचे अलउद्दीन को राजपूत रानियों की भस्म ही देखने को मिलती है। लेकिन भंसाली कृत पद्मावत में अल्लाउद्दीन और रत्नसेन की लड़ाई दिखाई है और उसके बाद अल्लाउद्दीन के हाथों रत्नसेन की मृत्यु दिखायी है। जायसी कृत पद्मावत की कथा में इतना परिवर्तन करके

भंसाली कौनसे उद्देश्य की प्राप्ति करना चाहते हैं? वैसे तो मलिक मुहम्मद जायसी का महाकाव्य पद्मावत प्रेमख्यानक काव्य परंपरा की महत्तम रचना है। इस रचना का प्रचार प्रसार करते हैं। जायसी का मूल उपदेश है, हिंदु मुस्लिम दोनों संस्कृतियों में सद्भाव निर्माण करना।

जायसी के पद्मावत के पात्रों को एक निश्चित प्रतीकों में बाँधा गया है जैसे

पात्र	प्रतीक
१) रत्नसेन -	मन
२) पद्मावती -	हृदयनिवासी बुद्धि या श्रद्धा
३) नागमती -	दुनिया धंधा या सांसारिकता की ओर से ले जाने वाली बुद्धि
४) राघव-चेतन -	आसुरी शक्तियाँ
५) अल्लाउद्दीन -	शैतान
६) सुवा-	गुरु

संजयलीला भंसाली कृत पद्मावत में गुरु के रूप में राघव - चेतन को चित्रित किया है। सुवा (हीरामन तोते) का जिक्र भी नहीं है। सूफी दर्शन के अनुसार साधक की जो चार अवस्थाएँ हैं, उन सबका वर्णन 'पद्मावत' में है। वे अवस्थाएँ शरीयत, हकीकत, तरीकत और मारिफत हैं। जायसी के 'पद्मावत' का उद्देश्य सांप्रदायिक सद्भाव की वृद्धि के साथ दो संस्कृतियों का मेल करना है। साथ ही यह कृति आध्यात्मिक संवेदनदर्शन को अभिव्यक्त करती है।

संजयलीला भंसाली के 'पद्मावत' को देखकर हमें लगता है कि भंसाली कौनसे उद्देश्य की प्राप्ति करना चाहते हैं? भंसाली की यह फिल्म जायसी के 'पद्मावत' से कई गुना दूर है। भंसाली ने जायसी के पद्मावत के साथ क्षुद्र छल किया है।

संक्षेप में भंसाली कृत 'पद्मावत' न इतिहास को उद्घाटित करती है न साहित्य को। भंसाली के इस फिल्म से किसी भी जाग्रत प्रेक्षक का मोहभंग ही हो जाता है।

(चिंतनपर आलेख)

साक्षरता आंदोलन आज के युग की माँग है। हर व्यक्ति को इस अभियान में सहयोग देना चाहिए। इससे उत्तम देश- सेवा शायद कोई हो सकती है। हर शिक्षित व्यक्ति यदि एक अनपढ़ आदमी को भी पढ़ना लिखना सिखा दे, तो देश में निरक्षरता का नामोनिशान नहीं रहेगा ।

साक्षरता का अर्थ है देश के अनपढ़ लोगों को लिखने-पढ़ने योग्य बनाना । अनपढ़ व्यक्ति भी हमारे समाज के ही अंग है। समाज का पूरा विकास तब तक नहीं हो सकता जब तक हमारे देश का एक एक व्यक्ति शिक्षित नहीं हो जाता ।

लोकतंत्र में प्रजा ही शासक होती है। यदि राजा ही अनपढ़ और गँवार हो तो, वह देश की बागडोर कैसे संभाल सकता है? भारत को गाँवों का देश कहा जाता है। हमारे देश में अधिकतर लोग गाँव में रहते हैं। इनमें किसानों और मजदूरों की संख्या सबसे ज्यादा है। निरक्षर लोगों की सबसे अधिक संख्या भी इन्हीं की है। सबसे ज्यादा शोषण निरक्षर व्यक्तियों का ही होता है। चालाख व्यापारी, नेता और सरकारी अधिकारी सभी इनकी लाचारी का लाभ उठाते हैं। गाँव के सावकार ज्यादा ब्याज से पैसा गरीब मजदूर और किसानों को देते हैं और उनकी जमिन, खेत हड़प लेते हैं। किसानों को फसाते हैं क्योंकि वो साक्षर नहीं होता है। यदि वो साक्षर होता तो न फसता । यदि देश के ये निरक्षर लिखना-पढ़ना सीख जाएँ तो जागरूक हो सकते हैं। वे अपना अच्छा-बुरा सोच सकते हैं। वे व्यापारियों, नेताओं और अधिकारियों के चंगुल में फसने से बच सकता है। वे सरकार के अच्छे-बुरे कामों तथा विरोधी दलों के सही गलत विरोधों को पहचान सकते हैं।

साक्षरता का महत्व

शितल सावंत, वी.कॉम.- भाग २

चुनाव के समय पे अपने बुद्धी से काम ले सकते हैं।

शिक्षित किसान अच्छी खेती करने के साथ-साथ गाँवों के विकास में भी अपना योगदान दे सकते हैं। शिक्षित महिलाएँ अपने परिवार और समाज का भला कर सकती हैं।

साक्षरता के अभाव में हमारे देश के किसान तथा मजदूर सदियों से अज्ञान और अंधविश्वास में डूबे हुए हैं ।

उन्हें अपने देश के गौरव का ज्ञान नहीं है। अज्ञान के कारण आज भी उनमें तरह-तरह के अंधविश्वास व्याप्त हैं।

आजादी मिलने के बाद हमारी सरकार ने साक्षरता के प्रसार के लिए बहुत योजनाएँ शुरू की हैं। प्रौढ शिक्षा के लिए उसने भरपूर प्रयत्न किया है। जगह-जगह रात पाठशालाएँ शुरू की हैं। गाँव गाँव में साक्षरता अभियान चलाए जा रहे हैं। पंचायत घरों में पुस्तकालय और वाचनालय खोले गये हैं। तरह तरह की सुविधा भी शुरू की हैं।

साक्षरता आंदोलन आज के युग की माँग है। हर व्यक्ति को इस अभियान में सहयोग देना चाहिए। इससे उत्तम देश-सेवा शायद कोई हो सकती है। हर शिक्षित व्यक्ति यदि एक अनपढ़ आदमी को भी पढ़ना लिखना सिखा दे, तो देश में निरक्षरता का नामोनिशान नहीं रहेगा ।

(प्रवास वर्णन)

आश्चर्य की बात यह रही की उन्होंने बैंग में से सिर्फ खाने और पीने की ही चीजे निकली थी। आज के समय में हर एक मनुष्य धन संचयन करने में लगा है। बंदरों ने जितना उनको चाहिए उतना ही खाना बैंग से लिया था।

बहुत दिनोंसे लोहगड जाने की बात हम दोस्तों के बीच चल रही थी। हम सबकी व्यस्तता के कारण नहीं हो पा रहा था। परसों रात के ११.०० बजे प्रशांत का संदेश मिला कि तारीख को हम लोग लोहगड की ट्रेकिंग कर रहे हैं। उसने बताया कि ट्रेकिंग के समय सबके पास शूज, पानी बॉटल और टिफिन होना जरूरी है। ट्रेकिंग की सारी

तैय्यारियाँ करके सुबह ७.०० बजे साथी के साथ मैं पुना स्टेशन पहुँच गया। हम लोगों के पास पाच सौ रुपये के नोट थे। हममें से किसी को भी प्रधानमंत्री की पाँच सौ और एक हजार के नोटबंदी की घोषणा मालूम नहीं थी। मळवळी स्टेशन का टिकट मांगने के लिए हम टिकट घर में गये तो इस घोषणा की बात पता चला। टिकट घर में वे पुराने नोट नहीं लिए जा रहे हो। बहुत सारे लोग टिकट मास्टर से वाद-प्रतिवाद कर रहे थे। एक महिलाने कहा कि प्रधानसेवक ने तो एक महिने तक सरकारी दप्तरों एवं पेट्रोल पंपों पर इन नोटों के स्वीकार की बात की है। टिकट मास्टर आपनी असहाय्यता प्रकट करते हुए हर किसी से कहता था। आपका कहना सही है, जी। लेकिन आपको कैसे तो वापस लौटाने पड़ेंगे ना? हम लोगों के सामने गंभीर समस्या निर्माण हो गयी थी। हमारा पैसा जिसे गवर्नर ने वचन दिया था, वो कचरा बन गया था। मन में बहुत घुस्सा या प्रधानमंत्री के फैसले को लेकर। पर क्या करे? हमारी भी अपनी अभावग्रस्तता थी। एक घंटे तक रुकने के बाद हमें टिकट मिल गये थे। ७.३० की लोकल निकल गयी थी। अब ८.३० की लोकल का इंतजार था। थोड़ी ही देर में लोकल आ गयी। हम सब लोकल में यात्रा करके मळवळी स्टेशन पर पहुँच गये। लोकल स्टेशन से हमारी यात्रा की शुरुआत हुई लोहगड की दिशा में। यह छत्रपती शिवाजी महाराज का महत्त्वपूर्ण किला (दुर्ग) है। प्राकृतिक पेड-पौधों

लोहगड ट्रेकिंग : एक फैटसी

विकास शिंदे, बी. ए. भाग ३

एवं पशु-पक्षियों की उपस्थिति हर किसी का मन मोहित कर देती है। हम धीरे-धीरे दुर्ग के उपर जा रहे थे। हमारे मन में बहुत जिज्ञासा थी। थके-माँदे हम साथी दुर्ग अंततः दुर्ग पर पहुँच गये। दुर्ग पर पहुँचते ही वहाँ पर एक बंदरों के झूंड हम लोग वाकिब हुए। मेरी दोस्त स्नेहा बड़ी शरारती लडकी है। बंदरों को छेड़ते ही वह उनसे

शरारती करने लगी। बंदर भी उसे डराने की कोशिश कर रहे थे। लेकिन उसकी शरारत और भी बड़ गयी। उसी बीच एक बंदर सीधे उसके सामने आकार बैठ गया। अब स्नेहा को थोडासा डर लगा। वह मेरे पीछे आकार खडी रही। उसी बीच हुआ यह की हम में से आधे साथी आगे निकल गए और आधे पीछे ही रह गए थे। लोहगड पर चढने समय दोनों ओर से दीवारों है। दो दीवारों के बीच में से हम ऊपर जा रहे थे। कुछ अंतर चलने के बाद प्रिया के चिल्लाने की आवाज कान पर आ गयी। दौडते हुए हम लोक वहाँ पहुँचे तो दृश्य कुछ अलग ही था। प्रिया, साक्षी और विजय को चारों ओर से बंदरों ने घेर लिया था। अगर कोई भी जरासा भी हिलता तो तुरंत बंदर उसके तरफ अपना मोर्चा लेकर जाते थे। ऐसे हॉरर के माहौल में प्रिया बहुत डर गयी थी। उसके आँखों से आसू निकल रहे थे। शिवाजी महाराज के इस दुर्ग में उनकी नीतियों का बंदरों ने प्रयोग करके हमें पराजित किया था। दस-बारह बंदर हम पर निगरानी रख रहे थे। उस समय दो तीन बंदर दीवार से नीचे उतरकर लडकियों की बैंग छीन रहे थे। और उसमें से खाने की चीजे निकाल रहे थे। उनके इस आक्रमण का प्रतिरोध करने का कोई भी अवसर उन्होंने हमें नहीं दिया था। आश्चर्य की बात यह रही की उन्होंने बैंग में से सिर्फ खाने और पीने की ही चीजे निकली थी। आज के समय में हर एक मनुष्य धन संचयन करने में लगा है। बंदरों

ने जितना उनको चाहिए उतना ही खाना बैग से लिया था ।
जैसे की कबीर ने कहा है -

“साई इतना दीजिए, जामे कुटूम्ब समाये ।
मैं भी भूखा न रहूँ, साधु न भूखा जाए।।”

इस उक्ति का उचित निर्वाह बंदरों ने किया था । अगर मनुष्य अपने स्वार्थ के लिए प्रकृति के साथ खिलवाड करेगा। तो फल प्राप्ति भी उसी रूप में होगी । जंगल में रहने वाले जीव भी बस्तियों में घुमने लगेंगे। बंदरों के हमले से खुद को बचाकर हम लोग लोहगड का परिवेश घुमकर नीचे लौट रहे थे। इस समय उनसे बचने हेतु हम साथी एक साथ एक दूसरे को पकड़कर नीचे उतर रहे थे। फिर भी डर लगा रहा था । अब भी उसी जगह पर बंदर मौजूद थे। थोड़ी देर वहाँ

रुके, आगे निकलने का साहस नहीं हो रहा था। उसी समय भगवा झंडा लेकर दो युवक वहाँ आ गये। न जाने क्या उन भगवे झंडे को देखकर बंदर भाग रहे थे । इसका अंदाज मैं नहीं लगा पा रहा था। लेकिन एक बार ख्याल आया कि कभी लवजिहाद के नामपर, देश भक्ति के नाम पर, गाय के नाम पर हो रहे देश में विभिन्न भगवे हमलों का हॉरर एवं आतंक इन बंदरों ने भी कभी देखा होगा। शिवाजी महाराज एक सहिष्णू राजा के रूप में विश्व प्रसिद्ध है । उनके दुर्ग पर जिन्होंने अपने स्वराज्य का ध्वज कभी भगवा बना दिया था उसी झंडे का असहिष्णू रूप देखकर वे क्या सोचेंगे? इसी प्रश्न का उत्तर खोजते-खोजते मैं अब पूना स्टेशन पर पहुँच गया था।

सवाल करती हूँ ।

सवाल
हाँ सवाल करती हूँ
क्यों हरबार
समझोता करती
है नारी
नारी को गढा
गया है
कि बस वह
समझोता ही करे
चाहे जो भी
परिवर्तन की
हवा चले
चाहे बहुत कुछ
परिवर्तित हो जाए ।
नहीं, उसे तो
नारी के रूप में
ही देखा जाएगा ।
क्यों हरबार
समझोता कर
अपनी जींदगी में

ही घुटती चली
जाती है ।
क्या उसका अपना
कुछ नीजी
नहीं हो सकता
यहाँ तक की
कुछ फैसले भी
उसके नहीं होते ।
बस वह तो
समझोते की
वह एक्सप्रेस
जिसे हर हाल में
चलना ही होता है।
औरों के लिए ही
तो उसका जीना है।
क्यों.... किसी पल
नारी के व्यक्तित्व
से क्यों उसे
छुटकारा नहीं ।
हाँ सच ही

तो कहती है
सिमोन
नारी को नारी
बनाया जाता है ।
काश। हर
नारी इस
रीति को तोडने
का साहस रखे
पर फिर से
उसपर नारीत्व सवार
हो जाता है ।
हावी और....
और....
वह तोडना नहीं
जोडना जानती है ।
उसे
पल पल ही
क्यों ना टूटना पडे ।
चाहे सदी
कौनसी भी हो ।

नारी तो नारी
ही है ।
नारी नारी
ही रहेगी
इसलिए
सवाल करती हूँ
कब वह अपने लिए
भी जीएंगी।
कब ?
कबतक.... ?
रचना ही ऐसी है ।
नारी नारी ही है
बदलाव की हर
लहर के टकराकर
भी वह
वही रहेंगी ।
जय हो तेरी....।।

अक्षता काटे,
बी. ए. ३

(हास्यव्यंग)

“भूख और भूख की आड़ में चबाई गई चीजों का अक्स, उनके दाँतो पे ढूँढना बेकार है।” कही वो दंगे इनाम में देता है तो कही उन्माद, कहीं ऐसे रास्ते बनाता है जहाँ रास्ते कम गढ़े ज्यादा दिखायी देते है। हर एक क्षेत्र को गंदा करने में सबसे ज्यादा इन्ही का हाथ है।

आज वह बहुत ज्यादा गरीब, बेबस, लाचार और बहुत अपनासा बन रहा था। कब उसे पाँच साल पहले इसी हालत में देखा था। वही खद्दी का कुर्ता, असी ढंग की जुती। हाँ... जुती से याद आया, जुती चाहे कितनी भी महंगी हो उसे पैरों में ही डालते है। हमने ही उस खद्दी का इतना बड़ा मोल किया है। जिसकी कीमत एक चवन्नी भी नहीं है। आज तक हमें एक बात पता ही नहीं चली की कौन किसके लिए है। ‘हम खद्दी के लिए या असल में खद्दी हमारे लिए ‘खाने के लिए हम या हमारे लिए खाना।’ ऐसी बहुत सारी चीजे हैं जो हमारी समझ में नहीं आयी है अभी तक। हमने तो अपना सब कुछ बंद करके रखा है। आँख, कान, मुँह। यहाँ तक घर के दरवाजे, खिड़कियाँ तक और सबसे अहम अपनी किताबे हम तो बटौर लेते है। ज्ञान आज कल फेसबुक, वॉट्सअप से ही अवगत है। ये भी नहीं जाँचते की वह कहाँ तक सच है और सही भी।

आज उसका मुँह देखने जैसा था। बिलकुल अभी -अभी उसको किसने बताया होगा की आपके ‘गोरे धन’ पे रेड पडी है, बिलकूल मटके के जैसी शकल बनाकर आया था गिरगीट। आज पाच साल बाद निकाल हुआ वह भी माँगने के लिए इतना बड़ा भीख मंगा आज पाँच साल बाद देखने को मिला था। भीख भी वह इतने खुद्दारी से माँग रहा था। बगल में बीस-पच्चीस लोग थे वे भी ‘पच्चीस’ उस भीख मंगे के आगे पीछे कर रहे थे। इसने जो शराफत का चोला पहना था। उस बात का सबसे ज्यादा ताज्जुब हो रहा था कि इंसान कहा तक गिर सकता है। उसका सबसे अच्छा उदाहरण है खद्दी। एक तरह का नशा था। उस भीख मंगे

इंसान और.... ?

लक्ष्मी कांबळे, बी. ए. भाग ३

की आँखों में। तभी तो सभी को पागल समझ रहा था। हाँ, लेकिन कुछ पागल भी है। इस मामले में, जो बस देखते है, भीख मंगा किस जाति का है, अपनावाला है या गैर है। इस से मुझे क्या मिलेगा इस सोच के भी बहुत सारे लोग है। तभी तो उस भीखमंगे की हिम्मत हुई पाँच साल बाद मुँह दिखाने की और भीख माँगने की भी।

भीख देने पर भी वो जो मुआवजा देता था उसके बारे में तो क्या कहूँ? तभी धूमिल जी इक जगह कहते है कि, “भूख और भूख की आड़ में चबाई गई चीजों का अक्स, उनके दाँतो पे ढूँढना बेकार है।” कही वो दंगे इनाम में देता है तो कही उन्माद, कहीं ऐसे रास्ते बनाता है जहाँ रास्ते कम गढ़े ज्यादा दिखायी देते है। हर एक क्षेत्र को गंदा करने में सबसे ज्यादा इन्ही का हाथ है। और उसके बाद हमारी मानसिकता की, सजगता का और हमारे अज्ञान का।

वह तो बरसों से इसी राह पे चल रहा है। क्योंकि उसे ये सब बातें अच्छी लगती है। दो मजहबों में झगडे लगाना, पैसे, घूस देकर काम करवाना अगर इस से काम न बने तो वह खून बहाने में भी आगे पीछे नहीं देखता यह सब उसकी खुबियाँ हमपर टिकी हुई है। क्योंकि उसे बनाने में पूरा-पूरा योगदान हम सबका है। क्योंकि हर एक समाज में होनेवाली घटना के लिए हम कहीं न कहीं जरूर जिम्मेदार होते है। दुष्यंत कुमारजीने तो बहुत पहले ही उसकी संज्ञा बहुत अच्छे शब्दों में की है,

“तू नहीं समझेगा अभी सियासत के कदम अभी तू इंसान है।”

अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित एकदिवसीय कार्यशाळेत बोलताना मा.प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. ढेकळे व मा. कैलास पाटील

एम. एस्सी. (रसायनशास्त्र) या अभ्यासक्रमाच्या पहिल्या वर्गाचे स्वागत करताना डॉ. श्रीकांत कोकरे, व्यासपीठावर प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. ढेकळे, विभाग प्रमुख डॉ. के.के. रानगर

राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित एकदिवसीय कार्यशाळेत बोलताना मा. प्रमोद पोतनीस व डॉ. मदन बोर्गीकर

रसायनशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित एकदिवसीय कार्यशाळेत बोलताना मा. दिपक कुंभार व डॉ. सुरेश खाबडे

कोजागिरी पौर्णिमेच्या निमित्ताने मराठी विभागाने आयोजित काव्यसंमेलन प्रसंगी व्यासपीठावर मा. प्राचार्य

वाङ्मय मंडळ उद्घाटन प्रसंगी कवी ज्ञानेश्वर कोळी, व्यासपीठावर डॉ.रविंद्र आरळी, डॉ.श्रीपाद जोशी, डॉ.विद्याधर किड्टे

वाचन प्रेरणादिन कार्यक्रमात बोलताना डॉ. मोहन लोंढे

विज्ञानमंडळाच्या उद्घाटन प्रसंगी डॉ. जस्मीन शेख यांचा सत्कार

भारतीय स्वातंत्र्य दिनाचे ध्वजारोहण मा. प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. ढेकळे यांच्या हस्ते

एस. सी. सी. अधिकारी कर्नल जयदिप घोष व सुभेदार मेजर सतिश केंद्रे यांची महाविद्यालयास भेट

'सैन्यातल्या संधी' या विषयावर बोलताना - कॅप्टन अरुण चौगुले

एन. सी. सी. विभागाने केले वृक्षारोपण

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा शाळा प्रवेश दिन हा विद्यार्थी दिन म्हणुन साजरा. या कार्यक्रमात बोलताना मा. संजय कांबळे

ग्रंथ प्रदर्शनाचा आस्वाद घेताना मा. प्राचार्य, प्राध्यापक व विद्यार्थी

विवेक वाहिनीच्या उद्घाटन प्रसंगी प्रात्यक्षिक करताना चंद्रसेन मानेपाटील

राष्ट्रीय सेवा योजना शिबिराच्या उद्घाटन प्रसंगी जतच्या नगराध्यक्षा मा. शुभांगी बन्नेनवार

राष्ट्रीय सेवा योजना शिबिराच्या समारोप समारंभा प्रसंगी संस्था सहसचिव प्राचार्य पी. एस. चव्हाण, प्रा. सदाशिव मोरे

रामविजय अंकास विद्यापीठाचा पुरस्कार मिळाल्याबद्दल संपादक डॉ. श्रीकांत कोकरे यांचा सत्कार करताना प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे

राष्ट्रीय सेवा योजना सप्ताह उद्घाटन प्रसंगी बोलताना अॅड. प्रभाकर जाधव

राज्यशास्त्र विभागाच्या भितीपत्रिकेचे उद्घाटन

संविधान दिन कार्यक्रमात बोलताना राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख चंद्रसेन मानेपाटील

इंग्रजी विभागाच्या वतीने आयोजित भितीपत्रिकेचे उद्घाटन करताना विवेकानंद कॉलेजचे प्राचार्य डॉ. एस.वाय.होन्गेकर

इंग्रजी विभागाच्या वतीने आयोजित इंग्रजी विषयाच्या माध्यमिक शिक्षकांच्या एकदिवसीय कार्यशाळेत बोलताना विवेकानंद कॉलेजचे प्राचार्य डॉ. एस.वाय.होन्गेकर

भौतिकशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित आंतरराष्ट्रीय परिषदेत सहभागी होण्यासाठी आलेल्या परदेशी संशोधकांचा जतच्या नगराध्यक्षा शुभांगी बत्रेनवार यांनी आयोजित केलेला स्वागत समारंभ

कु. रोहिणी शिंदे हिला तेरासिमा - फुजीसिमा आंतरराष्ट्रीय आवार्ड प्रदान करताना प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे, प्रा. सुझुकी, प्रा. एस.चंद्रालिंगम

भौतिकशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित आंतरराष्ट्रीय परिषदेच्या उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे, जे.एन.टी.यु. चे प्राध्यापक एस.चंद्रालिंगम, टोकियो विद्यापीठ जपान चे प्राध्यापक सुझुकी

भौतिकशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित आंतरराष्ट्रीय परिषदेत शोध निबंध ग्रंथ प्रकाशित करताना मान्यवर

भौतिकशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित आंतरराष्ट्रीय परिषदेच्या समारोप प्रसंगी श्रीमंत ज्योत्सनाराजे डफळे, पुणे विद्यापीठाच्या भौतिकशास्त्र विभागाचे प्रमुख डॉ. सुरेश गोसावी

English Section

Index

No.	Article Name	Student Name	P.No
1	Elusive Shadow of Nobel Prize and Stephen Hawking	Shambhavi Aiwale, B.A. III	50
2	Lines of Expectation	Soumya Ningnur, B.A. III	51
3	Protest in Ralph Ellison's Invisible Man	Prajwal Sale, B.A. III	54
4	My Dear Mother	Swati Suryavanshi, B.Sc. II	55
5	Paani Foundation: A People's Movement to Make Maharashtra Drought-Free	Vidya Shinde, B.Com. I	56
6	Puppet	Chaitanya Biradar, B.A. III	58
7	Swami Vivekananda as an Optimist Philosopher	Bayakka Biradar, B.A. III	60
8	Ganphu and Kanphu went to School.	Shridevi Birajdar, B.Sc.II	61
9	The Challenge of Corruption in India Today	Vikas Gavade, B.A. I	62
10	Jim Corbett and Garhwal	Neha Rangar, B.A. III	63
11	"I would be killed right away in Bangladesh" - Taslima Nasrin	Chandrakant Barakade, B.Sc. II	65

(Informative)

Perhaps Stephen Hawking's work may be beyond the limitation of the present science knowledge. So due to the limitation and restriction of the present science, the world could not identify his contribution.

Whenever we talk about Hon. Dr. Stephen Hawking, the most visionary star of modern astrology, one question always strikes in the mind of people and that hovering question is: 'why is Stephen Hawking not conferred in the Nobel Prize?' It is the highest award at the international level given for the noteworthy contribution among various sectors such science, literature, medical, etc. Now-a-days, one of the major thought-provoking topics among the scholars from science field is the passing away of Stephen Hawking. He enjoyed a celebrity status though he was chair-ridden person. This may be the biggest example of paradoxical life. He is known as the indomitable spirit who really enjoyed life more zealously despite his ever-worsening motor neuron disease.

Stephen Hawking was the writer of the bestselling book 'The Brief History of Time' which is very difficult for comprehension. He was the cosmologist par excellence who worked ceaselessly, continuously and proved the inevitability of a singular beginning of the universe: the Big Bang. The Hawking Paradox raised several questions among the scholars which is rested on the surprise conclusion that the two pillars of modern physics- quantum mechanics and Einstein's general theory of relativity appear to be irreconcilable. He applied the framework of quantum mechanics to black holes which states the radiation of thermal from the holes. One thing is very clear that the Hawking Paradox though it is the challenge need to discover before many scientists, remains unresolved till now. We also know him for his prediction that the ultimate fate of our universe is simply to fade into blackness. His fundamental work on cosmological truths will help to solve the puzzle of the birth of the galaxy, earth.

His theory on the Singularity Quantum Mechanics is one of the major scientific research outputs that help to understand the birth of the universe. Thus he was the most visionary star of modern cosmology but why is he not conferred in the Nobel Prize is the burning question.

Elusive Shadow of Nobel Prize and Stephen Hawking

Shambhavi Aiwale, B.A. III

One of the key parameters of the Nobel Prize in science rests on the validity and evidences of the scientific theory. The theory of Hawking postulates the upsurge of thermal radiation from black holes eventually into the completion of evaporation. There are number of black holes in the universe and there is a very less mass of such black holes, therefore it is very challenging to define and prove their existence, origin or entity. Therefore, Hawking's research rests only on the theoretical level. It is really challenging to validate and substantiate the theory postulated by Stephen Hawking. Timothy Ferris, the author of The Science of Liberty, while commenting on the black hole research writes that it is really impossible to verify and validate the gist of Hawking's theory. The life cycle of black is so large that it is improbable for several human generations to validate the death of black whole. Ferris further said in the National Geographic that Black holes are too long-lived to be observed today in their death throes. So it is very simple that if the present science could verify, validate and produce evidence about the theory of black holes produced by Hawking, he would have been the winner of the Nobel Prize, but it remained elusive.

Stephen Hawking's research on the black holes is really precious and incredible task. It is notable that it has also been accepted in the theoretical physics. Perhaps Stephen Hawking's work may be beyond the limitation of the present science knowledge. So due to the limitation and restriction of the present science, the world could not identify his contribution. Whatever it may be, but the generation after 2050 may confer Stephen Hawking in the Nobel Prize posthumously (though the Nobel Prize is not given posthumously), because he is known as the visionary cosmologist and prognosticator who yearns of the need of searching another home (the Mars colonization) and the possibility of leaving the earth due to some problems reflect highly futuristic signs of coming days as well as one of the most brilliant theoretical physicists since Albert Einstein.

(One Act Play)

Why our lines of expectation of society are set on binary opposition? Are the binary lines of expectation the result of the patriarchal culture? Whatever it may be, let us initiate towards the far-reaching

(Curtain opens)

(A lovely and sweet family of four members, Anuj, the father who works as the Asst. Manager at corporate company, Mumbai, Aarati, the mother, is the Jr. College Professor, Vishal, the son of Anuj and Aarati is 9 years old, Vijaya, 7 years old and daughter of Anuj and Aarati. Time: quarter to eight in the evening, study room)

Vijaya (shouts): Mummy... (again)...Mummy, why don't you tell Vishaldada? Look how he is troubling me... he neither studies nor let me study. For several times, I have been grumbling you about his nasty habits. Instead of doing homework, he is playing music on the mobile with full volume. Mom... (loudly) are you listening to me? (Aarati enters the study hall)

Aarati: (loudly) Vishal, turn off the music.

Vishal: (ignores and raises its volume) Not now, after finishing the current song.

Aarti: Vishal..you are a good boy, aren't you? You my sweet boy, hand over that mobile to me. (Vishal is not willing to give it to his mother and as soon as Aarati tries to catch him, he runs out of the study room) (Bed room: Aarati and Anuj are there)

Anuj: Did Vishal have his dinner properly?

Aarati (fumblingly): Ye...yes, but why are you so late today, too.

Anuj: Aarati..you know that now I have so many responsibilities of the company and I have to become the Manager. It is not so easy task. There is a big competition in the office. I need to work a lot to gain favour of my Boss.

Aarati: Yes. You are right, but you are forgetting your promise. You have failed to fulfill your promise, Mr. Anuj Karkhanis.

Anuj: What promise. I don't remember, now.

Aarati: You are really absent-minded fellow. Do

Lines of Expectation

Soumya Ningnur, B.A. III

you remember that yesterday you promised of helping Vishal and Vijaya to complete their homework. So you promised them of returning home today before 05:30 in the evening.

Anuj (surprisingly): Oh no...really I forgot this. I should say sorry to my sweet Vishal and Vijaya: What are they doing now?

Aarati: Don't disturb them now please. Just now they have retired to bed.

Anuj: Ok. (pause, in serious tone) I don't understand why I always ignore my sweet children. Why I always fail to fulfill my promises. This is not the first time I failed. Sometimes I feel that I take the promises very casually. You know that children are very imitative. They adopt their elders especially their father, mother and teachers too. Fatherhood is the challenging and delicate thread the life of human being. Sometime I get confused while navigating the role of father. Being a father is easier than a great dad.

Aarati: Yes, you are right Anuj. The future of our children makes me worried, especially the career of Vishal. He is a nasty boy who always ignores his study. Did you see his last exam report? How poor it is! You don't have time to pay the heed towards the children.

Anuj: Ok. I didn't see it, but you are Jr. college professor. You should have brought it to my notice immediately. Now they are going to appear for the next exam. (Aarati remained silent. It was about midnight. Both got to sleep.)

(After the period of 07 years, Vishal is now in the 10th standard. It is Sunday, Hall of the family)

Vishal: Mom..I want to be a lawyer. I will become a famous lawyer of the city. I will punish all the criminals. There will be my terror of law among criminals.

Aarati: My sweet boy...you are really a mature boy. If you score more than 90% marks in the 10th

standard, I will give you a special gift.

Vishal: first tell me what will be that gift. Tell me quickly.

Aarati: Computer.

Vijaya: It is really nice gift mom.

Vishal: No...no. I want sport bike. Yamaha sport bike.

Anuj: Vishalbeta, you are good boy, aren't you?

Vishal: No Dad. I don't want computer. I want sport bike. Do you know that my school friend, Raj's father has promised him of giving him gift of sport bike on his birthday.

Vijaya: Vishaldada, computer is useful for us learning new things.

Vishal: You fool girl. Stop your babble.

Aarati(shouts): Vishal...do you understand the way you talk.

Anuj: it is ok, Aarati. Forgive him now. He will not misbehave now onwards. Now Vijaya tell me what you want to be in your life?

Vijaya: Dad...I want to be a gynecologist, a famous gynecologist of the city, Dad.

Anuj: My sweet girl...my doll...may God bless you!

Vijaya: Dad...what gift will you give me if I score more than 90% in the 10th standard? (Anuj's phone rings, Anuj is busy in talking with the secretary of the company. Aarati goes to kitchen. Vishal goes out to play the cricket. Vijaya, waiting for answer, but nobody pays heed to her.)

(Next day- It is 06:30 am, Aarati comes to awaken and get up Vijaya and Vishal, but Vijaya has already got up and busy in reading, but Vishal is still in bed)

Aarati (awakening Vishal): Vishalbeta get up now. It is too late. You have to go to tuition. Come on my sweet boy. Hurry up.

Vishal (not willing): Wait please. I will get up later.

Aarati: You have to go to attend the class. It is very short of time. It is getting late. Hurry up fast.

Vishal: One more minute, mom. Just one minute. You always give me trouble.

Aarati: Do you know you are studying in the

10th standard now. Wake up now. (She pulls sheet away, Vishal starts blaming her but Aarati ignores her)

(Afternoon, Vishal has invited his close boys and girls from his school to home. There is the heavy and bigger sound of home theatre in the hall. All are dancing, shouting, jumping on the DJ song- Tujhi Chimni Udali Bhurr, Majha Popat...)

Vijaya (comes out of study room): Vishaldada... Vishaldada(loudly)...please turn the sound down (Vishal does not pay heed to her).

Vijaya: (comes near Vishal and holds his hand) Dada...it disturbs me...please turn down the sound.

Vishal: You silly girl...go from here (he thrusts her away. Vijaya falls down on the floor)

Vijaya (crying): I will tell mom your name when they return home. (There is continuous harsh sound of the home theatre for a long time).

(summer days, Anuj and Aarati are watching News. The 10th standard result has been announced)

Aarati (after checking the result of Vishal): You have got only 41% marks. What you did the whole year. There were special tuitions for every subject to you. You were give a special auto rickshaw all time. You were given extra pocket money per week and looked after you more than Vijaya and this is your result?

Vishal (with avoidance): I studied strenuously, regularly, but...(falters)?

Aarati: You are a liar. Are you lying with your Mother? If you continue such deceiving the family, you will suffer a lot in coming days.

(Aarati leaves the hall with disappointed feelings. Anuj does not utter single word. He seems like a statue. Vijaya senses the menacingly peace in the family)

(After the period of 15 years, Aarati and Anuj are now retired persons. They are sitting in the verandah waiting for Vijaya. Vijay enters running towards Anuj and Aarati)

Vijaya (with great pleasure): Mom...Dad, I have stood among the top three in MD in Gynecology at state level. I am now a gynecologist. I have fulfilled my dream Mom..!

Anuj (joyous): You are my pride and proud my dream girl. Really you have saved our honour and

prestige. You know how society and people look at us, think of us. You know due to Vishal's extreme habit of addiction of liquor and smoking, he lost his sense and started behave like a schizophrenic insane man. After the guidance of the psychiatrists and counselors, he has been put in the asylum for the psychological treatment to cover from madness.

Aarati (sobbing): If he did not lose his sanity, he would have been with use today to see your big achievement. Vijaya..my heart...(starts weeping)

Vijaya (reassuring her parents): Mom...please don't weep. I know my Dada is in the asylum. I understand I am unlucky that my brother...my Dada is..(unable to speak and attempts to control herself)

Anuj (seriously): How the life is so uncertain. It is really an acid test. There is blossom of Vijaya's success and on the other hand, there are thorns of Vishal's unfortunate life. Life is really a paradoxical journey. Man runs behind the shadow of cloud in the summer burning days and he also enjoys the shadow of the cloud but suddenly the burning blaze chases him and overtakes also. He again runs for shadow and on the other hand, burning blaze also chases him This game of shadow and blaze is not so easy to win it.

Now I am weary of this life. I am really disgusted of this dilemma in life. Sometimes I feel that let the Mighty close my eyes forever.

Aarati(frightened) : Stop please such ill-omen words...

Vijaya(weeping): Dad...please don't speak like this..

Anuj: What can I do in such a predicament? Or neighbors..society...office people always bombard me of several questions about Vishal...and I remain like a dumb man.

Vijaya (comforting all): Dad..Mom, please forget all these. Why you suffer so much? Please wipe away such things forever. (All are silent. Nobody talks)

(Next day, 10 o' clock in the morning, Anuj and Aarati are sitting in the hall. Vijaya has gone to market)

Anuj (seriously): Something went wrong in our life. We have erred somewhere. What errors did we commit in the treatment of Vishal? Now I have realized that if the plant needs to be fully grown up,

it needs water as well sunlight and we only served continuous water. We forget the importance of good breeding. We only imposed the upbringings for Vijaya and we pampered Vishal a lot under the name of the only inheritor of the family, the only hereditary blood of the family.

Aarati (with repentance): Yes...you are right Anuj. We forgot the importance of effective discipline. We failed to mould our children. If we had treated Vijaya equally with Vishal, she would have excelled at more higher level than now. We were blind and partial in the treatment to our children. So it is right that as you sow, so shall you reap. What can we do now? We always ignored the mistakes of Vishal. I always confront one question that do we really deserve for the mother and father?

Anuj: Our partial and unfair treatment is the biggest blunder in the formation of our children. We have paid it also, but how can we heal ourselves? How can we compensate for such a unbearable loss?

Aarati(confidently): We have option, Anuj. Why don't you understand our Vijaya as the son also of our family? Why do we maltreat and segregate our daughter from the family? Why our lines of expectation of society are set on binary opposition? Are the binary lines of expectation the result of the patriarchal culture? Whatever it may be, let us initiate towards the far-reaching and surpassing lines of expectation where the flag of equality, justice and humanity is soaring up and up. I have come to know that our Vijaya has the potential to stand for our family and she has proved it also.

Anuj: How nice and healing words are yours! Really beautiful...let us widen the lines of expectation on the basis of responsibility, love and affection. Parents can mould as well as ruin the life of children. We need to have impartiality and equilibrium in the treatment of sons and daughters of the family because any excess of anything makes it waste. So now onwards our Vijaya is our son as well as daughter too. She always stood first in class but never gave any gift. It is really pathetic.(repenting). Before her returning from market, I go to bring her three big gifts.(goes to market) (the eyes of Vijaya are full with tears of joy... busy in decoration of celebration and eagerly waiting of Anuj and Vijaya)

(curtain falls)

(Research)

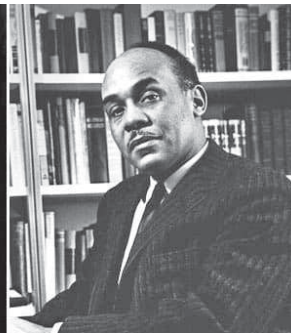
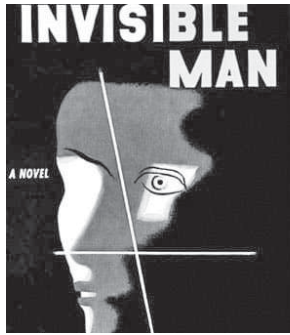
Protest and conflict in the novel moves around only one sentence “Keep the Nigger boy running.” It indicates White Peoples’ supremacy over the Blacks.

“Like Men we’ll face a murderous cowardly pack,
Pressed to the wall, dying but fighting back.”

-Claude McKay

It can be observed that Invisible Man differs from many other novels for its very distinct protest. It can be said that the lines “Like Men we’ll face a murderous cowardly pack, Pressed to the wall, dying but fighting back.” By Claude McKay are aptly applicable for protest in the novel. Protest and conflict in the novel moves around only one sentence “Keep the Nigger boy running.” It indicates White Peoples’ supremacy over the Blacks. The Unnamed Protagonist of the novel is in search of his Identity. He wants to create his own social, political, cultural, religious identity amid the white supremacy in America. The Orthodox Whites don’t want him to be successful in attaining his identity because he is Colored, ‘nigger’. They suppress him to such a greater extent that he does not even remember his name because he has lost his memory during a game organized for Whites.

The unnamed protagonist in the novel himself is a great example of his protest against white supremacy and racial discrimination. The present novel shows two polar sides in American life. On one hand, whites are all powerful socially, politically. On the other hand, Blacks in the novel are deprived in all sense. At the same time, they are subjugated on multiple levels like social, political, educational, economic, religious, racial and cultural level. They don’t have their own identity in America. Therefore, they protest and struggle in order to create their own identity. They fight for their survival in American that is dominated by the whites. They raise their voice against the whites who want to enslave them and keep them always deprived. The unnamed protagonist is

Protest in Ralph Ellison’s Invisible Man

Prajwal Sale, B.A. III

representative of the Blacks who protest against the whites.

It is said, “Blacks are last to be hired and first to be fired.” Protest in the novel starts increasing from the moment when the protagonist loses his memory. It can be highlighted that the protagonist protests against the stereotyped identity as a ‘Phallus image’. As he is a black and robust personality some white women try to trap him in a sexual relationship. For example: Sybil tries to assault him but he gets rid of her (P. 416). His experience with a white lady at bar also shows that whites are looking blacks in a clandestine and hideous approach. Symbolically, his unwillingness to maintain a clandestine relationship with a white woman is nothing but his protest against the stereotypical approach of looking at Blacks as Phallus image. He wants to awaken, motivate all the Blacks to avoid the stereotyped image with the help of his protest. It is his protest against white supremacy.

The first incident of the novel depicts his protest against white supremacy.

“One night I accidentally bumped into a man and perhaps the near darkness he saw me and called me an insulting name... I yelled.. “Apologize! Apologize! But he continued to curse and struggle and I butted again and again until he went down heavily, on his knees, profusely bleeding.” (P. 4).

The above mentioned incident is an apt example of Blacks’ protest against the White supremacy and subjugation of Blacks. As a representative of the Blacks he is revolting and expressing his protest against the whites. It is also a way to circulate his unrest with the help of his words. He says, “I am an Invisible man. No, I am not a spook like those who haunted Edgar

Allan Poe, not I am one of your Hollywood movie ectoplasms. I am man of substance, of flesh and bones, fiber and liquids ... and I might even be said to possess a mind. I am Invisible; understand, simply because people refuse to see me. (p.1).

The unnamed protagonist is expressing his opinions before the readers. He is sharing his experiences with the world. It symbolically means he is making the world aware of injustice against him. It is also a type of protest against white supremacy. The narrator has just come out of hibernation as he compares himself with a bear. He is getting aware of his own invisibility. In this way, the present novel is a journey from invisibility to visibility, from darkness to light, ignorance to knowledge and peripheries to the centre. It is also a journey towards his roots.

“Although after brief glances, no one paid me any special attention. It was as though they hadn’t seen me, as though I were here and yet not here.” (P. 244).

Pretest and conflict in the novel revolve around a single sentence uttered by a white person. “Keep this nigger boy running.” The protagonist is trying to find his roots amid the white supremacists. He wants to

create his own identity amid all the whites. He tried to gush towards the visibility in the world. He wants to achieve his aim but the white supremacists don’t want him to reach his roots. They don’t want him to create his own identity nor to be visible. But he does protest against them. Both of them are firm on their decision. They don’t want him to be visible. On the contrary, the protagonist is moving very fast towards visibility. They want to finish him but the protest reaches climax when he saves his life.

The present novel is also a revolt against established tradition of novel and literature. Generally, all the novels end with a full-stop but the present novel ends with a question mark. The author is deliberately having an open ending story because he wants to make the world feel his protest. It is also a protest against the contemporary tradition of writing novel.

“Who knows but that, on the lower frequencies, I speak for you?” (P. 451).

While concluding it can be said that Ralph Ellison’s Invisible Man is a mile stone in the history of protest and history of literature.

My Dear Mother

O my mother, you are my friend
 You are my happiness, you are my success,
 You are my joy against all sorrows.
 Whenever I am in trouble, you make it small as bubble.
 O my dear mother, you are my friend
 and a grateful thank for so much
 That you have done for me.
 Whenever I am sick, you make better by your trick,
 O my mother, you are my friend and my love
 For you will never End. Mother is a great soul.
 In our life, she plays a great role.
 I Love you Mother.

Swati Suryavanshi
 B.Sc. II

(Research)

Protest and conflict in the novel moves around only one sentence “Keep the Nigger boy running.” It indicates White Peoples’ supremacy over the Blacks.

The Indian film celebrity Mr. Aamir Khan is shepherding a very revolutionary campaign-making Maharashtra drought-free. Actor Mr. Khan and his wife Mrs. Kiran Rao have started Paani Foundation, a not-for-profit company whose main objective is to communicate, impart knowledge and bring about a change in outlook at the grassroots level about water conservation and watershed management. Khan’s Paani Foundation is galvanizing the rural population to go back to fundamental lessons of water management taught by their ancestors. Many Maharashtra’s villages are seeing water in their parched lands after consecutive dry years. Many great personalities have joined with Paani Foundation including: Ratan Tata, Nita Ambani, Deepak Parekh, Baba Kalyani, Anu Aga, Dr Avinash Pol, Popatrao Pawar, Swati Chakravarty and Atul Kulkarni. Satyajit Bhatkal is its CEO, and Khan’s ex-wife Reena Dutta is COO. Watershed Organization Trust (WOTR), a not-for-profit NGO founded in 1993, is a knowledge partner.

‘Satyamev Jayate Water Cup 2018’ is the revolutionary initiative of Mr. Aamir Khan. The water cup is aimed at building a grassroots people’s movement for water management. Since early times people have been conserving water for offseason by harvesting, storing, and managing rainfall, runoff and stream flow. But modern policies have made them abandon their native wisdom and they are paying a heavy price as they struggle against crippling droughts.

Ancient Indians had mastery over the art of water governance. Kautilya’s Arthashastra, written around 300 BC, has details of how tanks and canals must be built and managed. The key was to clarify the enabling role of the state, the king, and the management role of local communities. The kings did not have armies of public works engineers; they provided incentives to communities who built water systems and managed them. The British changed all this by vesting the resource with the state and

Paani Foundation: A People’s Movement to Make Maharashtra Drought-Free

Vidya Shinde, B.Com. I

creating large bureaucracies for management. People no longer remained part of the system. But Khan’s enterprise hopes to restore the equation. Started three years ago with his wife, film producer Mrs. Kiran Rao, his organization, the Paani Foundation has one ambitious objective-to drought-proof Maharashtra. The central concept is the Satyamev Jayate Water Cup, the incentive for winning a competition on water harvesting. The competition is put together by three non-profits NGOs; Paani Foundation, Watershed Organization Trust and Sparsh-Centre for Participatory Learning.

For the water cup, villages are assessed on watershed management and water conservation works. This year, as word spread, around 5900 villages from 24 districts in Vidarbha, Marathawada and western Maharashtra joined the fray. The Satyamev Jayate Water Cup gives the top three villages Rs 75 lakh, Rs 50 lakh and Rs 40 lakh, respectively. There is also a prize for sustainability. Dr Avinash Pol, a dentist, now popularly known as the “paanyache (water) doctor”, is the foundation’s inspiration and guides its policies and programmes. From the historic Ajinkyatara Fort, Dr. Pol began a shramdaan or voluntary work initiative to restore water levels in Satara town and his work is a testament to his commitment and ingenuity.

Social mobilization is the lynchpin of the success. The Paani Foundation has worked out a very careful strategy to enthuse half-abandoned villages into battling drought. The secret, of course, is Aamir’s unique charisma that serves as the glue to enthuse and bind the people. The entire effort is voluntary and participatory and has the element of the Gandhian spirit of self-sacrifice.

Shramdaan (voluntary labour) is a typical Indian strategy, rooted in its culture, to bring people together; it builds the social capital of a community to address critical local issues. “Unless the community is united, you can’t do this task effectively. The competition is

very transparent. The marks card is published on the website. By providing information, networking with other activists, rallying people to believe in collective action, acting as a bridge to the local administration and fostering community-level discussion through discussion clubs, Satyamev Jayate has lit a powerful spark in the deadwood of lost hopes.

The process commences with Mr. Aamir Khan writing a personal letter to every gram panchayat, inviting the village to join the water competition. Each competing village then sends five representatives, including two women, for training. A four-day residential training camp is organized. The five representatives return to their village and prepare an extensive watershed development plan. They are expected to mobilize people by organizing gramsabhas to explain the competition and why everyone must get involved. Over 5,900 villagers have been trained on watershed works.

Apart from learning to read contour maps, villagers are trained to construct various water harvesting structures, such as earthen dams, loose boulder structures, continuous contour trenches and deep continuous contour trenches, compartment bonding, etc.

The annual Shramdaan extends over 45 days which is not adequate to achieve the work of this size particularly when the identified village has to be made self-sufficient. Invariably, earth diggers have to be hired to dig deep continuous contour trenches (CCT), ponds and other water reservoirs. The village can raise resources from government programmes such as MGNREGA, IWMP (Integrated Watershed Management Programme), trusts or individual donors.

Several factors make Paani Foundation's work strikingly unique. First, it believes staunchly in community-based development and has designed programmes accordingly. This knowledge, explained

in simple terms, is understood and disseminated from village to village. Second, the foundation's strategy focuses on empowering stakeholders with knowledge and motivates them to build a non-political rural leadership. Dr. Avinash Pol says "The pace of work depends on their enthusiasm and motivation. The main difference in our work is that, unlike the government or the NGO sector, we aren't giving a single rupee to the villagers. Given the right chance, we believe our villagers can do their work by themselves". Satyajit Bhatkal, CEO of the Paani Foundation says "If you motivate and empower people through knowledge and skills and they decide to change, that motivational propeller becomes so powerful that no one can hold them back. Our single vision is to create a drought-proof Maharashtra". Maharashtra's chief minister Honorable Devendra Fadnavis, inspired by the concept, has put his weight behind it. "Paani aadva, paani jirva" (the water conservation slogan of the state government for 40 years) was just a slogan and not a people's movement. Communication is important. Mr. Aamir Khan is a good communicator and he has converted struggle for water conservation into a celebration," says Fadnavis.

Paani Foundation believes that the solution to our water crisis lies in decentralized watershed management and rainwater harvesting. I personally aim to motivate, train and empower people for this purpose. Paani Foundation immediate mission is to make Maharashtra drought-free and I believe this can only be achieved when, farmers, teachers, students, working professionals, industrialists.... in a word, millions of people from different walks of life join this movement. My village (Devnal, Tal-Jath, Dist- Sangli) has participated in this competition and I assure that our village will win Satyamev Jayate Water Cup 2018. I invite you to be a part of this great journey.

(Short Story)

But who can tell him that he like innumerable other farmers was the puppet in the hands of power and supremacy.

As the honeybee enjoys the freshness of the rose, Eknath always used to be fully satisfied looking at the bright red and ruddy fruits of pomegranates in and amidst the glossy, lush green 500 pomegranate trees on the rocky land of his farm. Now the parrots were attracted by the juicy, reddish pomegranates, but as the flock of parrots used to fly over the pomegranate garden, Eknath's daily routine was of shouting with all his heart addressing to the parrots as "Raghyaaa... Raghyaaa..." and as they flew away the garden, he used to talk himself 'I understand you also have hunger as we feel hunger and struggle for livelihood is the rule of Nature. Eknath was very emotional man. He always respected the every agent of Nature. He every year worshiped the mother earth. The present era was called as the revolutionary age of agriculture. There was the remarkable use of machinery tools for the cultivation of hands but Eknath was a little bit away from such tools. Because, it was beyond his power. He had been living from hand to mouth existence. The destitute life was the mark on his forehead, but he never gave up coming out of the labyrinth of wretched life. His dream of middle class life was completely rested on the sale of pomegranate fruits at market with at least average rate of 45 per kg. When he looked at the juicy, bright plentiful reddish pomegranates of Aarakta species, he used to think that the destiny would smile upon him. It was his attempt to establish venture of spending about one lakh thirty

Puppet

Chaitanya Biradar, B.A. III

thousand from the digging the five hundred holes up to the blossom of juicy pomegranate fruits. It became possible when he borrowed one lakh forty thousand rupees from the local money lender. When he set his eyes on the fruits, his eyes used to fill with water. He had a very hard life, but his all future hopes were on the output of pomegranate farming. Once again the flock of birds flew over the farm, he again shouted with all his heart at them. Since last three months, shouting loudly at parrots, cuckoos had been his regular job. If he saw any a fruit pecked by parrot, he used to suffer a lot. There was a deep history of Eknath's strenuous and rigorous attempt to bring about the blossom of fruit farm into reality.

Eknath's village- Harangaon was the part of drought prone area since many decades. Several people were living hand to mouth existence on the farms. Last year, Eknath dug the bore well for his pomegranate farm. Before digging the bore well of 450 feet, he had taken a vow of sacrificing two billy-goats to the local God of Harangaon. Fortunately, the water of the dug bore well was abbot 1.5 inches. The villagers of Harangaon were stunned by the proportion of water about 1.5 inches. They were surprised at the miraculous attempt of Eknath. Other farmers of Harangaon visited the pomegranate farm of Eknath several times and they felt wonder at the bright red, shiny fruits and used to say 'It is really eye-

catching blossom of fruits'. Therefore, Kanta, the wife of Eknath, hung many broken leather chappals on the props in the pomegranate farm. While hanging such broken chappals, she used to speak in her heart, 'may the evil eyes of the visitors at fruit farm burn away'. It happened several times. Such fruition in the form of bright, red glossy blossom of pomegranate was the result of hard work, devotion, dedication, strenuous efforts taken by Eknath and his family. He faced several obstacles, adversities and disaster as well. The biggest challenge faced by Eknath was the scarcity of water. Due to the scanty rain and scarcity of water, his fruit farm was about to char. The scarcity of water was the biggest stumble before Eknath. He had been sweating blood for three years and in the fourth year, it did not rain at least on the average. It was a back-breaking attack on Eknath. He pondered over the situation. He thought at deeper level, but the solution was beyond his power and understanding. Finally, Hari, his friend suggested that if you want to save your fruit farm, you need to dig bore well. Digging bore well was not so easy job for Eknath, because it had to pay about 60 to 70 thousand rupees. So, Eknath felt like as if he has died for a few seconds. There was no any substitute before Eknath for 60 to 70 thousand rupees. Desperately, he planned of selling his pair of bullocks and some neem, acacia trees on the various embankments of his farms. It was really an imposed decision on Eknath, because there was no any option before him. When he brought to sell his pair of bullocks at the weekly fair, Due to drought, many farmers had brought to sell their bullocks for selling. Eknath started to fondle his pair of bullocks. He several times praised the loyalty, hardship of them. A trade man stopped at Eknath's bullocks and started inquiring. Due to the innumerable number of bullocks, trade men had started making exploitative policy of bargaining. Due to the utter need of money, Eknath was forced to sell his pair of bullocks at the cost of forty two thousand. Through the selling of various trees, Eknath got sixteen thousand rupees. With the help of the gained amount, Eknath somehow could save his pomegranate farm.

After the management of water, Eknath was now planning of sending pomegranate fruits at market. It was told that the fruit farm needs the more time of one week for the farm to be ready for sending to market. Many trade men personally visited the fruit

farm of Eknath and started making sell cost of the whole fruit farm. It was discussed that the total sell amount for the whole fruit farm would be about three lakh twenty five thousand, but the fruit farm needed the more time of one week for its full ripeness. The wind of prosperity and change was about to blow over the family of Eknath. He always dreamy for the happy family. After the getting the amount, he dreamy of going from lower class to middle class. It was the big question of whether destiny would smile upon him or not.

Next day, there was a big gossip about the demonetization of currency. Innumerable news through print media, live media about demonetization started to appear one after one. The government had requested its citizens to exchange the currency. The decision of stripping a currency unit of its status as legal tender affected the various sectors of the nation. The most affected area was the agriculture field. Eknath's fruit farm was highly affected by the demonetization. No trade men were willing to visit the fruit farms of farmers. The dream of Eknath was crashed by demonetization. Due to demonetization, there was a considerable price decrease in the rate of fruit farms. No trade man was willing to purchase the fruits. Days were passing on and on. Due to excess ripeness of fruits, Eknath was forced to send the fruits at market. Many trade men attempted to see the bright red and ruddy fruits of pomegranates brought by Eknath, but nobody was willing to purchase them. Finally a trade man offered twenty five rupees per kg. As Eknath heard this offer, he felt like someone was pouring lead into his ears. There was a blow of unfortunate on his life. As he dared to look at the trade man, he said "nobody would offer such a big amount of twenty five rupees per kg." Eknath felt as if some has attacked hammer on his head. There was no any substitute before Eknath except the selling his pomegranates twenty rupees per kg. After selling the fruits, Eknath returned Harangaon.

Destiny did not smile upon Eknath. His dream of middle class family was crashed by demonetization. Whenever he remembered the sneering face of the trade man while purchasing the pomegranate at the cheapest amount, Eknath used to clench his fist to attack the trade man, but who can tell him that he like innumerable other farmers was the puppet in the hands of power and supremacy.

(Inspiring)

“Clouds hide the sun” symbolically means that if you are not getting an opportunity to prove yourself and if you come across so many problems you must stay on and be an optimist.

Swami Vivekananda is a very famous youth icon of India. He is an idol person of the Indians as well as the foreigners. His name and contribution has been accepted and revered across the world. There is only one reason that is his optimistic approach of looking at life and the world. The above mentioned lines are written by Swami ji himself. The lines show a very good path to success.

They guide us to be optimistic and hopeful for the better future. The term “Clouds hide the sun” symbolically means that if you are not getting an opportunity to prove yourself and if you come across so many problems you must stay on and be an optimist. Welkin means the sky. It stands for the biggest hope of the human life. He says if the sky shows you nothing but gloom, one must stay firm to achieve his goal. Swami Vivekananda further guides us to stay firm and not to quit the fight. He guides the world to keep on struggling with all the problems. He is absolutely sure that if one does not stop fighting, he will definitely achieve his goal. We can observe that Swami ji guides the world to be optimistic all the times.

I always think of his very famous address to the Americans. His words “Sisters and Brothers of America” are full of optimism. One can see global approach in his words. Everyone felt the warmth in his words “Sisters and Brothers of America”.

The concepts like globalization were introduced to the world in the year 1951 but Swami ji was the first person of the modern world who addressed all people with the global approach. It encourages me a lot to know that Swami ji was much ahead of the world.

At the same time, his famous sentence “Awake, Arise, Shoulder All Your Responsibilities and Stop Not Till the Goal is Achieved.” His optimism is not limited to an individual. His words go on to motivate every individual. His words have motivated so many freedom fighters. A number of freedom fighters were

Swami Vivekananda as an Optimist Philosopher

Bayakka Biradar, B.A. III

enlightened by encouraging words and optimistic view of Swami Vivekananda. Indirectly, it appeals to all the Indians to stand against the British rule over India. It amazed me that he was very upset with whatever had been done by the British rulers in India. One can observe that his optimistic approach helped not only individual but also every Indian, profession. For example: Students, teachers doctors, lawyers, freedom fighters.

I think that Swami Vivekananda is immortal because he will never be forgotten by the world. His words have been averred since the time they were uttered. They are still useful in the Digital Age. I am very much sure that His words and his thought will remain useful to all through the eternity. His optimistic words will always guide an individual, India and the world. Therefore, I want to assert that Swami ji is for all ages. He is loved by almost all age groups of India. Parents offer Swami ji's books to their children. They guide them to inculcate his values within themselves. The teenagers who are very much careerist are having his photographs in their rooms and libraries. At the same, the great educationists, experienced and highly educated people worship him by heart. Swami Vivekananda has achieved this privilege only because of his optimistic approach of looking at the world and life.

These words are full of optimism and courage. He suggests every Indian to be strong and courageous enough to solve their problems. He wants to focus that if one remains weak he will be exploited by the powerful people. He wants to teach self-esteem with the help of his optimism. Since his childhood, he had seen how had India been exploited and enslaved by the British rulers. Therefore, He asked Indian society to be stronger always. It is nothing but optimism. In this way we can observe that Swami Vivekananda has occupied a great place only because of his optimistic approach of looking at life and optimistic approach at the world.

(Humorous Writing)

“Ganphu, try to listening carefully. You are loosing few words while listening and it makes lot of confusion”.

Ganphu is a ten year old boy residing in a village of twenty to twenty five houses. In his family there were four other members, which includes father, mother, brother and sister. Kanphu is Ganphu's neighbor and fifteen year old.

On one fine morning, Ganphu saw a group of pupils going to school and asked his mother, “Mummy! Where are they going?” Mother replied, “My dear child Ganphu! they are going to school.” Ganphu said “They are going to cool? It's already cool. They have to go for warming. Are they mad?” Mother replied with loud sound, “No no my child, they are not mad at all. They all are going to school.”

Ganphu replied in confident tone of voice to his mummy, “of course mummy, How all of them will become mad? Mummy said in slow tone to his child, “Ganphu, try to listening carefully. You are loosing few words while listening and it makes lot of confusion”. Ganphu asked “Who made conclusion? I don't see anything here to which is to be concluded ?”

Exactly at this time Kanphu, who is Ganphu's neighbor came there and called him very loudly. Ohh sss Ganphu! Are you ready? Ganphu replied “Ohh Kanphu don't be so loud, I am standing just before you. And you listen carefully, I am already steady. Kanphu! Are you forgetting that your eyesight is weak? Still then you are commenting on the object appearances.

Kanphu replied very calmly, leave it Yar! Do you know why I came to you? Gamphu replied enthusiastically “Game! Which game we are going to play? Let us move to play ground. I am ready play

Ganphu and Kanphu went to School.

Shridevi Birajdar, B.Sc.II

any game with you and mind well, today also I will be winner and you will be looser as always happens.” Ganphu exclaimed, “Not a game Yar ! I said ‘came’. Kanphu made a close vessel of his both hand and covered left ear of Ganphu and said loudly” Ganphu shall we go to school?”. Then Ganphu become a very silent for few moments and realize Kanphu's plan. He raised his right hand and warms his forehead. He made comb of his fingers and pushed into his black colour very dense and sufficiently lengthy hair. He was very cautious about his hair style. Whenever he gets an opportunity to think on some issue, he does the same action.

Kamphu then said, “ Are we going to School? It's good idea. But does teacher allow us to enter into the class?

Ganphu asked , “ Why glass is required while entering the School?”

Kamphu once again combed his hair and replied in nervous mood, “ ohhssssShutsssYar! I said Class not a Glass. Glasses already there on my eye.”

Both Kamphu and Ganphu put their hands on each of their shoulders and start walking towards school which is very nearby their home. When they reached in front of Headmasters Cabin, Gamphu Asked, May We come in Sir!”

Headmaster was looking into a big register by lowering his head at that time. He raised the head and lided the spectacles above the nose and said,” Come in Boys. Are You Gamphu and Kamphu?, Am I right?. Both Gamphu and Kamphu replied in same voice, “ Yes Sir!”

(Reflective)

Ones we are able to curb corruption, nepotism and bribery in high places, we shall be soon able to root out the evil of corruption from the entire society.

“Corruption is a tree whose branches of are immeasurable length, they spread everywhere”

- Beaumont and Fletcher.

Corruption, in one form or another, is a worldwide phenomenon. But everyone admits that corruption is something ugly, immoral and detestable. Unfortunately, in our country corruption has become a part of life. It has entered the very roots of the Indian society. Corruption, nepotism and dishonesty have tarnished every fabric of our social life. Our ministers are corrupt, our officers are corrupt, every politician, with some of the exception, is corrupt. Even our anti-corruption departments fall and easy prey to the vile of the corrupt persons and they let them go Scot free after minor punishment.

The law of a land is weak to deal with the corrupt elements with an iron hand. Everybody feels helpless in such a state of affairs. Some people have even started talking of the nationalization of corruption in the country. They argue that we should frankly admit that we are living in a corrupt nation and that we cannot do without it. It is a matter of shame and regret for all those who care to hear the call of their conscience. One feels like crying out with Shakespeare,

“Oh that estate degrees and offices were not derived corruptly

And that clear honor were purchased by the merit of the wearer”

Corruption is prevailing at all levels economic, social, administrative, moral and spiritual level. During the past few years the images of the country has been defaced beyond redemption. A large number of scams involving, administrators and VIPs come to light. These scams, most of them unearthed by the CBI involve huge of sums running in to thousands of crores. They have shaken the entire conscience of the country to the bones. The law enforcing agencies are seeking the help of the judicial process to bring the

The Challenge of Corruption in India Today

Vikas Gavade, B.A. I

culprits to book. The judicial system however, is full of flows and the culprits do not find it very difficult to cleverly escape the legal net. The skeletons in a large number of cupboards are however, coming out and many might be ministers, politicians and bureaucrats and being exposed. Law might have taken decades to asset but it has been fully established we are nation are corrupt elements.

Social and spiritual organizations can give good healthy education to the public. Strong boards like the UPSC should be organized to deal with anti-social elements. Persons of strong character should be employed. The government employees must be told to withstand any temptation while discharging their duties. Such officials led out noble standards of honesty, efficiency should be encouraged and honored at public functions. Dishonest public servants should not only be dismissed, but should also be publicly flogged and put behind the bars. The education system of the country should be reoriented to inculcate a spirit of honesty amongst the people.

All ministers and public servants should be made to declare their assets. The vigilance department should keep on constant eye on the corrupt offices and other public servants. Ministers and senior officials must set noble examples of an honest living free from corruption, bribery, eroticism and immorality. The law of the land should be provided with more teeth to deal with the corrupt elements. Corruption, at any level, is bad. The government should launch a vigorous campaign against this social evil. Charity, however, must begin at home. Evil, it is said; percolate in any society from the top. The topmost people in the country must present model examples of conduct and behavior. They should be completely above board in their dealing and should be honest to a fault. One must also be above doubt. Ones we are able to curb corruption, nepotism and bribery in high places, we shall be soon able to root out the evil of corruption from the entire society. May God help us in our object.

(Travelogue)

Watching the tiger in open land of forest though through glimpses was the fruition our journey. It was really a fruitful journey.

Journey to unknown places helps human being to change his or her perspective towards the universe. If anyone asks me a question- "what promotes human being to lead the life?" I will surely answer the question- "It is the curiosity which provokes human being to lead the life." Even the father of modern physics, Albert Einstein lays a special emphasis on the significance of curiosity while stressing out the innovation in journey of life. When I was in the 12th standard,

there was unit in my CBSE book. It was related to Jim Corbett's narration of the unbelievable confrontations and encounters between human being and tigers, leopards of Garhwal region. In the last summer, I got the golden opportunity of visiting Garhwal

region and Jim Corbett National Park with my family. It was a family tour. One important thing is that this tour was planned only two months before the actual journey. So we could not get railway reservation. We inquired of several expresses like Goa Express, Jhelum Express, Karnataka Express, etc. but the reservation of all trains was already full. So we decided to book trains via Gujarat train track. The Rajdhani Express, one the top five fastest trains of India, was the best option for us because we had no option except the Rajdhani Express. The traveling by air bus was not affordable for us. When we left Mumbai Central by 05:30 pm, it was the period of the spreading shadow in the atmosphere but still there were sun rays on Mumbai city. I was very curious to watch Mumbai city but I have had designs on the Garhwal region and Jim Corbett National Park. Very soon, Rajdhani Express left Mumbai city and now it was near the state boundary of Maharashtra and Gujarat. The express

Jim Corbett and Garhwal

Neha Rangar, BA-III

was running through various flowing towards Arab sea. The redness and flush of Sun was reflected on the sea water. It was really difficult to tell whether sun was rising or setting for the traveler. Very soon the express plunged into the starry night of summer days. Nobody knows when we fell asleep. It may be 6:10 in the morning, we woke up. The outskirts of Delhi city was very visible to us now. We reached at New Delhi station by 8:45 in the morning. It was a pleasant

picture of New Delhi junction. Very soon we all got fresh and had breakfast at Delhi junction. Then we marched towards Anand Vihar Delhi Bus Stand to catch bus going towards Chamoli district. We later came to know that Garhwal region is surrounded

over the several districts of Uttarakhand state such as Chamoli, Uttarkashi, Rudrapur, Tehri, Garhwal, Dehradun, Haridwar, Pauri, Garhwal etc. We occupied the seats in the bus going to Chamoli district from Anand Vihar stand. Now our eyes were set on Chamoli city. After the long journey of 9 to 10 hours we reached at Chamoli city. It was really amazing paradise on the earth. It was a twilight time. The pure white clouds were slowly running above the city. The natural cool breeze blowing unknowingly awakened us the existence of Hill station. We booked the affordable hotel. It was something like Mountain Adventure Motel.

On the next dawn, we were all ready for the journey to visit the mysterious places of Garhwal region. We went to see the Kedarnath Wildlife sanctuary where we enjoyed the amazing life of rare and exotic Himalayan fauna and flora along with multiple alpine meadows and high mountain ranges.

But we were eagerly waiting for the locations where the leopards, tigers come across. Later we came to know that in this region of Garhwal, snow leopards are seen in the valleys of Chamoli region. So it was really dangerous to visit the valleys where snow leopards inhabit. The guide used to tell us several times that now-a-days the leopards, tigers of this region have been declared as man-eaters. Another important thing was that the Garhwal region is also rich in predators. They told about how people had been assaulted by the man eater leopards or predators. So visiting such valleys without any assured protection could cause dangerous situation. Thus we had many limitations. Therefore we decided not to visit other Garhwal region districts such as Champawat, Pithoragarh, TehriGarhwal, PauriGarhwal. Now we had only one secure option: Jim Corbett National Park, our prime location enlisted in our tour to Northern India. The Jim Corbett Park is really an amazing wild life zone of India. It is an exquisite attraction of India as well as a hidden treasure of Indian wild life. We were on the right time because our trip was at the end of May month. So this season is called to be the best visiting season to the Jim Corbett Park of India. When we visited online Jim Corbett Park homepage for reservation, there were many fake websites too. Later we were informed that Uttarakhand government has launched authorized website for reservation. So we booked four reservation of next day morning session(it may be Friday, so we could get seats). While reserving we came to know that there are about 5 to 6 zones such as Durgadevi, Dhela, Dhikala, Bijrani, etc. As per information given by the locals, we booked Dhikala zone. At Dhikala, the booking charges per person was 1200/- rupees. When we reached at RamNagar, about 35 km away from Nainital, we were informed to report at Jim Corbett National Park office at Ram Nagar.

On the next day, at dawn we left Nainital. After reporting we were told to take seats in the specially designed canter bus. When I entered the canter bus, the images of tiger began to visualize before me. The visualized tigers were furiously running behind the Chinkara deer amidst the meadow surrounded by the deep and dense forest. I was completely absorbed in the visualized Jim Corbett National Park. As the driver started the canter bus, it struck my mind and

I was awakened. When we reached at the entry gate of Dhikala, the essential ID proofs were checked and our canter bus which was full with 32 travelers entered the Jim Corbett National Park. It was really amazing place which I saw and read in the book only. As we plunged into the park, the park turned into a deep, dense and thick forest full with valleys, bloomed flowers, huge trees, brooks, lakes, bridges, zigzag rough roads. At the beginning we saw several common birds, animals such as monkeys, elephants, deer, bears, colourful birds and so on, but our eyes were set on the tiger and leopards. The guide further started to give the history of Jim Corbett Park. The canter bus used to stop when any animals, birds were seen. The actual visit to the park experienced me like a galvanized person as if I am walking in the paradise. It was really incredible experience for me. Our main attraction was the visit to Tigers or Leopards of Jim Corbett Park. The guide informed us that the animals such as tigers, leopards do not come close the roads. They don't like noisy places. So it was really challenging meeting with tiger or leopard. It little bit disappointed us but optimism is the key to success. So we were positive of meeting with tiger. Now we had traveled about 55 km away from the entry gate of Dhikala and reached at a big lake where were several deer flocks grazing on the meadow. Suddenly our guide carefully shouted "Superb, look at the lake, two tigers are near the water". It was really amazing and excited experience for us. The two tigers were wandering (thinking of prays?) on the bank of huge lake. They were away from us. They may be approximately 800 feet away from us, so taking their close snapshot was really impossible. But we caught the tigers in our cameras. Up to now, we had seen the tiger caged in the park, but these tigers had full freedom, the real king of forest like "Tiger, tiger burning bright in the forest of the night".

Watching the tiger in open land of forest though through glimpses was the fruition our journey. It was really a fruitful journey. Whenever I remember these snap shots of Jim Corbett National Park, I still remember the tigers wandering on the bank of huge lake, the flocks of deer grazing in the meadows and the words of our guide "You are very lucky that during the visits to Dhikala zone of the last 11 months, even I could not see the tiger".

(Interview)

In an interview Taslima Nasrin looks back at her controversy about her deep desire to go back to her home country. Further she said, "I would be killed right away in Bangladesh"

Mr. Barakade: Namaste madam! How you feel in India and especially in the Department of Physics at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath?

Prof. Ruma: Well, it's great pleasure and we have happy moments for me and my husband to be in India for this summer, and especially to Department of Physics in Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath. My Husband had applied for India Science and Research Fellowship Scheme of Indian Government to work with Dr. Sanjay Latthe in this department and application has been sanctioned to work here for three months.

Mr. Barakade: Madam let me take directly to your nation's history and Independence.

Prof. Ruma: Modern Bangladesh emerged as an independent nation in 1971 after breaking away and achieving independence from Pakistan in the Bangladesh Liberation War. The history of the region is closely intertwined with the history of Bengal and the history of India. The borders of modern Bangladesh were established with the partition of Bengal and India in August 1947, when the region became East Pakistan as a part of the newly formed State of Pakistan following the Radcliffe Line.

Mr. Barakade: How you look to the contribution of Rabindranath Tagaore in Bagal?

Prof. Ruma: The Bengal Renaissance refers to a social reform movement during the 19th and early 20th centuries in Bengal during the period of British rule. The Bengal Renaissance can be said to have started with Raja Ram Mohan Roy (1775-1833) and extended up to Rabindranath Tagore (1861-1941). Bengal in the 19th century was a unique blend of religious and social reformers, scholars, literary giants, journalists, patriotic orators and scientists, all merging to form the image of a renaissance, and marked the transition from the 'medieval' to the 'modern'.

Mr. Barakade: How Pakistan is created and where were the Bengal people at that time? Were they with Jina or Gandhi?

Prof. Ruma: As the independence movement throughout British-controlled India began in the late 19th century gained momentum during the 20th

"I would be killed right away in Bangladesh"

- Taslima Nasrin

Chandrakant Barakade, B.Sc.II

(An Interview with Prof. Ruma Das from Bagaladesh)

century, Bengali politicians played an active role in Mohandas Gandhi's Congress Party and Mohammad Ali Jinnah's Muslim League, exposing the opposing forces of ethnic and religious nationalism. By exploiting the latter, the British probably intended to distract the independence movement, for example by partitioning Bengal in 1905 along religious lines. Partition of Bengal (1905) divided Bengal Presidency into an overwhelmingly Hindu west (including present-day Bihar and Odisha) and a predominantly Muslim east (including Assam). Dhaka was made the capital of the new province of Eastern Bengal and Assam. But the split only lasted for seven years. The partition was abolished in 1911 due to severe opposition from Indian National Congress and a major section of the Bengali Hindus.

British India was partitioned and the independent states of India and Pakistan were created in 1947; the region of Bengal was divided along religious lines. Almost from the advent of independent Pakistan in 1947, frictions developed between East and West Pakistan, which were separated by more than 1,000 miles of Indian Territory. East Pakistanis felt exploited by the West Pakistan-dominated central government. Linguistic, cultural, and ethnic differences also contributed to the estrangement of East from West Pakistan.

Mr. Barakade: Madam, Bangladesh is credited with the spirit of Bengali language, is it true and who is leading to this language issue?

Prof. Ruma: When the state of Pakistan was formed in 1947, its two regions, East Pakistan (also called East Bengal) and West Pakistan, were split along cultural, geographical, and linguistic lines. On 23 February 1948, the Government of Pakistan ordained Urdu as the sole national language, sparking extensive protests among the Bengali-speaking majority of East Pakistan. Facing rising sectarian tensions and mass discontent with the new law, the government outlawed public meetings and rallies.

Mr. Barakade: What is the status of science and technology in Bangladesh?

Prof. Ruma: In Bangladesh, the cultivation of modern science started during the British rule when the first modern educational institutions, focused on scientific fields, were established in the country. The University of Dhaka, established in 1921, acted as the driving force in producing many renowned scientists in Bangladesh. Since its independence in 1971, Bangladesh has been plagued with many social issues like poverty, illiteracy etc. Hence, science and technology have lagged behind in the priority list of the successive governments. However, induced by the recent economic progress, science and technology has been witnessing intense growth in the country after a period of stagnation, most notably in the information technology and biotechnology sectors.

Mr. Barakade: How are Bangladesh's English writers doing?

Prof. Ruma: A stream of creative work in English is increasingly developing in the present literary arena of Bangladesh. By 'Bangladeshi Writing in English' (BWE), we generally mean the whole corpus of work of writers in Bangladesh and Bangladeshi Diaspora who write in English but whose mother tongue is Bengali. This special stream of writing can also be called 'Writing English in Bangladesh'. But, to my thinking, the adjectival use of the country better describes the nature of this writing. This school of writing includes only the creative writing in English i.e. poetry, drama, fiction and non-fiction. What we call 'Bangladeshi writing in English' has come into being after the Independence of Bangladesh. Although the stream is very feeble, it exists. There is, however, no standardized list of the writers of this school. Dr. Rashid Askari writes fiction and columns, and teaches English literature at Kushtia Islamic University, Bangladesh. Mr. Barakade: And what about Taslima Nasrin?

Prof. Ruma: I am expecting this question because without Taslima's name, Bangladeshi's writer list will not end. Let me tell in detail, Taslima Nasrin born 25 August 1962 is a Bangladeshi author and former physician with Swedish citizenship. She gained global attention by the beginning of 1990s owing to her essays and novels with feminist views and criticism of what she characterizes as all "misogynistic" religions including Islam. She studied medicine at the Mymensingh Medical College, an affiliated medical college of the University of Dhaka and graduated in 1984 with an MBBS degree; Early in her literary career, she wrote mainly poetry, and published half a dozen collections of poetry between 1982 and 1993, often with female oppression as a theme, and often containing very

graphic language. She started publishing prose in the early 1990s, and produced three collections of essays and four novels before the publication of her 1993 novel Lajja in which a Hindu family is fighting against Muslims. This publication changed her life and career dramatically.

Nasrin suffered a number of physical and other attacks following the publication of Lajja. She had written against Islamic philosophy, angering many Muslims of Bangladesh, who called for a ban on her novel. In October 1993, a radical fundamentalist group called the Council of Islamic Soldiers offered a bounty for her death. In May 1994 she was interviewed by the Kolkata edition of 'The Statesman', which quoted her as calling for a revision of the Quran; she claims she only called for abolition of the Sharia, the Islamic religious law. Let me quote her recent statement made in India itself and it gives lot more than words. In an interview Taslima Nasrin looks back at her controversy-ridden career, book bans, and talks about her deep desire to go back to her home country – a dream that now seems impossible. Further she said, "I would be killed right away in Bangladesh"

Mr. Barakade: What is the present status of women in Bangladesh?

Prof. Ruma: Status of Women is often described in terms of their legal rights, education, economic independency, and empowerment, age at marriage, health, and fertility, as well as the roles she plays in her family and society. The status of women implies a comparison with the status of men, and is therefore a significant reflection of the level of social justice in the society. Women's status as reflected in their legal rights, age at marriage, education, employment is low in Bangladesh. The women here do not have equal access to resources within the household and that their direct role in the process of reproduction gives them some influences over its outcome. In the following section an overview of the status of women in Bangladesh about their education, employment, mobility etc. are discussed and the relationships between different factors that affect their status are assessed by logistic regression. In the male dominant society women are in a disadvantageous position.

Mr. Barakade: Madam, Would you like to be in India in future?

Prof. Ruma: Surely I would like to be India for many more times. Thanks to Indian Government and peoples like you also.

Mr. Barakade: Thanks a lot Madam for sharing your views for our college magazine.

Science Section

Index

No.	Article Name	Student Name	P.No
1	Indian Space Research: A Long History and Bright Future	Rajashri Jadhav, B.Sc. II	68
2	Water – repellent and Oil – attracting Nanomaterial Modified Sponges for Effective Oil – Water Separation Applications	Manisha Mane, B. Sc. III	71

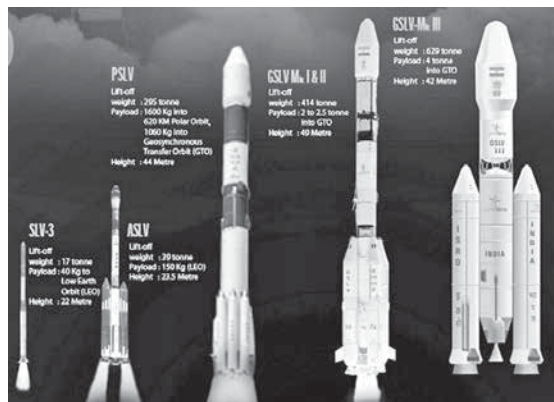
(Informative)

The chairman said before few months “80 percent of work relating to launch vehicles (rockets) is done by the industry, whose contribution in building of satellites is in the range of 30 to 35 percent.

Indian space research

India's experience in rocketry began in ancient times when fireworks were first used in the country, a technology invented in neighboring China, and which had an extensive two-way exchange of ideas and goods with India, connected by the Silk Road. Military use of rockets by Tipu Sultan during the Mysore War against the British inspired William Congreve to invent the Congreve rocket, predecessor of modern artillery rockets, in 1804. After India gained independence from British occupation in 1947, Indian scientists and politicians recognized the potential of rocket technology in both defense applications, and for research and development. Recognizing that a country as demographically large as India would require its own independent space capabilities, and recognizing the early potential of satellites in the fields of remote sensing and communication, these visionaries set about establishing a space research organization.

Dr. Vikram Sarabhai was the founding father of the Indian space program, and is considered a scientific visionary by many, as well as a national hero. After the launch of Sputnik in 1957 he recognized the potential that satellites provided. India's first Prime Minister, Jawaharlal Nehru, who saw scientific development as an essential part of India's future, placed space research under the jurisdiction of the Department of Atomic Energy in 1961. The DAE director Homi Bhabha, who was father of India's atomic programme, then established the Indian National Committee for Space Research (INCOSPAR) with Dr. Sarabhai as Chairman in 1962. On August 15th 1969 the Indian Space Research Organization (ISRO) was created from the INCOSPAR programme under the DAE, continued under the Space Commission and finally

Indian Space Research: A Long History and Bright Future

Rajashri Jadhav, B.Sc. II

the Department of Space, created in June of 1972.

Major milestones in Indian Space Programme

- Indian Space Programme began at Thumba Equatorial Rocket Launching Station (TERLS) located at Thumba near Thiruvananthapuram. Thumba was selected for being rocket launching station because geomagnetic equator of the earth passes over Thumba. On November 21, 1963, the first sounding rocket was launched from TERLS. The first rocket, a Nike-Apache was procured from the US. A sounding rocket is a rocket, which is intended for assessing the physical parameters of the upper atmosphere. The Satellite Telecommunication Earth Station was set up at Ahmedabad on January 1, 1967.

- India's first indigenous sounding rocket, RH-75, was launched on November 20, 1967. Aryabhata - First Indian Satellite was launched on April 19, 1975. It was launched from the former Soviet Union. It provided India with the basis of learning satellite technology and designing. During 1975-76, ISRO along with NASA developed means of using space communications system for TV broadcasting. This resulted in the creation of the project Satellite Instructional Television Experiment (SITE). It was a one-year program covering Indian villages and districts. SITE, hailed as 'the largest sociological experiment in the world' benefited around 200,000 people, covering 2400 villages of six states and transmitted development oriented programmes using the American Technology Satellite (ATS-6).

- During January 1, 1977 -January 1, 1979, Satellite Telecommunication Experiments Project (STEP), a joint project of ISRO-and Post and Telegraphs Department (P&T) using the Franco-

German Symphonie satellite was taken up. Bhaskara-I - an experimental satellite for earth observations was launched on June 7, 1979.

- First Experimental launch of SLV-3 with Rohini Technology Payload on board (August 10, 1979). Satellite could not be placed in orbit. Satellite Launch Vehicle-3 (SLV-3) is the first launch vehicle of India. Second Experimental launch of SLV-3, Rohini satellite successfully placed in orbit. (July 18, 1980). Ariane Passenger Payload Experiment (APPLE), an experimental geo-stationary communication satellite was successfully launched on June 19, 1981. It became the forerunner for future communication satellite system.

- Indian National Satellite system (INSAT)-1A was launched on April 10, 1982. This system was for the communication, broadcasting and meteorology. On April 2, 1984, the first Indo-Soviet manned space mission was launched. Rakesh Sharma became the first Indian citizen to go into space. He flew aboard in the Soviet rocket Soyuz T-11, as part of a three member Soviet-Indian crew.

- The first operational Indian Remote Sensing Satellite, IRS-1A was launched on March 17, 1988. On March 24, 1987, the first developmental launch of Augmented Satellite Launch Vehicle (ASLV) that supported a larger payload than the SLV-3 and was meant to be low-cost happened. Launch of first operational Indian Remote Sensing Satellite, IRS-1A happened on March 17, 1988. Second developmental launch of Polar Satellite Launch Vehicle (PSLV) with IRS-P2, on board took place on October 15, 1994. Satellite successfully placed in Polar Sun-synchronous Orbit. PSLV went on to become a favoured carrier for satellites of various countries due to its reliability and cost efficiency, promoting unprecedented international collaboration.

- The first developmental launch of Geosynchronous Satellite Launch Vehicle (GSLV)-D1 with GSAT-1 on board took off from Sriharikota on April 18, 2001. INSAT-4CR weighing 2130 kg and launched by GSLV-F04 on September 2, 2007 is the heaviest satellite launched from India. PSLV-C11 successfully launches CHANDRAYAAN-1 from Sriharikota on October 22, 2008. Chandrayaan-1 is a scientific investigation - by spacecraft - of the Moon. Chandrayaan-1 is the first Indian planetary science and exploration mission. Chandrayaan-1

was operational for 312 days till August 28, 2009. November 5, 2013 - PSLV - C25 successfully launches Mars Orbiter Mission (Mangalyaan) Spacecraft from Sriharikota.

- On February 15, 2017, PSLV-C37, the 39th mission of the workhorse launch vehicle of ISRO, injected ISRO's Cartosat-2 Series Satellite weighing 714 kg and two ISRO Nano-satellites namely INS-1A (8.4 kg) & INS-1B (9.7 kg) and 101 Nano-satellites, from six foreign countries into a Sun-Synchronous Orbit (SSO) at an orbit of 506 km above earth, with an inclination of 97.46°. The mass of nano-satellites varied from 1 to 10 kg. The total weight of all the 104 satellites carried on-board PSLV-C37 was 1378 kg. PSLV-C38/Cartosat-2 Series Satellite Mission was launched on June 23, 2017 from SDSC SHAR, Sriharikota. India's Polar Satellite Launch Vehicle, in its 40th flight (PSLV-C38), launched the 712 kg Cartosat-2 series satellite for earth observation and 30 co-passenger satellites together weighing about 243 kg at lift-off into a 505 km polar Sun Synchronous Orbit (SSO).

- India's latest communication satellite, GSAT-17 was inducted into the INSAT/GSAT system on June 29, 2017 from Kourou, French Guiana by Ariane-5 VA-238. Weighing 3477 kg at lift-off, GSAT-17 carries Payloads in Normal C-band, Extended C-band and S-band to provide various communication services. GSAT-17 also carries equipment for meteorological data relay and satellite based search and rescue services being provided by earlier INSAT satellites.

Achievements of Indian Space Program: The achievements of Indian space Research is multidimensional. It has been reviewed in following ways.

Achievements in Earth Observation: The Indian Remote sensing programme is driven by the user needs. These IRS satellites observe the planet Earth from space and provide us periodically synoptic and systematic information pertaining to land, ocean and atmosphere and several aspects of environment. This information is a key ingredient in the programmes of the government at the Centre and State towards ensuring food and water security, sustaining our environment and eco-system, understanding weather and climate, monitoring and management of natural resources, planning and monitoring of developmental activities, support to management and mitigation

during disaster events, and information for better governance.

Achievements in Satellite Communication: Satellite Communication utilisation has become wide spread and ubiquitous throughout the country for such diverse applications like Television, DTH Broadcasting, DSNG and VSAT to exploit the unique capabilities in terms of coverage and outreach. The potential of the technology for societal applications has fascinated ISRO and it has made efforts to leverage the benefits of technology to the betterment of mankind. Important initiatives pursued by ISRO towards societal development include Tele-education, Tele-medicine, Village Resource Centre (VRC) and Disaster Management System (DMS) Programmes. The potential of the space technology for applications of national development is enormous.

Achievements in Disaster Managements: The Decision Support Centre established at National Remote Sensing Centre (NRSC) of ISRO is engaged in monitoring natural disasters such as flood, cyclone, agricultural drought, landslides, earthquakes and forest fires at operational level. The information generated from aero-space systems are disseminated to the concerned in near real time for aiding in decision making. The value added products generated using satellite imagery helps in addressing the information needs covering all the phases of disaster management such as, preparedness, early warning, response, relief, rehabilitation, recovery and mitigation.

Achievements in Satellite Navigation: To meet the Civil Aviation requirements, ISRO is working jointly with Airport Authority of India (AAI) in establishing the GPS Aided Geo Augmented Navigation (GAGAN) system. To meet the user requirements of the positioning, navigation and timing services based on the indigenous system, ISRO is establishing a regional satellite navigation system called Indian Regional Navigation Satellite System (IRNSS).

Achievements in Climate and Environment: Issues related to natural environment and climate change needs understanding of the interactive physical, chemical and biological processes that regulate the total Earth System, the changes that are

occurring in the system, and the manner in which they are influenced by the natural forces and human activities. The ISRO/ DOS Centers are engaged in various research studies and activities related to the Earth's climate system, designing sensors and satellites, and established ground based observations systems for studying the climate and environmental parameters.

Future Plans of Indian Space Research:

ISRO is planning to double the launch frequency of satellites built by it by scaling up outsourcing to industry to meet growing demand, officials say. The director of ISRO Satellite Centre (ISAC), the prime agency for realising satellites for the Indian space programme, said ISRO now launches nine to 10 spacecraft built by it per year. "Requirements have gone up. We also have to fill up the backlog. We are targeting to double the launch frequency to 18 per year from 2018-19,"

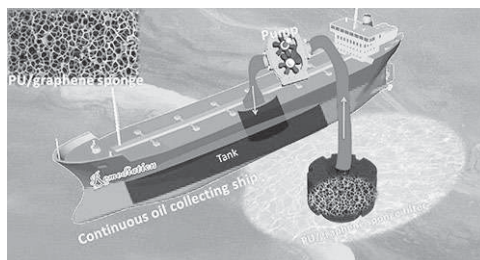
The chairman said before few months "80 per cent of work relating to launch vehicles (rockets) is done by the industry, whose contribution in building of satellites is in the range of 30 to 35 per cent. "Effort will be to keep increasing it. Finally, (eventually) we feel (only) eight to ten per cent of activities will have to be done within the organisation (and the rest outsourced to industry)". "Depending on the capability of the industry to take up more and more job (work), it will be done, and as they become more and more capable, the activities will shift to them," he said. The ISRO, Kiran Kumar said, is also looking at the possibility of building a PSLV in a joint venture with a set of industry partners by 2020-21. ISRO is addressing to resolve bottlenecks in increasing the launch frequency of satellites. "If we have to do 12 to 18 launches per year, progressively we will see what's limiting that and then work on it. Right now, second (launch) vehicle (rocket) assembly building is what is causing that, and that's getting ready and by the end of this year, it should become operational," he added. ISRO has been associated with more than 500 small, medium and large-scale industries while implementing various space programmes. So far it has transferred about 300 technologies to Indian industries for commercialization.

Informative

The chairman said before few months “80 per cent of work relating to launch vehicles (rockets) is done by the industry, whose contribution in building of satellites is in the range of 30 to 35 per cent.

Abstract

Oil – water separation is an attracting research area, both for scientific research and practical applications to resolve industrial oily wastewater and oil-spill pollution. The solid surfaces on which the water contact angle is higher than 150° and roll off angle less than 10° are known as superhydrophobic surfaces. In nature, lotus leaves show the superhydrophobic nature and self-clean itself with the aid of rolling water drops. Rolling water drops takes off the dust particles from the leaf surface. Such surfaces can be prepared by materials of low surface energy. The hydrophobic nanomaterials can be applied on polyurethane (PU) sponges so that the sponge becomes water repellent and oil-absorbent. Such nanomaterial modified sponges can be used for effective oil – water separation applications. In this article, the design, fabrication, applications and recent developments in nanomaterial modified sponges for oil/water separation is discussed.

1. Introduction

Oil - water separation is an important research field for scientific and industrial research and it also resolves environmental, economic, and social issues [1]. Generally, oily wastewater, resulting from industries such as steel, aluminum, food, textile, leather, petrochemical and metal finishing, has become the most common pollutant in the entire world [2]. On the other hand, regular oil spill accidents are of great concern since the discharge can lead not only to serious environmental pollution, but also a great loss of energy [3]. Moreover, the expulsion of water from fuel oil is crucial in automobile, ship and aeroplane industries, since a small amount of water in fuel oil may threaten the safety of transportation. Facing these great challenges, scientists have always devoted themselves to developing new technologies and new

Water – repellent and Oil – attracting Nanomaterial Modified Sponges for Effective Oil – Water Separation Applications

Manisha Mane, B. Sc. – III

materials for oil/water separation. Conventional methods such as gravity separation, centrifugation, ultrasonic separation, air flotation, electric field, coagulation and biological treatment are all widely used as separation technologies, which can handle most of the separation needs by comprehensively combining physical, chemical and biological approaches [4]. However, the limitations of low separation efficiency, the generation of secondary pollutants and large size have always caused difficulty in the use of these systems, encouraging people to develop more effective methods [5]. There is still an urgent need for the development of novel materials and technologies with high separation capacity, high selectivity and stable performance to meet growing demands.

2. Current research on oil – water separation

The polyurethane (PU) sponges can be chemically modified to render them superhydrophobic and

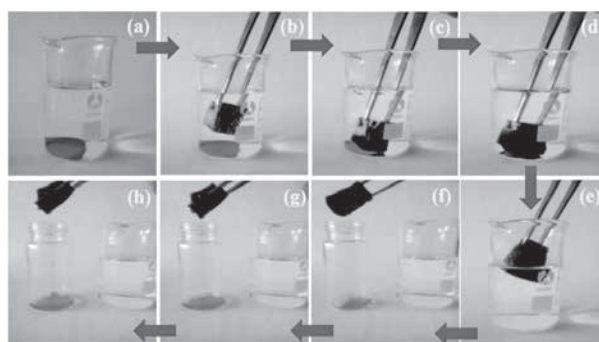
superoleophilic for effective oil – water separation

applications. A picture of without modified polyurethane sponge is shown in Fig. 1. The PU sponge can be modified by hydrophobic nanomaterials which can change its wettability from completely wettable to non-wettable surface as shown in Fig. 2. Water drops takes the shape of sphere whereas the oil get completely spread on the modified sponge [6]. Z. Kong et al [7] have reported the fabrication of graphene/polyurethane (PU) sponge by in situ polymerization in the presence of graphene dispersed in N-methylpyrrolidone (NMP). The prepared graphene/PU sponge was used as an absorbing material for the continuous removal of oil from oil-spill water. The graphene/PU sponge can continuously and rapidly remove oils from immiscible oil/water mixtures in corrosive solutions, including strong acids and bases, hot water, and ice water, with an excellent separation efficiency of above 99.99%. Fig. 3 shows the model of continuous oil collecting ship using graphene/polyurethane sponge filter. The inset of Fig. 3 shows the scanning electron microscope image of modified PU sponge which shows porous network like structure.

S. Liu et al [8] have fabricated superhydrophobic/superoleophilic magnetic PU sponge via the facile dopamine self-polymerization to anchor Fe₃O₄ nanoparticles onto the skeleton of the PU sponge, followed by the introduction of low-surface-energy hydrophobic molecules heptadecafluoro-1,1,2,2-tetrahydrodecyltrimethoxysilane (FAS-17) on the sponge surface to induce the superhydrophobic transformation. The magnetic PU sponge displays excellent superhydrophobicity and superoleophilicity, and more favorably possesses magnetic responsiveness and superior stability against corrosive solutions; it gave outstanding separation performance under magnetic actuation not only for floating oils on the water surface and heavy organic pollutants under water, but also in the more complex environments such as an acidic solution (pH = 1) and simulated seawater, suggesting great potential in practical oily wastewater treatment (Fig. 4). Many more research is on the way to prepare efficient oil-water separation sponges. Jian Li et al [6]

have demonstrated a simple method for the collection of oils and organic solvents from the water surfaces based on hydrophobic SiO₂ coated polyurethane sponges (SiO₂-PU-sponge) that were fabricated by a facile solution-deposition process. Su et al [9] have prepared a magnetic, superhydrophilic/oleophobic (MSHO) sponge by a facile one-step dipping method. Beshkar et al [10] have reported a simple and low-cost route to fabricate durable superhydrophobic magnetic polyurethane sponge by immersing a polyurethane sponge in a colloidal suspension of straw soot and magnetic nanoparticles.

3. Conclusion

The design, fabrication, applications and recent developments of water – repellent and oil – attracting nanomaterial modified sponges for oil/water separation have been briefly summarized. Through years of efforts, great achievements have been made in this field. However, there are still many challenges. Fundamental mechanisms and theories of special wettable materials for oil/water separation need to be further developed. Qualitative and quantitative study of the interactions between materials and oil/water mixtures should be further carried out, which will provide better guidance for the development of novel materials. The enhancement of stability in complex environments, such as acid, alkali, and salty conditions, is also important for industrial wastewater treatment and oil spill clean-up. Furthermore, using environmentally friendly materials is also significant for sustainable applications. More research needs to be done in this area, which will provide smart and convenient separation methods. Compared with traditional technology, using special wettable materials for oil/water separation is a new area, which contains a lot of unknowns and challenges waiting for us to discover and explore.

प्राणीशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित राष्ट्रीय चर्चासत्राच्या उद्घाटन प्रसंगी मान्यवर

प्राणीशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित राष्ट्रीय चर्चासत्राच्या सहभागी झालेले संशोधक

प्राणीशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित राष्ट्रीय चर्चासत्राच्या मार्गदर्शन करताना डॉ. प्रकाश राऊत व महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही.एस.ढेकळे

'माय कॉलेज बुलेटिन' या अंकाचे प्रकाशन करताना प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे, प्रा. सुझुकी, प्रा. एस.चंद्रालिंगम

अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित राष्ट्रीय चर्चासत्रातील सहभागी संशोधक विद्यार्थी

अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित राष्ट्रीय चर्चासत्रात बोलताना डॉ. राहुल म्होपरे, अॅड. प्रभाकर जाधव, जी.एस.टी. चे विभागीय आयुक्त अश्विनकुमार ऊके

डॉ. आप्पासाहेब भोसले यांची पदार्थ विज्ञान अभ्यास मंडळावर निवड झालेबद्दल सत्कार समारंभात बोलताना प्राचार्य

व्यासपीठावर संस्थांतर्गत तपासणी पथकाचे प्रमुख मा. प्राचार्य युवराज भोसले, सदस्य डॉ. इंदलकर, डॉ. महाडिक, प्राचार्य व्ही. एस. डेकळे

जिजाऊ जयंती व्याख्यानात बोलताना पोलीस अधिकारी मा. वर्षा डोंगरे व्यासपीठावर श्रीमंत ज्योत्स्नाराजे डफळे

मराठी भाषा दिन कार्यक्रमात विद्यार्थीनीचे कौतुक करताना प्रमुख पाहुण्या डॉ. सरिता पट्टणशेट्टी

तृतीय वर्ष बी. कॉम. च्या विद्यार्थ्यांना शुभेच्छा!

'रामराव डे' निमित्त आयोजित व्याख्यानप्रसंगी श्रीमंत ज्योत्स्नाराजे डफळे यांचा सत्कार करताना डॉ. व्ही. एस. डेकळे

प्रदीर्घ सेवेनंतर सेवानिवृत्त झालेबद्दल विवेकानंद महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. वाय. होनगेकर यांच्या हस्ते सत्कार प्रसंगी सप्तलीक प्रा. धर्मराज कुंभार, प्रा. रमेश शिंदे आणि श्री. सर्जेराव तळेकर

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाच्या उद्घाटन प्रसंगी श्रीमंत इंद्रजितराजे डफळे

रामविजय अंकास मिळालेला फिरता चषक मान्यवरांच्या हस्ते महाविद्यालयाच्या प्राचार्यांकडे सुपूर्द करताना संपादक डॉ. श्रीकांत कोकरे

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभात मार्गदर्शन करताना हास्यसम्राट दिपक देशपांडे, महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. ढेकळे, समारंभाचे कार्याध्यक्ष डॉ. एस. एन. लोहारकर

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभात विद्यार्थी सचिव अक्षता सुतार हीचा प्रमुख पाहुणे दिपक देशपांडे यांचे सत्कार

संस्थामाता सुशिलादेवी साळुंखे यांना अभिवादन करताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य आणि सहकारी

गणित विभागाच्या वतीने गणित दिवसाचे उद्घाटन करताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. ढेकळे, गणित विभाग प्रमुख वैभव चांदवले, सविता गेज्जी, एस.पी. धरीगौडा

ग्रहणातील गप्पा या विषयावरील कार्यक्रमात बोलताना प्रा. व्ही. एस. ढेकळे, सहभागी विद्यार्थी-विद्यार्थिनी

विज्ञानाच्या प्रयोगशाळेत जे सिध्द होते ते जगमान्य होते- डॉ.श्रीकांत कोकरे

जत (प्रतिनिधी):- ज्या बावी विज्ञानाच्या प्रयोग शाळेत सिध्द होतात त्या जगमान्य होतात. व्यक्तीच्या मनाच्या प्रयोगशाळेत जे सिध्द होते ते सर्वमान्यहोत नसते. अशा व्यक्तीगत बाबींचा आधार घेवून मानसिक विकलांगांतेचा गैरफायदा घेणारां बुवाबाजी करतात. शिकलेल्यांनी विवेकाच्या आधार समाजाला मार्गदर्शन करावे, असे विचार

राजे रामराव महाविद्यालयात मराठी भाषा गौरव दिन

सकाळ वृत्तसेवा

जत, ता. २७ : विज्ञान माणसाला जगण्यासाठी भौतिक साधने देते. मातृभाषा मानसिक जगण्याचे बळ देते. मानवात ऊर्जा, स्फुल्लिंग, स्नेह, ममता देऊन देशभक्ती रुजवण्याचे कान मातृभाषा करते, असे प्रतिपादन प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. देकळे यांनी केले.

राजे रामराव महाविद्यालयात मराठी विभागाच्यावतीने 'मराठी भाषा गौरव दिन' व कविवर्य कुसुमाग्रजांच्या निमित्त आयोजित कार्यक्रमात बोलत होते. प्रा. सतीशकुमार लकर प्रमुख पाहुणे होते. मराठी भाषाप्रमुख प्रा. आर. जे. शिंदे यांनी मात केले.

जत : राजे रामराव महाविद्यालयात मराठी विभागाच्या वतीने 'मराठी भाषा गौरव दिन' व कविवर्य कुसुमाग्रज यांची जयंती झाली.

होते. स्पष्टते टिकायचे, जगाची आव्हाने पेलायची असतील तर मातृभाषेत अध्यासक्रम निर्माण झाला पाहिजे. विज्ञान माणसाला भौतिक साधनाने जोडते. भाषा मनाने जोडते. यशवंतराव चव्हाण यांनी मराठी भाषा

मानवात नवी उमेद निर्माण करण्याचे काम साहित्य करीत असते. "लाभले आम्हास भाग्य बोलतो मराठी" मराठी गीताचे सामुदायिक गायन करण्यात आले. मराठी विभागाप्रमुख प्रा. आर. जे. शिंदे यांनी प्रास्ताविक केले. प्रा. ले. ले. ही. गर

स्पर्धेत टिकण्यासाठी इंग्रजी गरजेचे

प्राचार्य डॉ. होनगेकर : राजे रामराव विद्यालयात इंग्रजी विषयाची कार्यशाळा

प्रतिनिधी जत माहिती व तंत्रज्ञानाच्या युगात स्पर्धेत टिकायचे असेल तर इंग्रजी शिवाय पर्याय नाही. इंग्रजी भाषेवर प्रभुत्व असेल तर जगामध्ये कोणत्याही क्षेत्रात तुम्ही तुमचा ठसा उमटवू शकता, असे प्रतिपादन विवेकानंद महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. वाय. होनगेकर यांनी केले. ते राजे रामराव महाविद्यालयात इंग्रजी विभागाच्या वतीने जत तालुक्यातील प्राथमिक व माध्यमिक तालुका कागल कोल्हापूरचे इंग्रजी विभागप्रमुख प्रा. डॉ. चिंतामणी जाधव व प्रा. आर. डी. कराडे उपस्थित होते. पालकांचा ओढा इंग्लिश मिडीयमकडे वाढत आहे. जिल्हा परिषदेच्या शाळा बंद पडत आहेत. अशा परिस्थितीत राजे रामराव महाविद्यालयाच्या इंग्रजी विभागाने एक सामाजिक बांधिलकी म्हणून तालुक्यातील जिल्हा परिषदे शाळेतील शिक्षकांना इंग्रजी व्याख्यान व इंग्रजी कसे बोलावे या

जतमध्ये विद्यार्थ्यांनी साकारला श्रमदानातून शेत तलाव

राजे रामराव महाविद्यालयाचा उपक्रम

जत / प्रतिनिधी तालुक्यातील राजे रामराव महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विशेष श्रमसंस्कार शिबोराचे औचित्य साधून श्रमदानातून महाविद्यालयाच्या प्रांगणात वीडशं बाय वोनशं फूट आकाराचे शेतकळे तयार केले आहे. राजे रामराव विद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विशेष श्रम संस्कार शिबोराचे आयोजन करण्यात आले होते. सात दिवस चाललेल्या या शिबोरात १२५ स्वयंसेवक-स्वयंसेविका यांनी सहभाग घेतला होता. 'पाणी व्यवस्थापन' हे ब्रीदवाक्य घेवून जनजागृती करण्यात आली. या सात दिवसांत महाविद्यालयाचा आवारात श्रमसंस्कार शिबोरामध्ये प्रथम सत्रात श्रमदान व द्वितीय सत्रात वेगवेगळ्या विषयावर गटयुक्त, सर्वेक्षण, वारंविवाद, व्याख्यान, जनसाक्षरता असे विविध उपक्रम राबविण्यात आले. त्याचबरोबर

जत : राजे रामराव महाविद्यालयातील विद्यार्थी श्रमदानातून शेत तलाव

जत येथील राजे रामराव महाविद्यालयात बांग्लादेश विद्यापीठातील दोन शास्त्रज्ञ संशोधनासाठी दाखल

जत (प्रतिनिधी):- डिपार्टमेंट ऑफ सायन्स अँड टेक्नॉलॉजी, नवी दिल्ली या संस्थेकडून इंडिया सायन्स अँड रिसर्च भारता अफगा भूतान नेपाळ तरुण

राजे रामराव च्या रामविजय अकास शिवाजी विद्यापीठाचा पुरस्कार

जत (प्रतिनिधी) :- जत येथील राजे रामराव महाविद्यालयाच्या वतीने प्रकाशित होणाऱ्या रामविजय अकास शिवाजी विद्यापीठाचा पुरस्कार प्रस्ताव जाहीर झाला आहे. डॉ. श्रीकांत कोकरे यांनी संशोधन केलेल्या अकासातील कुसुमाग्रजी लिखाण संशोधन लेखावर कु. अनिता वेळोरे विषया

बांग्लादेश येथील भौतिकशास्त्र विभागातील दोन शास्त्रज्ञ अ.अनॉक सोमेश्वर व प्रा. रुमा शस यांनी राजे रामराव महाविद्यालय, जत येथील भौतिकशास्त्र विभागातील प्रा. डॉ. संजय सुभाष लट्टे यांच्याबरोबर संशोधन करण्याचा प्रस्ताव सादर केला. हा प्रस्तावाला डिपार्टमेंट ऑफ सायन्स अँड टेक्नॉलॉजी, नवी दिल्ली या संस्थेकडून खडतर समीक्षेनंतर मान्यता देण्यात आली. २८ फेब्रुवारी ते ३१ मे या तीन महिन्यांमध्ये ते राजे रामराव

जत : राजे रामराव महाविद्यालयात अर्थशास्त्र विभागाच्यावतीने 'जीएसटी'वर राष्ट्रीय परिषद झाली. त्यामध्ये सहभागी प्राध्यापक, संशोधक, मार्गदर्शक.

भरणा करून राष्ट्रविकासात योगदान द्यावे." प्रमुख मार्गदर्शक डॉ. राहुल म्होपरे यांनी जीएसटी कर प्रणालीच्या तांत्रिक बाबींवर प्रकाश टाकला. प्रा. सी. वाय. माने-पाटील अध्यक्ष होते. प्रभाकर जाधव प्रमुख पाहुणे होते. ते म्हणाले, "जीएसटीसारखे प्रभाकर जाधव नागरिकांना विश्वासतात घेणे गरजेचे होते. घोरण राबवण्याअगोदर नागरिकांना माहिती

राजे रामराव महाविद्यालयात अर्थशास्त्र विभागाच्यावतीने 'जीएसटी'वर राष्ट्रीय परिषद झाली. त्यामध्ये सहभागी प्राध्यापक, संशोधक, मार्गदर्शक. देणे गरजेचे आहे. सत्राचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. देकळे म्हणाले, "जतमध्ये राष्ट्रीय परिषदेचे आयोजन ही मोठी बाब आहे. मुंबई, पुणेसारख्या शिक्षण प्रक्रियेशी बरोबरी करणारे शिक्षण देणे ही भूमिका आहे." समन्वयक प्रा. अशोक बोगलवार यांनी प्रास्ताविक केले. प्रा. सतीशकुमार पडोळकर यांनी सूत्रसंचालन केले. समन्वयक डॉ. सोमनाथ काळे यांनी आधार मानले.

या उपक्रमासाठी भौतिकशास्त्र विभागाचे विभागप्रमुख डॉ. श्रीकांत कोकरे, डॉ. अप्पासाहेब भोसले, डॉ. संजय लट्टे, श्री. राजाराम सुतार यांनी विशेष परिश्रम घेतले व महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. देकळे यांनी मोलाचे मार्गदर्शन केले.

पदव्युत्तर व ज्युनिअर विभाग

अनुक्रमणिका

पदव्युत्तर विभाग

अ.क्र.	शीर्षक	विद्यार्थ्यांचे नाव	पान नं.
१	देव नाही देव्हान्यात	वर्षा पाटील, एम.एस्सी, भाग-१	७५
२	जिकणारा (कविता)	अश्विनी जगदाळे, एम.एस्सी. भाग २	७६
३	आईचं घर (कविता)	दिपाली गाडे, एम,एस्सी. भाग २	७६
४	कॉलेजच्या शेवटच्या वर्षात....!	सोनाली जमदाडे, एम.एस्सी, भाग - २	७७
५	राष्ट्रीय एकता और अखंडता	प्रशांत यादव, एम.एस्सी.- भाग १	७९

ज्युनिअर विभाग: मराठी

अ.क्र.	शीर्षक	विद्यार्थ्यांचे नाव	पान नं.
१	हसत जगावं !	विद्या औताडे, ११ वी, कला	८०
२	वाहता नळ पाहून... (कविता)	अमोल अरुण हराळे, ११ वी, कला (अ)	८१
३	आई-वडील (कविता)	काजल मोरे, ११ वी, कला	८१
४	दुष्काळ	ऐश्वर्या शिंदे, ११ वी, आर्टस्	८२
५	बाल गोविंद (कविता)	सुप्रिया प्रधाने, ११ वी, सायन्स (ब)	८३
६	वडिलांचे प्रेम (कविता)	साक्षी राजेशिके, ११ वी, वाणिज्य	८३
७	कोणापासून काय शिकावे (कविता)	अमोल शेळके, ११ वी, कला	८४
८	पाऊस (कविता)	पुनम मोटे, ११ वी, कला (अ)	८४
९	जीवनाचं पुस्तक (कविता)	विजयालक्ष्मी कोळी, १२ वी, कला (ब)	८४
१०	निसर्गाचा आवाज	विद्या औताडे, ११ वी, कला (ब)	८४
११	गुरुजी	सुप्रिया प्रधाने, ११ वी, विज्ञान (ब)	८५
१२	खरा धनवान कोण... ?	अमोल शेळके, ११ वी, कला	८५

ज्युनिअर विभाग: हिंदी

अ.क्र.	शीर्षक	विद्यार्थ्यांचे नाव	पान नं.
१	गुरु	तनुजा पाटील, १२ वी, कला	८६
२	आँखों में (कविता)	अंबिका माळी, ११ वी, कला	८६
३	एक बार (कविता)	रोहिणी माळी, १२ वी, वाणिज्य	८६
४	रिश्ते (कविता)	राहुल गडदे, १२ वी, कला	८७
५	सहेली (कविता)	सानिया मंगळवेढे, ११ वी, विज्ञान	८७
६	स्त्रीभ्रूणहत्या क्यों ?	ऐश्वर्या शिंदे, ११ वी, कला	८८
७	बेटा नही बेटा हूँ (कविता)	विद्या कोळी, १२ वी, कला	८८

English

No.	Article Name	Student Name	P.No
1	Why We Love The Animal ?	Vaishnavi Lohar, XII th Science	89
2	My feelings - That Deep Within	Sagarika Mundecha, XII th Science	90
3	'Save Trees, Save Life, Save Nation'	Chaitrali Kadam, XII th Science	91
4	Donate Eyes	Pravin Khilare, XII th Science	91
5	Just A Try	Saniya Inamdar, XII th Science	91
6	Friendship	Sagarika Mundecha, XII th Science	92
7	My Life.....!	Sachin J. Bendre, XII th Science	92

आज माणसाने माणुसकी सोडली. डॉक्टरमधले देवपण हरवले. त्यामुळेच स्त्री भ्रूणहत्येला गती मिळाली. स्वतःच्याच लेकराला मारण्याचे महापाप पालक करू लागले.

खरंच! देव देव्हान्यात नाही हो! खूप खूप शोधलं पण देवच सापडत नाही. देव हरवलाय काय?

आज माणसाने माणुसकी सोडली. डॉक्टरमधले देवपण हरवले. त्यामुळेच स्त्री भ्रूणहत्येला गती मिळाली. स्वतःच्याच लेकराला मारण्याचे महापाप पालक करू लागले. समाजामध्ये सज्जनापेक्षा दुर्जनांची संख्या वाढली. कोवळी कळी जन्मण्याआधीच खुडून टाकली गेली. मग हे देवाला तरी कसे पहावले जाईल? त्यांनेही देव्हारा सोडलाच पाहिजे. खूप पाऊस पडला, तर त्याला आपण ओला दुष्काळ म्हणतो. पाऊसच नाही पडला, तर त्याला आपण सुका दुष्काळ म्हणतो. जन्मण्याआधीच खुडलेल्या या कळ्यांमुळे आज मुका दुष्काळ पडलाच हो! होय ना! जी चिमुकली बोलू शकत नाही, तक्रार करू शकत नाही, वकीलपत्र देऊ शकत नाही आणि तिची हत्या झाली, तर तिचे प्रेतही दिसत नाही. कुत्रे झडप घालून खाऊन टाकतात हो लेकराला! का डॉक्टरांचे हात थरथर कापत नाहीत.? मुलगी सांगताना स्वतःची मुलगी दिसत नाही? का गर्भपात करताना चिमुकलीचा हुंदका ऐकू येत नाही? का कोवळ्या कळ्यांना खुडताना जीव कासावीस होत नाही? का? का?... का? मायबाप लेकराला मारून टाकण्याचे महापाप करतात? का? आजी-आजोबांना सोनुली नको आहे? का? म्हणून सतत मुलगाच हवा हा अट्टाहास! मुलगी परायाधन- नको मुलीचा जन्म का अशी भावना? झोपडी असो, महाल असो किंवा असो राजवाडा सर्वांनाच मुलगाच हवाय अन् मुलगी नकोच! आज मुलगी ना आईच्या गर्भात सुरक्षित आहे ना ही समाजात! आज मुलगी जन्माला आली नाही, तर उद्याची आई निर्माण होणार नाही! आई नसेल तर माणूस निर्माण होणार नाही, माणुसकी जिवंत राहणार नाही. मग ज्या जगात माणूसच नसेल, माणुसकीही नसेल ते जग तरी जिवंत राहिल का? ते जगसुद्धा जिवंत राहू शकत नाही आणि अशी वेळ आता येऊन ठेपली आहे. म्हणूनच की काय देवसुद्धा आज आपल्याला सोडून गेला आहे. देव देव्हान्यात नाही हो! वैद्यकीय शिक्षण घेतलेले उच्चशिक्षित डॉक्टर का

देव नाही देव्हान्यात

वर्षा पाटील, एम.एस्सी, भाग-१

हे विसरतात, की त्यांनी शपथ घेतली आहे 'डिग्री' घेताना माणुसकीने वागण्याची! ज्ञानाचा सदुपयोग करून समाजसेवा करण्याची! सोनोग्राफी हे एक यंत्र आहे. पण त्यामागे काम करणारा हात हा माणसाचा आहे. काही जन्मजात विकृती असेल तर पटकन निदान व्हावे, झटपट उपचार व्हावेत, पुढचे धोके टळावेत, आई व लेकरू दोन्ही आरोग्यसंपन्न रहावेत, यासाठी या 'सोनोग्राफी'चा जन्म झाला ना! वरदान ठरू पाहणारे यंत्र आता शाप ठरू पहात आहे.

मुलगा/मुलगी सांगण्यास कायद्याने बंदी घातली. त्यातूनही अनेकांना पळवाटा काढल्या. मंगळवार/शुक्रवार पेढा/बर्फी, पेन/पेन्सिल, अशा अनेक टोपण नावाने रिपोर्ट सांगितले जातात म्हणे? यांची 'फी' पण अमाप? पैशाच्या हव्यासापोटी डॉक्टरांची नीतीमत्ता ढासळली. पालकांनाही वंशाला दिवाच हवा म्हणे? तो दिवा दिवटा झाला तरी? वृद्धाश्रमात तुमची रवानगी केली तरी? परदेशी गेलेला तुमचा दिवटा तुमच्या अंत्यसंस्कारासाठी तरी भारतात येतोय का? भारतीय संस्कृती सगळ्या जगाला दिशा देते, जगात उच्च समजली जाते. "अहिंसा परमो धर्मः" हा त्याचा आत्मा आहे. वनस्पतीमध्ये सुद्धा जीव असतो. त्यांनाही दुखवू नये, वेळी-अवेळी पाने-फुले तोडू नयेत. सर्व प्राणीमात्रांवर प्रेम करावे, अशी आपली संस्कृती सांगते. मनामध्ये वाईट विचार येणे ही सुद्धा एक हिंसाच आहे, अशी भावना जपते. अन् दुसरीकडे मात्र गर्भात असलेल्या चिमूकलीला निर्भयपणे ठार मारले जाते. आलीच जन्माला बिचारी, तर तिला 'दुय्यम' वागणूक दिली जाते. मुलगा झाला तर पेढा वाटतात. मुलगी झाली, की नाक मुरडतात. तिचे नाव 'नकोशी' ठेवतात. तिच्या हुंड्याचा धसका घेतात. 'तुला सासरी जायचं आहे. तू अमूक अमूक कर, अमूक अमूक करू नको, एक ना एक दिवस तुला सासरी जायचं आहे, मुलगी म्हणजे पराया धन!' पण दादाचं तसं नाही. त्याचं लग्न होईल तर बहिनी एकटी थोडी येणार आहे? तिच्याबरोबर गाडी येईल, दागदागिने येतील, फ्लॉट येईल वगैरे वगैरे. कोवळ्या मनावर हे शब्द कोरले जातात. त्यांना वाटतं,

की हेच खरे आहे. मुलीला हुंडा घ्यायचाच असतो आणि मुलाने हुंडा घ्यायचाच असतो, मोठं झाल्यावर समजतं, की हा 'हुंडा' देणं घेणं 'गुन्हा' आहे. पण 'Mindset' बदलत नाही. आई-वडील दोघेही काम करत असतात. कामाचे स्वरूप वेगळे असले, तरी महत्त्व तेवढेच आहे. मग ते घरकाम करतात. थकून आलेल्या वडिलांना आई पाणी-चहा वगैरे देते. तसे कधीतरी का होईना पण थकलेल्या आईला वडिलांनी जर एक ग्लास पाणी आणून दिले व म्हणाले, की "किती थकलीस की गं तू घटकाभर बस ना! घोटभर पाणी तरी पी ना!" घरातील छोटी छोटी लेकरं ते पहात असतात. भविष्यात तेही पत्नीला मदत करतात. पण तसे होताना दिसत नाही. कारण

जिकणारा

जिकणाऱ्यापाशी तयार असते उत्तर नेहमी,
हरणाऱ्यापाशी तयार असते समस्या नेहमी ॥

जिकणाऱ्यापाशी असतात कार्यक्रम निश्चित,
हरणाऱ्यापाशी असतात सबबी लंगड्या ॥

जिकणारा म्हणतो हे काम मलाच हवे,
हरणारा म्हणतो हे काम माझे नव्हे ॥

जिकणाऱ्याला हिरवळ दिसते वाळूच्या बेटात,
हरणाऱ्याला वाळू दिसते हिरवळीच्या बेटात ॥

जिकणाऱ्याला 'सुलभ' वाटतं 'अवघड-अशक्य',
हरणाऱ्याला अवघड वाटत 'सुलभ-शक्य' ॥

कारण जिकणारा हरत नाही सहसा,
आणि हरणारा जिंकत नाही सहसा ॥

- अश्विनी जगदाळे, एम.एस्सी. भाग २

पुरुषप्रधान संस्कृतीची पाळेमुळं खोलवर रूजलेली आहेत. 'ती'ही माणूस आहे हे ते सोईस्करपणे विसरतात. आचरणातून संस्कार होणे आवश्यक आहे. याचे भान सर्वांनी ठेवले पाहिजे. देव म्हणजे निसर्ग आणि निसर्ग म्हणजे देव ना! गर्भातली चिमुकली ही निसर्गाचा अंश आहे. ईश्वराचे अस्तित्त्व आहे. "त्याचा श्वास आहे, वात्सल्याची खाण आहे, सृष्टीचे रूप आहे." आईचं उदर हे एक तीर्थक्षेत्र आहे. या तीर्थक्षेत्राला स्मशानभूमी बनवू नका, चिमुकलीच्या जन्माचं स्वागत करा, तिचा आदर-सन्मान करा. मग देवसुद्धा देव्हाऱ्यात येईल. सगळीकडे आनंद, समाधान, शांतता नांदेल.

आईचं घर

कावळ्याचं घर होतं शेणाचं
चिमणीचे घर होतं मेणाचं
आईचं घर होतं प्रेमाचं...॥

एक दिवस काय झालं
खूप मोठा पाऊस आला
कावळ्याचं घर वाहून गेलं
चिमणीचं घर राहून गेलं
आईचं घर राहून गेलं...॥

चिमणीच्या पिलांना पंख फुटले
घरटे सोडून निघून गेली
आईची मुलंही समजदार झाली
घर सोडून निघून गेली...॥

चिमणीच्या पिलांना माया नव्हती
म्हणून ती उडून गेली
आईच्या मुलांना माया होती
तरीही ती दूर गेली...॥

फरक ऐवढाच होता
पिलांना माया नसल्याने
उडताना ती आनंदात होती
मुलांना मात्र माया होती
त्यामुळे आईचं घर सोडताना
त्यांच्या डोळ्यात पाण्याची
एक पुसटशी छाया होती...॥

- दिपाली गाडे, एम.एस्सी. भाग २

सुरवातीला भाषावार रचना होते. कन्नड, मराठी बोलणारे वेगवेगळे गट दिसू लागतात आणि मग कॉलेजच्या Bench वर असू दे किंवा वस्तिगृहच्या रूमवर असू दे असे भाषेची टाळकी एकत्र येतात.

कॉलेजच्या शेवटच्या वर्षात....!

सोनाली जमदाडे, एम.एस्सी, भाग - २

आजचा क्षण आणि जुन्या आठवणी यांचा Overlap झाला तर डोळ्यांतून अश्रू वाहणार, हे साहजिकच असतं. अशाच काही आठवणींचा Overlap, कॉलेजचं शेवटचं वर्ष सरत जातं तेव्हा अलगदच डोळ्यासमोर येतो.

शाळेत असताना कॉलेजबद्दल नेहमीच आकर्षण वाटायचं. किती भारी कॉलेज असतं. थोडेसेच Lectures, एकच वही. Practicals आणखी बरचसं. कारण सकाळी १० ते ५ पर्यंतची शाळा जरा कंटाळवाणीच वाटायची. कॉलेज आवडण्याचं आणखी एक कारण होतं ते म्हणजे दररोजचा तोच Uniform नसणं. (आमच्या नशीबात कॉलेजच्या कृपेनं ती आठवण कायमच राहिली.) पण तो शिस्तीचा भाग होता.

असेच पटपट शाळेचे दिवस निघून गेले. आत्ता मागे वळून पाहिले तर, ते दिवस किती पटकन गेले, याची थोडीशी जाणीव होते. पण तसे ते दिवस कंटाळवाणेच होते. (कॉलेजच्या तुलनेत).

खरं तर लहानपणी कॉलेजची मुलं-मुली खूप मोठी वाटायची. खूप Practicals आसायची. पण जेव्हा मी कॉलेजचे जग अनुभवलं तेव्हा ते इतकस Mature किंवा मोठं नव्हतंच. (अर्थातच मी अजून स्वतःला लहान समजते.) असंही २५ च्या जवळ गेलं तरी प्रत्येकाला स्वतःचं वय लपवावसंच वाटतं. तरी पण सुंदर असं कॉलेज जीवन जगताना सुंदर असे अनुभव येतात.

थोर संत महात्मा म्हणाले आहेत, अनुभव फुकट येत नसतो. अनुभव येण्यासाठी काही ना काही खर्च करावं लागतं. मग ते वेळ, पैसा किंवा अपयश काहीही असो. असेच काहीसे जीवनभर उपयोगी पडणारे अनुभव कॉलेज जीवनात मिळतात.

मित्र कसे बनवायचे, नातं कसं Maintain करायचं, आदर देणे-घेणे काय असतं, समाजात जगताना कसं जगायचं असतं, अपयशाला सामोरं कसं जायचं, ध्येय कसं पूर्ण करायचं, याचे Direct-Indirect पाठ कॉलेज घेत असतं. अभ्यासा व्यतिरिक्त हे पण चाललेलं असतं. त्याचा आपल्याला

सुगावा पण लागत नाही.

तर पहिल्या वर्षाला दूर गावावरून येऊन आपण नवीन अशा अनोळखी असणाऱ्या कॉलेजमध्ये प्रवेश घेतो. Graduation असू दे किंवा Post-Graduation. सुरवातीला सगळंच नवीन असतं. कोणा-कोणाची ओळख झालेली असते, कोणाची नसते. बरेचसे लोक आपण चेहरा बघून ठरवतो, असे असतील, तसेच असतील. पण Actual जेव्हा संपर्कामध्ये येतो तेव्हा ते वेगळेच असतात. असंच असताना राजकारण शिकण्याची पहिली पायरी समोर येते.

सुरवातीला भाषावार रचना होते. कन्नड, मराठी बोलणारे वेगवेगळे गट दिसू लागतात आणि मग कॉलेजच्या Bench वर असू दे किंवा वस्तिगृहच्या रूमवर असू दे असे भाषेची टाळकी एकत्र येतात. पुढची पायरी असते ती प्रांतवादी रचना. या प्रकारात वेगवेगळ्या भागातून आलेली मुलं-मुली प्रांतवार (जिल्हावार) एकत्र येतात आणि ग्रुप बनतो. अशा प्रकारे पक्षांची स्थापना होत असते. सुरवातीला कॉलेज थोडसं डेरी वाटतं पण जेव्हा Exam, Test, Practicals ची बरसात चालू होते. तेव्हा मात्र आहे तो वेळ कसा निघून जातो कळत नाही.

Submission काळात पण थोडीशी गडबड होतेच. जवळचा, परका त्यानुसार Submission Transfer करण्याची प्रथा चालू होते. अशातूनच असा पण एक गट असतो, जो सगळ्याच गटामध्ये सामील होतो. त्यांची स्थिती शहामृगासारखी असते. सर्व गटांना ही लोकं आपल्यातीलच वाटतात. कधी-कधी याचा तोटा पण होतो. पण सगळ्यांशी चांगलं राहिलेलं बरंच असतं. (स्व-अनुभवातून सांगतेय).

कधी-कधी एखाद्या जवळच्याच मित्र-मैत्रिणींशी थोडेसे गैरसमज होतात. पण “कुछ भी करनेका लेकिन ऐसे नहीं Hurt करने का” असं जर कोण म्हंटलं तर शुद्ध मराठी भाषेत “गेलास उडत” असं प्रतिउत्तर द्यायला कोणी मागे पुढे पाहत नाही.

सांगण्याचा उद्देश काय तर शुद्ध मैत्री ही मोहमाया, ऐसे, अपमानस दुराग्रह, न्यूनगंड या शब्दांच्या पलीकडची असते. मैत्रीमध्ये कोणी छोटं किंवा मोठं नसतं.

पण एवढं नक्कीच असतं, जो कोणी कमीपणा घेतो, तोच खरा मोठा असतो. कारण कमीपणा घेण्यासाठी खूप मोठं मन असावं लागतं. गोड बोलून काम कसं करून घ्यायचं याचे पण धडे मिळतात. कॉलेजमधले Cleark, शिपाई यांना थोडसं जरी गोड बोलून काम सांगितलं, तर आपली कामं कमी वेळात होऊ शकतात. खरं तर हा विषय गोड बोलण्याचा नसतोच. हा विषय त्यांच्याबद्दलचा आदर दाखवण्याचा असतो आणि असा माणूस पृथ्वीतलावर शोधून सापडणार नाही. ज्याला आदर दिलेला आवडणार नाही.

समाजात जगताना कसं जगायचं हे पण शिकवतं कॉलेज. राग आल्यावर नियंत्रित कसा करायचा, एखाद्या कार्यक्रमाचं आयोजन करताना कसं करायचं, हे सगळं शिकायला मिळतं. त्याचबरोबर Mess, Canteen चे व्यवहार करताना, एखादी वस्तू खरेदी करताना कसं बोलावं लागतं, याची कला येते. माणसांत बोलण्याची सवय लागते.

Seminar देताना सुरवातीला पाय लडखडले, हृदयाए ठोके वाढ आणि जीभ घसरली तरी पण तो Seminar पुढं कोणत्याही परिस्थितीवर बोलायचा विश्वास देऊ शकतो. आधी बोलल्याप्रमाणे अनुभव फुकट मिळत असतो.

कधी-कधी आयुष्यात नापास न झालेली मुलं कॉलेजमध्ये एखाद्या विषयात नापास होतात, असे वाईट अनुभव आले तरी ही काय शेवटची परीक्षा नसते, असा संदेश पण कॉलेजच देतं. नव्यानं पास व्हायला नव्याने कष्ट करण्याची संधी आणि प्रेरणा कॉलेजच देतं. त्यामुळं अपयश पचवायची कला पण कॉलेजमध्येच येते. ध्येय पूर्ण करणं काय असतं व त्याचं दबाव कसं Acquire करायचं याचा धडा पण मिळतो. पुढे कुणी Target Acquiring खूप कामाचं ठरतं. Submission

करताना दोन रात्री मारून Submission चं ध्येय कसं पूर्ण करायचं (अक्षराकडे लक्ष न देता) हे पण कॉलेजमध्ये शिकतो.

Gathering, days च्या माध्यमातून, Fish-Ponds, Song dedication च्या माध्यमातून विरंगुळा व त्याच्या आठवणी कायम राहतात. कधी साडी न घातलेल्या मैत्रीणी Traditional day ला साडी घातलेल्या पाहायला मिळतात, आणखी बरंच काही!

अशातच, जेव्हा कॉलेजचा शेवटचा काळ चालू होते आणि सगळ्यांना सोडून जाणार, याची जाणीव होती. तेव्हाच आपलं कधी न वाटणारं कॉलेज आपलसं झालेलं असते. कॉलेजमधले बॅचेस, फळा आणि परिसर आपला वाटत असतो. थोडी Maturity आपोआप वाढते. भांडलेले मित्र-मैत्रीणी पुन्हा जवळ येतात. अनेक गट तयार झालेल्या वर्गाचा एकच गट बनून पुढे येतो. 'लग्नाला तरी बोलवा,' जमलं तर आठवण काढा' असं म्हणणारे टोमणे ऐकू येतात. कधी मायाजाळानं न अडकलेली मने शेवटच्या वर्षात मात्र नकळत थोडीशी मायाजाळात अडकतात. राहिलेली जागा, कॅन्टीन, होस्टेल, वर्ग यांना सोडून जाताना थोडसं तरी Emotional होतंच. कोणत्याही गोष्टीचा निरोप घेताना मन हे हेलकावे खातंच. "अरे कायमचा सोडून चाललो का, मोबाईल आहे, कॉल कर, कधीपण येतो भेटायला" असे म्हणणारे मित्र कधी संसारात गुरफटतील कळणार पण नाही. काहींना Career चं Tension राहिल. काही जण पुढं काय करायचं, याबद्दल पण Confuse असतील.

अशा या शेवटच्या वर्षातल्या शेवटच्या काळात आठवणींचा साठा व्यवस्थित जपून पुढे जावंच लागतं आणि पुन्हा भेटूया, की असं म्हणावच लागतं.

पण कॉलेज संपलं तरी आयुष्याचं शेवटचं वर्ष कधी संपत नसतं. फक्त तेच जगायला तुम्ही सर्वांनी दिलेलं कॉलेजचं शेवटचं वर्ष आठवत असतं...

एकता का अर्थ यह नहीं होता कि किसी विषय पर मतभेद ही न हो। मतभेद होने की बावजूद भी जो सुखद और सबके हित में है।

राष्ट्रीय एकता और अखंडता

प्रशांत यादव, एम.एस्सी.- भाग १

हमारा देश विभिन्न संस्कृतियों का देश है जो सचमुच विश्व में अपनी एक अलग पहचान रखता है। अलग-अलग संस्कृति और भाषाएँ होते हुए भी सभी एक सूत्र में बंधे हुए हैं तथा राष्ट्र की एकता और अखंडता को अक्षुण्ण रखने के लिए सदैव तत्पर रहते हैं। संगठन ही सभी शक्तियों की जड़ है। एकता के बल पर ही अनेक राष्ट्रों का निर्माण हुआ है। प्रत्येक वर्ग में एकता के बिना देश उन्नति नहीं कर सकता। एकता में महान शक्ति है। राष्ट्रीय एकता का मतलब ही होता है कि राष्ट्र के सब घटकों में भिन्न भिन्न विचारों और विभिन्न आस्थाओं के होते हुए भी आपसी प्रेम, एकता में केवल शारिरीक समीपता ही महत्वपूर्ण नहीं होती बल्कि उसमें मानसिक, बौद्धिक, वैचारिक और भावात्मक निकटता की समानता आवश्यक है।

एकता का अर्थ यह नहीं होता कि किसी विषय पर मतभेद ही न हो। मतभेद होने की बावजूद भी जो सुखद और सबके हित में है। उसे एक रूप में सभी स्वीकार कर लेते हैं। राष्ट्रीय एकता का अभिप्राय है सभी नागरिक पहले भारतीय हों, फिर हिंदू, मुसलमान या अन्य। भारत में विभिन्न संस्कृतियों, धर्मों और संप्रदायों को बराबर का दर्जा मिला है। हिंदू धर्म के अलावा जैन, बौद्ध और सिक्ख धर्म का उद्भव यहीं हुआ है। अनेकता के बावजूद उनमें एकता है।

शुरू से हमारा दृष्टिकोण उदारवादी है। हम सत्य और अहिंसा का आदर करते हैं। हमारे मूल्य गहराई से अपनी जड़ों से जुड़े हुए हैं। हमारे इन मूल्यों को सभी धर्म ग्रंथों में स्थान मिला है।

जब देश आजाद हुआ था तो उस वक्त कई लोगों ने यह घोषणा की थी कि विविधताओं के इस देश का बिखरना तय है। परंतु सीधे तौर पर देखें तो आज उनकी बात असत्य मालूम पड़ती है। पर अगर गहराई में जाकर समझा जाए तो यह समझने में देर नहीं लगती है कि भले ही देश न टूटा हो लेकिन धर्म, जाति आदि के नाम पर समाज बटा जरूर है।

राष्ट्रीय एकता और अखंडता भाषा और क्षेत्र के नाम पर बढ़नेवाली हिंसा से सामाजिक संतुलन का बिगड़ना भी स्वाभाविक है। किसी भी सभ्य और लोकतांत्रिक राष्ट्र की आधारशिला यह है कि वह अपने नागरिकों में लिंग, धर्म, जाति आदि के आधार पर बिना किसी भेदभाव के सबके साथ समान व्यवहार करे। परंतु समान व्यवहार की यह प्रक्रिया समाज के रुढ़िवादी विचारों, धार्मिक कट्टरता, व्यक्तिगत और राजनैतिक स्वार्थ से बाधित होती है, तो उनकी परिणीती एक शोषणकारी व्यवस्था के सृजन के रूप में होती है। तब इस शोषण के लिए जिम्मेदार न सिर्फ सामाजिक मूल्य होते हैं बल्कि राज्य भी इस शोषण का संरक्षक बन जाता है।

परंतु भले ही देश में एकजुट हो, आज भी धर्म, जाति आदि के नाम पर कई राज्यों में झगडा होते हुए हम देखते हैं। धर्म, जाति, भाषा आदि के नाम पर समाज को बटनें से कैसे रोका जाए? इसके लिए सबसे पहले तो हमें एक-दूसरे की संस्कृति का सम्मान करना सीखना होगा। हमारे देश में सभी धर्मों में लोग जानते हैं कि इनकी संस्कृति एक है। बौद्ध हो या जैन हो, वैष्णव हो या सिक्ख सभी मानते हैं कि इनके पूर्वज एक थे। भले ही बाद में उनके पूर्वजों के जीवन कथा को अलग-अलग मजहब का रंग दे दिया गया ?

सबको जोड़ने के लिए ही तीन रंगों के कपडे को जोड़कर तिरंगा बनाया गया है। वह कोई साधारण कपडा नहीं है, बल्कि उसे हमने 'राष्ट्रीय एकता' का प्रतीक माना है। उसकी प्रतिष्ठा राष्ट्र की प्रतिष्ठा और इसका अपमान राष्ट्र का अपमान है। इसलिए हमें तिरंगों की शान के लिए आज तक हजारों लाखों भारतीय अपने प्राणों की आहुति दे चुके हैं। इसी बलिदान का परिणाम है कि आज हमारी राष्ट्रीय एकता के प्रतीक तिरंगा झंडा अपने सर्वोच्च स्थान पर गर्व के साथ लहरा रहा है।

मजहब नहीं सिखता, आपस में बैर रखना हिंदी है हम, वतन है हिंदोस्ता हमारा।

जशी युद्धे पराक्रमाने जिंकता येतात.
तसा जीवनावरील लढा हा नक्कीच
प्रसन्नतेने जिंकता येईल.

हसत जगावं !

विद्या औताडे, इ. ११ वी, कला

माणसाच्या हृदयातील प्रसन्नता ही हास्याच्या रूपाने त्या चेहऱ्यावर दिसत असते. परमेश्वराने अनेक गोष्टी वेगवेगळ्या रूपाने दिल्या आहेत. जसे त्याला दुःख दिले आहे. तसे ते दूर करण्यासाठी हास्य दिले आहे. या हास्याचा उपयोग कसा करता त्यावर त्याचे जीवनाचे यशापयश अवलंबून असते. सकाळी आपण जेव्हा सर्व विधी आटपून मंदिरात प्रवेश करतो तेव्हा मंदिरातील परमेश्वराची प्रसन्न, हसत्या चेहऱ्यांची मूर्ती पाहून आपले मन प्रसन्न होते. त्यामुळे दिवसभराच्या कामाला एक वेगळीच प्रेरणा मिळते. दिवसभर केलेले श्रम आपणाला जाणवत नाही. ही किमया असते, त्या प्रसन्न हसत्या परमेश्वररूपी मूर्तीची.

समाजातील विविध विचारांची प्रवृत्तीची माणसं जपायची असतील तर त्यांना प्रसन्नतेने तोंड दिले पाहिजे. दोन वर्षांपूर्वी एका संस्थेत भरती चालली होती मुलांनी नोकरीसाठी अर्ज केले होते. त्यामध्ये माझ्या दोन मैत्रिणींनीही अर्ज केले होते. त्या दोघी अधिकाऱ्यांच्या ऑफीसमध्ये गेल्या. एक मैत्रिण अतिशय आनंदाने हसत-हसत बाहेर आली. तिच्या चेहऱ्याकडे पाहून मला ही आनंद झाला. मनात आले, बहुतेक आपल्या मैत्रिणीला नोकरी मिळाली वाटतं? ती जवळ येताच मी विचारले तेव्हा ती म्हणाली नोकरी कधीही मिळेल, पण त्या अधिकाऱ्याने माझ्यात जो आत्मविश्वास निर्माण केलाय तो

यापुढे कधी ही कमी होणार नाही. तिच्या उत्तराने मी चकित झाले. नोकरी न मिळणारी माणसं शक्यतो निराशेच्या गर्तीतून लवकर बाहेर येत नाहीत आणि येथे तर सर्व उलटेच होते. इतक्यात दुसरीही मैत्रिण तेथे आली. पण ती रडत होती ती रडत-रडत सांगत होती. मला नोकरी मिळाली. मला तर आश्चर्याचा धक्काच बसला. हिला नोकरी मिळाली आणि तू रडतेयस का?, तेव्हा ती म्हणाली, साहेबांनी मला चेहऱ्यावर तेज आणण्याची सूचना केली आहे. प्रत्येक अधिकाऱ्यांची काम करण्याची पध्दत वेगळी आहे. दिवसभर प्रचंड काम करूनही प्रसन्न मनाने घरी परतणारी माणसं खऱ्या अर्थाने कुटुंबात चैतन्य निर्माण करित असतात. तर काही हेकट वृत्तीने रडकी, मुडी माणसं त्यांना इतरांनी हसलेले सहन होत नाही. ती स्वतः कोत्या मनाची असतात. पण इतरांना ही ती कोती करून टाकतात.

जशी युद्धे पराक्रमाने जिंकता येतात. तसा जीवनावरील लढा हा नक्कीच प्रसन्नतेने जिंकता येईल. संत तुकाराम म्हणतात,

“सुख पाहता जवापाडे
दुःख पर्वता एवढे!”

अशा दुःखमय जीवनामध्ये त्या दुःखाकडे आपण कशा

पध्दतीने पाहतोय हे किती मनावर घेतोय यावरच सुख अवलंबून आहे. जीवनामध्ये प्रचंड दुःख पचविणारे चॉर्ली चॅप्लिन, दादा कोंडके, लक्ष्मीकामंत बेर्डे, प्र. के. अत्रे, पु. ल. देशपांडे यांनी मात्र लाखो लोकांना आपल्या कलाकृतींनी वक्तृत्वाने दुःख विसरण्यास भाग पाडले अशी माणसं स्वतः प्रसन्नतेने जगण्यास शिकवितात.

हसत खेळत जीवनाला सामोरी जाणारी माणसं आपले इच्छित साध्य करतात. पण ते करताना मनात कुठलाही द्वेष ठेवत नाहीत. त्यामुळे अशा लोकांना खोटे समाधान मिळविण्यासाठी औषधे खावी लागत नाहीत. खोटा अहंकार, मीपणा, संपत्तीचा गर्व, कुळाचा गर्व, यामधून माणसांच्या वाट्याला फक्त दुःखच येते. खरे समाधानी ठेवण्यात आहे. शहरातील विविध दुकाने बाहेरून सजवलेली असताना माणसं

त्यांना भुलून आत जातात व वस्तू खरेदी करून तेवढ्या वेळापुरती का होईना समाधानी होतात. सुमती म्हणतात,

“चेहरा हसत ठेवा

दुःख मनात ठेवा

लोक चेहरा पाहतात

मन पाहत नाहीत.”

या विचाराप्रमाणे प्रत्येकाने केले तर खोटं-खोटं हसण्यासाठी हास्य क्लब काढावे लागणार नाहीत आणि त्यातून दुःखाचे निवारणही होणारी नाही. म्हणून प्रत्येक काम प्रसन्न मनाने हसत्या चेहऱ्याने केले तर तेथे यश ठरलेलेच आहे आणि अशा यशाचा स्वाद काही आगळा-वेगळा असतो.

वाहता नळ पाहून...

वाहता नळ पाहून, काळीज माझं फाटतं..
धावत जाऊन बंद करावा, असं खूप वाटतं...
पाणी जेव्हा शांत करते एखाद्याची तहान
पाणी म्हणजे जीवन आहे याचे येते भान...
पाटामधून शेतीसाठी वाहतं जेव्हा पाणी
गळ्यामधून निघू लागतात हिरवी ओली गाणी...
पाण्यापासून वीज आणि विजेपासून सुख
पाणी नसेल तर मात्र दुष्काळ आणि भूक
पाण्यासाठी पाण्यासारखा खर्च करून पैसा
दारामध्ये येई गंगा घालून गावाला वळसा
पाण्यासाठी वणवण फिरतात खेड्यांमधल्या बाया
एका- एका घोटासाठी करपून जाते काया.
वाहता नळ बंद करता, किती छान वाटतं
आनंदाचं तळं माझं थेंब थेंब साचतं....

अमोल अरुण हराळे
इ. ११ वी, कला (अ)

आई-वडील

विसरा तुम्ही सर्व गोष्टी पण
आई वडिलांना विसरू नका.
ज्यांनी तुम्हाला वात्सल्य दिले
अशा आईला विसरू नका.
ज्यांनी तुम्हाला धैर्य दिले,
अशा वडिलांना विसरू नका.
ज्यांनी तुम्हाला घडविले.
अशा माता-पित्यांना विसरू नका.
विसरू नका त्या पुंडलिकाला
ज्याने आई-वडिलांची सेवा केली.
आदर्श घ्या त्या श्रावणबाळाचा
ज्याने आई-वडिलांसाठी प्राण दिले
अशा आई-वडिलांना दुःख न देता
प्रेमाने त्यांचा सांभाळ करा.

भविष्यात मिळाले तुम्हाला सर्व काही
पण नाही मिळणार पुन्हा आई-वडिलांची पुण्याई.

काजल मोरे

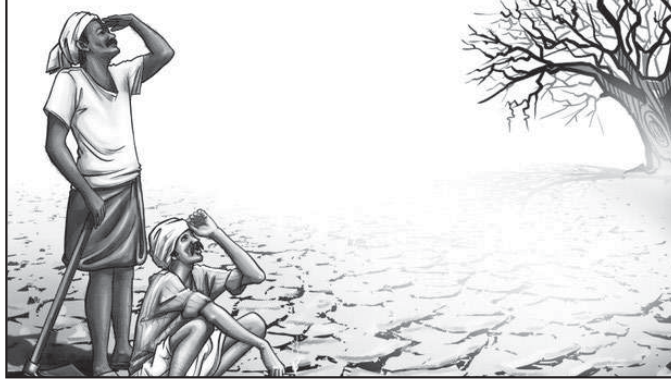
इ. ११ वी, कला

ह्या जीवघेण्या दुष्काळात त्याला स्वतःची वात करून लुकलुकणाऱ्या समईप्रमाणे तेवत राहून सर्वत्र प्रज्वलन करायचे असते. ह्या परिस्थितीतही मेघराजावर त्याचा विश्वास असतो.

‘दुष्काळ’ हा शब्द उच्चारताच अंगावर काटे येतात. डोळ्यात आसवांची गर्दी होते. ऊर भरून येतो. समोर काळोख दाटतो. अशा या भयावह दुष्काळाची छाया महाराष्ट्रावरून कधी दूर होणार परमेश्वरास ठाऊक! या दुष्काळात सर्वांत जास्त हाल होतात ते म्हणजे आपल्या अन्नदात्याचे.

शेतकऱ्यांवरती जेव्हा मेघराजा नाराज होतो. तेव्हा त्याला फक्त शासनाच्या मदतीची आस असते. पण शेतकऱ्यांच्या आशा कधीच पूर्ण होत नाही. दुष्काळामध्ये ना खायला अन्न पुरेसे असते. ना वस्त्र असते. त्याच्या कष्टाने, प्रेमाने आणि मायेने उगवलेले शेतातील धान्य जळून खाक होते. ना जनावरांना खायला चारा असतो. ना प्यायला पाणी असते. उभ्या शेतात असणाऱ्या पिकांची डोळ्यासमोर राख रांगोळी होते. शेतकऱ्यांचा जीव तळमळतो. त्याच्या मनामध्ये विचार येतात.

“काळ्या मातीत सोनं पिकत होतं.
दृष्ट लागली दुष्काळाची; वाताहात झाली.

निष्पाप सजीवांची
माती आ वासूनी बसली होती
पिके गेली होरपळूनी
पाणी नाही त्यांच्या मुळी
सर्व जनता घायळ झाली
गुरे-ढोरे घेऊन सारी
निघाली बाजारी
निसर्गाचा हा रौद्रावतार आला साऱ्यांच्याच उरी
अशा प्रकारे दुष्काळाचा हा धक्का पचवणे शेतकऱ्यांसाठी

दुष्काळ

ऐश्वर्या शिंदे, इ. ११ वी, आर्टस्

खूपच कठीण असते. पिण्याच्या पाण्याच्या टंचाईमुळे स्त्रियांना मैलो-मैल पाण्यासाठी भटकावे लागते. त्यांच्यामधील प्राण कंठाशी येतो.

शेतकऱ्याला काही फक्त कुटुंब जगवायचे नसते त्याच्यावर मुलाबाळांच्या शिक्षणाची जबाबदारी असते. तारुण्यात आलेल्या मुलींच्या लग्नाचा भार असतो. त्याला त्याच्या दारातल्या जनावरांची पोतं भरावी लागतात. अशा सर्व जबाबदाऱ्या पार पाडतात आणि निसर्गाशी लढता लढता त्याचा जीव मेटाकुटीला येतो, त्याच्या घरची अवस्था अशी बिकट झालेली असते की जणू काही थंडी वाजून गेली होती
चुलीला

विश्रांती मिळाली होती तव्याला
मुलाबाळांचा सापळा बघवेना आईबापाला
उपाशी झोप येईना, काळ काही जाई ना

ह्या जीवघेण्या दुष्काळात त्याला स्वतःची वात करून लुकलुकणाऱ्या समईप्रमाणे तेवत राहून सर्वत्र प्रज्वलन करायचे असते. ह्या परिस्थितीतही मेघराजावर त्याचा विश्वास असतो. या निराशाग्रस्त वातावरणातही तो आशेचा एक किरण बनून जातो. सर्व काही राख झाल्यावर त्यातून विश्व निर्माण करण्याचा तो प्रयत्न करत असतो. त्या परिस्थितीत त्याला गरज असते केवळ आधाराची

मोडून पडला संसार
तरी मोडला नाही कणा
पाठीवरती हात ठेवूनी
फक्त लढ म्हणा....

बाल गोविंद

आला रे ! आला, बाल गोविंद आला!
बाल गोविंदाचा बापूजी झाला.
आईची माया गेली तर....
वडिलांनी आधार दिला तर...
वडिलांचाही आधार गेला तर...
देवाचीही कृपा झाली
आला रे! आला! बाल गोविंद आला!
बाल गोविंदाचा बापूजी झाला.

देवा अनाथाला प्रेम दिले
ज्ञानाचाही भर दिला
त्या ज्ञानाचाही
गोविंदाने सोने केले
आला रे! आला, बाल गोविंद आला...
बाल गोविंदाचा बापूजी झाला.

अंधाराचा नाश केला तसेच
प्रकाशाचा ध्यास घेतला
त्याच ध्यासांनी व बुध्दीमतांनी
शिक्षणाचा प्रसार केला.
आला रे! आला; बाल गोविंद आला!
बाल गोविंदाचा बापूजी झाला.

शिक्षणचा प्रसार करून
जगात अनेक शाळा
व हायस्कूल बांधले
“ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार
यासाठी शिक्षणप्रसार.”
हे ब्रीदवाक्य त्या शाळेला दिले
आला रे! आला, बाल गोविंद आला!
बाल गोविंद बापूजी झाला

गोरगरीबांसाठी दीनदलितांसाठी
तुम्ही शिक्षणाचा प्रसार केला
त्या शिक्षणांसाठी आपले
आयुष्य व जीवनाचाही त्याग केला.
आला रे! आला, बाल गोविंद आला!

म्हणून म्हणते शोधून मिळत
नाही पुण्य
सेवा केल्याने होतो धन्य
कोण आहे तुमच्या विना अन्य
बापूजी तुमच्या विना हे जग शून्य?

सुप्रिया प्रधाने

इ. ११ वी, सायन्स (ब)

वडिलांचे प्रेम

आईसाठी लिहिणारे बरेच असतात
पण बापासाठी लिहिणारे क्वचितच दिसतात.
आईपेक्षा काय असते महान त्यांचे
शब्दाविना कळते प्रेम त्यांचे ॥१॥

बापाशिवाय घर असते बेघर
अनेकांची असते त्यावर वाईट नजर.
म्हणतात, आई सावरते घराला
पण नसेल साथ पतीची तिला
तर नाही सावरू शकत ती सर्वाना ॥२॥

मुलीचा तर आधारच असतो बाप
पाठवणी करताना मायेचा असतो त्यांचाच हात ।
आई रडून मन मोकळे करते
बापाला मात्र सर्वाना सावरायचे असते ॥३॥

जरी झाले वय त्यांचे तरी ।
मान त्यांचा त्यांना द्यायलाच हवा...
कितीही झालो मोठे आपण तरी
त्याच्यापेक्षा मोठे नसतो हे जाणायलाच हवे

साक्षी राजेशिर्के

इ. ११ वी, वाणिज्य

कोणापासून काय शिकावे

भारतापासून सहिष्णुता तर
जपानपासून उद्योगप्रियता
आयर्लंडपासून देशभक्ती तर
स्वित्झर्लंडपासून निसर्गप्रेम
जर्मनीपासून धाडस तर
अमेरिकेपासून व्यापार,
दुधापासून स्नेह तर,
पाण्यापासून ममता,
नदीपासून उपकार तर,
सूर्यापासून नियमितपणा,
मुंगीपासून एकता तर
कुत्र्यापासून कृतज्ञता,
आईपासून वात्सलता तर
मैत्रीपासून निःस्वार्थता.
अमोल शेळके
इ. ११ वी, कला

जीवनाचं पुस्तक

चूक जरी जीवनाचं पान असलं तरी,
नाती ही जीवनाचं पुस्तक आहे,
गरज पडल्यावर चुकीचं
पान फाडायचं की चुका सुधारायचं हे तर
फक्त आपल्याच हातात आहे.
चुकीतून शिकायला मिळतं
समजून घेणं हे तर आपलचं काम आहे.
ना जन्म हातात आहे ना मृत्यू परंतु जीवन
जगणे हे तर आपल्याच हातात आहे.
निश्चितपणे हसा, कितीही दुःख असलं तरी
टेंशन कोणाला कमी आहे.
हळूहळू आयुष्य निघून जातं
जीवन हे आठवणीचं पुस्तक बनून जातं.

विजयालक्ष्मी कोळी
इ. १२ वी, कला (ब)

पाऊस

श्रावण महिन्यात बरसणाऱ्या पावसाची काहीशी जादू
पावसाच्या रिमझिम ओसरणाऱ्या धारा
मातीमधील तो थंडावा आणि ओलावा..
अलगद मनाला झोंबणारा
ओलेचिंब झाले मन, पावसाच्या थेंबात भिजून
अंगावरती येणारे अलगद वाऱ्याचे शहारे
मातीचा गंध मनाला हवाहवासा वाटणारा,
उन्हात बरसणारा तो मोहक पाऊस...
शाळेतून घरी परतताना भिजवणारा पाऊस
मैत्रिणींसोबत केलेली ती मौज-मस्ती
पण कुठे तरी मनाला खंत वाटते.
आपल्याला भेटणार का? लहानपणीचा तो पाऊस
पुनम मोटे
इ. ११ वी, कला (अ)

निसर्गाचा आवाज

झगमग जग व्हावं म्हणून
माणूस झाडे-झुडपे तोडतुया
डोकं धरून बसला आता
पाऊस कुठं पडतुया
फळ गोड मिळावं अशी अपेक्षा
त्यांच्याकडं करतुया
तुच तोडलं झाड तर
निसर्ग कुठं उरतुया
खिसा भरावा आपला म्हणून
झाडावर वार करतुया
प्रदुषण वाढलं जगात सारं
तुझ्याच दम भरतुया
उभं व्हावं घर म्हणून
जंगल सारी पाडतुया
बसलं उन्हाचं चटकं की
मग त्या सावलीची आठवण काढतुया
विचार कर माणसा जरा, का तु असं करतुया
झाडे झुडपे तोडून तू भविष्यावर
किती तरी संकटे ओढवतुया.

विद्या औताडे
इ. ११ वी, कला (ब)

गुरुजी

गुरुजी तुमच्या आठवणीने
 डोळे आलेत भरून...
 तुमच्यासारखे गुरुजी
 जेव्हा येताना पाहिले दुरून...
 माझं आयुष्य माझं भविष्य
 तुमच्या हातून घडलं....
 नकळत एका मायलेकीगत
 नातं तुम्ही जोडलं....
 माझ्या बहीण-भावाला
 मित्र-मैत्रिणींना हेच दिले धडे...
 खूप-खूप शिका, मोठे व्हा..!
 चालतच रहा पुढे...
 तुम्ही सांगितलेल्या ज्ञान गोष्टी
 मी ही सांगते त्यांना...
 स्वचिंतन सोडून मदत करा त्यांना
 गरज आहे ज्यांना....
 गुरुजी तुम्ही आम्हाला सांगितले
 आत्मविश्वासाने आणि प्रामाणिकपणाने पेपर लिहू या.
 जीवनात एक चांगला माणूस
 व आदर्श विद्यार्थी बनू या.
 गुरुजी तुमचे हे प्रेम पाहून.
 तुमचे हे शब्द ऐकून
 माझ्या डोळ्यातून
 अश्रू आलेत वाहून....
 पुसून घेते भरले डोळे
 आनंद होतो मनभर....
 प्रेरणा देणारा हात तुमचा!
 आहे माझ्या डोक्यावर....
 म्हणून म्हणते गुरुजी
 जेवढे धन्यवाद देते,
 तेवढे कमीच....
 तुमच्या सारखे गुरुजी
 जीवनात भेटणार नाही मुळीच...

सुप्रिया प्रधाने

इ. ११ वी, विज्ञान (ब)

खरा धनवान कोण... ?

वडिलांनी घरी आल्यावर आपल्याला
 पूर्ण वेळ द्यावा असे जेव्हा मुलांना वाटते
 तेव्हा वडिलांनी टी. व्ही. बंद करून आणि
 स्मार्टफोन बाजूला ठेवून मुलांना दिलेला
 १००% वेळ हे मुलांचे - धन!

वैवाहिक आयुष्यातील २० वर्षे पूर्ण
 झाल्यावरसुद्धा जो आपल्या पत्नीला
 तिच्या गुणदोषासकट स्वीकारून सांगतो.
 माझं तुझ्यावर खूप प्रेम आहे तो क्षण
 म्हणजे पत्नीचं.... धन!

आपल्या मुलानं आपली देखभाल
 करावी असं वार्धक्यामुळे थकलेल्या
 आई-वडिलांना जेव्हा वाटते तेव्हा
 मुलगा जे करतो, तो क्षण म्हणजे
 आई-वडिलांचे - धन!

ह्या तीनही क्षणांचा त्रिवेणी संगम
 ज्या मुलांच्या आयुष्यात होतो तो
 खरा धनवान!

अमोल शेळके

इ. ११ वी, कला

एक सच्चा और नेक इनसान ही शिष्य बनने के काबील होता है। जो सत्य और अहिंसा मन से मानता है, जो अंधविश्वास से जादा विज्ञान पर भरोसा करे।

शिष्य ऐसा होना चाहिए, जो गुरु के मना करने के बाद भी उसकी मूरत बनाकर उसके सामने अपना ज्ञान प्राप्त कर ले और गुरु को सोच में डाल दे कि कौन ऐसा है जो मेरे ज्ञान को चुनौती दे।

कहते है जब बच्चा बड़ा होने लगता है, तो पहला शब्द 'माँ' कहकर निकालता है, माँ पहली गुरु है। वह जीवन का ज्ञान देती है। सामने आने वाली मुसिबतों वाकिफ कराती है। माँ ने अपना ज्ञान हार-जीत, अच्छा- बुरा करने की सोच अपनी तरह अपने बच्चों में देखती है। वही जीवन का ज्ञान देती है।

माँ तो उस यशोदा की तरह है, जो मखखन खाने पर डाँटती भी है, और खुद मखखन निकालकर खिला भी देती है।

जब इनसान बड़ा होने लगता है, तो वह अपने गुरुवर्यो को अपना दूसरा गुरु मानता है, जिंदगी में कुछ भी करो लेकिन, एक गुरु ऐसा हो जो जरूरत पडने पर सत्य की रक्षा के लिए युद्ध का नियम तोडकर लडने को कहे क्योंकि उसे अपने सत्य की राह पर चलनेवाले शिष्य की रक्षा और उद्धार करना है। अपने बडों की तरह बनना हर बच्चे का सपना होता है, सब बडो को बस इतना करना है की उस बालक के सामने एक सच्चा, अच्छा आदर्श हम खडा करें। ताकि

गुरु

तनुजा पाटील, कक्षा. १२ वी, कला

आनेवाली पीढी गुरुताके नये अध्याय पढ सके, लिख सके।

इनसान जब युवावस्था में प्रवेश करता है, तो वह आदर्शों में से एक आदर्श चुनने की कोशिश करता है। उसी के साथ-साथ अपनी कमियों को पहचाना में लगते है। जीवन जितना कठिन और संघर्षमय है। उससे भी जादा कठिन गुरु की खोज है। फिर ऐसे कौन से गुण गुरु में होने चाहिए, और एक शिष्य में?

एक सच्चा और नेक इनसान ही शिष्य बनने के काबील होता है। जो सत्य और अहिंसा मन से मानता है, जो अंधविश्वास से जादा विज्ञान पर भरोसा करे। समाप्त समाज के सामने हमेशा सत्य प्रकट करे। वही एक "शिष्य" बनने के योग्य है।

जो पानी की तरह शांत और समुद्र की तरह अभंग ज्ञान से भरा हो, जो सुख-दुःख आशा-निराशा भय और क्रोध के समान भाव से ग्रहण कर सके वही "गुरु"।

"मिट्टी का बना शरीर

मिट्टी में मिल जाएगा एक दिन,

पकडले गुरु के चरण मिलेगा ज्ञान,

क्या हुआ, अगर मिट्टी में मिल गया तू?

"अमर रहेगा तेरा ज्ञान।"

आँखों में

माँ की आँखों में ममता

पिता जी की आँखों में कर्तव्य

भैया की आँखों में आधार

बहन की आँखों में प्यार

सहेली की आँखों में सहकार

गुरु की आँखों में ज्ञान

छात्र की आँखों में जिज्ञासा

कवि की आँखों में कल्पना और

देशभक्तों के आँखों में बलिदान होता है।

अंबिका माळी, कक्षा. ११ वी, कला

एक बार

जिंदगी मिलती है, एक बार।

मौत आती है, एक बार।

प्यार होता है, एक बार।

दिल टूटता है, एक बार।

तो फिर,

परीक्षा क्यों आती है,

बार-बार?

रोहिणी माळी

कक्षा. १२ वी, वाणिज्य

सहेली

कोशिश करो की कोई
हम से न रूठे।

जिन्दगी में अपनों का
साथ न छूटे ।

रिश्ते कोई भी हो उसे
ऐसे निभाओ।

कि उस रिश्ते की डोर
जिन्दगी भर न छूटे ।

रिश्ते वो नहीं होता
जो दुनिया को दिखाया जाता है ।

रिश्ता वह होता है।
जिसे दिल से निभाया जाता है ।

अपना कहने से कोई अपना नहीं होता
अपना, वो होता है।

जिसे दिल से अपनाया जाता है ।

लोग बुरे नहीं होते.... बस जब आपके
मतलब के नहीं होते
तो बुरे लगने लगते है ।

समझनी है जिन्दगी तो पीछे देखो
और जीनी है, जिन्दगी को तो आगे देखो
हम भी वही होते है, रिश्ते भी वही होते है ।
और रिश्ते भी वही होते है ।

राहुल गडदे
कक्षा. १२ वी, कला

वह मेरी एक अच्छी सहेली
थी वह दुनिया से निराली

अपने माँ-बाप के दिल की कलि,
हमेशा रहती थी वो खिली-खिली

आँखे थी उसकी निली-निली
एक दिन तो मुझसे मिली

सज गई मेरे मन की डोली
थी वो ऐसी की-
लगा मुझे जैसे एक बहन ही मिली ।

वो थी बड़ी अच्छी
दिल की थी बड़ी सच्ची

बूरे वक्त में
उससे किसीने कि मेरी चुगली

मन में तो उसके तेजी से आग जली
मन से मेरे वो बहुत दूर निकली

फिर क्या था ?
वह उसके रास्ते पर चली,
मैं मेरे

वक्तने हमे मिला दिया
जिस वक्त वो मुझसे मिली,
उसने अपने दिल की बात बोली
फिरसे हमारे दिल की डोर मिली

मगर,
उस वक्त को मैं आज तक न भूली।

सानिया मंगळवेडे
कक्षा. ११ वी, विज्ञान

आज के युग में माता-पिता लड़की के पालन पोषण में अपना पैसा और समय बरबाद नहीं करना चाहते। दूसरी महत्वपूर्ण बात लड़की की शिक्षा है।

आज हम २१ वीं सदी में जी रहे हैं। आज विज्ञान तंत्रज्ञान के साथ-साथ अनेक क्षेत्रों में नए-नए अनुसंधान और अविष्कार हो रहे हैं। जिससे मनुष्य का जीवन सुखकर हुआ है। आज हम चाँद पर ही नहीं बल्कि अन्य ग्रहों पर जाकर वहाँ मानवीय समाज निर्माण की बातें करते हैं। किन्तु जहाँ लड़की या स्त्री की बात आती है। वहाँ हमारे चेहरे पर उदासी क्यों आती है? आज के युग में जी रहे मानवीय समाज लड़की के जन्म का स्वागत क्यों नहीं करना चाहते? आज भी नारी अबला क्यों है? जन्म के पहले ही लड़की की हत्या क्यों की जाती है? इस प्रकार के अनेक सवाल मेरे सामने उपस्थित होते हैं।

एक समय था, जब शिक्षा के अभाव के कारण देहात समाज के लोग खानदान के वारिस के चक्कर में सात-सात बेटियों के जन्म देने के बाद भी लड़के की आस रखते थे। उस समय नारी सचमुच अबला क्यों होती है। नारी के इस स्थिति का वर्णन भी गुप्तजी ने किया है।

“अबला नारी हाय ! तेरी यही कहानी ।
आँचल में दूध और आँखों में पानी ॥”

नारी की स्थिति बदलने के लिए सभी स्तरों पर प्रयास किया गए। संविधान में भी, नारी के अधिकार के कानून बनाये गए। नारी को ३५ प्रतिशत आरक्षण तक दिया गया

स्त्रीभ्रूणहत्या क्यों?

ऐश्वर्या शिंदे, कक्षा. ११ वी, कला

। समाज में शिक्षा का प्रचार भी हुआ है, फिर भी आज स्त्रीभ्रूणहत्या क्यों? इसका प्रमुख कारण है नारी के साथ जुड़ी हुई कुछ समस्याएँ। सबसे महत्वपूर्ण बात उसके परिवारिश अर्थात् पालन पोषण की है।

आज के युग में माता-पिता लड़की के पालन पोषण में अपना पैसा और समय बरबाद नहीं करना चाहते। दूसरी महत्वपूर्ण बात लड़की की शिक्षा है। माता-पिता लड़की की शिक्षा का भार नहीं उठाना चाहते क्योंकि उसका कोई भी भविष्य उन्हें नहीं दिखाई देता। तिसरी महत्वपूर्ण बात उस लड़की की शादी, पर होनेवाला दहेज और अन्य खर्चा। इन प्रमुख कारणों से लड़की बोझ बनी लगती है। इसलिए सबसे पहले दहेज प्रथा को बंद कर देना चाहिए। कायदे कानून सक्त करने चाहिए। लड़की की शिक्षा के लिए सरकारी योजनाएँ लागू करनी चाहिए। अगर हम स्त्रीभ्रूणहत्या करेंगे, तो आज १००० लड़कों की तुलना में ९५७ लड़कियाँ हैं, तो बाकी ४३ लड़कोंका क्या होगा? हर घर में पत्नी, माँ, बहन के रिश्ते कैसे होंगे। माँ के समान शिक्षिका कहाँ से मिलेगी। इसलिए लड़की के जन्म का स्वागत करो। लड़का और लकड़ी में फर्क मत समझो, क्योंकि

लड़का अगर है, घर का चिराग
तो लड़की करेगी रोशन संसारको।

बेटा नहीं बेटा हूँ

कोमल मन है मेरा,
वही भोला सा है चेहरा ।
जजबातो मैं जीती हूँ,
बेटा नहीं, पर बेटा हूँ ।
कैसे दामन छूड़ा लिया,
जीवन के पहले ही मिटा दिया ।
तुझी से ही बनी हूँ,
बस प्यार की भूखी हूँ ।

जीवन पार लगा दूंगी,
अपनालो, मैं बेटा बनकर
दिखाऊँगी ।
दिया नहीं कोई मौका,
पर पराया बनकर सोचा।
एक बार गले से लगा लो,
फिर चाहे हर कदम अजमालों।

हर लढाई जीत कर दिखाऊँगी।
मैं बोझ नहीं, भविष्य हूँ,
मैं बेटा नहीं, पर बेटा हूँ ।

विद्या कोळी
कक्षा. १२ वी, कला

In today's situation human beings very selfish, they don't think have become about the animals. Some people kill the animals for their self use.

Today we see in the world the forests are destroyed by human beings that's why animal life have gone in dangerous zone so all animals are entered in the cities. All big animals are live in cave with own protection. Such as lion, tiger etc., but small animals do not live in caves their help is necessary. The tree plantation is most successful way to save the animals. This is the first way to save animals & second is opening the different or particular animal park & increase the number of animals other way is protect the animals from the hunters & love the animal.

In today's situation human beings very selfish, they don't think have become about the animals. Some people kill the animals for their self use. Some circus men's hunt the animals, such as tiger, lion & elephant etc. They capture their freedom & touch the animals. They use these animals for their entertainment. Men do not think about the animal. Other side, many people pet the animals for only show up. They do not love them. Therefore many animal species are destroyed on the earth such as chita & tiger. Animals are very useful like a dog & donkey. When we go to market & other work then dog, donkeys take care of house. Donkey carry the heavy thing on their shoulder.

Animals are very honest.

When we love the animals

They love us,

They are not harmful for us.

Sometimes man can not be faithful.

But, pet animals are always faithful.

In our Indian Culture people give lot of respect to the animals. Our culture says animal are chami like God. Indian people celebrate many festivals festival such as 'Bailpola', 'Nagpanchami'. They celebrate the

Why We Love The Animal ?

Vaishnavi Lohar, XIIth Science

festivals with lot of joy. On Bailpola festival people decorate the bullocks. Ox is very useful animal for farmers. The ox is the best friend of farmer. They help in cultivation in the field. But now the technology makes use of different machines for the agriculture. Farmers use these machines that's why number of bullocks decreasing. They do not love. The farmers & other people forget the importance of animals.

Other animals like snake, we believe the snakes are harmful for us. But snakes are also useful for farmers. They kill many insects in farm & in that way it is best friend of farmers also. The cat kill the mouse & protect our house from any destroying. In Rajasthan have many sail the man do not walk fastly in particular place the man use the camel for their traveling. So many uses of animal are there.

All animals depend upon each other. Deer depend on the grass & tiger, lion depend on deer but now a days number of tigers are decrease for the man is careless. If tigers decrease number of deer increases i.e. the chain of life cycle.

All animals are multicellular, eukaryotic organisms of the kingdom animal. All animals are motile meaning they can be very movable independently at some point in their lives. Their body plan eventually becomes fixed as they develop. All animals are heterotrophs. In our country many superstition are present. They are related to the animals. The cow, dog, goat & horse are became our domestic friends. He also domesticate various other animals for saving his own interests. We use cattle for many agricultural purposes such as the drawing of ploughs & carts, lifting of water from wells, carrying of loads crushing cane & seed threshing of grain & to the performance of such other forms of productive activities for agricultural purposes. Cow & Buffalo

are kept mainly for milk & also useful for milk & its by products, transportation & other purpose. The dog is very useful for police. Dog is intelligence & watchful & its quick power of smelling. Friends may discard a man in distress but his dog shall never do so. It follows him in adversity & prosperity.

In past saints has taught

"Bhutdaya hich sarveshreshtha Daya."

i.e. they teach us to love the animals.

Animals are found on earth in different size, different shape & also different colors Therefore our earth look very beautiful. Animals make our life very beautiful & enjoyable. Therefore we should love the animals. We should encourage the animal park. Let's pledge to save the animal.

My feelings - That Deep Within

(Sagarika Mundecha, XIIth Science)

"There are some feelings that no matter what you say no one can feel them but you....."

I can never find the right words to describe how I feel.

The words never seem to make sense, Everything I say sounds like a contradiction, but they say opposites attract.

But when I'm around you, all my feelings just go away And all the negatives become positive and it doesn't make sense at all, No one can see how I feel.

People say the feelings deep within you should leave them alone.

Showing feelings deep within is like playing with fire, you will get burned,

No one wants to show their feelings if they fear they will get burned.

Oh dear ! How I tell you what I want

Just be there when I fall

Don't catch me, don't hold me

Just be there when I cry.

Don't console me, don't support me.

Just be there when I'm alone

Don't take my hand at once

Just be there when I break

Don't fix me, don't heal me.

I'm not afraid, I'm not timid

I know I can, I know I will

The world is cruel but I'm not...

It's trying to break but I won't

Dark nights, walking alone

None of it haunts me.

I'm not weak, I'm not shy.

Your presence matters but not really.

I'm what I am I don't need identities renew.

Thanks for showing me that friendship is

Something that does not really exist.

Trees are also important for environment economic, social and personal development. Take care of trees, they will take care of you.

All say that only trees are our best friend but we can't think about them and can not understand that trees are very important in our day-to-day life. We can say that trees are lungs of the planet.

There are so many use of trees for our betterment of our life such as trees improve air quality by acting as a natural air filters, removing dust, smoke and fumes from the atmosphere by trapping them on their leaves, branches and trunks.

Each year a mature tree produces enough oxygen for 10 peoples. In marathi 'Sant tukaram' says that "Vrukshwalli Amha soyare vanchara." Trees are the

'Save Trees, Save Life, Save Nation'

Chaitrali Kadam, XIIth Science

source of food, fruits for animals, birds and humans. They are home for birds. They are also effective sound barrier and can limit noise pollution. Resent research shows that trees also help reduce the stress of modern life.

Trees are also important for environment economic, social and personal development. Take care of trees, they will take care of you. So give them good look don't destroy them from earth book. Plant more and more trees for our betterment of life.

Save trees, decorate the nation with 'green'.

Save Trees, Save Life, Save Nation.

Donate Eyes

(Pravin Khilare, XIIth Science)

Currently about 2 million people in India alone, suffer from corneal blindness, Fortunately their lost site can be restored through medical intervention of corneal transplantation through donated eyes. You can help this happen. Let Eye Donation be your family tradition. The eyes of the deceased of any age can be donated whether he has pledged the eyes or not.

Spectacle wearers, diabetes, hypertensive and Asthma, Tuberculosis.... can also donate eyes. Patients who have undergone cataract surgery can also donate eyes. Eyes have to be removed with in 6 hours of the time of death. So leave no time in isnforming the nearest eye bank or just dial 202012.

Switch off fans keep Ac/No. and place wet cotton cloth over the closed eyelids. It will help keep the balls moist. Raise head with a pillow. The donor need not be taken to the eye bank.

The eye bank team will come to take the eyes wherever the donor is, at no cost. The eye bank team carefully removes the eyes without disfiguring the face. Eye Donation gives sight to two corneal blind person.

'Let us join hands to tackle corneal blindness.'

Just A Try

(Saniya Inamdar, XIIth Science)

Who are you?
A stranger or a friend?
Love of my life....
Or a cloud just passing by?

You may not realise what
You mean to me....
You are like the rhytm to my lyrics
I don't know if I really do matter
You might get many and may be even better.

But for sure none of them would be
As insane as me,
None of them would be
As loyal as me.
So if I ever crossed your head
Then please give me a try.....

Friendship

(Sagarika Mundecha, XIIth Science)

Time seems to pass so fast before you know it, you have connected with someone. They become your true friends, You know that for better or for worse your true friend will be there for you. This poem I have dedicated to my bestie 'Priyanka Patil.' She is not just a friend but my sister.

My friend is nice
We laugh and cry
And laugh again
Because you see, we are
FRIENDS
FRIENDS
FRIENDS !!!

Friends care, friends share, I need you
Everywhere !

Oh dear! When I think of you.

I think of all that we've been through.

All the times we argue and fight, I know deep inside
that it isn't right.

I, then feel bad and a lot of pain. I love you dear
friend with all of My HEART.

But now that you're gone I've fallen apart.

It's like you're my fire, a humming light.

My dear friend, I miss you a lottt.....

Our friendship my dear friend,

We will have to the end.

Friends till the end is what we will be.

Someday we'll be together.

together you and me.....

My Life.....!

(Sachin J. Bendre, XIIth Science)

Life is short
live it smartly
Make us a beautiful
enjoy it cheerfully
I am so glad we found each other
Now my life is happy and
My life has a found a new
meaning in the embrace of love.
Life has to be enjoyed
not just endured
Make as secured and live life
just imagined.
Simple can be harder than life's complex
you have to work hard
to get and
Make our life simple
The favorable and unfavorable situation
is called part of living
but, smiling in all situation
is called 'Art of living'
To look forward to all the beautiful tomorrows
of our life together
look so ugly they aren't
old lovers.

अहवाल विभाग

विभागीय अहवाल

अ.क्र.	विभागाचे नाव	पान नं.
१	जिमखाना विभाग (वरिष्ठ)	९५
२	जिमखाना विभाग (कनिष्ठ)	९५
३	राष्ट्रीय छात्र सेना	९७
४	Science Association	९८
५	Internal Quality Assurance Cell (IQAC)	९८
६	राष्ट्रीय सेवा योजना	९९
७	विद्यार्थी संसद अहवाल	९९
८	अग्रणी महाविद्यालय योजना	१००
९	हिंदी विभाग	१००
१०	महाराष्ट्र विवेक वाहिनी विभाग	१०१
११	Department of English	१०१
१२	महिला वसतिगृह	१०१
१३	इतिहास विभाग	१०२
१४	भूगोलशास्त्र विभाग	१०२
१५	एस. ए. फंड समिती	१०२
१६	अंतर्गत तक्रार निवारण समिती	१०३
१७	Special Cell Standing Committee	१०३
१८	Research and Recommendation Cell	१०३
१९	स्पर्धा परिक्षा - अहवाल	१०४
२०	सांस्कृतिक विभाग	१०४
२१	राज्यशास्त्र विभाग	१०५
२२	श्रीमंत विजयसिंहराजे डफळे ग्रंथालय	१०५
२३	महाविद्यालय विद्यार्थी मंडळ २०१७ - १८	१०६
२४	Placement Cell	१०६
२५	अर्थशास्त्र विभाग	१०७
२६	Department of Commerce	१०७
२७	Post Graduate Department of Physics	१०८

वैयक्तिक अहवाल

अ.क्र.	शिक्षकाचे नाव	पान नं.
१	Dr. V. S. Dhekale	१०९
२	Dr. A. K. Bhosale	११०
३	डॉ. एस. एन. लोहारकर	११०
४	Dr. Latthe Sanjay Subhash	१११
५	P. J. Choudhary	११३
६	Mr. R. S. Banasode	११४
७	Mr. H.D. Tongare	११४
८	Dr. Rajendra A. Lavate	११५
९	सौ. निर्मला वसंतराव मोरे	११६
१०	डॉ. बी. एम. डहाळके	११६
११	Mr. R. B. Patil	११७
१२	Mr. Govind D. Salunke	११७
१३	Anil Trimbakrao Shinde	११८
१४	Mr. K. K. Rangar	११८
१५	Mr. A. R. Herwade	११९
१६	Dr. V. S. Jadhav	११९
१७	Dr. S. R. Kulal	१२०
१८	Mr. D. A. Kumbhar	१२१
१९	Miss. Lalita Saptal	१२२
२०	Miss. Sangita Deshmukh	१२४
२१	Dr. Kokare Shrikant Rajaram	१२४

जिमखाना विभाग (वरिष्ठ)

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ या वर्षात महाविद्यालयाच्या क्रीडा परंपरेला अनुसरून चालू वर्षी महाविद्यालयातील खेळाडूंनी झोनल, इंटरझोनल, राज्य व ऑल इंडिया स्पर्धेत प्रतिनिधीत्व केले. त्यामध्ये अथलेटिक्स, क्रॉस-कंट्री, खो-खो, व्हॉलीबॉल, बुद्धीबळ व कुस्ती इ. क्रीडास्पर्धेत सहभाग घेतला विशेष उल्लेखनीय बाब म्हणजे श्री. समाधान कर्वे बी.ए. भाग-१ याची शिवाजी विद्यापीठाच्या क्रॉस-कंट्री संघातून बेळगांव येथे झालेल्या ऑल- इंडिया स्पर्धेत सहभाग तसेच कु. कोडग पूनम हिची विद्यापीठाच्या खो- खो संघात सराव शिबीरासाठी निवड. तसेच सांगली झोनल मैदानी स्पर्धेत सांघिक उपविजेतेपद मिळविले. तसेच कोवाड येथे झालेल्या इंटर-झोनल स्पर्धेत मुलांच्या संघाने तिसरा क्रमांक मिळविला.

महाविद्यालयातील गुणी विद्यार्थ्यांचा वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ दि. १०/०२/२०१८ रोजी महाविद्यालयाच्या प्रांगणात संपन्न झाला प्रमुख पाहुणे प्रा. दिपक देशपांडे (हास्यसम्राट) व अध्यक्ष मा. प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. डेकळे व प्रमुख उपस्थिती मा. श्रीमंत इंद्रजितराजे डफळे यांच्या हस्ते खेळाडूंना चषक देऊन गौरविण्यात आले.

अ.क्र.	नांव	वर्ग	तपशील
१	समाधान कर्वे	बी.ए. १	इंटर-झोनल क्रॉस कंट्री-तिसरा, ऑल इंडिया स्पर्धेसाठी विद्यापीठ संघात निवड, झोनल-१५०० मी. दुसरा इंटरझोन सहभाग.
२	रविराज कोंडीकिरे	बी.ए. ३	झोनल-१५०० मी. प्रथम, १०००० मी. दुसरा, इंटरझोनल-२१ कि.मी. तिसरा
३	अभिनंदन माळी	बी.ए. १	झोनल-८०० मी.तिसरा, १५०० मी. तिसरा, ४४४०० मी. रीले दुसरा इंटरझोन सहभाग, राज्य स्पर्धा १० कि.मी पुणे सहभाग
४.	भरत नरळे	बी.ए. १	इंटर-झोनल क्रॉस कंट्री तिसरा.
५.	गिरीष लोहगावे	बी.ए. १	इंटर-झोनल क्रॉस कंट्री तिसरा.
६.	साईराज माळी	बी.ए. १	इंटर-झोनल क्रॉस कंट्री तिसरा.
७.	स्वप्नील मोहिते	बी.ए. १	इंटर-झोनल क्रॉस कंट्री तिसरा, राज्य क्रॉस कंट्री स्पर्धेत सांगली सहभाग
८.	मल्लिकार्जून कोळी	बी.ए. १	इंटर-झोनल क्रॉस कंट्री तिसरा.
९.	कुमार व्हनवाडे	बी.ए. १	इंटर-झोनल क्रॉस कंट्री तिसरा, ४४४०० मी. रीले दुसरा इंटरझोन सहभाग.
१०.	नंदकुमार माने	बी.ए. १	४०० कि.मी राज्य स्पर्धा पुणे सहभाग झोनल-४०० मी. तिसरा, ४४४०० मी. रीले दुसरा इंटरझोन सहभाग.
११.	गणेश यादव	बी.ए. २	४४४०० मी. रीले दुसरा इंटरझोन सहभाग.
१२.	मिरासाब जातगार	बी.ए. १	क्रीडा विभाग विद्यार्थी संसद मंडळ, एन.सी.सी. ४४४०० मी. रीले दुसरा इंटरझोन सहभाग.
१३.	कु. मेघाश्री बिराजदार	बी.एस्सी१	झोनल -२००, ४०० मी. प्रथम, ८०० मी. दुसरा इंटरझोनल ४०० मी. तिसरा, २००,४०० मी. राज्य स्पर्धा पुणे सहभाग

१४.	अक्षता घेज्जी	बी.ए. १	झोनल-१५००, ५००० मी. प्रथम, इंटरझोनल १५०० मी. तिसरा झोनल खो- खो तिसरा क्रमांक, इंटरझोनल सहभाग एन.सी.सी.
१५.	कु. पुनम कोडग	बी.एस्सी १	झोनल खो- खो तिसरा क्रमांक, इंटरझोनल सहभाग विद्यापीठ कॅम्पसाठी निवड
१६.	विद्या कदम	बी.एस्सी १	झोनल खो- खो तिसरा क्रमांक, इंटरझोनल सहभाग
१७.	सुजाता कोडग	बी.एस्सी १	झोनल खो- खो तिसरा क्रमांक, इंटरझोनल सहभाग
१८.	लक्ष्मी चौगुले	बी.ए. १	झोनल खो- खो तिसरा क्रमांक, इंटरझोनल सहभाग
१९.	नकुसा रुपनर	बी.ए. १	झोनल खो- खो तिसरा क्रमांक, इंटरझोनल सहभाग
२०.	कु. लता वसावे	बी.ए. २	झोनल खो- खो तिसरा क्रमांक, इंटरझोनल सहभाग
२१.	लता पाटोळे	बी.ए. २	झोनल खो- खो तिसरा क्रमांक, इंटरझोनल सहभाग
२२.	कु. वनिता सरगर	बी.कॉम. २	झोनल खो- खो तिसरा क्रमांक, इंटरझोनल सहभाग
२३.	सारिका म्हमाणे	बी.कॉम. २	झोनल खो- खो तिसरा क्रमांक, इंटरझोनल सहभाग
२४.	दिपीका ऐवळे	बी.कॉम. २	झोनल खो- खो तिसरा क्रमांक, इंटरझोनल सहभाग
२५.	जयश्री कुंभार	बी.ए. ३	झोनल खो- खो तिसरा क्रमांक, इंटरझोनल सहभाग

वरील सर्व स्पर्धा यशस्वी करण्यासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. टेकळे यांचे मार्गदर्शन व खेळाडूंना प्रोत्साहन मिळाले. त्याचबरोबर महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक सर्व सहकारी व सर्व सेवकांनी स्पर्धा यशस्वी करण्यासाठी मोलाचे सहकार्य केले.

एस. डी. ठोंबरे
जिमखाना प्रमुख (वरिष्ठ विभाग)

जिमखाना विभाग (कनिष्ठ)

महाविद्यालयाची क्रीडा परंपरा या वर्षीही जतन करीत अष्टपैलू खेळाडूंनी तालुकास्तर, जिल्हास्तर, विभागस्तर, राज्यस्तर व राष्ट्रीय स्पर्धेमध्ये भाग घेऊन उज्वल यश संपादन केले. त्यामध्ये अॅथलेटिक्स, खो-खो, कबड्डी, फुटबॉल, व्हॉलीबॉल, क्रिकेट, ज्युदो, तायक्रान्दो, वेटलिफ्टिंग, बुध्दीबळ, कुस्ती व सायकलींग इ. क्रीडा प्रकारात उज्वल यश संपादन केले. तसेच तालुकास्तरीय मैदानी स्पर्धेचे आयोजन आपल्या महाविद्यालयाच्या मैदानावर यशस्वीरित्या पार पडल्या.

श्री. विशाल विलास पाटील ११ वी कला - सांगली येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय सायकलींग स्पर्धेत दुसरा क्रमांक, कोल्हापूर विभागीय क्रीडा स्पर्धा सांगली येथे झालेल्या सायकलींग स्पर्धेत दुसरा क्रमांक व सांगली येथे झालेल्या राज्यस्तरीय सायकलींग स्पर्धेत सहभाग.

अ.क्र.	नांव	वर्ग	तपशील
१	ढोली अमित	१२ विज्ञान	फुटबॉल - जिल्हास्तर प्रथम क्रमांक व विभागस्तर सहभाग
२	ऐनापूरे अरमान	१२ विज्ञान	फुटबॉल - जिल्हास्तर प्रथम क्रमांक व विभागस्तर सहभाग
३	कांबळे नितीन	१२ विज्ञान	फुटबॉल - जिल्हास्तर प्रथम क्रमांक व विभागस्तर सहभाग
४.	मोरे संदीप	१२ विज्ञान	फुटबॉल - जिल्हास्तर प्रथम क्रमांक व विभागस्तर सहभाग
५.	सावंत धैर्यशील	१२ विज्ञान	फुटबॉल - जिल्हास्तर प्रथम क्रमांक व विभागस्तर सहभाग
६.	सावंत स्वप्नील	१२ विज्ञान	फुटबॉल - जिल्हास्तर प्रथम क्रमांक व विभागस्तर सहभाग
७.	रानगर श्रीधर	१२ विज्ञान	फुटबॉल - जिल्हास्तर प्रथम क्रमांक व विभागस्तर सहभाग
८.	सरगर प्रसाद	१२ विज्ञान	फुटबॉल - जिल्हास्तर प्रथम क्रमांक व विभागस्तर सहभाग
९.	सुतार ज्ञानेश्वर	१२ विज्ञान	फुटबॉल - जिल्हास्तर प्रथम क्रमांक व विभागस्तर सहभाग
१०.	गंजीवाले ताहीर	१२ विज्ञान	फुटबॉल - जिल्हास्तर प्रथम क्रमांक व विभागस्तर सहभाग
११.	माळी प्रशांत	१२ वाणिज्य	फुटबॉल - जिल्हास्तर प्रथम क्रमांक व विभागस्तर सहभाग
१२.	चिकदुळे राजरत्न	११ विज्ञान	फुटबॉल - जिल्हास्तर प्रथम क्रमांक व विभागस्तर सहभाग
१३.	भोसले अनिल		जिल्हास्तर ४ ४०० मी. रीले प्रथम, विभागास्तर तिसरा.
१४.	चव्हाण सुशांत	११ कला	जिल्हास्तर ४ ४०० मी. रीले प्रथम, विभागास्तर तिसरा.
१५.	गडदे अक्षय	११ कला	जिल्हास्तर ४ ४०० मी. रीले प्रथम, विभागास्तर तिसरा.
१६.	गडदे प्रविण	१२ कला	जिल्हास्तर ४ ४०० मी. रीले प्रथम, विभागास्तर तिसरा. ८०० मी. प्रथम, १५०० मी. दुसरा
१७.	घाटगे अजित	११ विज्ञान	जिल्हास्तर ४ ४०० मी. रीले प्रथम, विभागास्तर तिसरा.
१८.	प्रकाश पाटील	११ विज्ञान	ज्युदो जिल्हास्तर प्रथम, विभागास्तर सहभाग,
१९.	सुशांत शेजूळ	१२ कला	ज्युदो जिल्हास्तर दुसरा
२०.	यादव ऋषिकेश	११ कला	ज्युदो जिल्हास्तर तिसरा
२१.	वाकसे प्रविण	१२ विज्ञान	वुशो जिल्हास्तर प्रथम, विभागस्तर सहभाग
२२.	वाघमारे पृथ्वीराज	१२ कला	वुशो जिल्हास्तर प्रथम, विभागस्तर सहभाग
२३.	संदेश मोट	१२ कला	वुशो जिल्हास्तर प्रथम, विभागस्तर सहभाग

वरील सर्व स्पर्धा यशस्वी करण्यासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. ढेकळे यांचे मार्गदर्शन व खेळाडूंना प्रोत्साहन मिळाले. तसेच प्रा. सिद्राम चव्हाण व प्रा. श्रीमंत ठोंबरे यांचे मार्गदर्शन लाभले. त्याच बरोबर महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक सर्व सहकारी व सर्व सेवकांनी स्पर्धा यशस्वी करण्यासाठी मोलाचे सहकार्य केले.

डी.एम. कांबळे
जिमखाना प्रमुख (ज्युनिअर विभाग)

राष्ट्रीय छात्र सेना

आपल्या महाविद्यालयातील 'राष्ट्रीय छात्र सेना' हा विभाग छात्रांना राष्ट्रसेवा, शिस्त, चारित्र्य आणि राष्ट्रप्रेम यांची जाणीव करून देतो. या वर्षी महाविद्यालयात एन.सी.सी. विभागात एकूण ६८ पुरुष व १३ महिला छात्रांना १६ महाराष्ट्र बटालियन चे प्रशासकीय अधिकारी कर्नल जयदीप घोष यांच्या मार्गदर्शनाखाली प्रवेश देण्यात आला. एन.सी.सी.विभागामध्ये सिनिअर अंडर ऑफिसर म्हणून सुरज सुर्यवंशी(बी.ए.भाग १) यांची तर कंपनी क्वार्टर मास्टर म्हणून बाजीराव ओलेकर यांची निवड झाली आहे.

दि.१० जून २०१७ पासून एन.सी.सी. विभागाच्या या शैक्षणिक वर्षाच्या कामाची सुरुवात योगा शिबीराने झाली. सलग १० दिवस सकाळी ७.३० ते ८.३० या वेळेत योग वर्ग महाविद्यालयाच्या मैदानात सुभेदार काश्मीर सिंग यांच्या मार्गदर्शनाखाली चालले. २१ जून 'आंतरराष्ट्रीय योगा दिवस' महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.व्ही.एस. ठेकळे, यांच्या सहभागाने पार पडला.

दि.१४ व १५ जुलै २०१७ या दिवशी तहसिलदार कार्यालयातील 'Zero Pendency' या उपक्रमास छात्रांनी सहकार्य केले. दि.१० ऑगस्ट २०१७ रोजी प्रा.प्रकाश जाधव यांचे 'Computer Literacy & Digital Awareness' या विषयावर प्रात्यक्षिकासह व्याख्यान झाले. दि.१५ ऑगस्ट २०१७ रोजी एन.सी.सी.च्या छात्रांनी जत शहरातून वृक्ष दिंडी काढली व महाविद्यालयाच्या परिसरामध्ये वृक्ष लागवड केली.

दि २५/०८/२०१७ ते दि ०३/०९/२०१७ अखेर एन.सी.सी.विभागाच्या १४ छात्रांनी 'ट्राफिक कंट्रोल' साठी जत पोलिस स्टेशनला सहकार्य केले. दि.२ ऑक्टोबर २०१७ रोजी तहसिलदार कार्यालय जत यांनी आयोजित केलेल्या एकता दौड (Run For Unity) मध्ये सहभाग नोंदवला.

दि.१३ सप्टेंबर २०१७ रोजी भारतीय लष्करातील अधिकारी लेफ्टनंट अरूण चौगुले यांचे 'How to Prepare UPSC and Opportunities in Indian Army' या विषयावर सचित्र मार्गदर्शन झाले. २७ नोव्हेंबर २०१७ रोजी राष्ट्रीय छात्र दिन सेना मेडल प्राप्त नायब सुभेदार भानुदास शिरसाट यांच्या मार्गदर्शनाने साजरा केला. १५ ऑक्टोबर २०१७ डॉ.ए.पी. जे. अब्दुल कलाम यांची जयंती महाविद्यालयाच्या परिसर स्वच्छतेने साजरी करण्यात आली.

दि.२७ नोव्हेंबर २०१७ रोजी १६ महाराष्ट्र बटालियनच्या आदेशानुसार सामाजिक बांधिलकी म्हणून जिल्हा आरोग्य विभाग सांगलीच्या सहकायनि महाविद्यालयातील १६ एन.सी.सी. छात्रांनी रक्तदान केले. दि.१५ जाने.२०१८ रोजी मतदार जागृती रॅली काढण्यात आली. याखेरीज सर्व राष्ट्रीय सण साजरे करण्याची जबाबदारी एन.सी.सी.विभाग पूर्ण करतो.

महाविद्यालयातील एन.सी.सी.विभागाच्या निकालाची परंपरा कायम राखून ठेवली आहे. बी-सर्टिफिकेट व सी-सर्टिफिकेट परिक्षांचे निकाल अनुक्रमे ९२% व १००% लागले आहेत.

या शैक्षणिक वर्षामध्ये महाविद्यालयातील एन.सी.सी.विभागाच्या पुढिल कॅडेटनी सैन्य दलामध्ये सेवा बजावण्यासाठी रूजू झाले आहेत.

१. SUO इरगोंडा मल्लाप्पा
२. CDT यादव आकाश वामन
३. CDT शिंदे मयूर आप्पासाहेब
४. CDT पुजारी संतोष शिवलिंग
५. CDT बंडगर कृष्णा नामदेव
६. CDT माळी अभिनंदन संजय
७. CDT ओलेकर राजू देवाप्पा
८. CDT माने विशाल हिंमंत
९. CDT पांढरे अक्षय अशोक

महाविद्यालयातील एन.सी.सी.च्या छात्रांनी विविध प्रशिक्षण शिबीरामध्ये सहभागी होऊन यशस्वीरित्या पूर्ण केले आहे. दि.०९.०७.२०१७ ते २८.०७.२०१७, दि.२९.०७.२०१७ ते ०७.०८.२०१७, दि.१९.०७.२०१७ ते २८.०७.२०१७ आणि दि.०५.११.२०१७ ते १४.११.२०१७ या कालावधीत ए.टी.सी. कॅंप सांगली येथे झाला. यामध्ये कॅडेट शिंदे अक्षय बबन याला 'मेरीट सर्टिफिकेट' Bomb Blasting Demo साठी मिळाले. या कालावधीत महाविद्यालयाच्या सर्व एन.सी.सी. छात्रांनी प्रशिक्षण घेतले याचबरोबर राष्ट्रीय कॅंपसाठी पुढील छात्रांची निवड झाली

१. बेसीक लिडरशिप कॅंप या राष्ट्रीय कॅंपसाठी

महाविद्यालयाच्या एन.सी.सी. छात्र राहूल पुजारी ची निवड झाली.

२. प्रि.आर.डी.सी.कॅम्प औरंगाबाद येथे झालेल्या इंटर ग्रुप कॉंपिटीशन कॅम्प(आय.जी.सी.) साठी एस.यु.ओ.सुरज सुर्यवंशी याची निवड झाली.

३. दि.०८.११.२०१७ ते १९.११.२०१७ (१२ दिवस) अखेर राष्ट्रीय एकात्मता कॅम्प (एन.आय.सी.) भारतपूर(राजस्थान) येथे झाला. यासाठी छात्र मिरासाब जातगार याची निवड झाली.

४. शिवाजी ट्रेल ट्रॅक (STT) कॅम्पसाठी एन.सी.सी.छात्र बाजीराव ओलेकर याची निवड झाली व त्यांनी कॅम्प यशस्वीरित्या पूर्ण केला.

५. दि.२३.०२.२०१८ ते ०९.०३.२०१८ या कालावधित आर्मी अटॅचमेंट कॅम्प अहमदनगर येथे झाला. या साठी CDT पाटील विशाल विलास व CDT भंडे रामदास रेवाप्पा यांची निवड झाली व त्यांनी कॅम्प यशस्वीरित्या पूर्ण केला.

ले.पी.ए.सावंत

(ए.एन.ओ)

Science Association

We have organized the inauguration of Science Association on 04th October 2017. Dr. Jasmin S. Shaikh, DST-Women Scientist, Dept. of Physics, Shivaji University, Kolhapur had delivered an Invited Talk on "Nanotechnology".

Almost all the science departments have published wall papers and posters on numerous topics like Medicinal plants, Satellite projection, Frogs, Statistical methods, Advancement in Chemistry and many. The guest lectures were also conducted for the benefit of students by the resource persons on various topics, Prof. S. B. Kumbhar (Electrochemistry), Dr. Dada Nade (Quantum Mechanics), Prof. Bipin Shinde (Quantum Chemistry), Dr. Rani Pawar (Experimental Techniques), Dr. Sarita Patil (Electrodynamics), Dr. Vinayak Ganbavle (Zeeman Effect), Dr. B. D. Bhosale (Quantum Chemistry), Dr. Poonam Shewale (Atomic Model), Dr. Satyappa Jigjeni (Materials Science), Dr. U. T. Pawar (Scattering Theory), Dr. V. M. Gurame (Biophysical Chemistry).

Science association always promoted students to participate in research competitions. This year 03 students participated in Avishkar Competition held at Shivaji University, Kolhapur on 28th December 2017. B.Sc. – II year Students (Physics) presented their research project in Science Star Competition Organized by Sanjay Ghodawat University, Atigre, Dist.: Kolhapur on 09th February 2017.

The researchers Prof. Anock Somadder and Prof. Ruma Das, Dept. of Physics, Shahjalal University of Science and Technology, Sylhet, Bangladesh have delivered a lecture on "Science of New Edge" on 01st March 2018. Principal and other faculty gave full support and freedom to carry out activities of science association. I am thankful to all teacher as well as students who actively involved in the programs organized by science association.

Dr. A. K. Bhosale

Chairman

Internal Quality Assurance Cell (IQAC)

This year the cell has actively engaged in the submission of AQAR for the year 2016-17 and submitted it well within the time frame of NAAC. The IQA has been submitted to NAAC office for third Cycle assessment and it is approved. Later the SSR is also been uploaded successfully and its waiting to have the PEER team visit in next academic

year. The cooperation and help rendered by the members of IQAC and Staff of College is really great to acknowledge here.

Dr. Shrikant Kokare,

Director, IQAC

राष्ट्रीय सेवा योजना

सोमवार दि. २१ जून, २०१७ रोजी आंतरराष्ट्रीय योग दिन साजरा करण्यात आला. यावेळी विविध योगासनांचे प्रात्यक्षिक करून दाखविण्यात आली.

- १४/०७/२०१७ रोजी सकाळी ११ वा. उद्घाटनाचा कार्यक्रम पार पडला.
- १/०७/२०१७ ते ५/०७/२०१७ या कालावधीत ४ कोटी वृक्ष लागवड योजन अंतर्गत महाविद्यालय परिसरात ३५१ वृक्षांची लागवड करण्यात आली.
- १/०७/२०१७ ते ३१/०७/२०१७ या कालावधीत मतदान नोंदणी अभियान राबविण्यात आले.
- १/०८/२०१७ ते १५/०८/२०१७ या कालावधीत स्वच्छता पंधरवडा साजरा करण्यात आला सदर उपक्रमाचे उद्घाटक मा. अॅड. प्रभाकर (भाऊ) जाधव (संस्थापक अजिंक्यतारा विद्याप्रतिष्ठान, जत) यांच्या हस्ते करण्यात आले. सदर कालावधीत स्वयंसेवक व स्वयंसेविकांनी जत शहरात स्वच्छता जनजागृती फेरी काढली व आपापल्या गावात स्वच्छता सर्वेक्षण केले.
- २३/०९/२०१७ ते २९/०९/२०१७ या कालावधीत आपत्ती निवारण जनजागृती उपक्रम राबविण्यात आला. या उपक्रमाचा एक भाग म्हणून महाविद्यालयात निबंध स्पर्धा व चित्रकला स्पर्धा आयोजित करण्यात आली.
- नियमित कार्यक्रमांतर्गत महाविद्यालयाचा परिसर स्वच्छ करणे, रस्ता दुरूस्त करणे, तारेचे कुंपण व्यवस्थित करणे, महाविद्यालयातील गाजर गवत निर्मुलन, नारळ बाग स्वच्छ करणे, खेळाचे मैदान स्वच्छ करणे, वृक्षारोपण, झाडांना आळी करणे, पाणी देणे इ. स्वरूपाचे श्रमदान स्वयंसेवकांनी केले.
- २ ऑक्टोबर रोजी गांधी जयंती रोजी वृक्षलागवड

करण्यात आली.

- शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर अंतर्गत विविध महाविद्यालयात आयोजित विद्यापीठ स्तरीय विशेष श्रमसंस्कार शिबिरात १६ विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला.
- चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये विशेष श्रम संस्कार शिबीर राजे रामराव महाविद्यालय परिसरात दि. १५ ते २१ जानेवारी २०१८ या कालावधीत आयोजित केले होते. त्यामध्ये एकूण १२५ स्वयंसेवक - स्वयंसेविका सहभागी झाले होते.
- शिबिरामध्ये विविध विषयावर व्याख्यानाचे आयोजन केले होते. जलसंवर्धन उपक्रमांतर्गत पाणी अडवण्यासाठी बंधारा बांधण्यात आला. त्याचबरोबर श्रमदान करून महाविद्यालय व मारुती मंदिर परिसरातील स्वच्छता, रस्ते दुरूस्ती, झडुपे काढणे, महाविद्यालय परिसरात प्रत्येक झाडे लावण्यासाठी खड्डे खोदले व सुनेत्रा कॉलनीत प्रभात फेरीच्या माध्यमातून जनजागृती केली. हे शिबीर यशस्वीपणे पार पाडण्यासाठी जत नगरपरिषदेच्या नगराध्यक्ष सौ. शुभांगी बन्नैवर, महाविद्यालयाचे प्र. प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. डेकळे तसेच सर्व सदस्य यांनी सहकार्य केले.

वरील सर्व नियमित व शिबिरातील उपक्रम यशस्वीपणे पार पाडण्यासाठी महाविद्यालयाचे प्र. प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. डेकळे रासेयो विभागातील प्रकल्प अधिकारी तसेच सर्व सदस्य, व महाविद्यालयातील सर्व सहकारी प्राध्यापक व सेवकांचे मोलाचे सहकार्य लाभले.

डॉ. लवटे आर. ए., डॉ. डहाळके बी. एम.,
के. के. रानगर

विद्यार्थी संसद अहवाल

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये दि. १५/१/१८ रोजी विद्यार्थी मंडळ स्थापन करण्यात आले. त्यानंतर दि. २४/०१/२०१८ रोजी विद्यार्थी मंडळाच्या सचिव पदाची निवडणूक प्रक्रिया पूर्ण झाली. या निवडणूकीत सचिवपदी कु. सुतार अक्षता गुरुनाथ बी.सी.ए.- भाग ३, या विद्यार्थिनीची निवड झाली.

निवडणूक प्रक्रिया पूर्ण करण्यासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. डेकळे, सदस्य, महाविद्यालयाचे सर्व प्राध्यापक व प्रशासकीय कर्मचारी यांचे या कामी सहकार्य लाभले.

(सी. वाय. माने पाटील)

चेअरमन, विद्यार्थी मंडळ निवड समिती

अग्रणी महाविद्यालय योजना

पी.व्ही. पी. महाविद्यालय, कवठेमहांकाळ अग्रणी महाविद्यालय योजने अंतर्गत राजे रामराव महाविद्यालयाच्या अर्थशास्त्र विभागाद्वारे गुरुवार, दि. ३० नोव्हेंबर २०१७ रोजी निश्चलीकरणाचे धोरण व त्याचा भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळा घेण्यात आली. सदर कार्यशाळेचे उद्घाटन प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. ढेकळे यांनी केले. कार्यशाळेसाठी विषय विशेषज्ञ प्रा. डॉ. कैलास पाटील व डॉ. त्रिशाला कदम उपस्थित होत्या या कार्यशाळेचे समन्वयक डॉ. एस. व्ही. काळे हे होते.

अग्रणी महाविद्यालय योजनेअंतर्गत राज्यशास्त्र विभागामार्फत गुरुवार, दि. ७ डिसेंबर २०१७ रोजी 'सभेत कसे बोलावे व व्यक्तिमत्व विकास' या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळा घेण्यात आली. सदर कार्यशाळाचे उद्घाटन प्राचार्य व्ही. एस. ढेकळे यांनी केले. सदर कार्यशाळेसाठी साधन

व्यक्ती म्हणून डॉ. मदन बोगीकर व प्राचार्य प्रमोद पोतनीस हे उपस्थित होते. सदर कार्यशाळेचे अध्यक्ष प्रा. सी. वाय. मानेपाटील हे होते तर समन्वयक डॉ. बी. एम. डहाळके होते.

शनिवार, दि. ९ डिसेंबर २०१७ रोजी अग्रणी महाविद्यालय योजनेअंतर्गत रसायनशास्त्र विभागाकडून जैवविविधता संवर्धन या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळा घेण्यात आली. या कार्यशाळेचे प्रास्ताविक प्राचार्य व्ही. एस. ढेकळे यांनी केले सदर कार्यशाळेसाठी प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून डॉ. एस. ए. खाबडे व प्रा. डी. ए. कुंभार हे उपस्थित होते. सदर कार्यशाळेच्या अध्यक्षस्थानी प्रा. के. के. रानगर हे होते.

सदर कार्यशाळांसाठी सलगरे, उमदी व जत येथील महाविद्यालयातील विद्यार्थी व प्राध्यापक उपस्थित होते.

(एच.डी.टोंगारे)

समन्वयक, अग्रणी महाविद्यालय, योजना

हिंदी विभाग

हिंदी विभाग की ओर से १४ सितंबर २०१७ से २१ सितंबर २०१७ तक हिंदी सप्ताह का आयोजन किया गया १४ सितंबर को 'रामविजय भित्तिपत्रिका' का विमोचन मा. शिवाजी काले जी ने किया तथा 'हिंदी राजभाषा या राष्ट्रभाषा' इस विषयपर छात्रों को बहुमुल्य मार्गदर्शन किया ।

हिंदी सप्ताह के अंतर्गत हिंदी विभाग की ओर से छात्रों के लिए विविध प्रतियोगिताओं का आयोजन किया गया जिसमें निबंध, भाषण, हस्ताक्षर, काव्य वाचन, गीत गायन तथा शेरों / शायरी आदि में छात्रों ने सक्रिय हिस्सा लिया तथा हिंदी सप्ताह समापन समारोह में प्रधानाचार्य डॉ. व्ही. एस. ढेकळे जी ने मार्गदर्शन किया ।

१० जनवरी २०१७ को विश्व हिंदी दिवस के अवसर पर भित्तिपत्रिका का आयोजन किया गया जिसका विमोचन डॉ. व्ही. एस. ढेकळे जी ने किया । विश्व हिंदी दिवस के

उपलक्ष्य में प्रा. सतिशकुमार पडोलकर जी ने छात्रों को हिंदी भाषा का महत्व और रोजगार इस विषयपर मार्गदर्शन किया । हिंदी विभाग की ओर से शैक्षिक उपक्रम के साथ मानवी मूल्य एवं सामाजिक स्वास्थ्य हेतु साहित्यिक फिल्मों का आयोजन किया गया था ।

आज की सामाजिक स्थिति को देखते हुए हिंदी विभाग की ओर से छात्रों ने स्वच्छ भारत अभियान विषयपर डाक्युमेंटरी / लघुफिल्म और पथनाट्य का प्रयोग करके सामाजिक चेतना जगाने का प्रयास किया ।

Open book test, surprise test, Practise test, unit test, enrichment programme आदी परिक्षा विभाग की ओर से ली गयी ।

(एच. डी. टोंगारे)

हिंदी विभागप्रमुख

महाराष्ट्र विवेक वाहिनी विभाग

महाविद्यालयात महाराष्ट्र विवेक वाहिनीचे उद्घाटन दि. २८/९/२०१७ रोजी झाले त्यामध्ये अंधश्रद्धा निर्मूलन या विषयावर व्याख्यान व प्रत्यक्ष प्रयोग सादर करण्यात आले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष व उद्घाटक प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. टेकळे, व कार्यक्रमाचे प्रमुक्त पाहुणे व मार्गदर्शक प्रा. सी. वाय. मानेपाटील हे होते. या कार्यक्रमात करणी- भानामती, कौल लावणे, हरवलेल्या वस्तूचा / व्यक्तीचा शोध घेणे, भूत कोंडणे इत्यादि प्रयोग व समाजातील अंधश्रद्धा याबाबतची चर्चा करण्यात आली. या कार्यक्रमात ११० विद्यार्थी व १० प्राध्यापकांचा प्रत्यक्ष सहभाग होता.

दि. १८,१९,२०, व २१ ऑक्टोबर २०१७ रोजी दिपावली निमित्त सर्वच फटाके वाजविले जातात त्याचा परिणाम संपूर्ण

समाजावर होतो. प्रदूषण टाळण्यासाठी फटाके मुक्त दिपावली हा उपक्रम करण्यासाठी महाविद्यालयातील ११ ग्रूपने मराठी शाळेत जाऊन विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

दि. ३१ जानेवारी २०१८ रोजी चंद्रग्रह होते. यानिमित्त 'ग्रहणातील गप्पा' या विषयावर प्रा. डॉ. श्रीकांत कोकरे यांचे मार्गदर्शन लाभले यामध्ये ग्रहणाविषयीच्या अंधश्रद्धा दूर करण्याचा प्रयत्न झाला. या कार्यक्रमाला प्राचार्य डॉ व्ही. एस. टेकळे यांचेही मार्गदर्शन लाभले या कार्यक्रमास ७६ विद्यार्थी-विद्यार्थिनी उपस्थित होते.

सी. वाय. माने-पाटील
विभागप्रमुख

Department of English

Department of English actively organized various student and teacher oriented programmes, activities, exhibition and innovative practices during the Academic Year 2017-18. The organized various activities and programmes are such as Improve Your English (Words for Today), A guest lecture of Prin. Dr. S.Y. Hongekar, A guest lecture of Mr. Anwar Siddik, Poetry Recitation competition, A guest lecture of Prin. Dr. S.Y. Hongekar, Wallpaper Exhibition, Workshop for Primary and Higher Primary Teacher in Jath Tahsil, Surprise Test, Lesson Note

Activity (Project Work), Group Discussion, Facing an Interview: Personality Development Activity, Extra Lecture for Slow Learners. The Principal of the college motivated and assisted to organize the above mentioned activities, programmes. The faculty members- Asst. Prof. R.S. Banasode, Prof. T.U. Sannake, Prof. O.D. Kudalkar and Prof. SM Shaikh assisted for the enrichment of Department activities. I'm very much thankful to all.

R D Karande
(Head of Department)

महिला वसतिगृह

महाविद्यालयातील वसतिगृहात राहू इच्छिणाऱ्या मुलींना शासकिय नियमानुसार व गुणवत्तेवर आधारित प्रवेश दिला जातो. श्री स्वामी विवेकानंद व शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे या महामानवाचे विचार रुजविण्यासाठी विविध कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. त्यावेळी होस्टेल डे साजरा केला. त्यावेळी मेहंदी, विविध स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. हादगा, तिळगूळ व महिला आरोग्य विषयक कार्यक्रम घेण्यात आले.

पिण्याचे स्वच्छ पाणी व उत्तम भोजनाची सोय, आरोग्य तपासणीच्या सुविधा उपलब्ध आहेत. तसेच महाविद्यालयातील महिला वसतिगृह व्यवस्थापन समिती व विद्यार्थीनींच्या मासिक बैठका घेवून मा. प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. टेकळे यांच्या मार्गदर्शनाखाली विद्यार्थीनींच्या तक्रारी समजावून घेवून त्या सोडविल्या जातात.

सौ. निर्मला वसंतराव मोरे
वसतिगृह प्रमुख

महाविद्यालयाच्या वसतिगृहातील विद्यार्थीनींच्यासाठी

इतिहास विभाग

१) दिनांक ११/८/२०१७ रोजी क्रांती दिनानिमित्त “चले जाव” चळवळ आणि प्राचीन भारतीय विद्यापीठ या विषयावरील भिती पत्रिकेचे उद्घाटन डॉ. सिध्दार्थ कट्टीमनी यांचे हस्ते करण्यात आले. त्यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. टेकळे, महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक आणि विद्यार्थी उपस्थित होते. या भिती पत्रिकेच्या माध्यमातून १९४२ ची “चले जाव” चळवळ आणि प्राचीन भारतीय विद्यापिठांची माहिती देण्यात आली.

२) दिनांक ११/८/२०१७ रोजी क्रांती दिनानिमित्त महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. टेकळे, इतिहास विभाग प्रमुख प्रा. डी. एस. कुंभार, महाविद्यालयातील सर्व

प्राध्यापक आणि विद्यार्थी यांच्या उपस्थितीमध्ये डॉ. सिध्दार्थ कट्टीमनी यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते.

३) दिनांक ३१/९/२०१७ रोजी इतिहास विभाग प्रमुख प्रा. डी. एस. कुंभार, प्रा. पी. जे. चौधरी यांच्या उपस्थितीत इतिहास विभागातर्फे प्रश्न मंजूषा घेण्यात आली.

४) इतिहास विभागामार्फत शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये सेमिनार, सरप्राईज टेस्ट, ओपन बुक टेस्ट, प्रोजेक्ट वर्क इत्यादी उपक्रम राबविण्यात आले.

डी. एस. कुंभार
विभाग प्रमुख

भूगोलशास्त्र विभाग

महाविद्यालयातील भूगोलशास्त्र विभागामार्फत शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये विविध उपक्रम राबविण्यात आले. त्यामध्ये प्रामुख्याने Surprise Test, Unit test, Open book test, Seminar याशिवाय दर महिन्यास एक भित्तिपत्रिका प्रदर्शित करून या भिती पत्रिकेतून प्रदूषण, वृक्ष संवर्धन, जलसंवर्धन, पर्यावरण संवर्धन या संबंधीत संदेश विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहचविले जातात.

या शिवाय या विभागातील विद्यार्थ्यांनी ज्योतिरादित्य माती व पाणी परिक्षण प्रयोगशाळेस भेट देऊन माती व पाणी परिक्षण कसे करावे. त्यामधील घटकद्रव्यांचा प्रात्यक्षिकद्वारे माहिती घेतली. या विभागातील ४० विद्यार्थ्यांनी सांगोला शेतकरी सहकारी सुतगिरणी सांगोला व महिला सुतगिरणीस भेट देऊन वस्त्रोद्योगाची माहिती घेतली. त्याचबरोबर श्रीमती काशिबाई नवले बी.एड. कॉलेज सांगोला येथे भेट देऊन तेथील सांडपाणी प्रक्रिया प्रकल्पास भेट दिली व प्रकल्पाविषयी

माहिती जाणून घेतली. या बी.एड. महाविद्यालयाचे प्राचार्य, मा. एस. के. पाटील यांचे पदवीनंतर करावे? या विषयावर गेस्ट लेक्चर आयोजित करण्यात आले होते.

विभागामार्फत तासगांव - औदुंबर- मार्लेश्वर- रत्नागिरी- गणपतीमुळे- महाड- रायगड- महाबळेश्वर येथे शैक्षणिक सहलीचे आयोजन करून भौगोलिक माहिती घेतली. विभागातील ४० विद्यार्थ्यांनी मौजे रामपूर, ता. जत जि. सांगली या गांवचा भूमिउपयोजन सर्वे पूर्ण केला. विभागामार्फत एक वर्षाचा Travel and Tourism सर्टिफिकेट कोर्स चालविण्यात येतो. विभागातील विद्यार्थ्यांनी जाने. १८ मध्ये Sparken Textile येथे भेट देऊन वस्त्रोद्योगाची बाजारपेठ व व्यापारविषयक माहिती घेतली.

एस. डी. चव्हाण
विभाग प्रमुख

एस. ए. फंड समिती

या महाविद्यालयात कार्यरत असणाऱ्या एस.ए. फंड समिती अतर्गत गरजू विद्यार्थी व विद्यार्थिनींना आर्थिक मदत देण्यात येते. सदर समितीची बैठक मा. प्राचार्य समवेत प्रथम सत्र दि. ०७ जुलै २०१७ रोजी व द्वितीय सत्र दि. २६/०२/२०१८ रोजी पार पडली. जे विद्यार्थी आर्थिकदृष्ट्या गरीब आहेत त्यांना शासासकीय कोणतीही सवलत

मिळत नाही अशा विद्यार्थ्यांना एस.ए. फंडातून आर्थिक मदत देण्यायोग्य ठरविण्यात आले. विद्यार्थी-विद्यार्थिनींना एस.ए. फंडातून रक्कम रुपये १२०००/- देण्यात आली.

प्रा. के. के. सागर
समिती प्रमुख

अंतर्गत तक्रार निवारण समिती

शैक्षणिक वर्ष २०१७ - १८ मध्ये महा हादगा क्रांती ज्योती सावित्रीबाई फुले जयंती निमित्त भिती पत्रिकेचे आयोजन करण्यात आले. महिला दिनाचे औचित्य साधून महाविद्यालयीन युवतीचे आरोग्य या विषयी शिबीर घेण्यात आले. याविषयी प्रमुख पाहुणे मा. महामित्र याचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले, तर अध्यक्षीय भाषणात मा. श्रीमंत ज्योत्स्नाराजे डफळे यांनी मार्गदर्शन केले. तसेच नागपंचमी निमित्त मेहंदी व उखाणे स्पर्धा घेण्यात आल्या व मुलीच्या कला कौशल्यांना वाव दिला. तसेच या विषयी व्याख्यान झाले. तसेच महा हादगा व शारदोत्सव निमित्त झिम्मा, फुगडी

यासारखे पारंपारिक, खेळ घेतले. प्रयत्न करू संस्कृती संवर्धनाचा जागर करू संस्कृती संवर्धनाचा जागर करू जाणवाचा. काही तोंडी तक्रारींचे निवारण समितीच्यावतीने सर्व समिती सदस्य व मा. प्राचार्यांच्या सोबत चर्चा करून केले. तक्रारी किरकोळ असल्याने त्याचे निवारण महाविद्यालयीन स्तरावर केले गेले. त्यावेळी कोणतीच अडचण आली नाही. यासाठीचा समितीने सूचनापेटी, नोटीस बोर्ड व भितीपत्रिका यांचा वापर केला.

सौ. निर्मला वसंतराव मोरे
समिती प्रमुख

Special Cell Standing Committee

As per the directions of Special Cell Division of University, the Special Cell Standing Committee of the college has held two meetings with beneficial agenda during the academic year 2017-18. These two meetings were held under the chairmanship of the Principal of the College. In order to achieve the objectives of Special Cell, the Special Cell Standing

Committee effectively implemented the decisions taken during the meetings. The hard copies of the minutes were sent to Special Cell division of Shivaji University, Kolhapur.

Banasode R S
Convener

Research and Recommendation Cell

Research and recommendation cell is actively engaged in promoting the research culture in the students and staff of the college. This year Dr. S.R. Kulal and Mr. Deepak Kumbhar has received a financial assistance to carry out their research projects from Shivaji University, Kolhapur of Rs. 1,25,000=00 and 1,00,000=00 respectively. Dr. Sanjeev Dalwai from Physics department, Dr. Arjun Kokare and Dr. Balaji Khogare from Chemistry department has been awarded their doctoral degree from Shivaji University, Kolhapur. Kum Ankita Yadav, Student of Second year M.Sc.(Physics) won the Best Poster Award in National Conference on "Recent Trends

in Nanomaterials, (NCR TN-2017)" organized by Department of Nanoscience and Technology, Yashavantrao Chavan Institute of Science, Satara, Maharashtra, India on 28th September 2017. The Post graduate student from Department of Physics has also received a research grant of Rs. 10,000/- for their project. The cooperation and help rendered by the members of Cell and Staff of College is acknowledged.

Dr. Shrikant Kokare,
Coordinator, Research and Recommendation Cell

स्पर्धा परिक्षा - अहवाल

महाविद्यालयातील स्पर्धा परिक्षा विभागामार्फत शैक्षणिक वर्ष २०१७ -१८ मध्ये विद्यार्थ्यांसाठी दर महिन्याला स्पर्धा परिक्षेच्या धरतीवर १०० मार्कची परिक्षा आयोजित करण्यात आल्या. सदरील परिक्षेतील गुणानुक्रमे पहिल्या तीन विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परिक्षेच्या दृष्टीने उपयुक्त वेगवेगळ्या प्रकाशनाची पुस्तके बक्षीस म्हणून देण्यात आली. सदरील परिक्षेसाठी विद्यार्थ्यांकडून नाममात्र १० रु फी घेण्यात आली.

स्पर्धा परिक्षा विभागामार्फत विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परिक्षेची तयारी व वेगवेगळ्या अडचणी संदर्भात मार्गदर्शन करण्यासाठी महाविद्यालयात विविध तज्ञ लोकांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. यामध्ये ले. अरुण चौगुले यांनी स्पर्धा परिक्षेची तयारी व भारतीय सैन्य दलातील संधी या विषयावर

विद्यार्थ्यांना सखोल मार्गदर्शन केले.

स्पर्धा परिक्षा विभागामार्फत शैक्षणिक वर्षात विविध उपक्रम आयोजित होते. यामध्ये गांधी विचार संस्कार केंद्र जळगांव आयोजित गांधी संस्कार परिक्षेत या महाविद्यालयातील कु. संकपाळ अरुणा गजानन ही सांगली जिल्ह्यातून व्दितीय क्रमांकाने उत्तीर्ण झाली. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. ढेकळे यांनी वेळोवेळी विभागास मार्गदर्शन केले. तसेच स्पर्धा परिक्षा विभाग प्रमुख म्हणून प्रा. डॉ. व्ही. एस. जाधव यांनी काम पाहिले. या विभागातील सदस्य प्रा. डी. ए. कुंभार, प्रा. बोगुलवार ए. एच., प्रा. चौधरी पी. जे., यांनी सहकार्य केले.

डॉ. व्ही. एस. जाधव

सांस्कृतिक विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१७ -१८ मध्ये सांस्कृतिक विभागामार्फत विविध कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. वर्षभरामध्ये अनेक मान्यवरांच्या जयंती, पुण्यतिथी व शुभेच्छा कार्यक्रम घेण्यात आले.

शिवाजी विद्यापीठाचा ३६ वा जिल्हास्तरीय महोत्सव दि. १६/९/२०१७ रोजी कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, पलूस, ता. पलूस, जि. सांगली येथे संपन्न झाला. यामध्ये आमच्या महाविद्यालयातील विद्यार्थी- विद्यार्थिनींनी पथनाट्य, भावगीत, प्रश्नमंजूषा, वाद-विवाद, वक्तृत्व (मराठी, हिंदी, इंग्रजी) या कला प्रकारात सहभाग घेतला.

चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये नागपंचमी, डॉ. बापूजी साळुंखे जयंती, रामराव डे स्वामी विवेकानंद सप्ताहात विविध स्पर्धा, संस्थामाता सुशिलादेवी साळुंखे जयंती, जिल्हास्तरीय युवक महोत्सव, मध्यवर्ती युवा महोत्सव, महा- हादगा व शारदोत्सव, महात्मा गांधी जयंती, पथनाट्य- आपण निर्भया होऊ,

स्त्री परिवर्तन, सिंघम रिटनर्स, आजचा शेतकरी सामाजिक प्रबोधनासाठी सादरीकरण केले. डॉ. अब्दूल कलाम यांची जयंती, इंदिरा गांधी जयंती व वल्लभभाई जयंती आणि राष्ट्रीय एकात्मता रॅलीत सहभाग घेतला.

१) जिल्हास्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेत -मराठी श्री. प्रशांत सुनिलदत्त यादव - ए.एस्सी -। तृतीय

२) जिल्हास्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेत -इंग्रजी कु. दिपाली सिद्राम माने, बी.एस्सी- ।। तृतीय

३) जिल्हास्तरीय प्रश्नमंजूषा स्पर्धेत - मध्यवर्ती युवा महोत्सवामध्ये - तृतीय

खास बाब म्हणून तालुका स्तरीय रांगोळी स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले.

पाटील आर. बी.
विभाग प्रमुख

राज्यशास्त्र विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१७ - १८ मध्ये राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने खालील उपक्रम करण्यात आले.

* दि. २५ जुलै २०१७ रोजी मतदार जागृती या विषयावर मा. तहसीलदार अभिजीत पाटील यांचे व्याख्यान.

* दि. ४/९/२०१७ रोजी निवासी मुकबधीर विद्यालय येथे राज्यशास्त्र विभागातील विद्यार्थ्यांची भेट.

* दि. ४/९/२०१७ रोजी पोलीस ठाणे जत येथे दैनंदिन कामकाज पध्दत जाणून घेण्यासाठी विद्यार्थ्यांची भेट.

* दि. ७/९/२०१७ रोजी पंचायत समिती जत येथे मासिक बैठकीस उपस्थित राहून विद्यार्थ्यांनी माहिती घेतली.

* दि. २४/८/२०१७ रोजी भिक्ती पत्रिकेचे उद्घाटन.

* दि. २७/११/२०१७ रोजी संविधान दिन सादर करण्यात आला.

* दि. २५/१/२०१८ रोजी राष्ट्रीय मतदार दिन साजरा करण्यात आला.

* दि. २६ जानेवारी २०१८ ते १० फेब्रुवारी २०१८ या कालावधीत लोकशाही पंधरवडा साजरा करण्यात आला. त्यामध्ये वक्तृत्व स्पर्धा, वादविवाद स्पर्धा व भिक्ती पत्रिकेचे आयोजन करण्यात आले.

सी. वाय. माने-पाटील, विभाग प्रमुख

श्रीमंत विजयसिंहराजे डफळे ग्रंथालय

महाराष्ट्र विद्यापीठ कायदा २०१६ नुसार ग्रंथालयाचे नवीन नामकरण ज्ञान स्रोत केंद्र (Knowledge Resource Center) असे करण्यात आले आहे. त्यामुळे ज्ञानाच्या नवीन आधुनिक व वेगवेगळ्या प्रकारच्या साधनांचे संकलन, व्यवस्थापन व संप्रेषण करण्याची नवी भूमिका या नवीन स्वरूपातील ग्रंथालयांना करावी लागणार आहे. आमच्या ग्रंथालयाची वाटचाल त्या दिशेने चालू आहे हे नमूद करण्यास आनंद होत आहे.

ग्रंथालयात आजअखेर ५३३१९ एवढी ग्रंथसंपदा असून या वर्षी रु. ५९००० किंमतीचे संदर्भ ग्रंथ खरेदी करण्यात आले आहेत. तसेच रु. २७२३० किंमतीची ३७ नियतकालिके प्रति वर्षी खरेदी केली जातात व १४ दैनिके ही नियमितपणे खरेदी केली जातात. विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या एन-लीस्ट- या उपक्रमाचे सभासदत्व ग्रंथालयाकडे असल्यामुळे संशोधकांना राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील ३१,३५,००० + ई बुकस् आणि ६००० + ई जर्नल्स आणि ऑनलाईन डेटाबेसेस ग्रंथालयाकडून दिले जातात.

माहिती व तंत्रज्ञानाचा वापर करून अधिक चांगल्याप्रकारे सुविधा देण्यासाठी ग्रंथालयाचे संगणकीकरण करून ओपॅक सुविधा उपलब्ध केली आहे. तसेच वेबपोर्टद्वारे ग्रंथालयाची माहिती, अभ्यासक्रम, प्रश्नपत्रिकासंच, वृत्तपत्रकात्रणे इत्यादी माहिती उपलब्ध करून दिली आहे.

ग्रंथ प्रदर्शनी - या शैक्षणिक वर्षामध्ये ग्रंथालयामार्फत तीन वेळा ग्रंथ प्रदर्शनी आयोजित केली. १२ ऑगस्ट, २०१७ - ग्रंथालय शाखांचे जनक डॉ. एस. आर. रंगनाथन यांच्या १२५ वी जयंती निमित्त चरित्रग्रंथ प्रदर्शनी. १८ नोव्हेंबर, २०१७ - हिंदी दिन सप्ताह निमित्त हिंदी साहित्याचे प्रदर्शनी १२ जानेवारी, २०१८ - श्रीस्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताह निमित्त संदर्भग्रंथ प्रदर्शनी. ग्रंथालयाच्या कामकाजात प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. डेकळे, ग्रंथालय समिती व सर्व प्राध्यापक वर्ग यांचे मौलाचे मार्गदर्शन व सहकार्य लाभले.

अभयकुमार पाटील
ग्रंथपाल

महाविद्यालय विद्यार्थी मंडळ २०१७ - १८

महाराष्ट्र विद्यापीठ कायदा २०१६ कलम ९९, १४७ (२) (एल) व महाराष्ट्र शासन अध्यादेश क्र. २८ दि. २८/११/२०१७ तसेच संबंधित विधिनियमानुसार सन २०१७-१८ या शैक्षणिक वर्षासाठी महाविद्यालयाचे विद्यार्थी मंडळ आज सोमवार दि. १५/०१/ २०१८ रोजी सकाळी १०.०० वाजता अधिकृत रित्या जाहीर करित आहे. विद्यार्थी मंडळावर खालील सदस्य नियुक्त करण्यात आलेले आहेत.

१.	प्र. पाचार्य डॉ. ठेकळे विठ्ठल शंकर	-	कार्याध्यक्ष
२.	प्रा. मानेपाटील चंद्रसेन यशवंतराव	-	प्राचार्य नियुक्त प्राध्यापक
३.	प्रा. डॉ. डहाळके भिमाशंकर मधुसूदन-	-	राष्ट्रीय सेवा योजना
४.	प्रा. सावंत पांडुरंग आप्पासाहेब	-	राष्ट्रीय छात्रसेना
५.	प्रा ठोमरे श्रीमंत देवाण्णा	-	क्रीडा विभाग
६.	कु. बाबर कोमल नारायण		बी.ए. भाग १
७.	श्री. बिराजदार नंदकुमार बसाप्पा	-	बी.ए. भाग २
८.	कु. बिरादार चैतन्या शरणाप्पा	-	बी.ए. भाग ३
९.	कु. चव्हाण हर्षदा पंडित	-	बी. कॉम भाग १
१०.	कु. इरळे स्मिता निंगाप्पा	-	बी. कॉम भाग २
११.	श्री. अपराध मिरासाब नुरमहंमद	-	बी. कॉम भाग ३
१२.	कु. पुजारी कविता बाळासाहेब	-	बी.एस्सी. भाग १
१३.	कु. बिरादार श्रीदेवी बाळासाहेब	-	बी.एस्सी. भाग २
१४	कु. माळी भागयश्री निंगाप्पा	-	बी.एस्सी. भाग ३
१५.	श्री. पांढरे जकप्पा सिध्दप्पा	-	बी.सी.ए. भाग १
१६.	कु. पाटील सुजाता संगिता	-	बी.सी.ए. भाग २
१७.	कु. सुतार अक्षता गुरुनाथ	-	बी.सी.ए. भाग ३
१८.	कु. घार्गे निलम भिमराव	-	एम.एस्सी भाग १
१९.	कु. शिंदे तेजस्विनी भिमराव	-	एम.एस्सी भाग २
२०.	कु. जाधव राजश्री पुंडलिक	-	राष्ट्रीय सेवा योजना (बी.एस्सी-२)
२१.	श्री. सुर्यवंशी सुरज संजय	-	राष्ट्रीय छात्रसेना (बी.ए.१)
२२.	कु. माने दिपाली सिद्राम	-	सांस्कृतिक विभाग (बी.एस्सी-३)
२३.	श्री. जातगार मिरासाब हाजीसाब	-	क्रीडा विभाग
२४.	कु. कोळी प्रियांका नामदेव	-	प्राचार्य नियुक्त विद्यार्थिनी प्रतिनिधी (बी.कॉम-३)
२५.	कु. कुंभार पल्लवी पांडुरंग	-	प्राचार्य नियुक्त विद्यार्थिनी प्रतिनिधी (बी.एस्सी-२)

Placement Cell

Placement cell of this year has grabbed an opportunity to organize a placement camp in the college itself for the students of B.C.A. under the leadership of Mr. Mali S.G. Its great pleasure to know you that during this camp six students are placed in renowned companies. Many off campus students are also

placed especially in the Defense through NCC. The Efforts taken by LT. P.A. Sawant for these placement is remarkable.

Dr. Shrikant Kokare,
Coordinator, Placement Cell

अर्थशास्त्र विभाग

दि. ११ जुलै २०१७ रोजी जागतीक लोकसंख्या दिनानिमित्त महाविद्यालयात 'वाढती लोकसंख्या एक समस्या' या विषयावर भित्तिपत्रिकेचे उद्घाटन श्री महामूनी विशाल एस. बी. आय जत यांचे हस्ते संपन्न झाले. तसेच अतिरिक्त लोकसंख्याच्या समस्या या विषयावर मार्गदर्शनपर व्याख्यान देण्यात आले. प्रस्तावना अर्थशास्त्र विभागप्रमुख डॉ. एस. एन. लोहारकर यांनी केले. अध्यक्षस्थानी प्र. प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. टेकळे होते सुत्रसंचालन वैशाली बिद्री यांनी केले तर आभार प्रा. ए. एच. बोगूलवार यांनी मानले.

दि. २० सप्टेंबर २०१७ रोजी स्वयंरोजगार व पशुसंवर्धन विषयक संधी या विषयावर राज्यस्तरीय एक दिवसीय चर्चा सत्र संपन्न झाले. डॉ. शुभांगी गावकरे पशुधन विकास अधिकारी जत, शेळी पालन, डॉ. विष्णू जवणे, स्वच्छ दुध निर्मिती डॉ. सदाकाळे ज्ञानदेव, पशुसंवर्धन विभागाच्या विविध योजना डॉ. संतोष तरळे, कुक्कुटपालन या विषयावर मार्गदर्शन झाले. कु. जगताप लता यांचे शोधनिबंध पेपरवाचन झाले यात विविध

महाविद्यालयातील प्राध्यापक १०० विद्यार्थी विद्यार्थिनींनी सहभाग नोंदविला या कार्यक्रमासाठी महाविद्यालयाचे प्र. प्राचार्य डॉ. व्ही. एस. टेकळे, अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. एस. एन. लोहारकर, प्रा. डॉ. एस. व्ही. काळे, प्रा. ए. एच. बोगूलवार यांचे सहकार्य लाभले.

दि. ०६ डिसेंबर २०१७ रोजी 'स्पर्धा परिक्षेची तयारी कशी करावी' या विषयावर सौ. एस. बी. खारतोडे - अधीक्षक शासकिय मुलींचे वसतीगृहे जत यांचे मार्गदर्शन लाभले. याच दिवशी 'भारतीय आर्थिक विचारवंत' यांच्या विचारांवर भित्तिपत्रिकेचे सादरीकरण करण्यात आले. दि. २३, २४ फेब्रुवारी रोजी दोन दिवसीय 'राष्ट्रीय पातळीवरील सेवा व वस्तुकर' यावर चर्चासत्र संपन्न. अर्थशास्त्र विभागातील सेमिनार परिक्षेची तयारी, अहवाल इ. कार्यक्रम राबविण्यात आले.

डॉ.एस.एन. लोहारकर
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख

Department of Commerce

During the academic year 2017-18, the department of commerce, organised different activities to empower the students with current knowledge of trade, commerce and industry.

1] Mr. Chandrashekhar R.Gobbi delivered a speech on "Goods and Service Tax" for B.Com student on 20/09/2017.

2] The wall paper was inaugurated by the I/C Principal Dr.V.S.Dhekale on 21/09/2017. The students of B.Com part three have prepared wall papers on the "Management Thinkers", who have contributed towards the development of Management Theory. The contributions of Henry Fayol, Peter Drucker, Abraham Maslow, Fredarik Herzberg, Mickel Porter, Joseph Shumpeter etc.were covered in the wall paper.

3] One day workshop was organised on 22//09/2017 on "Employment opportunities in insurance business". Mr. Anand Kulkarni, Deputy manager LIC, Jath branch and Mr. Ashwin Kumar Shetty Development officer, LIC Jath branch were resource person.

4] Industrial Visit was organised for B.Com part -III

Students on 8th Jan 2018 to Pratibha milk industry, Jath. Mr. Vikas Ghorpade, Manager explained the procedure of collection of milk, pasteurization of milk, different milk products their packing, storage and marketing of the milk products.

5] Department has organised a "Entrepreneurship Awareness programme with MCED (Maharashtra Centre For Entrepreneurship Development) Sangli Branch, during 15th Feb 2018 to 17th Feb 2018. Mr. Anand Khadakkar, project officer, MCED, Mr. Mulla, deputy Manager DIC, Mr Devanand Londhe Payod Indusry, Hingangaon (Kavathe Mahankal) and Mr.Ashok Pattar (Pune) were the resource persons. On the third day, industrial visit was organised, the visit to Payod industry, Hingangaon. Mr. Devanand Londhe guided the students regarding manufacturing process, procurement of raw material, marketing of the product, employee management, export etc.

Mr. A. R. Herwade,
Head

Post Graduate Department of Physics

In the academic year 2017 – 18, the department was shifted to new building on third floor. Department of Physics is actively engaged to encourage the students to take part in various education competitions. M. Sc. Student, Miss. Ankita Yadav presented her Research Project in AVISHKAR, University Level Science Competition held at Shivaji University on 28th December 2017. M.Sc. Student, Mr. Akshay Jundale get awarded TATA Trust's Scholarship (2017 – 18) From TATA Education and Development Trust. Faculty and Students have participated in ONLINE Course "Physics of Semiconductors" Organized by Indian Institute of Technology, Kanpur (15th Aug 2017 to 20th Nov 2017). Dr. S. R. Kokare, Dr. A. K. Bhosale, Dr. S. S. Latthe and M.Sc. students have published their research work in peer – reviewed journals, book chapters as well as in the proceedings of national and international conferences. Dr. A.K. Bhosale has nominated in the Board of Studies of Physics by Shivaji University, Kolhapur. Dr. Shrikant Kokare successfully completed eight weeks Summer Research Fellowship under the guidance of Prof. D.K. Gautam, Head, Department of Electronics, North Maharashtra University, Jagaon.

Guest Lectures were arranged for M.Sc. students. Prof. S. I. Patil, Savitribai Phule Pune University, Pune, Dr. Sunetra Dhere, S. H. Kelkar College, Devgad, Dr. Rajiv Vhatkar and Dr. Jasmin Shaikh, Shivaji University, Kolhapur, Dr. V. V. Ganbavle, Ichalkaranji, Dr. Satyappa Jigajeni, Institute of Science, Nagpur, Dr. Poonam Shewale, D. Y. Patil University, Pune, Dr. Dada Nade and Dr. Sarita Patil, Sanjay Ghodawat University, Atigre and Dr. Umakant Patil, D. Y. Patil University, Kolhapur were visited for the guest lectures.

Dr. Sanjay S. Latthe and two students Mr. R. S. Sutar and Mr. S. P. Dalawai of Department of Physics, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath visited Tokyo University of Science, Noda, Japan during 14th November – 04th December 2017 through "Japan-Asia Youth Exchange Program in Science" (Sakura Exchange Program in Science) administered by Japan Science and Technology Agency (JST), Japan.

Dr. Sanjay S. Latthe has participated in the 2nd BRICS Young Scientists Conclave held at Zhejiang University, Hangzhou, China during 11th – 15th July 2017. (Nominated by Department of Science and Technology (DST), Govt. of India). Dr. Sanjay S. Latthe has delivered invited talks and guest lectures in Photocatalysis International Research Center (PIRC), Tokyo University of Science, Noda, Japan, Kasturba Medical College, Manipal, Karnataka, Sangola College, Sangola, and Zhejiang University, Hangzhou, China during this academic year. Dr. Latthe has filed a Chine Patent this year on "A Novel and Facile Approach to Prepare Self-cleaning Yellow Superhydrophobic Polycarbonates" Chinese Patent 201710915807.1. (Filed on 30.09.2017).

The Department has organised a programme entitled "Grahamatil Gappa" in association with 'Vivek Vahini' on the eve of Moon eclipse. Dr. Sanjay S. Latthe hosted Mr. Anock Somadder, Assistant Professor, Department of Physics, Shahjalal University of Science and Technology, Sylhet -3114, Bangladesh for 03 months (March – May 2018) to carry out the research project in the research laboratory through funding by India Science and Research Fellowship (ISRF) Programme (2017-2018), Centre for International Co-operation in Science (CICS) / Department of Science and Technology (DST), Govt. of India.

Department of Physics had arranged Second International Conference on Advances in Materials Science during 22 – 23 December 2017. Nine Japanese Scientists from Tokyo University of Science were actively participated in this conference. Conference received 113 full length research papers and around 213 researchers were participated in this international conference. A Japanese "FUJISHIMA - TERASHIMA AWARD" of this year was given to Miss. Rohini Shinde for securing highest number of marks in T. Y. B. Sc. (Physics).

Dr. Shrikant Kokare,

Head

Dr. V. S. Dhekale

I/c Principal and Associate Professor in Commerce,

Publications:

1. Published a paper entitled, "Employee Empowerment: An Approach towards Workplace Obligation" in International Multidisciplinary Research Journal-Indian Streams Research Journal, Volume 7, Issue 5 June 2017. ISSN: 2230-7850
2. Published a paper entitled, Employment Motivation: A Strategy To Achieve Organizational Goals Pp.1-7 International Multidisciplinary Research Journal –Golden Research Thoughts Volume 6, Issue 12 June 2017, ISSN: 2231-5063.
3. Published a paper entitled, "ICT Enabled Teaching in Higher Education: Attitude of The Principals, Teachers and Students with Reference to Conventional Colleges under Shivaji University, Kolhapur" in Research Innovator: International Multidisciplinary Peer-Reviewed Journal Volume IV Issue III: June 2017. ISSN: Online: 2348-7674
4. Presented and published a paper entitled, "Wallops of GST on Consumer and Their Consumption Pattern" in Proceedings of ICSSR sponsored national conference on GST in India organized by Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, Dist. Sangli on 23rd and 24th Feb. 2018.
5. Presented and published a paper entitled, "Wallops of GST on Consumer and Their Consumption Pattern" in Proceedings of ICSSR sponsored national conference on GST in India organized by Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, Dist. Sangli on 23rd and 24th Feb. 2018.

Participation:

1. State one day State Level Seminar entitled, "The Revised Process of Assessment and Accreditation by NAAC", organized by IQAC of S. S. Shinde Sarkar College, Kolhapur on 9th September, 2017.
2. One Day State Level Symposium on "Self employment and Animal Husbandry" organized by Department of Economics, Rajer Ramrao Mahavidyalaya, Jath, Dist. Sangli on 20th September, 2017.
3. One day Workshop on " Report of Local

Enquiry Committee and Grading Method" Jointly organized by Shivaji University and S. M. G. Kanya Mahavidyalaya, Sangli on 14th November, 2017.

4. One Day National Conference on "Understanding Revised Assessment and Accreditation Methodology of NAAC", Organized by Mahavir Mahavidyalaya, Kolhapur on 13th December, 2017.
5. Second International Conference on "Advances in Material Sciences" organized by Department of Physics, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, Dist. Sangli on 22nd and 23rd Dec., 2017.
6. One Day National Conference on "Recent Advances in Zoology" organized by Department of Zoology, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, Dist. Sangli on 13th January, 2018.

Chief Guest/Resource Person:

1. Delivered a Speech in the Staff Academy of Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on Revised Methodology of Assessment and Accreditation by NAAC on
2. Chief Gust for Annual prize Distribution function of Lions English Medium School, Jath, Dist. Sangli, on 5th Jan. 2018.
3. Chief Gust for Annual Meeting of Jath Taluka Senior Citizens Forum, Jath, Dist. Sangli, on 1st Jan. 2018
4. Chief Gust for Annual prize Distribution function of Siddharth Public School School, Jath, Dist. Sangli, on 1st Feb. 2018.
5. Chief Guest for World Women Day function at Government Hostel for B. C. Girls, Jath, Dist. Sangli, on 8th March 2018.

Bodies/Committees:

1. Chairman, Panel Inspection Committee, for Junior college (Miraj, Savarde and Daflapur) constituted By Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha, Kolhapur
2. Member, Local Inquiry Committee constituted by Shivaji University for S. R. N. P. Kanya Mahavidyalaya, Sangli

Dr. A. K. Bhosale

(Assistant Professor in Physics)

1. Books/Book Chapters Published (02)

- "A Facile Fabrication of Durable PS-SiO₂ Composite Superhydrophobic Coatings" in Advances in Materials Science – 2017 (A special issue for ICAMS - 2017) pp. 146 – 150 (ISBN: 978 – 84 – 931247 – 6 – 5) published by Bhumi Publishing, Kolhapur, Maharashtra, India (2017).
- "Sol-Gel Processed Superhydrophobic Coatings on Numerous Substrates for Self-Cleaning Applications: A Lotus Leaf Effect" in Biodiversity Assessment: Tool for Conservation, 2017, Chapter 18, pp. 230-238 (ISBN: 978-81-931247-3-4) published by Bhumi Publishing, Kolhapur, Maharashtra, India (2017).

2. Research Articles Published in International Journals (01)

- Rui Li, A. Madhan Kumar, S. Liu, "A Novel and Facile Approach to Prepare Self-cleaning Yellow Superhydrophobic Polycarbonates", Journal of Molecular Liquids, 247 (2017) 366-373. (IF = 3.64).

3. Research Articles Published in Conferences and Symposiums (02)

- "Improvement in the Durability of Superhydrophobic Candle Soot Layer using Polystyrene" in International Conference on 'New Trends in Nanotechnology' (ICNTN – 2018) organized by Department of Physics, Arts, Science

& Commerce College, Indapur, Dist- Pune, Maharashtra, India on 26th – 27th February 2018.

- "Bio-inspired Superhydrophobic and Icephobic Surfaces - A Short Review" in One Day National Conference on Recent Advances in Zoology (RAIZ – 2018) organized by Dept. of Zoology, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, MH, India on 13th January 2018. International Journal of Life Sciences, 2018 (Special Issue).

4. Papers Presented at National and International Conferences (06)

- Participated, "International Conference on 'New Trends in Nanotechnology (ICNTN – 2018)" organized by Department of Physics, Arts, Science & Commerce College, Indapur, Dist- Pune, Maharashtra, India on 26th – 27th February 2018.
- Poster Presentation, "Second International Conference on Advances in Materials Science" organized by Post-Graduate Department of Physics, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, India on 22nd – 23rd December 2017.
- Participated, National Conference on "Recent Trends in Nanomaterials, (NCRTN-2017)" organized by Department of Nanoscience and Technology, Yashavantrao Chavan Institute of Science, Satara, Maharashtra, India on 28th September 2017.

डॉ. एस. एन. लोहारकर

(Assistant Professor in Economics)

- आर. आर. कॉलेज, जत येथे राज्य, राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रात सहभाग.
- राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रमात अध्यक्ष म्हणून मार्गदर्शन.
- आर. आर. कॉलेज, जत (२०१७-१८) वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे कार्याध्यक्ष म्हणून

अहवाल वाचन.

- महाविद्यालयातील सहा- प्राध्यापक निवड समितीवर मा. कुलगुरूंचे नामनिर्देशित प्रतिनिधी म्हणून कार्यरत.
- एम.फिल., पी.एच.डी, करणाऱ्या उमेदवारांना मार्गदर्शन.

Dr. Latthe Sanjay Subhash

(Assistant Professor in Physics)

1. Fellowships/Awards/Scientific Abroad Visits (02)

- Participated in “Japan-Asia Youth Exchange Program in Science” (Sakura Exchange Program in Science) administered by Japan Science and Technology Agency (JST) during 14th November – 04th December 2017 in Tokyo University of Science, Noda, **Japan**.
- Participated in the 2nd BRICS Young Scientists Conclave held at Zhejiang University, Hangzhou, China during 11th – 15th July 2017. (Nominated by Department of Science and Technology (DST), Govt. of India).

2. Research Projects (01)

Sr. No	Name of the Project	Funding Agency	Year	Amount (Rs.)	Status
1	Surface Modified Superhydrophobic Sponges for Effective Oil-water Separation Applications	Centre for International Co-operation in Science (CICS) / Department of Science and Technology (DST), India Science and Research Fellowship (ISRF) Programme, Govt. of India.	March – May 2018	1, 65, 173 /-	Ongoing*

3. Foreign Affairs (02)

- Hosted Mr. Anock Somadder, Assistant Professor, Department of Physics, Shahjalal University of Science and Technology, Sylhet-3114, Bangladesh for 03 months (March – May 2018) to carry out the research project in my research laboratory for three months (March – May 2018) through funding by India Science and Research Fellowship (ISRF) Programme (2017-2018), Centre for International Co-operation in Science (CICS) / Department of Science and Technology (DST), Govt. of India.
- Two students, Mr. R. S. Sutar and Mr. S. P. Dalawai of Dept. of Physics, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath visited Tokyo University of Science, Noda, Japan during 14th November – 04th December 2017 through “Japan-Asia Youth Exchange Program in Science” (Sakura Exchange Program in Science) administered by Japan Science and Technology Agency (JST), Japan.

4. Invited Lectures/Guest Lectures (04)

- Guest Lecture on “Candle Soot Based Superhydrophobic Coatings for Self-cleaning Applications” on 27th November 2017 at Photocatalysis International Research Center (PIRC), Tokyo University of Science, Noda, Japan.
- Invited Talk on “Lotus-leaf like Superhydrophobic Coating on variety of Substrates for Self-cleaning

Applications” in the Indo-German Convention of Lindau Alumni 2017 organized by Kasturba Medical College, Manipal, Karnataka, India during 21st – 24th September 2017.

- Guest Lecture on “Revolution in Science since Nineteenth Century” to B. Sc. Students during Wel – Come Function on 07th September 2017 at Sangola College, Sangola, Dist: Solapur, Maharashtra, India.
- Invited Talk on “Superhydrophobic Coatings for Self-cleaning Applications” in the 2nd BRICS Young Scientists Conclave held at Zhejiang University, Hangzhou, China during 11th - 15th July 2017.

5. Committees/National/International Conference (01)

- Co-convenor of “Second International Conference on Advances in Materials Science” organized by Post-Graduate Department of Physics, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, India on 22nd – 23rd December 2017.

6. Patents (01)

- Ruimin Xing, Sanjay S. Latthe (), Shanhu Liu, “A Novel and Facile Approach to Prepare Self-cleaning Yellow Superhydrophobic Polycarbonates” Chinese Patent 201710915807.1. (Filed on 30.09.2017).

7. Books/Book Chapters Published (08)

- a) Candle Soot a promising class of Nanoparticles for Self-cleaning and Oil-water Separation Applications” in Surface Coatings and Adhesives: Sustainable Technologies and Applications, 2017, Royal Society of Chemistry (RSC), (Accepted).
- b) Associate Editor of “Advances in Materials Science – 2017 (A special issue for ICAMS - 2017)” pp. 1 – 333 (ISBN: 978 – 84 – 931247 – 6 – 5) published by Bhumi Publishing, Kolhapur, Maharashtra, India (2017).
- c) “Superhydrophobic Coating using Organically Modified TiO₂ Nanoparticles” in Advances in Materials Science – 2017 (A special issue for ICAMS - 2017) pp. 47 – 50 (ISBN: 978 – 84 – 931247 – 6 – 5) published by Bhumi Publishing, Kolhapur, Maharashtra, India (2017).
- d) “Recent Advances in Carbon Soot Coated Superhydrophobic Materials for Oil-water Separation (Short Review)” in Advances in Materials Science – 2017 (A special issue for ICAMS - 2017) pp. 64 – 67 (ISBN: 978 – 84 – 931247 – 6 – 5) published by Bhumi Publishing, Kolhapur, Maharashtra, India (2017).
- e) “A Facile Fabrication of Durable PS-SiO₂ Composite Superhydrophobic Coatings” in Advances in Materials Science – 2017 (A special issue for ICAMS - 2017) pp. 146 – 150 (ISBN: 978 – 84 – 931247 – 6 – 5) published by Bhumi Publishing, Kolhapur, Maharashtra, India (2017).
- f) “Structural, Raman and Wettability Properties of Nanocrystalline ZnO Thin Film deposited by SILAR Method” in Advances in Materials Science – 2017 (A special issue for ICAMS - 2017) pp. 167 – 170 (ISBN: 978 – 84 – 931247 – 6 – 5) published by Bhumi Publishing, Kolhapur, Maharashtra, India (2017).
- g) “Preparation of Superhydrophobic–Superoleophilic Candle Soot Deposited Membranes for Oil – Water Separation Applications” in Advances in Materials Science – 2017 (A special issue for ICAMS - 2017) pp. 268 – 271 (ISBN: 978 – 84 – 931247 – 6 – 5) published by Bhumi Publishing, Kolhapur, Maharashtra, India (2017).
- h) “Sol-Gel Processed Superhydrophobic Coatings on Numerous Substrates for Self-Cleaning Applications: A Lotus Leaf Effect” in Biodiversity Assessment: Tool for Conservation, 2017,

Chapter 18, pp. 230-238 (ISBN: 978-81-931247-3-4) published by Bhumi Publishing, Kolhapur, Maharashtra, India (2017).

8. Research Articles Published in International Journals (02)

- a) “A Novel and Facile Approach to Prepare Self-cleaning Yellow Superhydrophobic Polycarbonates”, Journal of Molecular Liquids, 247 (2017) 366-373. (IF = 3.64).
- b) “Polystyrene assisted superhydrophobic silica coatings with surface protection and self-cleaning approach”, Progress in Organic Coatings 105 (2017) 235 – 244. (IF = 2.632).

9. Research Articles Published in Conferences and Symposiums (03)

- a) “Improvement in the Durability of Superhydrophobic Candle Soot Layer using Polystyrene” in International Conference on ‘New Trends in Nanotechnology’ (ICNTN – 2018) organized by Department of Physics, Arts, Science & Commerce College, Indapur, Dist- Pune, Maharashtra, India on 26th – 27th February 2018.
- b) “Bio-inspired Superhydrophobic and Icephobic Surfaces - A Short Review” in One Day National Conference on Recent Advances in Zoology (RAIZ – 2018) organized by Dept. of Zoology, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, MH, India on 13th January 2018. International Journal of Life Sciences, 2018 (Special Issue).
- c) “ODS – Modified TiO₂ Nanoparticles for the Preparation of Self-cleaning Superhydrophobic Coating” in 2nd International Conference on Condensed Matter & Applied Physics (ICC-2017) organized by Department of Physics, Govt. Engineering College Bikaner, Bikaner, Rajasthan, India on 24-25th November, 2017. (AIP publication).

10. Papers Presented at National and International Conferences (12)

- a) Participated, “International Conference on ‘New Trends in Nanotechnology (ICNTN – 2018)’” organized by Department of Physics, Arts, Science & Commerce College, Indapur, Dist- Pune, Maharashtra, India on 26th – 27th February 2018.
- b) Poster Presentation, “Joint Symposium of The 2nd International Symposium on Recent Progress of Energy and Environmental Photocatalysis

- & The 23rd China-Japan Bilateral Symposium on Intelligent Electrophotonic Materials and Molecular Electronics” organized by Tokyo University of Science, Katsushika campus, Tokyo, Japan on 1–3 December, 2017.
- c) Participated, 2nd International Conference on “Condensed Matter & Applied Physics (ICC-2017)” organized by Department of Physics, Govt. Engineering College Bikaner, Bikaner, Rajasthan, India on 24th – 25th November, 2017.
- d) Participated, National Conference on “Recent Trends in Nanomaterials, (NCRTN-2017)” organized by Department of Nanoscience and Technology, Yashwantrao Chavan Institute of Science, Satara, Maharashtra, India on 28th September 2017.
- e) Participated, One Day Workshop on “Formulation of Research Proposal for the RGSTC Scheme-Assistance for S & T Applications through University System” organized by RGSTC, Shivaji University, Kolhapur, Maharashtra, India on 6th May 2017.

P. J. Choudhary

(Assistant Professor in History)

Research Papers in Conferences/ Seminar :

1. A paper entitled भारताच्या स्वातंत्र्य चळवळीत वृत्तपत्रांचे योगदान Presented in one day International Multidisciplinary seminar at Vivekanand College, Kolhapur during 22nd September, 2017.
2. A paper entitled स्वातंत्र्योत्तर स्त्री चळवळीचे ऐतिहासिक अध्ययन Presented in one day national seminar at Smt. Akkatai Ramgonda Patil Kanya Mahavidyalaya, Ichalkaranji during 7th October 2017.
3. A paper entitled 1857 च्या उठावात आदिवासी क्रांतिकारकांचे योगदान Presented in national seminar and 8th annual conference at Shikshanmaharshi Dr. Bapuji Salunkhe Mahavidyalaya, Karad during 8th October 2017.
2. Attended the One day Workshop a entitled -निश्चितीकरणे धोरण आणि त्याचे भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम organize by Department of Economics at R.R. College, Jath on 30th September 2017.
3. Attended the One day Workshop a entitled सभेत कसे बोलावे व व्यक्तिमत्व विकास organize by Department of Political Science at R.R. College, Jath on 7th December 2017.
4. Attended the National Conference a entitled “Recent Advances in Zoology” organize by Department of Zoology at R.R. College, Jath on 13th January 2018.
5. Attended the Two day National Conference a entitled “Goods and Service Tax (GST) organize by Department of Economics at R.R. College, Jath on 23th & 24th February 2018.

Attended the seminar / Conference / Workshop

1. Attended the State level Workshop e entitled स्वयंरोजगार व पशुसंवर्धन विषयक संधी organize by Department of Economics at R.R. College, Jath on 20th September 2017.

Invited Talks :

A Lecture on “ सत्यशोधक समाज ” deleivered in national service scheme (NSS) Camp of R.R. College, Jath on 20th January 2018.

Mr. R. S. Banasode

(Assistant Professor in English)

1. Published a research paper entitled "Reflection of Past, Contemporary And Futuristic Relevance In Girish Karnad's Tughlaq: A Review" in a Two Day ICSSR sponsored A National Seminar on "Past, Present and Future of Art, Architecture and Literature in India" on 09th and 10st Sept., 2018 by Dept. of History, Vivekanand College, Kolhapur.
2. Published a research paper entitled "Importance of Communication and Changing Dimensions of English Language" in A Two Day National Seminar on "Post-Independence Indian English Literature and Women" on 17th and 18th Feb., 2018 by Dept. of English, Smt. Padambai Kapurchandji Kotecha Mahila Mahavidyalaya, Bhusawal, Jalgaon.
3. Presented and published a research paper entitled "Multiple Voices of Subaltern Reflected in The Loss of Inheritance and Arranged Marriage" in One Day National Seminar on "The Reflection Subaltern in Indian English Literature" on 20th Feb., 2018 by Dept. of English, S.B. Khade Mahavidyalaya, Koparde, Kolhapur.
4. Presented and published a review study paper "A Short Review: The Study of Effective Measures and Models for the Conservation of Biodiversity" in One Day National Conference on "Recent Advances in Zoology" on 13th Jan., 2018 by Dept. of Zoology, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath.
5. Presented a research paper (co-researcher) entitled "GST Regime and Educational Sector: A Short Review" in a Two Day ICSSR sponsored National Conference on "GST in India" on 23rd and 24th Feb., 2018 by Dept. of Economics, Raje Ramrao Mahavidyalaya .
6. Worked as a member of NSS committee, NAAC Committee, Special Cell Standing Committee, Scholarship Committee, Lead College Committee of the College.

Mr. H.D. Tongare

(Assistant Professor in Hindi)

- 1) Presented a paper in One day National conference organized by dept. of Hindi Vivekanand College, Kolhapur entitled "Trutiya lingi samaj; sahitik vimarsh ke aaine me" on 09/09/2017.
 - 2) Presented a paper in Two day National conference organized by dept. of Hindi Arts Commerce science College Sangamaner entitled 'Parivarik jivanmulton ki badalati tasvir; Bina divaron ke Ghar' on 19-20 Jan. 2018.
 - 3) Presented a paper in Two day National conference organized by dept. of Economics, Raje Ramrao College, Jath, entitled 'GST : kar paddhati me badalati tasvir: Bina divaron ke Ghar' on 23-24 Feb.2018.
 - 4) Presented a paper in One day National conference organized by dept. of Zoology, Raje Ramrao College, Jath, entitled 'Biodiversity and Economic Development' on 13 Jan. 2018
- Paper Published :**
- 1) Published a paper entitled 'Parivarik jivanmulton ki badalati tasvir : Bina divaron ke Ghar' in Samkalin Hindi Natak vidha me badalate jivanmulya' with ISSN no. 2348-7143 imp f-3, 452.
 - 2) Published a paper entitled 'GST : kar paddhati me badalav lekin paripalan ka ka?' in GST in India' 2017 -18.
 - 3) Published a paper entitled 'Bhumandalikaran ke daur me Hindi Upanyas' 2017 - 18.
 - 4) Published a paper entitled, Trutiya lingi samaj: Sahitik Vimarsh ke aaive me in Conference Proceeding 17-18

Dr. Rajendra A. Lavate

(Assistant Professor in Botany)

1. Participated 'Subject Expert for Evaluation of Poster Presentation' in one day National Conference on "Emerging Trends and classical in Life Science" on 28th January, 2017 organized by Department of Botany & Zoology, Yashwantrao Chavan Warana Mahavidyalaya, Warananagar.
 2. Participated in two days 'National Symposium on Pteridophytes' 3-4 March, 2017 organized by Botanical Survey of India, Pune and presented a poster on "Diversity and Distribution of Fern and Fern-allies of Dandeli Wildlife Sanctuary, Karnataka" - Rajendra Lavate, Swarupa Sankpal, Ayesha Jamadar and Chadrahas Patil.
 3. Participated in UGC 'Special Winter School (Botany)' conducted at Tuljaram Chaturchand College of Arts, Science and Commerce, Baramati-413 102 from 09/09/2017 to 29/09/2017 and obtained 'A' grade.
 4. Participated in two days Second International Conference on "Advances in Materials Science" on 22-23 December, 2017 held at Post-Graduate Department of Physics, raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, Dist. Sangli and displayed poster on a research paper entitled - "Study of working principles used in natural dye sensitized solar cell dyes and its review"
 5. Participated in one day National Conference on "Recent Advances in Zoology" (NCRAIZ-18) organized by Department of Zoology, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, Dist. Sangli on 13th January, 2018 and presented a research paper entitled - "Enumeration of Flowering Plants of Raje Ramrao Mahavidyalaya Campus Jath, Sangli (M.S.) India".
 6. Participated in one day National Seminar on "Socio-Economic Problems of Semi-Nomadic, Nomadic and Denotified tribes" on 22, January, 2018 organized by Department of Sociology, Vivekanand College, Kolhapur.
- Maharashtra, India", - Magdum S. M., Patil S. M., Lavate R. A., and Dongare M.M. published in "Bioscience Discovery" 8(1): 73-81, Jan.- 2017.
2. "Ecological Notes on Sacred Groves from arid region of Sangli District" - Sanjay S. Sathe, Rajendra Lavate and Shekhar A. Mohite in International Journal of Researches, Agriculture and Technology, Special Issue (1), Vol. V: 65-69, April-2017. National Workshop on "Environmental Problems and Biodiversity" held at Lal Bahadur Shastri College of Arts, Science and Commerce, Satara on 24- 25, January, 2017.
 3. "Physico-Chemical Analysis of Bore well water Samples of Jath City, MS, India"- Mali Vidya C, Rangar Krishna K., Kumbhar Deepak A, and Lavate Rajendra A. in International Journal of Life Sciences, Special Issue A 9: January 2018 UGC Approved Journal No. 48951. ISSN: 2320-964X (Online) ISSN: 2320-7817 (Print): 12-16.
 4. "Enumeration of Flowering Plants of Raje Ramrao Mahavidyalaya Campus Jath, Sangli (M.S.) India" by R. A. Lavate, S. S. Sather, V. V. Knot and M. A. Jagtap, in International Journal of Life Sciences, Special Issue A 9: January 2018 UGC Approved Journal No. 48951. ISSN: 2320-964X (Online) ISSN: 2320-7817 (Print): 29-42.

BOOK CHAPTER :

"Bryodiversity, Distribution, Threats and Conservation of Liverworts and Hornworts from forts of Kolhapur District"- Lavate Rajendra A., in a book 'Biodiversity Assessment Tool fro Conservation' ISBN : 978-81-931247-3-4: 153-166.

CO-CURRICULAR ACTIVITIES :

- Critically examined Ph.D. thesis entitled, "Studies in The Bryophyte Diversity in Rajasthan" submitted by Mr. Shiv Charan Sharma to Banasthali Vidyapith, Rajasthan. (30/08/2017).

EXTRA- CURRICULAR ACTIVITIES :

1. Delivered a speech as a chief guest of Farewell Function of B.Sc.III (Botany) students on Saturday, 18th March, 2017.

PAPERS PUBLISHED IN JOURNALS :

1. "Checklist of Mosses from the Western Ghats of

सौ. निर्मला वसंतराव मोरे

(Assistant Professor in Marathi)

- १) समकालीन समस्या : २१ व्या शतकातील मराठी साहित्य या विषयी काकासाहेब चव्हाण कॉलेज तळमावले येथे आयोजित चर्चासत्रात शोधनिबंध सादर.
 - २) सामाजिक चळवळीत मराठी साहित्याचे योगदान राजे रामराव महाविद्यालय जत येथे आयोजित चर्चासत्रात शोधनिबंध प्रकाशित.
 - ३) मराठी, हिंदी व इंग्रजी साहित्यातील देशीवाद श्रीमती मीनलबेन मेहता कॉलेज पाचगणी उपस्थिती.
 - ४) २१ व्या शतकातील भाषा, साहित्य, समाज आणि संस्कृतीतील परिवर्तन मोहनराव पंतगराव पाटील महाविद्यालय, बोरगांव येथे आयोजित चर्चासत्रात शोधनिबंध सादर.
 - ५) समीक्षा संकल्पना व स्वरूप छत्रपती शिवाजी कॉलेज सातारा येथे आयोजित चर्चासत्रात शोधनिबंध सादर.
 - ६) १९८० नंतरच्या ग्रामीण साहित्यातील स्त्री प्रतिमा मां श्रीमती आक्काताई रामगोंडा पाटील कन्या महाविद्यालय, इचलकरंजी येथे आयोजित चर्चासत्रात शोधनिबंध सादर.
 - ७) समकालीन ग्रामीण कथेतील स्त्री जीवन आणि पाणी समस्या या विषयावर शोधनिबंध सादर आधार रिसर्च इंटरनॅशनल मासिकात प्रकाशित.
 - ८) शिक्षण महर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे निबंध व वक्तृत्व आणि चित्रकला स्पर्धा गुरुदेव कार्यकर्ते गटात स्त्रियांची ढासळती सुरक्षितता, निबंध स्पर्धा सहभाग.
- पुरस्कार : लायन्स क्लब च्या वतीने आदर्श शिक्षक.

डॉ. बी. एम. डहाळके

(Assistant Professor in Politics)

या शैक्षणिक वर्षामध्ये महाविद्यालयात कार्यक्रम अधिकारी म्हणून राष्ट्रीय देवा योजना विभागामार्फत २७/११/२०१७ रोजी रक्तदान शिबीराचे आयोजन केले.

- महाविद्यालयाकडून मतदार जागृती करण्यासंबंधी नोडल अधिकारी म्हणून नियुक्ती केली. त्यासंबंधी यशस्वीपणे कार्य पार पाडले.
- तहसील कार्यालय जत यांच्याकडून निवडणूक साक्षरता क्लबचे सदस्य म्हणून निवड.
- निश्चितीकरणाने धोरण आणि त्याचे भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम या विषयावरील कार्यशाळामध्ये ३० नोव्हेंबर २०१७ रोजी आपल्याच महाविद्यालयात सक्रिय सहभाग.
- दि. ७/१२/२०१७ रोजी अग्रणी महाविद्यालय अंतर्गत व

राज्यशास्त्र विभागामार्फत सभेत कसे बोलावे व व्यक्तिमत्व विकास या विषयावर कार्यशाळा समन्वयक म्हणून यशस्वी भूमिका पार पाडली.

- २२-२३ डिसेंबर २०१७ रोजी आयोजित Second International Conference on Advances in Materials Science मध्ये सहभागी
- दि. १३ जाने. २०१८ रोजी आयोजित One Day National Conference on Recent Advances in Zoology. (NCRAIZ -१८) मध्ये पेपर वाचन - International Efforts for Environmentalism.
- दि. २३ व २४ फेब्रु. २०१८ रोजी आयोजित National Conference on GST R. R. College, Jat येथे मेरीटस् अँड डिमेरिटस् ऑफ जीएसटी या विषयावर पेपर वाचन.

R. B. Patil

(Associate Professor in Geography)

1. Presented & Published paper in “One Day International Multidisciplinary Seminar on Emerging Movements and Trends in Humanities and Sciences” Organised by Dept. of History and Political Science, Vivekanad College, Kolhapur on 22th Sept. 2017.
2. Attended One Day Workshop on “Sabheta Kase Bolave” Organised by Dept. of Political Science, Raje Ramrao College, Jath on 7th December 2017.
3. Attended “One Day Workshop on Biodiversity Conservation” Organised by Dept. of Chemistry, Raje Ramrao College, Jath on 9th December 2017.
4. Participated in two days International Conference on “Advances in material Sciences Organised by Post- Graduate Dept. of Physics, Raje Ramrao College, Jath on 22nd & 23rd December 2017.
5. Participated in One day National Seminar / Conference on “Recent Advances in zoology”, Organised by Dept. of Zoology in collaboration with Zoo-pasta on 13th Jan. 2018.
6. Participated in “Matdan Jagriti Abhiyan”, Organised by Tahsil office & Dept. of Cultural activities, Raje Ramrao College, Jath Dist- Sangli
7. Participate in “Mahila Sakshmikaran Abhiyan”, changing life of (human) females organised by Tanishka- sakal (NGO) & with collaboration Raje Ramrao College, Jath -Cultural activities.
8. Participate in “Taluka Stariya, Rangoli spardha”, organised by Tanishka- sakal with collaboration Cultural activities, Raje Ramrao College, Jath , Dist. Sangli.
9. Participate in “Vrakhadindy”, organised by N.S.S. Camp on 15th Jan. to 21st Jan. 2018 at Raje Ramrao College, Jath , Dist. Sangli.

Mr. Govind D. Salunke

(Assistant Professor in Chemistry)

- Attended Three days International Conference on International Conference on Advances in Chemical Sciences organized by Department of Chemistry Shivaji University Kolhapur on 1- 3rd Feb. 2018.
- **Papers presented/ Attended in Seminars/ Conferences/Workshops**
1. Presented a paper in Two days International Conference on “Recent Trends in materials Science” by PGDept. of Physics at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath during 22nd-23rd Dec. 2017.
 2. Presented a paper in one day National level seminar on “Recent Trends in Zoology” by Dept. of Zoology at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath on 13th Jan. 2018.
 3. Presented Paper “ A Review on Green Synthesis of Nanoparticals using Various Plant Extract” National Conference on Recent Trends In Nanomaterials organized by Department of Nanoscience and Technology YashavantraoChavan Institute of Science, Satara 28th Sept. 2017.
 4. Presented Paper “Camphor Sulphonic Acid: An Efficient Catalyst for Synthesis of Bis- Coumarines” International Conference on Advances in Chemical Sciences organized by Department of Chemistry Shivaji University Kolhapur on 1- 3rd Feb. 2018.
 5. Paper published on “ Synthesis of Co Doped ZnO Nanoparticals by Sol Gel Method and Their Characterizations For Solar Cell Application” at Second International Conference on “Advances in Material Science” organized by Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath. ISBN : 9788193124765
 6. Paper published on “ Seasonal impact on avian diversity and its conservation at Nanda village pond of Bhokar tahshil of Nanded district, MS, India” at National Conference on Recent Advance in Zoology organized by Department of Zoology Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath.

Anil Trimbakrao Shinde

(Associate Professor in Geography)

1. Attend One day state level seminar in "Opportunities, Self Employability & life" held in Economics department, Raje Ramrao College, Jath , Dist. Sangli. on 20th September 2017.
2. Participated One Day International Multidisciplinary Seminar on "Emerging Movements and trends in Humanities & Sciences" Organised by dept. of History & political Science on 22nd Sept. 2017.
3. Attend One Day Workshop on "Demonitisation and its impact in Indian Economy held in Lead College, Raje Ramrao College, Jath , Dist. Sangli. on 30th November 2017.
4. Attend One Day Workshop on "How speak in sabha, personality development" held in Lead College Activity, Raje Ramrao College, Jath , Dist. Sangli. on 7th December 2017.
5. Attend One Day Workshop on "Biodiversity Conservation" held on Lead College, Scheme organised by dept. of Chemistry on 9th December 2017.
6. Participated in Two days International Conference on "Advances in materials science" on 22 & 23 december 2017, organised by Post-Graduate Dept. of Physics, Raje Ramrao College, Jath , Dist. Sangli.
7. Participated in One days National Conference on "Recent Advances in zoology" By department of Zoology in collaboration with Zoo-pasta on 13th January 2018.

Mr. K. K. Rangar

(Assistant Professor in Chemistry)

- Seminars/Conferences/ Workshops Attended-
- 1) Attended one day University level Seminar on "Effect of demonetization on Indian economy" organized by Dept. of Economics at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath on 30th Nov. 2017.
 - 2) Attended one day University level Seminar on "Biodiversity Conservation" organized by Dept. of Chemistry at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath on 9th Dec. 2017.
 - 3) Attended Two days International Conference on "Recent Trends in materials Science" by PG Dept. of Physics at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath during 22nd-23rd Dec. 2017.
 - 4) Attended one day National level seminar on "Recent Trends in Zoology" by Dept. of Zoology at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath on 13th Jan. 2018.
- Papers presented/ Attended in Seminars/ Conferences/Workshops
- 1) Presented a paper in Two days International Conference on "Recent Trends in materials Science" by PG Dept. of Physics at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath during 22nd-23rd Dec. 2017.
 - 2) Presented a paper in one day National level seminar on "Recent Trends in Zoology" by Dept. of Zoology at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath on 13th Jan. 2018.
 - 3) Presented Paper " A Review on Green Synthesis of Nanoparticles using Various Plant Extract" National Conference on Recent Trends In Nanomaterials organized by Department of Nanoscience and Technology Yashwantrao Chavan Institute of Science, Satara 28th Sept. 2017.
 - 4) Presented Paper "Camphor Sulphonic Acid: An Efficient Catalyst for Synthesis of Bis-Coumarines" International Conference on Advances in Chemical Sciences organized by Department of Chemistry Shivaji University Kolhapur on 1- 3rd Feb. 2018.
 - 5) Paper published on " Synthesis of Co Doped ZnO Nanoparticles by Sol Gel Method and Their Characterizations For Solar Cell Application" at Second International Conference on "Advances in Material Science" organized by Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath. ISBN : 9788193124765

Mr. A. R. Herwade

(Assistant Professor in Commerce)

- 1) Attended one day state level seminar on "Self Employment and opportunities in cattle management field". Organised by Department of Economics, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on 20th sept.2017.
- 2) Attended one day workshop on "Demonetization policy and its impact on indian economy" Organised by Padmabhushan Vasantryadada patil mahavidyalaya, Kavathemahankal under the Lead college activity on 30th November 2017.
- 3) Attended two days international conference on "Recent Advances in Material sciences" Organised by post graduate department of Physics, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath.
- 4) Participated in the one day National conference on "Recent Advances in Zoology" Organised by department of Zoology, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, in collaboration with Zoopasta on 13th January 2018.
- 5) Participated in the faculty development programme for "Global business Foundation skills" conducted by Infosys BPO Limited at Shivaji University, Kolhapur From 9th Nov 2017 To 16th Nov 2017.
- 6) Presented a paper on "Indian Agriculture Role Backwardness, Reason And Remedies" in one day national seminar on 'Challenges before indian economy in the globalisation era'. Organised by department of economics, Padmabhushan Vasantryadada Patil mahavidyalaya, Tasgaon, on 28 sept.2017.
- 7) Presented A paper on "E-Commerce: Economic and social impact on india" in one day national seminar sponsored by ICSSR on "Impact of E-Commerce on indian economy, organised by Arts and commerce college, Nagthane, Dist-Satara on 15th feb 2018.
- 8) A paper presented on "Goods and Service Tax Reform In India" in one day national seminar on "Impact of goods and services tax on indian economy" Organised by department of Commerce, Arts and commerce college, Nagthane on 15th Feb 2018.
- 9) Presented A paper on "Impact of Goods and Service Tax On Various Sectors In India" in the two day national conference on "Goods And Service Tax In India" organised by department of Economics, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath On 23rd and 24th Feb 2018.

Dr. V. S. Jadhav

(Assistant Professor in Zoology)

Participation in Seminars / Conferences / Workshop

- 1) Two day International Conference on "Advances in Material Science. December 27-28, 2017. Dept of Physics R. R. College, Jath.
- 2) One day National Conference on "Recent Advances in Zoology (NCRAIZ-18)" - 13th January, 2018. Organized by dept. of Zoology, Raje Ramrao Mahavidyalaya Jath Dist. Sangli

Paper Presentation / Published

- 1) Hydro- Biological study of Shitakhandi forest Dam water in Bhokar Tahsil of Nanded Dist. V R.

JLS. Vol.- I, issue - IX - 23-29.

- 2) Seasonal Impact on Avian Diversity and its Conservation at Nanda Village Pond of Bhokar Tahsil of nanded District (M.S.) Special issue X IJL Sci.

Organization of National Conference

Organize one day National Conference on "Recent Advances in Zoology (NCRAIZ-18)" - 13th January 2018, Worked as organizing Secretary.

(Dr. Anil Patil)
Principal

Dr. S. R. Kulal

(Assistant professor in Chemistry)

- Worked as Observer for admission round of M.Sc.-I Analytical Chemistry at Balwant College Vita, Dist- Sangli on 22nd Sept.2017.
- Delivered a talk for B. Sc.-I students at Arts, Commerce and Science College Umadi, Dist-Sangli on 7th Oct. 2017.
- Shivaji University Kolhapur Sanctioned Rs.1.25 lakh under Research Initiation Scheme for research project entitled “Photocatalytic activity of Cerium doped Zinc aluminate towards environmental remediation”
- Completed special winter school (Orientation Course) organized UGC, HRDC Savitribai Phule Pune University Pune, held at Dept. of Education, Shivaji University Kolhapur, during 3rd July 2017 to 23rd July 2017.

➤ **Seminars/Conferences/ Workshops Attended -**

1. Attended one day Seminar on “Defined Contributory Pension Scheme (DCPS)” organized by Shivaji University Teachers Association (SUTA) at Y. C. Institute of Science Satara on 13th Aug. 2017.
2. Attended one day State level seminar on “Opportunities as self Employability and Animal husbandry” by Dept. of Economics at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath on 20th Sept. 2017.
3. Attended one day Workshop on “LIC report point system” organized by Smt. Mathubai Garware Kanya Mahavidyalaya, Sangli on 28th Nov.2017.
4. Attended one day University level Seminar on “Effect of demonetization on Indian economy” organized by Dept. of Economics at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath on 30th Nov. 2017.
5. Attended one day University level Seminar on “Biodiversity Conservation” organized by Dept. of Chemistry at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath on 9th Dec. 2017.
6. Attended Two days International Conference on “Recent Trends in Materials Science” by PG Dept. of Physics at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath

during 22nd-23rd Dec. 2017.

7. Attended one day National level seminar on “Recent Trends in Zoology” by Dept. of Zoology at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath on 13th Jan. 2018.

➤ **Papers presented/Attended in Seminars/ Conferences/Workshops -**

1. Presented a paper in Two days International Conference on “Recent Trends in materials Science” by PG Dept. of Physics at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath during 22nd-23rd Dec. 2017.
2. Presented a paper in one day National level seminar on “Recent Trends in Zoology” by Dept. of Zoology at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath on 13th Jan. 2018.

➤ **Papers Published in International/ National Journals & Conferences -**

- 1) A.A. Ramteke, S. R.Kulal “Comparative Study of Germination of Seed of Vigna radiata and Vigna aconitifolia by Treatment of Ultrasonic Wave using Sonicator” Aarhat Multidisciplinary International Education Research Journal (AMIERJ) ISSN- 2278-5655.
- 2) S. N. Tambe, S. R. Kulal, S. R. Kokare and D. J. Salunkhe “synthesis, structural and properties of (bspt) compositions” advances in materials science, Bhumi publications, ISBN: 978-81-931247-6-5.
- 3) Jadhav VS, Kanwate VS, Sajjan MB, Karenavar MH, Kulal SR, Salunke GD “Seasonal impact on avian diversity and its conservation at Nanda village pond of Bhokar tahshil of Nanded district, MS, India” International Journal of Life Sciences, ISSN- 2320-964X
- 4) Khogare Balaji T, Kulal Shivaji R, Rangar Krishna K and Kokare Balasaheb N “Medicinal uses of neem (Azadirachta indica) in human life : A Review” International Journal of Life Sciences, ISSN- 2320-964X

D. A. Kumbhar

(Assistant Professor in Chemistry)

- A minor research project of 1 lakh grant is sanctioned under “Research Initiation Scheme” from Shivaji University Kolhapur.
 - Delivered a talk about “ Effect of pollution on Biodiversity” at Lead college workshop on Biodiversity Conservation organized by Department of Chemistry on 9th Dec. 2017
 - Attended one day training on “Avishkar” jointly organized by Willingdon College, Sangli and Shivaji University, Kolhapur on 24th Nov. 2017.
 - Attended one day Lead college workshop on “Demonitization policy and its effect on Indian Economy” organized by Department of Economics Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath on 30th Nov. 2017.
 - Attended one day training on “ASHE/MIS” jointly organized by P. D. V. P. Mahavidyalaya, Tasgaon and Shivaji University, Kolhapur on 1st Feb 2018.
- **Research Papers published:-**
1. Paper published on “Multicomponent, one-pot synthesis of highly substituted Pyridines with zinc oxide nanoparticles as catalyst” in Indian Journal of Heterocyclic Chemistry, Vol. 27 - Number 02 (Apr-Jun 2017) 157-164.
 2. Paper published on “ Synthesis of Co Doped ZnONanoparticals by Sol Gel Method and Their Characterizations For Solar Cell Application” at Second International Conference on “Advances in Material Science” organized by Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath. ISBN : 9788193124765, Dec. 2017.
 3. Paper published on “Study of working principle used in natural dye Sensitized solar cell dyes and its review” at Second International Conference on “Advances in Material Science” organized by Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath. ISBN: 9788193124765, Dec. 2017.
 4. Paper published on “Structural and morphological study of Mn doped ZnO nanoparticles prepared by sol-gel method”at National Conference of Zoology in International Journal of life sciences organized by Department of Zoology Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, Jan. 2018.
 5. Paper published on “Physico-Chemical Analysis of Bore well water Samples of Jath City, MS, India” at National Conference of Zoology in International Journal of life sciences organized by Department of Zoology Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, Jan.2018.
 6. Paper presented “Synthesis Ni doped NiFe₂O₄ thin films and its application in photocatalytic degradation of organic dye pollutants in waste water” at Y. C. Institute of Science Satara organized by Department of Nanoscience and Technology on 28th Sept 2017.

Miss. Lalita Saptal

(Assistant Professor in Zoology)

- 1) presented paper entitled "Piscivorous birds of Aundha tank taluka Aundha (Nag.) dist-Hingoli" in 3rd international conference in Gopal Krishna Gokhale college, Kolhapur
- 2) presented paper entitled "Changing interaction & behavior between human & bird" in two day national seminar organized by department of political science, in R.R College, Jath
- 3) Presented paper entitled "Piscivorous birds of Nageswarwadi tank Tq.-Aundha (Nag.) Dist-Hingoli reservoir, jat" on one day national conference of

zoology department of R.R college, Jath

- 4) 2nd international conference on advances in material science. R.R college, Jath

5) Presented paper entitled "Diversity of Avifauna in cattle farm Jat, dist-Sangli" in one day national conference on Emerging & classical in life science in Yashwantrao Chavanwarana Mahavidyalaya, Warana.

- 6) Lecture on bird behavior & migration in Arts, Commerce & Science College, Aundhanagnath, dist-Higoli

Miss. Sangita Deshmukh

(Assistant Professor in Zoology)

1. Aadrash assistant professor award by honorable Sureshraoshinde youth pratishtan, jat.
2. Worked as a member of organizing committee in the one day national conference on "Recent advances in zoology" organized by department of zoology.
3. Member of BNHS organization.
4. Member of Paksihmitra of Maharashtra.
5. Member of NSS OF R.R, College
6. presented paper entitled "Threat & conservation of avifauna" in Jath region, dist- Sangli in 3rd international conference in Gopal Krishna Gokhale college, Kolhapur
7. Presented paper entitled "Nest & nesting material of red vented bulbul near birnal reservoir", at on 2nd international conference on advances in material

science. R.R.college,jath

8. presented paper entitled "Changing interaction & behavior between human & bird" in two day national seminar organized by department of political science, in R.R College, Jath

9. presented paper entitled "Piscivorous birds of tipphali reservoir, jat" on one day national conference of zoology department of R.R college, Jath

10. Conducted workshop of teenage girls on personal hygiene in K.M high school and junior college, jath.

11. Presented paper entitled "Butterfly diversity in Jath region" in one day national conference on Emerging & classical in life science in Yashwantrao Chavanwarana Mahavidyalaya, Warana

12. Conducted photography exhibition on avifauna in K.M high school, Jath

Dr. Kokare Shrikant Rajaram

(Assistant Professor in Physics)

1. Fellowships/Awards (02)

- Completed a eight week Summer Research Fellowship awarded by Indian Academy of Sciences, Bangalore to work with Prof. D.K. Gautam, Head, Department of Electronics, North Maharashtra University, jalgaon in June 2017 and December 2017.
- An Award of "Samaj Ratna" is given by Castribe Karmchari Sanghta, Sangli for social Contribution.

2. Research Projects (01)

Sr. No.	Name of the Project	Funding Agency	Year	Amount (Rs.)	Status
1.	Synthesis and characterisation of PPy doped thin film for Organic Light Emitting Diode Application.	Indian Academy of Science, Bangalore	May 2017 -December 2017	40,000/-	Completed

3. Invited Lectures/Guest Lectures (04)

- Guest Lecture on "Personality Development" at Dr. Babuji Salunkhe College, Miraj Under lead college, activity.
- Convener of "Second International Conference on Advances in Materials Science" organized by Post-Graduate Department of Physics, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, India on 22nd – 23rd December 2017.

4. Books/Book Chapters Published (08)

- Editor of "Advances in Materials Science – 2017 (A special issue for ICAMS - 2017)" pp. 1 – 333 (ISBN: 978 – 84 – 931247 – 6 – 5) published by Bhumi Publishing, Kolhapur, Maharashtra, India (2017).
- Editor of "Ramvijay 2017-18" Published by Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath On May 1, 2018.
- R. S. Sutar, A. K. Bhosale and Sanjay S. Lathe, "A Facile Fabrication of Durable PS-SiO₂ Composite Superhydrophobic Coatings" in Advances in Materials Science – 2017 (A special issue for ICAMS - 2017) pp. 146 – 150 (ISBN: 978 – 84 – 931247 – 6 – 5) published by Bhumi Publishing, Kolhapur, Maharashtra, India (2017).

5. Research Articles Published in Journals/ Conferences and Symposiums (03)

- A paper entitled "....." Presented in International Conference on 'New Trends in Nanotechnology' (ICNTN – 2018) organized by Department of Physics, Arts, Science & Commerce College, Indapur, Dist-Pune, Maharashtra, India on 26th – 27th February 2018.
- A Paper Entitled "Bio-inspired Superhydrophobic and Icephobic Surfaces - A Short Review" in One Day National Conference on Recent Advances in Zoology (RAIZ – 2018) organized by Dept. of Zoology, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, MH, India on 13th January 2018. International Journal of Life Sciences, 2018 (Special Issue).
- Caired a Session in National Conference on "Recent Trends in Nanomaterials, (NCRTN-2017)" organized by Department of Nanoscience and Technology, Yashwantrao Chavan Institute of Science, Satara, Maharashtra, India on 28th September 2017.
- Participated, One Day Workshop on "Formulation of Research Proposal for the RGSTC Scheme-Assistance for S & T Applications through University System" organized by RGSTC, Shivaji University, Kolhapur, Maharashtra, India on 6th May 2017.

जून २०१८ पासून सुरु होणाऱ्या

राजे रामराव महाविद्यालय, जत च्या
सुवर्ण महोत्सवी

व

डॉ. बापूजी साळुंखे यांच्या जन्मशताब्दी

वर्षा निमित्त होणाऱ्या कार्यक्रमास आपणा सर्वांना

सिद्धे निमित्त

अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित राष्ट्रीय चर्चा सत्राच्या उद्घाटन प्रसंगी जी.एस.टी.चे सहआयुक्त अश्विनकुमार ऊके, सोबत महाविद्यालयाचे प्र.प्राचार्य व्हि.एस.ढेकळे व परिषदेचे समन्वयक डॉ. सोमनाथ काळे

बांग्लादेशी शास्त्रज्ञ अमोक समुद्वर व रुमा दास यांचे भौतिकशास्त्र विभागात तीन महिन्यांच्या संशोधनासाठी स्वागत करताना प्र.प्राचार्य, व्हि.एस.ढेकळे

पदार्थ विज्ञान विभागाच्या वतीने आयोजित दुसऱ्या आंतरराष्ट्रीय परिषदेत विज भाषण करण्यासाठी आलेल्या जपानच्या टोकियो विद्यापीठातील प्रा. सुझुकी यांना परिषदेची कीट भेट देताना मा. प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे, महाविद्यालयाचे प्र.प्राचार्य डॉ. व्हि. एस. टेकळे.

प्राणीशास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित राष्ट्रीय चर्चासत्रात सहभागी संशोधकांचा गौरव करताना पर्यावरण तज्ञ डॉ. मधूकर बाचुळकर